

ARVID JÄRNEFELT

VENEN'OJALAISET

II

HELSINGISSÄ
VIHTORI KOSONEN
OSAKEYHTIÖ

VENEH'OJALAISET

ROMAANI

KIRJOTTANUT

ARVID JÄRNEFELT

II

VIHTORI KOSONEN OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Toinen osa

1.

„Merkillisiä ihmisiä!” ajatteli Hannes, kun Vasili ilmotti hänelle uutisen siitä, että tuo hänen paljotöinen, tarkkaan perusteltu ja joka puolelta punnittu suunnitelmansa oli pääkortteerissa tullut hylätyksi.

„Merkillisiä ihmisiä, kun pelkäävät tappaa monta, mutta eivät pelkää tappaa yhtä tai kahta!”

Vasili seisoi hänen edessään kädet riipuksissa, kasvot pitkinä ja surullisina. Sillä Vasili rakasti Hannesta, ja vaikka Genevessä oli itsekin äänestänyt suunnitelmaa vastaan, oli hänen nyt — hukkaan menneen työn vuoksi — tuskallisen sääli Hannesta, kun ajatteli miten Hannes oli kahden vuoden aikana lakkaamatta ja innosta sähköyvin silmin siitä puhunut, lyönyt nyrkkiä pöytään, tä-

risyttänyt seiniä ja ikkunaruujuja räjähdyksiä matkivilla huudoillansa.

— Ja tunnusta, sanoi Hannes, — että ilman sinun ääntäsi olisi asia mennyt läpitse!

Vasili vaiken, ja myönsi siten asian todella olleen niin, että hänen äänensä oli ollut ratkaiseva.

Surullisesti alas katsoen hän jotakin epäselvää mielessään punnitsi, jolloin hänen silmäluomensa säännöllisessä tahdissa painuivat kiinni ja aukenivat, ja tummat, pitkät ripset löivät yhteen kuin kaksi luutaa. Vasilin hienot ylimyskasvot suurine ruskeine silmineen ja naisellisen sileine ihoineen olisivat sopineet ihanimman kaunottaren kasvoiksi.

Miksi Vasili ei ollut ennen, noiden kahden vuoden aikana, jolloin hän joka päivä tapasi Hannesta, kertaakaan maininnut katsovansa suunnitelmaa liian julmaksi, vaan oli päinvastoin aina innolla kuunnellut Hannesta ja kaiken aikaa ikäänkuin ottanut asiaan osaa? Tämä seikka suuresti lisäsi Vasilin surua, sillä näytti melkein mahdottomalta selvittää Hanneksen eteen koko se monimutkainen, tuhansien ristiriitaisten ajatusten ja tunteiden vyyhti, joka olisi tuolle suoraviivaisesti ja mutkattomasti ajattelevalle suomalaiselle osottanut, ettei tässä ollut Vasilin puolelta harjoitettu mitään tahallista kaksinaisuutta. Vaikeutta enensi Vasilille vielä seuraava seikka:

Hän oli kerran ruvennut lukemaan Hannekselle Nietzschen kirjaa „Also sprach Zarathustra”, joka oli eräässä suhteessa muuttu-

nut melkein evankeliumiksi kaikille vallankumouksellisille, siinä kun arvosteltiin säälintunne pelkäksi heikkouden hyveeksi, josta todellisen yli-ihmisen täytyi olla vapaana. Tosin oli Hannes ollut luettaissa melko uninen, kirjan voimatta missään suhteessa kiinnittää hänen huomionsa, mutta sensijaan oli juuri Vasili itse ollut aivan haltioissaan tuosta vastailmestyneestä kirjallisuuden aarteesta. Vasilia oli suuresti harmittanut Hanneksen uneliaisuus: eikö se mies todellakaan tuntenut luissaan ja ytimissään kirjan ihmeellisesti vapauttavaa vaikutusta! „Minä en tarvitse tuota kirjaa”, oli Hannes vaan sanonut, ja se oli vielä enemmän harmittanut Vasilia, sillä se kuului samalta kuin jos Hannes olisi sanonut: kyllä säälintunnekin voi olla hyvä. Muutamana hetkenä oli sohvilla loikova Hannes tuntunut Vasilista suoralta viholliselta, jota olisi tehnyt mieli hävittää siinä silmänräpäyksessä kokonaan olemattomaksi. Olla sellainen raakilo, sellainen tölppämäinen, keskeneräinen, tunteeton ihminen, että nukkuu Nietzscheä luettaissa, vaikka valmistelee vedenpaisumusta kokonaisen kaupungin ylitse! Mies ei lainkaan tajua, että moisen jättiläisaikeen toteuttaakseen täytyy olla yli-ihminen, vapaa sellaisesta mahdollisuudesta että ratkaisevalla hetkellä säälintunne hänen kauttansa tunkeutuu tekijäksi historiallisten valtatapausten keskelle, ja turmelee kaikki. Ei, hän loikoo sohvilla ja myymisee unisena: kyllä säälintunnekin on hyvä! Vasili oli sil-

loin ehdottomasti ajatellut: ollakseen sellainen tölppä täytyy todellakin olla suomalainen!

Mutta kuinka oli käynyt?

Vallankumoukselliset hylkäsivät suunnitelman sen julmuuden tähden, ja — mikä ihmeellisintä — juuri saman säälintunteen vaikutuksesta oli Vasilikin äänestänyt suunnitelman hylkäämistä, — siitä seikasta oli hän, toimitettuaan kaikkien sisällisten vaikuttimiensa tarkan seulouksen, nyt pääsyt täysin perille.

Nämä sisäisimmät vaikuttimet olivat kuitenkin sitä laatua, ettei Vasili, kuten sanottu, nähnyt mitään mahdollisuutta saada niitä Hanneksen kohtisuoraan katsovien silmien läpitse hänen aivoihinsa ja sydämmeensä. Vasilin lähtiessä matkalle Geneveen Hanneksen suunnitelma mukanaan oli hänet täyttänyt sykähtelevä ylpeys siitä, että *hän* oli saanut viedäkseen niin tärkeän paperin tovereilleen, ja hänellä oli ollut koottuna joukko tuoreimpia kertomuksia hallituksen viimeisistä julmuuksista, joiden pontevalla esiintuomisella hän toivoi varmaan nostattavansa toveriensa joukossa sellaisen määrän tervettä, kuohahtelevaa ihmisvihaa, että suunnitelma tulisi yleisen innostuksen purkautuessa pelkällä huutoäänestyksellä periaatteessa hyväksytyksi. Berlinissä oli hänen täytynyt asiain tähden viivähtää useampia päiviä, ja välttääkseen sikäläisten toveriensa uteliaisuutta hän oli tahallaan pysytellyt heidän kaupunginosastaan erillään kuluttaen loput aikaansa kaikkein vi-

rallisimmilla kaduilla ja kävelypaikoilla. Istuesaan ikävissään Unter-den-Lindenillä oli hänen mieleensä muistunut Venäjän paljon lämpimämmät, kotoiset olot ja niiden keskellä ties mistä syystä erikoisesti — Vera Mihailovna.

Kuka oli Vera Mihailovna?

Vanha, vierasvarainen, kodikkaan hämärissä huoneissa asuva, puhelias, iloisein kinasteluihin aina valmis, aina teekyökin ääressä istuva ja vierailiensä teetä jakeleva, lihava pietarilainen rouva, mielipiteiltään mitä vanhoillisin — hän teki pitkiä kumarruksia kotijumalilleen, joiden lämpimät tulet tuikahtelivat talon korkeissa, hämärissä nurkissa, — mutta sydämmeltään niin herttainen, että nekin hänen vieraistaan, joilla oli ennestään oma koti kaupungissa, tulivat hänen luokseen niinkuin vielä parempaan ja lämpimämpään kotiin, — mitä sitten sanoakaan niistä lukemattomista ylioppilaista, teknikoista, kurssilaisnaisista, joilla ei kotia ollut! Ja saman Vera Mihailovnan luona Vasili-kin, joka oli äidin puolelta orpo, löysi äidillistä mielenkiintoa personallisiin asioihinsa, joita tavallisesti ainoastaan oikeat äidit ymmärtävät ja tah-
tovat pitää yhtä tärkeinä kuin ne itsestä tuntuvat olevan. Myöskin oikea äiti oli Vasililla ollut jumalinen ja mielipiteiltään vanhoillinen.

Vasilin mieleen oli nyt Unter-den-Lindenillä juolahtanut tällainen kuva:

Vedenpaisumus. Vera Mihailovnan kasvoilla epätoivon ilme. Koettaa nousta teepöydän äärestä,

mutta ei kukaan auta häntä, sillä kaikki hänen nuoret vieraansa ovat paenneet ja jättäneet ovet auki. Teekyökki on kaatumassa, tehden 45 asteen kulman pöydän pintaa vasten. Vera Mihailovna on käynyt kalman kalpeaksi ja huutaa: Vasili! Vasili! Tule auttamaan! Kylmä vesilaine on hyökännyt vierashuoneeseen! Vasili, nyt se huuhtoi kaikki kupit pöydältä! Vasili, nyt se kaasi samovarin! Vasili, auta, minä tukehdun! — Mutta Vasilia ei tule. Hän on pelastamassa toisia ihmisiä, sellaisia, jotka eivät ole mielipiteiltään vanhoillisia!

Veri nousi Vasilin päähän, kutkutti tukan juuria, ja takasin painuessaan jätti pään hienoon hikeen.

Hän ei tietysti ollut huomaavinaan koko tuota mielijohdetta eikä myöskään sitä että hirmuinen kauhu oli hänen tukkansa juuria kutkuttanut, vaan oli täydellisesti vakuutettu siitä, että tuo ohimenevä ilmaus oli hänessä jotain jäännöstä lapsuuden ajoilta, jolla ei ollut mitään valtaa hänen vallankumouksellisen toimintansa yleiseen kulkuun. Siitä huolimatta, kun ratkaisevassa istunnossa ensimmäinen puhuja alkoi tuoda esiin suunnitelman teoreettisia heikkouksia, oli suuri ilo levinnyt Vasilin muille näkymättömiin sydänlokeihin, ja hän oli tuntenut erikoista lämpimyyttä tuota pitkätukkaista, turpeahuulista venäläistä toveriansa kohtaan, joka näitä vikoja esitti, sekä erikoista vihaa sitä hienosti sivistynyttä, kaunis-

kasvoista juutalaista kohtaan, joka rauhallisesti ja erinomaisen seikkaperäisesti suunnitelmaa arvosteltuansa antoi sille teoreettiselta kannalta täyden tunnustuksensa. Äänien jo mennessä melkein tasan, antoi komitean voimakkain jäsen, intohimoinen puolalainen insinööri lausuntonsa. Puolustettuaan suunnitelmaa rajun tulisessa puheessa, mikä vallankumouksellisten kesken ei milloinkaan ollut tapana, kun istuivat omassa toveripiirissään, hän kääntyi suunnitelman vastustajien puoleen ja viskasi vasten heidän silmiänsä väitteen, että he tuomalla esiin keksittyjä heikkouksia salasivat todellista vaikutintansa, joka ei ollut mikään muu kuin lyhytnäköinen, tunteiden maailmaan kuuluva kammo joukkomurhaan. — Toverit! — huusi hän suu vaahdossa: — Ensi kerran tarjoutuu venäläiselle vapaudenliikkeelle tämän mahtavan suunnitelman kautta laajempi perspektiivi, tilaisuus terroristisen sissisodan asteelta kohota ratkaisevaan historialliseen taisteluun! Mutta joukosamme on — (hän huusi kimakasti:) — lalluksia!

Tämä teki suuren vaikutuksen.

Näin oli siis suunnitelmaa kannattanut: sivistynyt juutalainen, sivistynyt puolalainen ja kolme köyhälistöön kuuluvaa sivistymätöntä venäläistä; vastaan taas olivat neljä sivistynyttä venäläistä.

Nyt oli tullut vihdoinkin Vasilin vuoro sanoa sanansa ja antaa ratkaiseva äänensä.

Hän tunsikin pitävänsä Pietarin ja koko Venäjän kohtaloa käsissään. Turhaanko hän oli kas-

vattanut itsessään Nietzschen yli-inhimillisiä ominaisuuksia!

Hän nousi rauhallisena seisaallensa sanoakseen tietysti alistuvansa mitä suunnitelman teoreetiseen kelpoisuuteen tulee esiintyneiden häntä etevämpiä asiantuntijain lausuntoon, samalla kuin indignatsioonilla torjuvansa luotaan sen jokaiselle vallankumoukselliselle häpeällisen oletuksen, että mitkään muut vaikuttimet kuin vapausliikkeen menestys olisivat olleet määräävinä suunnitelman vastustajilla. Mutta silloin alkavat hänen kätensä vastoin hänen tahtoansa vapista. Vastoin hänen tahtoansa kouristaa jokin vieras voima hänen sydäntänsä, niin että kaikki veri pakenee kasvoista ja jalat herpautuvat: — Vasili, minä hukun! huutaa Vera Mihailovna. — Vasili, minä vannotan sinua kaikkien pyhien nimessä, en itseni vuoksi — minä olen jo vanha, — vaan sinun tähtesi, Vasili, Vasili!

Ratkaisevat sanat eivät lähde Vasilin suusta.

Vasilin edessä ei ollut mikään muu kuin tunnustaa olevansa hermokohtauksen alaisena ja pyytää sen perustuksella asian ratkaisun lykkäämistä toiseen kertaan. Mutta tunnustaa olevansa tunteiden vallassa näin tärkeässä tilaisuudessa olisi ollut samaa kuin todistaa olevansa kokonaan kelpaamaton vallankumouksellisten pääkomiteassa toimimaan. Vasili sentähden katsahti ankarasti ja merkitsevästi insinööriin, antaen siten kaikille sen käsityksen että hänen vapisemisensa ja kal-

penemisensa oli muka vaivalla hillittyä raivostumista puolalaisen toverin viskaaman insinuatsioonin johdosta, sillä raivostuminen ei ollut niitä tunteita, jotka tekivät vallankumouksellisena-olon mahdottomaksi. Tämä teeskennelty värinmuutos antoi Vasilille aivan odottamatta erinomaisen näyttelijätaidon. Voimatta nyt muka raivon tähden saada sanaakaan suustansa hän sammalteli vapisevalla äänellä:

— Vaadin suljettua äänestystä!

Ja tarvitsematta enää näytellä istui melkein kaatumalla alas.

Tällä hetkellä Vasili oli vielä täysin varmana siitä että hän, kaikista vapisemisistaan huolimatta, oli äänestävä suunnitelman hyväksymistä. Mutta kun toverit olivat jakaneet jaa- ja ei-liput, ja hän kääntyi selin heihin katsahtaakseen kumpi lipuista oli jaa-lippu, seisahtuivat hänen silmänsä molempiin, ja vielä kerran asettui kysymys hänen eteensä vaa'alle. Ei-lippu oli aivan yhtä suuri kuin jaa-lippukin. Ei-lipun päällä oli hänen omatuntonsa, lapsuutensa, äitivainajansa. Ei-lipun päältä Vera Mihailovnan hukkuva ääni yhä toisti hänen nimensä: Vasili! Vasili!

Vasili teki jättiläisponnistuksen rikkoakseen kaiken sen mikä puhui ei-lipusta. Yli-inhimillisiä voimia käyttäen hän pakotti oikeaan käteensä jaa-lipun, mutta tulos oli sittenkin, että hän vasemalla pudotti ei-lipun sylinterihattuun, jonka juutalainen oli uurnaksi pöydälle asettanut.

Hänen käytöksensä omituisuus, geneveläisten toverien oudostelu, tieto siitä että suunnitelman muiden vastustajien oli ainakin näennäisesti onnistunut piiloutua sen teoreettisten tekopuutteiden taa, mutta että hän yksin oli auttamattomasti ilmaissut todelliset vaikuttimensa ja siten tehnyt itsensä pääkortteerissa mahdottomaksi, — se kaikki oli Vasilille verrattain helppo kantaa. Vaikeinta oli hänen sitävastoin Pietariin palattuansa katsoa Hanneksen silmiin.

— Merkillisiä ihmisiä! — hoki Hannes.

Ja Vasili katsoi alas ja hänen tummat silmäripsensä löivät yhteen tasaissa tahdissa.

— Merkillisiä ihmisiä, kun pelkäävät tappaa monta, mutta eivät pelkää tappaa yhtä tai kahta!

Vasili tunsikin kuinka Hannes turhaan hakee tilaisuutta katsahtaakseen hänen silmiinsä, mutta ei voinut mitenkään hänen katseeseensa vastata. Ja vuoren raskaana painona laskeutuivat Vasilin hartioille Hanneksen sanat:

— Tunnusta että ilman sinun ääntäsi olisi asia mennyt läpitse!

Mutta mitä olivat nämäkään sanat niiden rinnalla, jotka nyt tulivat Hanneksen suusta:

— Teillä Venäjällä ei vallankumouksesta tule koskaan mitään, sillä ette osaa erottaa järkeä tunteista.

Nämä sanat palottelivat jäännöksenkin siitä kokonaisuudesta, joksi Vasili itseänsä ihmisenä vielä ehkä tunsikin. Mitäpä jos hän, vaikuttamalla

ratkaisevasti etevän suunnitelman kukistumiseen, olikin tehnyt jotain paljon pahempaa kuin Pietarin hukuttaminen olisi ollut! Mitäpä jos hän, Vasili, oli tehnyt mahdolltomaksi tai ainakin epämääräiseen tulevaisuuteen siirtänyt Venäjän vapausasian! Jos niin, niin lopputilinsä ei voinut olla muu kuin hirttäytyminen.

Mutta nyt kuului Hanneksen huolestunut huudahdus:

— Kuule, et suinkaan sinä vaan suuttunut?

Ja Vasili tunsikin kuinka Hanneksen lämmin sydän kiehtoi hänet aivan kuin lapsen äidinsyliin.

Heistä oli muutaman vuoden kuluessa tullut suuret ystävykset. Vasilia oli vastustamattomasti vetänyt puoleensa ensiksi vaan Hanneksen harvasanainen, mörähtelevä miehekkyyys, sitten hänen ehdottoman luja toveri-uskollisuutensa, ja vihdoin tuo ihmeteltävä sekotus hämmästyttävästä voimasta ja samalla lämpimästä sydämestä. „Kuule, et suinkaan sinä vaan suuttunut” — ne sanat vetivät Vasilin itsensähalveksimisesta takasin ihmisten ilmoille kuin väkevä käsi vetää hukkuvan suosta. Ja silmät täynnänsä kyyneleitä Vasili katsoi Hannekseen. — Mikä ihmeellinen mies! ajatteli hän nähdessään huolestumisen jopa tuskan ilmeen Hanneksen kasvoilla. — Ei voi tuskatta nähdä kyyneleitä, vapisee toverin puolesta, jos näkee tämän käsittelevän varomattomasti browninkia, mutta samalla, kun kysymyksessä on asia, ei epäile avata meren sulkuja kokonaisen miljoona-

kaupungin hukuttamiseksi! Nukkuu Nietzscheä luettaissa, ja kuitenkin juuri hän yksin on oikea yli-ihminen. Sillä viisas ja voimakas oli ollut tuo geneveläinen juutalaistoveri, tätäkin vielä voimakkaampi se kaunopuheinen insinööri, mutta mitään yli-ihmisiä ne eivät olleet kumpikaan. Heitä tuhat kertaa voimakkaampi oli tämä suomalainen, jolla oli ikäänkuin toisena luontona pettämätön kyky erottaa toisistaan asia ja persona, järki ja tunne, — tuo ihmeellinen mies, joka suotta ei tappanut karpäistäkään, mutta asian vuoksi upotti vaikka puolet maailmaa, — jonka luona oleminen sentähden yhtäikaa sekä pelotti että tuntui turvallisen lämpimältä. Pelotti hänen luonansa ikäänkuin jokin kaukaa tuleva, raakain ja nokeentuneiden työmiesten rintamassa kulkeva, maan pimeästä sydämmestä nouseva hirmuinen kostonvoima, joka puhjettuaan kerran toimintaan ei ole ketään säästävä, ei ystävää ei omaista, ei kokonaista kaupunkia, vaan lyövä murskaksi kaikki mikä sen tielle asettuu. Lämmitti hänen luonaan taas se uskollinen toveruus ja turva, joka hänestä huokui tämän kumouksellisen voiman rinnalla, jokin siitä riippumaton, siitä tietämätönkin sivistynyt, hieno, altistuva inhimillisyys, joka oli siihen liittynyt ulkoapäin, aivankuin välttämättömästä katastrofista tietämätön karitsa olisi viattomasti hakenut tyyssijansa nukahtaneen leijonan pehmeälle turkille.

Hannes puolestaan oli kiintynyt Vasiliin aluksi

vaan tämän hienon-hienon ylimyksellisyyden vuoksi, joka oli junkkarikoulussa ja sivistymättömien armeijapseerien keskuudessa kasvaneelle Hannekselle jotakuinkin uutta. Ensin se oli herättänyt hänen uteliaisuuttansa, sittemmin, lähemmän personallisen tutustumisen jälkeen, kunnioitusta ja salaista ihailua. Todelliset ystävyys tunteet heräsivät hänessä, kun Vasili, vaivoja säästämättä, alkoi lukea hänen kanssaan venäläistä kaunokirjallisuutta, käyden läpi Gogolit, Turgenjevit, Dostojevskit, ja samalla vihkien hänet viimeisinten ja hienostuneimpain kirjallisuudentutijain arvosteluihin ja ajatuksiin. Se avasi uusia maailmoja Hanneksen omassa sielussa, saattaen hänet ymmärtämään sellaisia sieluelämän hienouksia, joista hänellä ennen ei ollut aavistustakaan, avarsi hänen katsettansa ja kehitti kaikkia aisteja. Mutta ei Vasilin ylimyksellinen hienous ja hänen olentonsa kauneus, ei syvä kiitollisuus häntä kohtaan uusien maailmojen avaamisesta vielä olisi aikaan saanut sitä ihmeellistä, ikäänkuin aivan ylenluonnollisilla siteillä solmittua sielujen yhteyttä, jossa Hannes tunsi olevansa Vasiliin nähden. Sen oli saanut aikaan seuraava sielullinen tosiasia:

Olojen täydellistä kumousta janoova intohimo, joka oli näennäisesti niin äkkiarvaamatta leimautanut ilmieliekkiin tuon nuoren, ulkonaisesta esiintymisestä tärkeätä ja turhan tarkkaa huolta pitävän upseerin povessa, ei ollut Natalia Feodorov-

nan herättämä; — se oli siellä jo ennestään, jo Hinkin ajoilta asti, niiltä vuosilta, jolloin hän, seurauksia ajattelemta, oli lakaissut puhtaaksi porttolan, — jolloin hän sitten, välittömän oikeudentuntonsa kanssa kieräillen ja olojen parannuksen lykäten tulevaisuuteen, oli Hinkin-vastaisessa hengessä mennyt niin pitkälle, että valhe joka taholta ympäröitsi häntä ja hän, samalla kuin kulki hajuvesissä ja hansikkaat käsissä, odotti sitä välttämätöntä hetkeä, jolloin hän voimatta enää sisälistä pakkoa vastustaa antaa vallan raivollensa, repii jossain julkisessa paikassa upseeripuvun yltänsä, alkaa huutaa ja ilmaan hyppiä ja koko maailman hävittämisen esikuvaksi nakkelee tuolit ulos, särkee peilit ja rikkoo tieltään esineitä niin paljon kuin suinkin mahdollista. Sillä tällaisiin katastrofeihin olivat aina päättyneet kaikki Hannen yritykset viekkauden ja itsepetoksen avulla päästä vapaaksi Hinkin osottamasta elämänsuunnasta. Ja siihen oli ennen tai myöhemmin varmaan tämäkin hänen upseerikieräilynsä päättyvä, niin totta kuin aurinkoa ei voi estää nousemasta tai maailmata radaltansa muuttaa. — Silloin, juuri tämän katastrofin viimeisimmällä hetkellä, oli hänen tiellensä sattunut Natalia Feodorovna ja Vasil. Suureksi ihmeekseen Hannes nyt näki, että Hinkin edustamalla ja hänen omassa sisimmässä sydämessään piilevällä kumoushengellä oli vastineensa maailmassa, että se oli siellä jo valmiiksi opiksi muodostunut ja ikäänkuin häntä odotta-

massa. Ihmisille tapahtuva vääryys, josta hänellä oli ollut ainoastaan hämärä, jonkinlaisena painajaisena sydäntä kalvava ja sanoihin kokonaan pukematon tuntumus, oli tässä opissa lausuttu julki niin selvin ja voimakkain sanoin, että Hanneksen väkevä kumoushenki, näistä tietoisista perustuksista lähtien, kasvoi satakertaiseksi ja valtasi koko hänen olentonsa. Sen puhkeamista ei mikään olisi enää voinut estää, ellei tämä oppi itse olisi juuri vaatinut kumoushengen talttumista järjen kylmien lakien alaiseksi tulevaisuuden suunnitelmaksi. Järjetön katastrofi oli vältetty, ja Hannes pani sen sijaan koko uhkuvan voimansa suuren suunnitelman luomiseen vallankumoukselle, josta suunnitelmasta olikin sitten paisunut todellinen näyte hänen sisällisestä voimastaan. Mutta samalla kuin tämä kumouksellinen intohimo näin sai yhä laajemmalle ylettyvää ilmaa siipiinsä, kulki sen rinnalla hänen sielussansa lakkaamatta myös tuo toinen kehitys: ihanoiva ihmettely, että se vapautta rakastava, hänen sisintä itseään edustava, vaikka kyllä tähän asti ikäänkuin päivän valoa kammonut ja Hinkin nimellä kulkenut mielihalu oli sama myös maailman hienoimmilla ja sivistyneimmillä ihmisillä, jommoisina hän piti Natalia Feodorovnaa ja Vasilia. Eikä ainoastaan sattumalta sama, vaan se oli siltana heidän luoksensa, siltana yli koko porvarimaailman, siltana heidän hienostuneeseen, syvintä siveellisyyttä ja lahjomattominta rehellisyyttä henkivään elämäänsä.

Tämä tosiasia se oli perustuksena siihen ihmeelliseen, aivankuin yliluonnolliseen vetovoimaan, jota Hannes puolestaan tunsi Vasilia kohtaan.

Kyyneleistään selvittyänsä Vasili sanoi:

— Jospa vaan olisit nähnyt millaisia ne olivat, ne, jotka suunnitelmaa puolustivat!

— Millaisia ne olivat?

— En tarkota sitä juutalaista, enkä puolalaista, — ne olivat kyllä oikeassakin, vaan niitä kolmea venäläistä, — sivistymättömiä, — raakoja —. Jumala varjeltakoon vallankumouksen milloinkaan joutumasta sellaisten miesten käsiin!

— Hm, pani Hannes.

Vasili katsahti Hannekseen.

— Sinä ajattelet varmaan, että sellaisiakin tarvitaan?

— On hyvä, — sanoi Hannes, — että komiteassa on myös voimamiehiä.

— Ei, — sanoi Vasili. — Voima ja hienous täytyy olla yhdessä ihmisessä, mutta ei niin että toisessa on voima ja toisessa hienous, — siitä ei tule koskaan mitään, ei koskaan!

Vasili kirjotti tästä huomiota herättäneen kirjoituksen parisilaiseen vallankumoukselliseen lehteen. Hän oli sitä mieltä että ylin johto olisi ollut välttämättä annettava yhden ainoan miehen käsiin, joka olisi henkilöönsä yhdistänyt ne ajan vaatimat, Friedrich Nietzschen esittämät, korkeimmat luonteenominaisuudet, — jossa hienoin sielullinen kult-

tuuri olisi yhtynyt tunteita täydellisesti hallitsevaan tahdonvoimaan. Niinkauankuin sellaista henkilöä ei ollut — kirjotti Vasili — niinkauan puuttui vallankumoukseltakin välttämättömin edellytys onnistumiseen. Komitean enemmistöpäätökset olivat yksipuolisia, milloin yksistään vihaan milloin yksistään sääliin milloin näiden hedelmättömään sekotukseen perustuvia elottomia ja voimattomia sokkoliikkeitä.

Oli ilmeistä, että Vasili ajatteli: Hanneksesta on se tulevaisuuden mies tuleva, — ja yksityis-keskusteluissa vaikuttavien toveriensa kanssa hän lakkaamatta toikin esiin Hanneksen ihmeteltävää sopivaisuutta vallankumouksen palvelukseen: mitä hienointa käsityskykyä, täydellistä vapautumista porvarillisista ajatustavoista, ja samalla kuitenkin rajatonta kumouksen voimaa, jonka lähteet olivat aivan kuin jossain maan tuntemattomissa, syvissä onkaloissa ja jonka pettäminen oli yhtä mahdoton kuin tulivuoren muuttuminen lakeaksi laaksoksi.

Kuitenkin, kun vallankumoukselliset sitten todellakin kääntyivät Hanneksen puoleen, eivät he sitä tehneet Vasilin kautta.

Eräänä pimeänä syysiltana Hannes istui huoneessaan odottelemassa sovittua kellonlyömyä, joka oli määrätty salaperäisessä hänen pöydälleen ilmestyneessä kirjeessä. Tuuli ulvoi ja toinen toistaan vinhemmät puuskat paiskelivat ikkunoihin lakkaamatta virtanaan valuvia sadepisaroihin. Saateen ja tuulen kohinalta aniharvoin kuului kadulta

rattaiden räminää ja kavioiden kopsetta, mutta aina ajoivat ohitse.

Hannes ei ollut tyytyväinen tähän näin järjestettyyn kohtaukseen. Hän tuskaili ja nousi tuon tuostakin kädet taskuissa kävelemään edestakasin nurkasta nurkkaan. Hän liikkui nopeasti ja silmät vilkkuivat kiukkuisesti sivuille:

„Että ne saattoivatkin panna näin varomat-
tomasti toimeen yhtymiä! Eivät lainkaan ottaneet
lukuun että toinen on upseeri ja siis tuhat kertaa
aremmassa asemassa kuin he kaikki yhteensä.”

Tuuli yhä yltyi ja sen puuskat jyskyttivät ik-
kunoita.

Hannes pysähtyi äkkiä:

„Pelkääkö minä”? hän ajatteli ja alkoi tehdä
itselleen tiliä siitä ihmeellisestä tunteesta, joka
saattoi häntä tällä hetkellä levottomaksi.

Tähän asti hän oli, muodollisesti vallan-
kumouksellisiin kuulumatta, ainoastaan kirjojensa
ääressä vallankumousta suunnitellut, mutta nyt
hän odotteli henkilöä, joka oli vallankumouksel-
listen puolesta ottava häneltä sitoumuksen ja an-
tava hänelle aktiivisen toimen. Ehkä määräävät
he hänelle koetehtäväksi sellaisen murhan suorit-
tamisen, johon hänellä on upseerina parempi tilai-
suus kuin muilla. Sen he tekevät, siitä hän oli
varma. Sitäkö hän pelkäsi?

Ei. Ei hän sitä pelännyt. Inhosi yksityis-
murhia, mutta ei pelännyt. Jos asia vaati oli hän
valmis kaikkeen.

Mutta tässä tuulen ulvonnassa oli jotakin —. Kuinka lapsellista ja sittenkin kuinka voittamatonta! Äiti oli ukkosen käydessä aina sanonut: se on Herran voima, onko Hanneksella syntiä sydämmellä? Ja Hannes oli uskollisesti aina miettinyt oliko hänellä syntiä sydämmellä, ollakseen valmis astumaan iankaikkisen tuomarin eteen, jos salama hänet tappaa. Vaikka hän mieheksi tultuaan oli aikaa sitten vapautunut uskosta sellaiseen ukkospilvissä elävään jumalaan, — vaikka hän varmaan muisti jossain tieteellisessä teoksessa lukeneensa, että kaikkein alkuperäisin ja raain jumaluuden käsite oli kansoissa syntynyt pelon ja erittäinkin luonnonvoimain pelon tunteesta, heräsi hänessä vastoin hänen tahtoansakin aina sama lapsellinen tunnelma jokakerta kuin jokin luonnonvoima näytti mahtiansa. Niinpä nytkin: myrskyn kauheat jyskytykset asettivat hänen tahtomattansa tuon murhakysymyksen lapsuudenaikuisen jumalantunnelman rinnalle, ja joka kerta kuin tuulispää vavahutteli seiniä hän aina uudestaan ja uudestaan kuuli äitinsä sanat: onko Hanneksen sydämmellä syntiä? ja katsoi sydämeensä oliko siellä syntiä, ja joka kerta nosti verinen kummitus päänsä. Kuinka lapsellista ja sentään kuinka voittamatonta! Eivätkö he olleet myöskin Vasilin kanssa monta kertaa puhuneet juuri tästä samasta asiasta: jumala-tunnelman turmiollisuudesta inhimillistä tarmoa estävänä vastavoimana. Lapsuudesta asti ihmiseen istutettuna se oli niin juur-

tunut häneen, ettei siitä vielä miehenäkään voinut päästä. Tämä oli — niin he ajattelivat — valta-luokkien tahallista, hienoa petosta. Papistonsa avulla nämä olivat istuttaneet kansoihin tuon merkillisen psykologisen voiman, joka herpaisee kansan käden, kun se nousee omaa sortajaansa vastaan. Ainoastaan niin saattoi olla mahdollista, että yksi omistaa maan, jolla sata hänen pituistansa häntä renkinä palvelee. Ainoastaan niin saattoi olla mahdollista, että yhden komentaissa tuhat kovilla patruuneilla varustettua sorronalaista tekee pelkkiä viattomia kivääritemppuja eivätkä ammu sortajaansa. Sotakuri! Hölyn pölyä! Ellei olisi tuota pientä sydämmeen istutettua: ei sinun pidä tappaman, niin olisivat jo aikaa sitten ihmiset oikeuksissaan keskenään olleet yhtä pitkiä kuin olivat kasvultaan.

Näin he olivat Vasilin kanssa keskustelleet. Vasili oli tosin sanonut, ettei hänellä personallisesti ollut mitään sellaista jumalatunnelmaa, sillä hän oli lapsuudesta ollut ateistinen, vallankumouksellisen isänsä vaikutuksen alaisena, mutta puhui sen sijaan jostakin „säälistä”, jonka herpaisuvoimaa sanoi yhtä suureksi. Jumalatunnelman sanoi olevan ominaisen erityisesti „kansanlapsille”. Siitä saakka kuin Vasili oli näin sanonut, oli Hannes ruvennut panemaan merkille tätä asiaa, sillä hänkin tunsi itsensä „kansanlapseksi”.

Ei kertaakaan niinä vuosina, joina hän suunnitelmaa valmisti, hän ollut tuntenut itsessään

sitä herpaisevaa voimaa, jota Vasili oli sanonut „kansanlapsille” ominaiseksi. Mutta nyt kun kysymys oli aktiivisen tehtävän vastaanottamisesta vallankumouksellisilta, sai myrskyn ulvonta hänen tukkakarvansa kauhusta kohoamaan! Häpeällistä! Halpamaista!

Kun odotettu vieras määrätyllä kellonlyömällä saapui eikä heti huomannut tarpeellisella varovaisuudella valita sanojaan ja alentaa ääntänsä, hermostui Hannes siitä niin, ettei tervehtinyt häntä, vaan uhkaavasti rypistäen silmäkulmiansa enensi vaan kävelemisensä vauhtia.

Hänen huoneeseensa oli astunut pitkä, rauhallisen ja synkän näköinen mies, läpimärkänä saateesta, ja istui viluisena ja haluttomana tuolille odottamatta siihen kehotusta.

Hannes meni eteiseen, kuunteli visusti, sulki sitten tarkasti oven ja iski vielä kerran tuiman, nuhtelevan katseen tuntemattomaan.

Silloin tämä veti suunsa ivalliseen nauruun, mikä vieläkin enemmän suututti Hannesta. Hän tunsu inhoa tuota vierasta henkilöä kohtaan sen johdosta että tämä ei välittänyt noudattaa sivistyneen maailman tapoja.

Mutta vieras, sanallakaan esittämättä itseään, ja tarkasti varoten lausumasta mitään mikä ei kuulunut asiaan, avasi kääreestä muistikirjansa, katsoi siihen ja sanoi rauhallisesti:

— Onko serkkunne tila tyydyttävä? — tällä

lauseella vaatien Hannekselta vallankumouksellisten tunnussanaa.

Nyt tuli Hanneksen eteen ratkaiseva hetki.

Pudistaa kieltävästi päätä vieraan kysymyseen olisi merkinnyt samaa kuin ainiaaksi luopua yhteydestä vallankumouksellisten kanssa. Se viha, jota hän tunsii tällä hetkellä tuota henkilöä kohtaan, joka ilmeisesti tavotteli käytöksen raakuutta siinä luulossa että Hannes, ollen tunnettu hirmuaikeistansa, sellaista suosi, — se viha kyllä puhui päänpuodistamisen puolesta.

Hannes katsoi kauan vieraan silmiin ja hänen sieramensa hengittivät kauheata uhkaa.

— Minä kysyn onko serkkunne tila tyydyttävä, — toisti vieras tahallisen laiskasti venytellen jäseniänsä, aivankuin kysymys todellakin olisi ollut jostakin serkusta.

Jäädä taas upseeriksi kadotettuaan uskonsa hallituksen absolutisen vallan mahdollisuuteen tuntui Hanneksesta niin mitättömältä ja raukka-maiselta, että hän mieluummin olisi vaikka heti mennyt päävahtiin, riisunut miekkansa ja antanut itsensä ilmi.

„Millä oikeudella he laittavat ihmiselle tällaisia hetkiä!”

Hanneksen teki mieli ottaa mies niskasta ja kantaa ulos.

„Voi, että he olivatkaan sysänneet Vasilin syrjään, joka oli ollut Hannekselle kuin majakkana pimeästi myrskyävässä meressä! Vasili oli ollut

hänen kumouksellisen intohimonsa pyhitys, ja ilman Natalia Feodoravnan aatteellista pohjaa ei koko tässä intohimossa ollut mitään muuta kuin järjetöntä sisällistä raivoa, joka ei tuntenut lähteitään eikä lopullista päämääräänsä.

— Täällä arkaillaan? — sanoi vieras vihdoin sama ivahymy huulillaan.

Vetoominen rohkeuden puutteeseen oli kyllä Hanneksen kaikkein arimpaan kohtaan koskettamista. Koko hänen olentonsa vavahti. Oli ilmeistä, että vieras ajattelee ivallisesti: olet kamarisasi uskaltanut luoda rohkean suunnitelman, mutta kamaristasi et uskallakaan astua toimintaan! Hannes oli kuitenkin liian paljon aikoinaan stoialaisia filosofejä lukenut, että olisi tällaisen yllytyksen antanut itseensä vaikuttaa. Hän viivytteli vastaustaan.

Silloin ulvahti tuuli uuninpellissä, ulvahti seinien liitoksissa, ulvahti katossa, ulvahti maassa, — ikkuna-uutimet imeytyivät kiinni lasiruutuihin, kuului kumeata, jostakin kaukaa lähestyvää kohinaa, se kasvoi, kasvoi, ja vihdoin jysähti hirmumyrskyn ensimmäinen tuuliaispää vasten seinää ja ikkunoita ja koko talo tuntui huojuvan ja vavahtelevan.

— „Onko Hanneksella syntiä sydämmellä?”

Voi, äti, äiti, sinä olet poljettu, sinä olet häväisty, ja kuitenkin olet itse istuttanut tietämättömyydessäsi poikasi vereen sen orjamaisten taika-

uskon, joka hänen kostavan kätensä herpaisee!
Vaiti äiti, vaiti!

Ikkunaruutu irtausi ja lasi putosi kilisten permannolle. Lampunliekki alkoi läpättää.

Kuului kattopeltien rämisevä irtautuminen, kuului kokonaisen katon särkyvä luhistuminen, kuului kirkonkellojen kumajavat hätäsoitot.

Ja Hannes ajatteli:

„Se, jota sanotaan jumalaksi, tahtoo pelottaa minua!”

Vieras kalpeni ja höpisten jotakin, joka ei mitenkään kuulunut asiaan, rupesi panemaan lakkia päähänsä pelastuakseen pian korkean talon ylimmästä kerroksesta jonnekin alemmas ennenkuin koko talo kaatuu.

Mutta Hannes ojensi kätensä ja pani oven lukkoon.

Hänestä näytti kuin olisi hän ollut korkealla vuorella, jossa ylimmän taivaan hirmutuulet repivät hänen vaatteitaan ja tukkaansa, ja kuin olisi vihdoinkin lyönyt se kauan aikaa yhä tuonnetuksi lykätty hetki, jolloin hänen oli taistelevinen jumalan kanssa.

Sadat heikot äänet huusivat alhaalta: tee se meidän puolestamme, me emme voi, me olemme heikot, mutta sinä olet väkevä meidän joukossamme, sinä jaksat, sinä ainoa uskallat, tee meidän puolestamme se mikä kumminkin kerran on tehtävä: voita jumala!

Ja kun Hannes nämä äänet sisässsänsä kuuli.

huusi hän myrskyn vihellyksessä vallankumouksellisten tunnussanan vieraan korvaan.

Mutta vieras rupesi peloissansa lukemaan lapsuudenrukousta, sillä hän oli syntyjään talonpoika ja semmoisissa kasvatettu. Ja vallankumouksellisten tunnussana tuntui hänestä tällä myrskyn hetkellä jumalan herjaamiselta.

Ja kun Hannes nauroi hänen höpinäänsä, säikähti vieras vielä enemmän sen voiman tähden, joka Hanneksessa oli.

Mutta myrsky, huippunsa saavutettuaan, alkoi hiljetä ja Hannes tukki ikkuna-aukon uutimilla. Silloin he istuivat pöydän ääreen ja Hannes oli valmis kuulemaan, minkä tehtävän vallankumoukselliset olivat hänelle määränneet.

Kuivattuaan otsahikensä vieras veti jälleen muistikirjansa esille, jonka sivut olivat täynnänsä merkkejä ja salakirjaimia, ja rupesi tekemään Hannekselle selvää uudesta suunnitelmasta, jonka mukaan Pietarin keskushallituksen kukistaminen ei tulisi tapahtumaan Laatokan sulkujen avaamisella, vaan Kruunstatin kanunain avulla sekä laivaston saattamisella vallankumoukselliseksi. Kapinan oli syttyminen yhtäikää niin monessa eri kohdassa kuin mahdollista, jotta keskushallituksen äkkinäinen lamautuminen vaikuttaisi sitä tuntuvammin ja sotavoimain nopea kokoominen sinne missä niitä tarvittiin olisi niin vaikeutettu kuin suinkin.

Väliaikainen vallankumouksellinen hallitus

sillä välin asettuisi johonkin laivaston turvaamaan paikkaan ja käyttäen yleistä sekasortoa hyväkseen ottaisi ohjaket käsiinsä.

Näin pitkälle päästyänsä vieras vaikenä ja rupesi silmäkulmiensa alta kysyvästi katsomaan Hannekseen, ilmeisesti tämän vastausta odottaen.

Mutta Hannes ei ollut vielääkään päässyt siitä hermostuksesta, minkä vieras oli hänessä herättänyt, vaan nousi ylös kävelemään ja sanoi vihasesti:

— Mitä laivasto minuun kuuluu? Minä olen maamyrrä!

Silloin vieras kaivoi muistikirjansa lehtien välistä Venäjän valtakunnan kartan, levitti sen pöydälle ja osottaen erästä punasella kynällä merkittyä kohtaa Suomenlahdessa sanoi:

— Tätä saarta on ajateltu laivaston suojaamaksi väliaikaisen hallituksen paikaksi.

Se oli Suursaari.

— Nerokasta! Sangen nerokasta! — sanoi Hannes ivallisesti, sillä ei mikään näyttänyt hänestä tällä hetkellä hullunkurisemmalta kuin tuo „laivaston suojaama” saarivaltio, joka mahdollisesti kyllä saattoi tarjota vallankumouksen johtajille hyvää turvaa, mutta ei mitään takeita pääasiasta, nimittäin välttämättömän, nopean ja helpon yhteyden saavuttamisesta uuden hallituskeskuksen ja itse hallittavan valtakunnan välillä. Hannes ei voinut pidättää naurahdusta.

Mutta kasvojensa ilmettä vähääkään muutta-

matta vieras pyysi Hanneksen istumaan ja jatkoi selostustansa.

Tämä oli suunnitelman toinen puoli.

Toinen puoli tarkoitti Mustanmeren linnotuksen, Sevastopolin, muutaman Itämeren sotasataman, ja Suomenlahden linnotusten, Viaporin ja Kruunstatin saattamista vallankumouksellisten käsiin.

Näistä oli tärkein sija Viaporilla, jonka oli oleminen laivaston nojakohtana ja välittää väliaikaisen hallituksen yhteyttä muiden kapinallisten satamain ja linnotusten kanssa sekä sähkötyshyhteyttä Suomen ja ulkomaiden kautta Sevastopoliin.

Tässä kohden Hanneksen suupielistä katosi hymy ja hän höristi korvansa.

Vähän aikaa kuunneltuansa hän hyppäsi pysyyn ja kulki pari kertaa edestakasin, valtavasti huohottaen ilmaa sieramistaan. Vielä pari sanaa — ja Hannes pysähtyi pöydän ääressä istuvan vieraan luo ja huutaen:

— Ystävä! — löi häntä olalle niin että koko mies tärähti lyyhyksiin. — Tätä kelpaa kuunnella, jatkakaa! — sanoi hän, uudestaan alkaen kävellä, ja vielä voimakkaammin puuskutti ilmaa sekä suustaan että sieramistaan.

Vieras muutti nyt äänensä tahallisen kuivaksi ja asialliseksi, mutta ei voinut estää sen silloin tällöin värähtämästä, joka selvään ilmaisi kuinka suuresti hän nautti suunnitelman yksityiskohtien

selostamisesta nyt kun Hannes oli pääasiasta ilmeisesti innostunut. Sillä yksityiskohdat kaikki seurasivat toisiansa kuin hammasrattaat lovesta loveen, missään kohden menemättä vastakkain. Ja ne vierittivät esiin mahtavan kuvan suuren vapaustaistelun vastaisista pääpiirteistä. Selostajan ääni värähteli ja vapisi lopulta niin, ettei hän voinut enää puhua.

— Suunnitelma on teidän! huusi Hannes arvailleen.

— Valitettavasti olen ainoastaan lähettiläs ja tehtävääni kuuluu pysyä teille tuntemattomana siihen asti kuin suuri päivä koittaa, — sanoi vieras nousten seisaallensa, ja jatkoi juhlallisena:

— Nyt siirryn siihen tehtävään, joka tässä näytelmässä tulisi *teidän* osaksenne.

— Olen valmis, sanoi Hannes.

— Minulta puuttuu vielä teidän toverivalanne.

Näin sanoen vieras otti povitaskustaan paperin ja avonaisen kirjekuoren.

Hannes katsahti paperiin, jossa oli ainoastaan kolme sanaa ja päivämäärä. Hän otti paperin ja kirjotti siihen nimensä.

Vieras pani paperin kirjekuoreen.

Tämän tapahtuessa Hannes jostakin syystä muisti Hinkin kertomuksen miten sen, joka tahtoo itsensä pirulle myödä, täytyy kirjottaa nimensä omalla verellään. Mutta hän vaan naurahti sitä hullunkurista ajatusten yhtymää.

Vieras antoi kirjekuoren Hannekselle ja pyysi

hänen itsensä lähettämään se pääkomitealle osotteen mukaan, joka oli kuoressa. Sitten sanoi:

— Tehtävä, jonka pääkomitea minun kauttani antaa teille, tarkoittaa Viaporin linnotuksen strategisen merkityksen tutkimista puheenaolevassa suhteessa, ja erittäinkin sen vastustuskykyä maalta päin uhkaavaa voimaa vastaan. Se ensiksikin. Toiseksi antaa pääkomitea tehtäväksenne väsymättä työskennellä paikallisen väestön saattamiseksi vapausliikkeelle suotuisaksi, jotta se voisi osaltaan tehdä tehtävänsä uuden keskushallituksen suojaamiseksi maan puolelta ja esteettömän sähkötyshyönteiden ylläpitämiseksi Suomen kautta valtakunnan eri osien kanssa.

— Sitä kelpaa kuunnella, sitä kelpaa kuunnella, hoki Hannes, mutta hänen silmänsä olivat aivan hajalla ja ajatuksensa jo kaukana strategian lempialoilla, Ehrenswardin seitsemälle kalliosaarelle rakennetussa linnotuksessa, vastapäätä kotikaupungin rakkaita rantoja.

Hän tuskin huomasi milloin vieras läksi, niin valtavina nyt tunkivat heränneen aatteen aallot kaikkea epäoleellista tieltään. Epäoleellisia olivat tällä hetkellä hänelle kaikki erityiset ihmiset, epäoleellista vasta hiljennyt myrsky ja kaduilta uudestaan kuuluvat liikenteen äänet, epäoleellista koko tämä tyhmä nykyisyys. Oleellista oli ainoastaan tuo äkkiä auennut, tulevaisuudesta loistava, häikäisevä kirkkaus.

„Elämän tehtävä! Minulla on elämän tehtävä!”

Hannes sively otsaansa, sively päälakeansa ikäänkuin auttaakseen huimaavain ajatustensa koossapysymistä.

Huone tuntui liian pieneltä, liian ahtaalta hänen tunteilleen niinkuin hänen askeleillensakin.

Lamppu kitui öljyttömyyttä ja käryten teki pimenemistä.

Hän sammutti sen ja yhdellä iskulla repäsi uutimet lasittoman ikkunakaaren edestä.

Hah, mikä raikas avaruuden henkäys tuoksahti häntä vastaan!

Myrsky oli kokonaan tyyntynyt. Pilvet olivat hajonneet ja syvän pimeällä taivaalla kimalteli Siriuksen monivärinen liekehtiminen venäläisen pääkaupungin mustien katonharjain ylitse.

Ihmeellinen järki sokean kohtalon kulussa: hän tutkii upseerina strategiaa ja linnotusoppia lempiaineinaan, sitten viskaa kaikki luotansa, ja saa vallankumouksellisenä uuden elämäntehtävän, jonka kunnolliseksi suorittamiseksi hän ei mitään niin tarvitse kuin — strategiaa ja linnotusoppia!

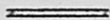
Riemu tuli niin repäisevänä sydämeen ja olo tuntui niin lapsellisen hyvältä.

Silloin muisti hän äskeisen kamppailunsa ja ajatteli siitä:

Paistoivatko kaikkeuden tähdet hänelle vai paistoivatko, että hän tällä hetkellä tuntisi kenen hän oli sydämissään kironnut? Mutta ei hän kamppailuansa katunut, eikä hän katsettansa tähdistä pelästyen kääntänyt. Päin niitä hän katseli,

suoraan kohti kääntyi, ja nyrkillänsä löi kumah-
tavan voima-iskun vasten rintaansa, ikäänkuin olisi
tähdille sanonut: Kamppaillaanko vielä kerran?
Antakaa myrskyn tulla, minä olen valmis!

Olisiko kukaan toinen hänen sijassansa tämän
valan tehtyensä saanut yön rauhaa, tarvitsematta
kauhun tuskissa itseänsä väännellä, on epätietoista.
Mutta yö tuli ja Hanneksen leveä rinta, jonka
hän oli vaariltaan perinyt, hengitti rauhallisesti
kuin myrskyn jälkeen tyyntyneen meren maininki.



2.

Näiden tapausten jälkeen Hannes otti kohta eron sotapalveluksesta ja matkusti Helsinkiin, sinne pysyväisesti asettuaan.

Toverit jäivät ihmeihinsä.

Jotkut arvelivat, että hän oli antanut itseensä vaikuttaa sen merkillisen kirjailijakreivin, joka rikkautensa ja maineensa ylimmiltä kukkuloilta oli aivan odottamatta laskeutunut evankeliumin lukijaksi, pukeutunut talonpojan mekkoon ja ruvennut saarnaamaan asevelvollisuutta vastaan, käskien kansan siitä kieltäytymään.

Oikeata syytä ei yksikään syrjäisistä voinut aavistaa.

Mutta kaikkein vähin sitä osattiin ymmärtää Hanneksen kotona.

Se vastaanotto, joka tällä kertaa tuli Hanneksen osaksi Helsingissä sukulaisten puolelta, oli peräti toisenlainen kuin ennen muinoin hänen saapuessaan vastaleivottuna vänrikkinä kotiinsa Kustaavan asuntoon.

Kaikkein tyytymättömin oli eno Frans, jonka merkitys ja sanavalta tätä veneh'ojalaisten kaupunkilaista sukuhaaraa koskevissa asioissa oli sillä välin paisunut ylimmilleen. Eikä ihme, että hänen valtansa oli suureksi paisunut. Hänestä oli tullut tämän sukuhaaran kaunistus, jonka kanssa itse Loviisakin, se hienon maailman suuri tuntilija, piti jo ylpeytensä olla sukulaisuudessa, vaikka itse ei ollut kuin Tyrväntäisiä: Frans oli kolmikerroksisen kivimuurin velaton omistaja, Frans oli niin lihava, ettei milloinkaan omien jalkainsa teriä nähnyt, Frans oli kasvoiltaan niin punakas, että verevin ruusu olisi niiden rinnalla kalvennut, Frans ei milloinkaan enää ajurinpukilla istunut, Frans käveli herrain kanssa Esplanadilla, Frans joi liikemiesten seurassa olutta Gambrinin kellarissa, Frans nyykäytti vaan päätä missä toinen lakkia nosti, Frans tiesi kaikki, ja olipa niitäkin, jotka sanoivat hänen rikkautensa nousevan puoleen miljonaan. Frans oli Hanneksen asiaan hyvin, hyvin tyytymätön.

Se tahtoo sanoa, ne syyt, jotka Hanneksella oli esiintuotavana eronsa selittämiseksi, hämmästyttivät jopa suuresti katkeroittivat Franssin mieltä.

Hannes ei tietenkään Fransille voinut sanoa

oikeata syytä eroonsa. Vaikka hän olikin päättänyt alkaa tehtävänsä — eli vallankumouksellisten aatteiden levittämisen Suomessa — kaikkein ensiksi vaikuttamalla omiin lähimpiin sukulaisiinsa, — vaikka hän olikin eritoten juuri Franssiin nähden valmistanut mielessään mitä sitovimpia järkeä todistuksia, joilla aikoi oikean hetken tultua niinkuin suurella sähköreflektorilla äkkiä häikäistä Franssin ihroittunutta ajatus- ja tunne-elämää saadakseen hänet ehkä kerran laskemaan kaikki rikkautensa vallankumouksellisten jalkain juureen, ei hän kuitenkaan olisi muuta kuin vahingoittanut tätä aijettansa jos olisi heti ilmaissut kumoukselliset mielipiteensä. Sellaisesta ilmoituksesta Frans olisi saanut, jos oli kokonaan valmistumaton, vähintään halvauskohtauksen. Asia oli aluksi tyystin salattava.

Tahtomatta kuitenkaan perustaa kohta ilmi-valheeseen uusia suhteitaan ihmisiin Hannes siis sanoi Franssille vaan eronneensa siksi, ettei upseerin toimi häntä enää miellyttänyt.

Mutta Hannes sai nähdä ihmeekseen, että Frans jo tästäkin uutisesta oli saada halvauksen.

Franssin silmät suurenivat arpuusien kokoisiksi ja sanattomaksi tyyperien hänen oli astuminen kaksi askelta taapäin pysyäkseen tasapainoan menettämättä.

Olla lupaavana upseerina, kantaa olkalappuja ja kiiltonappista kruununpukua, vieläpä saada maine koko maan terveimpänä, voimakkaimpana

upseerina, sen parhaimpana ampujana, sen etevimpänä kykynä mitä tulee taitoon ylläpitää järjestystä ja innostaa miehistöä, — ja sitten ilman muuta jälleen ruveta vaivaisesti toimeentulevaksi, kulunutta takkia käyttäväksi, kiillokashousuiseksi siviliksi, se oli Franssin mielestä jotain niin nurinkurista, että jos Hannes olisi puolustukseksen tuonut esiin vaikka kaikkein tärkeimpiäkin syitä ne olisivat Franssista tuntuneet mielenvikaisuudelta. Mutta ei Hanneksella ollut yhtään mitään muuta sanottavaa kuin — kehtasiko sitä edes ajatuksissaan toistaa! — kuin että upseerin ammatti ei häntä *miellyttänyt!*

Ei miellyttänyt!!

Halvauksen asemesta Frans näitä sanoja kuullessaan tunsu sormiensa päissä ihmeellistä pistelyä ja ihmeellistä halua päästä niin lähelle Hannesta kuin mahdollista, jotta olisi voinut ryhtyä häntä nujuuttamaan.

Ei miellyttänyt!!!

— Aih, aih, aih, — hän lauloi aivankuin tuskasta, sillä Hanneksen maine Suomen ja ehkä koko valtakunnankin väkevimpänä upseerina esti häntä toteuttamasta sormiensa palavaa halua upoutua hänen tukkaansa.

Ei miellyttänyt!!!

Oliko tässä kukaan muu saanut elämässään tehdä sitä mikä miellytti? Luuliko Hannes todellakin näiden kaikkien Franssin rikkauksien syntyneen siten että Frans olisi tehnyt sellaista mikä

häntä kulloinkin miellytti? Sittenpä olisi Frans totisesti syönyt suuhunsa ensimmäisen 10-pennisen makeana maroosinahyytelönä, jota ryssät ennen aikaan kantoivat pöntössä päänsä laella ja jonka kylmän imelä maku edelleen oli Franssin mielestä mieluisinta mitä elämä yleensä saattoi tarjota. Ei, poika! Kyllä eivät 10-penniset marosiin joutaneet. Oliko ollut miellyttävää Franssin istua yökaudet kuskipukilla porttolain pihoilla milloin sateessa milloin paukkuvassa pakkasessa nuoria mässääviä herrasnulikoita odottelemassa? Oliko ollut miellyttävää sitten tanssittaa lutkuja omassa talossa ja kantaa ihmisten suurta halveksimista? Nyt oli tosin kaikki unohdettu ja Frans täydessä kunniassa, mutta hän kysyi vaan: oliko se ollut miellyttävää? Häh?

Hannes aikoi tähän vastata ettei rikkauden kokoominen ollut mitään välttämätöntä, jonka vuoksi olisi tarvinnut kärsiä pakkasta ja palvella pikku herrain intohimoja, mutta koska hän itse aikoi kerran anastaa samat Franssin rikkaudet vallankumouksen hyväksi, ja koska siis oli tärkeätä ettei Frans päässyt suuttumaan, piti Hannes parhaana olla häntä pahemmin loukkaamatta, ja sanoi vaan:

— Kerran tulee se päivä että eno näkee miksi minä olen eronnut ja että eroni on ollut kaikille hyväksi.

Frans vaan ällistyi näistä sanoista entistäkin enemmän eikä osannut keskustelua enää jatkaa.

Heiskauttaen kättään ja vaijeten hän meni pois asioilleen.

Paremmalla menestyksellä toivoi Hannes voivansa äitiin vaikuttaa, joka nytkin oli ottanut hänet vastaan avosylin ja perin taidokkaasti osannut salata suuren pettymyksensä sen johdosta että hänen poikansa oli palannut kotiin siviilinä.

Hannes ei kierrellyt äidin edessä niinkuin Franssin, vaan meni kohta suoraan asiaan selittäen hänelle laajalti kaikkea sitä mitä Natalia Feodorovna oli kerran hänelle itselleen selittänyt, vieläpä koetti käyttää samoja sanoja ja lausekäännteitä, että vaikutus olisi vaan tullut juuri sama kuin se, joka oli hänet itsensä herättänyt. Puhuessaan äidille hän samalla käytti tilaisuutta ikäänkuin vielä kertaalleen itsekin punnitakseen ja tarkastaakseen suuren vapausasian kulmakivet ja perusmuurit. Hänelle muodostui ihmeellinen ajatusten ura, jota hän selityksissään yhä suuremmalla nautinnolla seurasi, terästellien sitä, saattaen yhä voimakkaammaksi, laajentaen perusteluja ja kärjistäen huippua yhä korkeammalle. Ensin tulivat premissit eli perustelut mitä huolellisimmassa järjestyksessä, sitten seurasivat johtopäätökset kaikessa musertavuudessaan. Siirtyminen perusteluista johtopäätöksiin tuotti kaikkein suurinta nautintoa Hannekselle, jonka säästämiseksi hän ei raatsinut tarpeellisen nopeasti siirtymistä suorittaa, vaan viipyi perusteluissa ehkä liian kauan. Usein hän myöhään yöhön käveli edestakaisin

äidin huoneessa pitäen tälle puhetta yläluokan ja alaluokan suhteista toisiinsa.

Äiti meni ensimmäisestä puheesta aivan hajalensa ymmärtämättä juuri mitään. Sitten alkoi kuulostella, mutta toisinaan myöskin torkahdella. Erittäin kiusallista oli Hanneksesta se, että äitiä melkein aina rupesi nukuttamaan juuri silloin kuin Hannes, kaikki premissit vaivalla esitettyänsä, aikoi nautinnolla antautua johtopäätösten latelemiseen. Säkenöivin, onnistunein, kärjistynein ajatusjohdelma, kaikkein huutavimman yhteiskunnallisen vääryyden täsmällisimmin läiskähtelevä piiskaus ei jaksanut kiinnittää äidin mieltä eikä herättää häntä täysin valveille.

Vai oliko syy sittenkin Hanneksen? Ihmeellistä kyllä oli, että Hannes täällä kotona ei lähimainkaan muistanut kaikkia Natalia Feodorovnan ja Vasilin ajatuksia, sellaisina kuin oli ne heiltä kuullut. Vaan kun piti äidille selittää niinkuin lapselle ja erittäinkin kun äiti teki kysymyksiä, joihin piti vastata ulkopuolelle tuota uraa, tunsivat Hannes ikäänkuin sekaantuvansa ihmeellisiin risti-riitaisuuksiin, joista ei tahtonut osata mitenkään selvitä, ja sentähden suuttui. Äiti silloin luuli tyhmästi kysyneensä ja lakkasi kysymästä, mikä puolestaan suuresti edisti hänen uneliaisuuttaan. Nukahtaminen heti kun tuli puhe kumouksellisista asioista kehittyi äidissä vihdoinkin niin pitkälle, että lopulta Hannes ei tarvinnut kuin avata suunsa niin äidin silmät jo mulskahtivat nurin.

Äiti heräsi täysin valveille vasta silloin kuin Hannes kauan turhaan koetettuansa häntä herättää, sattumalta tuli maininneeksi saaneensa sotapalveluksesta erottuaan kapteenin arvonimen.

— Mitä? — sanoi äiti silmiänsä unen pöpperöstä selviksi räpytellen.

Hannes toisti leikillensä:

— Minua on tästä lähin sanottava kapteeniksi.

Äidin katse alkoi ensin loistaa. Sitten hän punehtui kovasti, nousi istuviltaan, rupesi nopeasti liikkumaan paikasta paikkaan ja entiseen tapaansa sangen kovakouraisesti kohtelevaan esineitä, jotka hänen käsiinsä sattuivat.

— Vai on Hannes kapteeniksi korotettu? Mutta kuinka se vieras herra, joka tänään kävi, kysyi ovelle: onko herra luutnantti kotona?

— Se ei tiennyt.

— Jaha, ei tiennyt, mutta sopii kirjottaa ovelle nimen eteen: Kapteeni.

Suuresti kiihottuneena Kustaava katosi kohta ilmottamaan asiasta lähimmälle ympäristölle, joten vielä samana päivänä kaikki, jotka Hannesta puhuttelivat, kunnioittivat häntä kapteenin arvonimellä. Jos joku erehtyi sanomaan luutnantiksi, ei Kustaava nyt koskaan unohtanut houmauttaa: kapteeni! Tai jos ovelta vielä joku kysyi: onko herra luutnantti kotona, oikaisi Kustaava arvokkaan sävyisästi painaen silmäluomiansa alas: herra kapteeni! Sanalla sanoen, Kustaava soitti sen viestin kelloa kunnes kaikki kuulivat sanoman,

joka sisälsi hänen elämänsä kaikkien tarkotusten ylimmän saavutuksen: pilkkanimestä hän oli kuin olikin tehnyt pojallensa kunnianimen! Kustaava riemuitsi, Kustaava nuortui, Kustaava kohosi.

Mutta mitä enemmän Kustaava riemuitsi, mitä enemmän hän nuortui ja kohosi, sitä enemmän ihmetteli tätä asiaa hänen kapteeninsa:

Kuinka on tämä ihmeellinen kiertokulku, kuinka on tämä noiduttu taika-ympyrä mahdollinen? Kapteeni! — ja kaikki näännytykset ja kaikki häväistykset ovat unohdetut! Kapteeni! — ja vuosisatain vääryydet ovat kostetut! Jo pienestä pitäen hän muisti, että äiti oli pitänyt hänen kouluuttamistansa eli herraksi-tekemistänsä mitä huutavimpana kostona kaikille niille, jotka olivat häntä häväisseet tai hänelle vääryyttä tehneet. Mutta nyt Natalia Feodorovnan mukaan alaluokan häpäiseminen ja kukistaminen tapahtuikin pääasiallisesti juuri sotakapteenien avulla!

Äitiä oli yhtä vaikea horjahuttaa pois tästä saavutuksensa riemukkaasta tunnosta kuin Fransia saada uskomaan ettei rikkauksien kokoominen ole mitään välttämätöntä.

— Ei! — ajatteli Kustaavan kapteeni, — tässä eivät äkkirynnäköt mitään auta, tässä on edessä tuntematon, hyvin varustettu linnotus, jonka valloittaminen voi käydä päinsä ainoastaan pitkällisen, harkitun piirityksen avulla. Mutta kaikki puheeni ovat olleet yhtä hyödyttömiä ja noloja kuin ratsuväen malttamaton hyökkäys pansaroituja linnotus-

valleja vastaan ilman edelläkäypää piiritystä tykistön ja jalkaväen puolelta, jommainen tyhmä hyökkäys ei ole ainoastaan kokonaan hyödytön, vaan vieläpä suorastaan vahingollinenkin, koska se ennen aikoja antaa tiedon hyökkääjän aikeista.

Siis piiritys! Tarkkaan punnittu, pienimpiin erikoisuuksiin asti valmistettu piiritys! Ja ratsuväki viimeiseksi!

Näin kapteeni vaikenä kokonaan Franssiin ja Kustaavaan nähden. Ja että hän sitten kaiken aikaa lakkaamatta heitä piiritti, se näkyi ainoastaan salamyhkäisistä silmäniskuista, joiden merkitystä ei kukaan osannut aavistaa. Tätä mykkää piiritystä kesti kymmenen seuraavaa vuotta.

Mutta sillä välin oli kapteenilla ankara tuli käymässä toisaalla. Se olisi kai lähimmin ollut verrattava avonaiseen kenttätuleen. Se tuli kesti vaihtelevalla voimalla vielä kauemmin kuin piiritys, milloin hiljeten heikommaksi, milloin kohoten vimmatuun, raivoisaan taistelun temmellykseen.

Alku oli tällainen.

Helsinkiin tultuansa kapteeni ei kohta tavannut Kerttua, sillä tämä ei asunutkaan enää Kustaavan luona, vaan omassa kortteerissansa, joka oli toisella puolella kaupunkia ja jossa hänellä oli ompeluverstaa ja kahdeksan apulaista.

Ennenkuin kapteeni oli Kerttua tavannut, sattui niin merkillisesti, että hän, kävellessään esplanadilla, huomasi kaikkien herrain kääntyvän yhtä

ihmistä katsomaan, joka kulki kapteenin edellä mustassa surupuvussa, pitkä suruharso hauskasti roikkuen suuresta hatusta.

Ellei kapteeni olisi aikaa sitten jo tehnyt liittoa silmiensä kanssa siitä, ettei hän käännä katsettansa naiseen, olisi hän ehkä uteliaisuudesta katsohtanutkin, mutta nyt hän Epikteetillensä uskollisena meni toiselle puolelle katua, (sillä tämä nainen oli takaakin päin katsoen aivan tarpeettoman viehättävä).

Kohtalo tahtoi kuitenkin että sillä naisellakin oli asiaa kadun toiselle puolelle, ja kun kapteeni oli vähän matkaa kulkenut, sivuutti surupukuinen hänet kadunkulmassa, menen toiselle kadulle.

Kerttu!

Kapteenin syöksähti sydän kurkkuun ja hän aikoi huutaa Kertulle, mutta ei toki huutanutkaan, vaan antoi hänen kulkea ohitsensa häntä huomamatta.

Miksi Kertulla oli surupuku? Ja vielä sellainen, joka puki häntä niin erinomaisesti, että vastaantulijat kääntyivät ympärinsä! Surupuku ei voinut olla kuin lapsen kuoleman jälkeen jäänyt tapa. Mutta vaan siksi että se puki!

Kapteeni meni Kustaavan luo ja kysyi:

— Mikä sitä Kerttua oikein vaivaa?

Äiti sanoi:

— Ei Kerttua mikään vaivaa.

Kapteeni kysyi vielä:

— Onko Kerttu tullut huikentelevaiseksi?

Äiti kielsi sanoen:

— Johan nyt, ei Kerttu ole huikentellevainen, vaikka herrat hänestä kovin pitävät. Kerttu käy joka pyhä kirkossakin.

— Ai, ai, ai, ai, sanoi kapteeni, — se on pahinta kaikesta! Ja hän huolestui suuresti.

Äiti katsoi poikaansa pitkään, sillä hän oli maininnut Kertun kirkossa käymisestä Kerttua^a kehuakseen, niinkuin sitä sanomalla olisi luullut jokaista muuta kehuvansa. Mutta kapteeni tuli hyvin murheelliseksi ja sanoi:

— Joko te olette täällä niin pitkälle tulleet!

Ja ähki ja voihti ja sanoi:

— Äiti, laittakaa pian meille kaksi huonetta reilaan yläkertaan. Minä menen heti naimisiin Kertun kanssa, — vielä tällä viikolla.

Äiti katsahti poikaansa niinkuin olisi suuresti ilostunut hänen aikeestaan mennä naimisiin Kertun kanssa, mutta samalla ei voinut olla nauramatta sitä nopeutta, jolla Hannes luuli sellaiset seikat suorittavansa.

— Menehän kolme viikkoa jo kuulutuksiinkin, sanoi Kustaava nauraen tyytyväisenä.

Johon kapteeni vastasi:

— Mitään kuulutuksia ei tässä tarvita eikä pappia liioin. Me menemme naimisiin kuuluttamatta ja vihkimättä.

Nämä sanat kuultuansa Kustaava jäi seisomaan suu auki paikoilleen, voimatta pitkään aikaan liikahtaa tai löytää mitään mihin tarttua epätie-

toisuudesta ja noloudesta päästäkseen. Sillä jos Kustaava olisi nähnyt edessään kaiken kaupungin kirkkoineen ja katuineen koreasti ylösalasin käännetyksi niinkuin tyynen veden kalvossa, ei hän olisi ollenkaan enemmän hämmästynyt kuin nyt näitä Hanneksen sanoja.

Tämän suuren sanojensa vaikutuksen huomattuansa kapteeni huokasi ja sanoi:

— Istukaa, äiti.

Ja Kustaava istui.

Nyt alkoi kapteeni ensin kävellä edestakasin huoneessa mymisten ja selitellen jotakin itseksensä, sitten pysähtyi, avasi suunsa ja piti äidille ensimmäisen perusteellisen esitelmänsä siitä kuinka olevaisten olojen suuret vääryydet köyhää kansaa kohtaan olivat saattaneet kestää näin kauan ainoastaan siitä syystä että papit opettivat tulevaisen autuuden tähden tyytymään köyhyyteen ja nöyrästi palvelemaan rikkaita.

Ikäänkuin ei olisi mitään tästä kaikesta ymmärtänyt äiti hoki vaan:

— Tietysti, kuinkas muutoin, — nöyryys on tarpeellinen ihmiselle, kuinkas muutoin.

Jonka vuoksi kapteeni korotti äänensä jyliseväksi ukkoseksi ja huusi sanoen:

— Kansa on voimakas eikä sen käsivartta vastaan mikään voima riittäisi, mutta siihen on juotettu nöyryyden kirottu usko, joka panee sen ompelemaan tohvelia omalle sortajallensa!

Äiti tosin vähäksi aikaa säpsähti, mutta sitten,

kapteenin antautuessa hiljentyvällä äänellä tarkempiin selityksiin, tuli yhä uneliaammaksi.

Sattui kuitenkin niin että vanha vaari oli kömpinyt Kustaavan luo ja nukahtanut nurkkaan.

Koska kapteeni äänensä korotti ja jylisevän ukkosen tavalla puhui, heräsi vaari ja jonkun ajan kuluttua alkoi nurkasta kuulua ihmeellisiä pitkiä äännähdyksiä: ää, ää, ää-ä. Ja kädet ojentuivat kapteenia kohden niinkuin lapsen, joka ei tiedä kuinka asiaansa selittää.

Ensin luuli kapteeni, että se muuten vaan vanhuuttansa hörisee, mutta puhuessaan eteenpäin huomasi ihmeekseen vaarin äännähtelevän sitä kovemmin mitä voimakkaampia kohtia esitelmä tarjosi. Ja kun äitikin oli jo sikeässä unessa, huusi kapteeni koetteeksi sen venäläisen suuriruhtinat-taren, Natalia Feodorovnan lempilauseen:

— He ovat kansalta maan ottaneet, he ovat kansan rengiksensä tehneet, joka rahasta työvoimaansa myypi niinkuin markkinatavaraa kaupungin torilla!

— Ää, ää, ää-ää — alkoi vaari panna ja ojennetuin käsin tulla kapteenia kohden.

— Jaa, jaa, vaari, — sanoi kapteeni, — eikös niin: maa on sen, joka sitä viljelee?

— Ää-ä — maa — ää —

— Eikös niin? He ovat tehneet kansan rengeiksi ja nyt on renki unohtanut että maa sen on ollutkaan.

Tämän kuultuansa vaarilta loppui viimeinen-

kin ääni. Hän rupesi huitomaan käsillensä hyväksymisen merkiksi, mutta pian kädetkin tarvittiin taas käsivarsineen pävineen niiden kyynelien kuivaamiseen, jotka alkoivat tulvanaan hänen silmistään vuotaa.

Kapteenia harmitti suuresti, että ainoa, joka näytti hänen sanojansa kuuntelevan ja hyväksyvän, oli tuollainen vanha rumilas. Ei hän ollenkaan olisi välittänyt vaarin tunnustuksesta.

Olisipa edes Kerttu kuullut kaiken sen, minkä hän oli tässä niin suurella voimalla saanut sanotuksi! Mutta Kerttu, kas hänpä ei vaan tullut, vaikka oli jo kuinka mones päivä kulunut kapteenin tulosta kotiin!

Jonkun päivän hän vielä odotti, että Kerttu, saatuaan tietää hänen olevan kaupungissa, tulisi käymään. Mutta vihdoinkin ei malttanut enää odottaa, vaan meni itse Kertun luo, jonka asunto oli lännen puolella Kaivopuiston ratavalleja.

Että kapteenin täytyi viipymättä mennä naimisiin Kertun kanssa, siitä ei nyt voinut olla kahta mieltä. Mitä häneen itseensä tuli, niin oli hän pitänyt oikeutenansa lähestyä Kerttua tietysti ainoastaan senvuoksi, että katsoi kärsimyksillään jo sovittaneensa rikoksen, — että heidän lapsensa kuolema oli kääntänyt koko hänen elämänsä nurin, — että hän oli juuri sen johdosta tullut val-lankumoukselliseksi, — että hän oli kaikki personalliset mielihalunsa ja tulevaisuudenpyyteensä rohkeasti heittänyt luotaan. Mutta Kerttu! Mitä

tiesi Kerttu hänen sisällisestä muutoksestaan? Tai hänen kärsimyksistään? Luuliko Kerttu, että lapsen kuolema oli yhtään mitään häneen vaikuttanut, tai että hän oli edes hakenutkaan lasta! Ei. Sitä Kerttu ei tiennyt. Eikä ole milloinkaan tietäväkään!

Näin ollen saattoi tulla kysymykseen ainoastaan noudattaa sitä vanhaa toruvaa suhdetta Kerttuun, ikäänkuin tämän nykyisyyden ja heidän viatoman lapsuutensa välillä ei olisi mitään juopaa olemassakaan. Ja semmoinen olikin nyt hänen aikeensa.

Eteisessä vastaanotti kapteenin Kertun palvelustyttö, joka sangen epäluuloisesti mittasi katseellaan tulijaa kiireestä kantapäähän, kun kapteeni kysyi Kerttu Fagerlundia eikä neiti Fagerlundia. Tyttö ei avannut ovea sisähuoneeseen, vaan meni ensin ilmoittamaan.

Kapteeni ehti nähdä ovenraosta suuri-ikkunaisen valkeaseinäisen salihuoneen, josta kuului tavatonta, kuuroksi tekevää ompelukoneiden räti-nää. Näkyi ompeluksien, hihojen, liivien valkoisen kirjava sekamelska, näkyi silkkiin ja samettiin verhottuja seisovia pukukuvia. Toisella puolen salia, sermin erottamana, näkyi Kertun solakan pitkä vartalo ja hänen häikäisevän kauniiksi käyneet, kalpeat kasvonsa, kun hän, milloin kumartuen milloin ojentuen säpitteli neuloilla hihatonta liiviä jollekin lihavahkolle, työhtötukkaiselle, muhkearintaiselle ja kasvoiltaan sangen arveluttavasti

maalatulle naiselle. Kapteeni ehti nähdä myöskin Kertun keveän punehtumisen, kun palvelustyttö hänelle hiljaa ilmotti tulijan. Mutta muuten ei Kerttu vähimmälläkään liukahduksella tai pienimmällä pään käännähdyksellä osottanut aikovansa heti jättää puvun koettelemisen sikseen ja juosta kapteenin kaulaan. Ei. Vaan kapteeni käskettiin viereiseen, pienempään huoneeseen odottamaan, ja Kerttu jatkoi säpittelemistä niinkuin ei mitään olisi tapahtunut tai niinkuin olisi pitänyt työtänsä tuhat kertaa tärkeämpänä kuin kapteenin ilmentymistä hänen luoksensa monivuotisen poissaolon jälkeen.

Sen pienen huoneen ovi ei ollut raollaan eikä kapteeni siis voinut ottaa tarkempaa selkoa siitä mitä lajia naisia se Kertun puvuntilaaja oikeastaan oli.

Sitä parempi tilaisuus hänen oli miettiä valmiiksi saarna, jolla aikoi Kerttua tuliaisiksi läksyttää. Saarna perustui kahteen ankaraan kysymykseen: 1) Mistä syystä Kerttu oli muuttanut Kustaavan luota? 2) Miksi oli ruvennut tämöisten ylellisyyspukujen valmistamiseen eikä tyytynyt entiseen vaatimattomaan tehtävänsä: paitojen ja alusvaatteiden ompelemiseen?

Puolen tunnin odotusajan perästä Kerttu näytettyi silmänräpäykseksi ovela:

— Oo! Eikö Hannes enää upseeri olekaan?
— sanoi hän hirmuisesti hämmästyneenä, ikäänkuin ei olisi sitä jo tiennyt.

— Sulje ovi! sanoi kapteeni, merkitsevästi kohahtaen silmäkulmiansa.

Mutta Kerttu nosti vaan hieman olkapäitänsä osottaakseen ettei oven sulkeminen käynyt oikein laatuun.

— Odota, kulta, minä tulen kohta, sanoi hän ja katosi taas puoleksi tunniksi — vähintään puoleksi tunniksi — salihuoneeseen, jonne uusia pukujen koettajia näytti saapuneen.

Oli ilmeistä että Kerttu kopeili näistä muka tärkeän tärkeistä tehtävistään, jotka estivät häntä heti ottamasta vierastaan vastaan.

Ja erittäinkin hämmästytti kapteenia tuo hänen sanansa „kulta”. Se oli sanottu tavalla, jota hän olisi Kertulta vähimmin odottanut. Siinä tuntui selvästi jotain ikäänkuin kokeneemman suhtautumista nuorempaan. Tai ehkä jotakin vielä sitäkin arveluttavampaa.

„Odota, kulta, minä tulen kohta!” — niissä sanoissa piili ilmeisesti sellainen käsitys — sitkeä, ikipäiviksi juurtunut käsitys, — että Hannes oli pohjaltaan löyhän köykäinen, matalikoissa uisken-televa mies, joka nyt vielä päälliseksi ei malttanut edes upseerin uralla pysyä, vaan tahtoi koetella taas jotain uutta.

Miten saada Kerttu irti sellaisesta kauheasta käsityksestä ja oliko hän ollenkaan saatavakaan siitä irti, se asia näytti kapteenista tällä hetkellä peräti sotkuiselta ja selvittämättömältä vyyhdeltä.

Kaikissa tapauksissa, kun se vanha torumis-

tunnelma näin alkoi näyttäytyä aivan mahdottomaksi, hän kadotti vähimmänsä kuvan siitä miten Kertun edessä esiintyä. Kaikki konseptit menivät käsistä. Mitä sanoo hän Kertulle, jos tämä nyt, juuri nyt ilmestyy ovesta?

Ja kapteeni joutui niin hämillensä, että hiki isoina karpaleina nousi hänen otsallensa. Mennä polvilleen Kertun eteen ja sanoa katuvansa, sitä tehköön joku vanha tohveli, mutta ei kapteeni. Hänen suhteensa naisiin — ainakaan kauniisiin naisiin — ei vielä ikinä ollut muuta kuin äreän soturin.

Sitä paitsi olisi nöyrytminen Kertun edessä Kertulle itselleen mitä haitallisin. Kerttu kyllä heti nostaisi nokkansa pystyyn, mutta sitäpä se juuri ei saanutkaan tehdä. Sillä jo muutenkin kaikki merkit viittasivat siihen että Kerttu oli saanut haitallisia vaikutuksia omasta kauneudestaan ja oli hyvällä alulla pilaantumiseen päin.

Näin ollen ei tässä ollut mitään aikaa välittää siitä mikä käsitys Kertulla muka oli hänestä, vaan viipymätön naimisiin meneminen oli Kertulle juuri hänen itsensä vuoksi tuiki välttämätön! tuiki välttämätön!

Sitä oli siis sittenkin kohdeltava ankaruudella, eikä millään leikkisällä, vaan todellisella ankaruudella.

Päästyään menettelytavasta selvyyteen kapteeni enempää Kerttua odottamatta nousi ja läksi

pois, aikoen pakottaa Kertun tulemaan lopulta itse hakemaan häntä.

Mutta hän ei voinut ruveta monta päivää odotamaan, sillä Kertun kuva ei mennyt hänen mielestään hetkeksikään. Hänen levottomuutensa kasvoi tunti tunnilta. Ja niinpä hän vielä samana iltana, kun ajatteli Kertun työpäivän pian loppuvan, meni uudestaan läntisille rantavalleille päin.

Lähestyessään Kertun asuntoa hän tuli portin kohdalla vastakkain kahden herrasmiehen kanssa, ja kun jostakin syystä ei tahtonut että nämä näkisivät hänen menevän siihen taloon, jatkoi matkaansa seuraavan kadun kulmaan. Mutta sieltä kääntyessään takasin hän huomasiikin että myöskin nämä herrat kiertelivät samaa porttia, — inhottavat sivilit merkillisine kauluksineen ja puoliknallineen, jalat pingotettuina, kävelykepit kourassa, irstas hymy huulilla! Ei vielä kertaakaan ollut kapteeni katunut luopuneensa sotilaspuvustaan, mutta nyt Kertun portin edessä ja näiden rakkarien tähden hänen mieltänsä kirveli tuo katala löyhäpöksyisyyden tunne, jossa hänen vaatimattomat sivilivaatteensa häntä pitivät.

Ei ollut epäilemistäkään että nuo herrat odottivat milloin Kerttu lopettaa työnsä lähteäkseen sitten hänen kanssaan kävelylle!

Kapteeni kulki vihapäissään heidän ohitsensa eikä mennytkään portista sisälle, vaan jätti aikeensa ja meni sen sijaan valleille, josta näkyi meri

ja Viaporin ilta-auriongon säteissä hohtava linnotus.

Siellä hän istui penkille ja koetti ajatella:

„Mitä tulee minun siihen naiseen! Tuo linnotus tuolla — se on minun!”

Mutta tämmöinen perääntyminen ja Kertun luovuttaminen tuntui hänestä tällä hetkellä paljon häpeällisemmältä kuin jonkun linnotuksen luovuttaminen ilman taistelua. Jälkimäisen voi tehdä tavallinen pelkuri, mutta edellisen ainoastaan konna.

Ja kapteeni löi otsaansa sanoen:

„Olenko minä vallankumouksellinen?”

Ja vastasi: „Olen”.

„Mutta jos minä olen vallankumouksellinen enkä mitään pappia, en vihkimistä enkä kuulutuksia tunnusta, niin mitä semmoisissa oloissa naimisiin meneminen merkitsee? Kuinka voin minä „mennä” naimisiin, jos se meneminen merkitsee juuri kuulutuksia ja vihkimistä? Ei. Vaan minä olen jo naimisissa. Niin juuri, — siitä silloisesta hetkestä saakka me olemme sinun kanssasi naimisissa, Kerttu! Ja se on tärkeämpää kuin tuo linnotus ja tärkeämpää kuin sinun koneittesi rätinä. Se on pääasia, josta kaiken muun olisi pitänyt riippua ja johtua. Mutta mikä pirullinen valhe ja mikä hämmästyttävä tottumuksen voima onkaan voinut luulotella meille, ettemme ole naimisissa ennenkuin „menemme” naimisiin, ja salata

minulta tätä jumalallista autuutta: Kerttu on minun vaimoni?

Kuka on siis se, joka äsken nousi tänne ylös valleille? Se on Kertun mies. Kuka se istuu tässä penkillä? Se on Kertun mies. Kuka se nyt nousee penkiltä? Se on Kertun mies. Minne Kertun mies lähtee? Kertun mies lähtee omaa vaimoansa tapaamaan. Ja vaikka hän ei lähtisi, vaikka hän lähtisi maailman toiseen päähän, on hän aina vaan Kertun mies. Mutta hän lähti.

Hänen tullessa portille olivat samaiset herat vielä siinä.

Kapteeni meni heihin vilkasematta ovesta sisälle. Nämä perässä. Pienet rappuset noustua kapteeni kysyi heiltä Kertun oven edessä:

— Ketäs herrat hakevat?

Molemmat herrat nenästyivät tästä kysymyksestä ja toinen käski kapteenin ensin sanoa ketä hän täältä haki.

Silloin kapteeni sanoi:

— Minä olen Kerttu Fagerlundin mies, mutta ketä te olette?

He sanoivat:

— Ohoh, sepä saadaan nähdä!

Kapteeni soitti ovelle.

Palvelustyttö päästi kaikki kolme sisälle ja nauraen ja makeillen niille kahdelle hienommalle herralle antoi näiden mennä odottamaan siihen viereiseen huoneeseen, jossa kapteeni oli aamupäivällä odotustuntinsa viettänyt, mutta kaptee-

nille sanoi happamesti, ettei neiti Fagerlund ole tänäpäivänä enää tavattavissa.

Salista kuului vielä hienoa ompelukoneen käyntiä.

Kapteeni riisui päällystakkinsa ja pani sen naulaan.

Luullen miestä kuuroksi palvelustyttö huusi hänen korvaansa äskeisen sanansa toistamiseen.

Kapteeni otti esille taskupeilin, silitteli huulet hörössä pienellä harjalla huolellisesti tuuheat viiksensä kahden puolen, ja pisti sitten kaikki rauhallisesti jälleen taskuunsa. Nämä tehtyänsä hän meni salin ovelle, avasi sen selko selällensä ja astui varkaasti sisälle.

Salissa nousi suuri hälinä.

Hihkaisten säikähdyksestä vetäytyi joku rouva, jolla hameliivin napitus oli kesken, nopeasti sermin taakse. Ompelijattaret nousivat paikoiltaan ja yksi juoksi telefoniin siltä varalta että tulisi käskettäväksi apua.

Korvia myöten punehtuen Kerttu rupesi jotain hätääntyneenä sanomaan kapteenille, mutta kapteeni huiskutti etusormeaan ilmassa, vaatien äänetömyyttä silmänräpäyksessä.

Suhahtaen livahti puvun koettelija sermin takaa eteiseen ja sieltä ulos.

Kapteeni kääntyi ompelijattarien puoleen sanoen:

— Työ lopetetaan. Saatte mennä!

Tytöt katsoivat hämmästyneinä Kerttuun, her-

rat kurkkivat viereisestä huoneesta, kaikki odottaen milloin Kerttu osottaa röyhkeään komentajan ovelle.

Mutta Kerttu tuli nöyränä ja pelokkaana niin kuin lapsi kapteenin luo, ja katsoen häntä ylös silmiin sanoi:

— Hannes hyvä, annathan anteeksi —

Nyt lakkasivat herrat kurkkimasta ja kolittelivat kiireimmän kautta ulos.

— Saatte mennä. Kuulitteko? — toisti kapteeni ompelijattarille, jotka nyt alkoivat myöskin toinen toisensa jälestä kulkea varpaisillaan salista eteiseen.

Kun viimeinenkin oli mennyt, sanoi kapteeni:

— Ei kaiketi Kerttu ole unohtanut, että Hannes on Kertun mies?

Ellei Kerttu olisi, nämät sanat kuultuansa, taitavasti kumartanut päätänsä kapteenilta syrjään, olisi kapteeni nähnyt hänen huulillaan ihmeellisen autuaan hymähdyksen ja ehkä sen johdosta tehnyt kohta sen päätelmän, että Kerttu oli niistä onnellinen. Mutta kapteeni ei voinut sillä hetkellä Kertun kasvoihin nähdä. Ja Kerttu sai sanotuksi, mielestään erinomaisen onnistuneella ylenkatseen värähdyksellä äänessään:

— Soo-o?

Ja vielä lisätyksi:

— Minulla olisi sentään ehkä parempi oikeus kysyä sellaista Hannekselta.

Tähän sanoi kapteeni:

— Minä en ole Kerttua unohtanut. Olen nähnyt siellä monta jalomielistä naista, semmoista, jotka antavat vaikka elämänsä aatteen vuoksi, mutta en minä silti ole Kerttua unohtanut. Mutta kun näin nuo kaksi rakkaria Kertun huoneessa, ajattelin: Kerttu on unohtanut.

— Ne eivät olleet mitään rakkareita, sanoi Kerttu kiivaasti, — ne palvelee fiinin konttorin päällä.

Kapteeni rupesi nopeasti kävelemään ja huusi:

— Tämä verstaas suljetaan huomista päivästä. Kaikki on lopussa.

— Vai niin, sanoi Kerttu ja puri huulensa yhteen. Eikä osannut mitään parempaa keksiä sanoakseen kuin:

— Emmehän me ole sentään *vielä* naimisissa!

Silloin kapteeni pysähtyi aivan Kertun eteen ja sanoi ankaran uhkaavasti sormeansa heristäen:

— Keerttuu!

Kerttu painoi päänsä alas, ja osasi vaan samaltaen sanoa:

— Kun on niin paljon tilauksia vielä kesken—

— Sen asian saa Kerttu järjestää niinkuin paraiten ymmärtää, mutta verstaas suljetaan. Me muutamme äidin luo yläkertaan. Kerttu saa siellä ommella paitoja ja alusvaatteita niinkuin ennen — köyhemmälle kansalle.

Nyt ei Kerttu voinut itseänsä pidättää, vaan purskahti pitkään ja raikkaaseen nauruun, sillä

niin hullunkuriselta tuntui hänestä ajatus että hän rupeisi jälleen paitoja ompelemaan!

Kapteeni sanoi:

— Ei ole mitään nauramista. Kertun pitäisi hävetä ommella tuollaisia silkki- ja samettileninkejä, kun on toisia ihmisiä repaleissa.

Kerttu joutui yhä enemmän ihmeihinsä.

— Kerttu muistaa nyt mitä minä olen puhunut, ja auttaa sitten äitiä laittamaan kaksi huonetta reilaan yläkertaan.

Tämän sanottuansa kapteeni läksi pois.

Yksin jäätyään Kerttu oli niin ihmeissään ettei tiennyt mihin katsoa, ei voinut päättää istuako vai seista, avasi ikkunan ja taas sulki ja taas avasi. Juuri kun hänen piti ruveta jotakin asiaa tekemään, pysähtyivät kädet ja silmät jäivät yhteen kohti katsomaan. Kalpea kuu paistoi ruskoiselle merelle.

Välistä hänen kasvojansa kirkasti sama onnellisen autuas hymy, jonka hän oli onnistunut Hannekselta salaamaan. Välistä taas, kun hänen eteensä sattui keskeneräisten pukujen ompeluksia, hänen silmäkulmansa rypistyivät kiukkuisesti ja uhmaavasti.

Pitkö todella ruveta korjaamaan noita ompeluksia kokoon! Niin hassua! Ja mitä sanoa kaikille niille, jotka huomenna tulevat koettelemaan ja ylihuomenna odottavat pukujansa valmiiksi! Vai että Kerttu saa sen asian miettiä niinkuin paraiten ymmärtää. No, mietitään, mietitään!

Ja Kerttu pani hatun ja keveän päällystakin yllensä ja meni nopeasti Kustaavan luo.

Siellä Kerttu, kuiskuteltuaan kiihkeästi Kustaavan kanssa, sai tietää kaikki mitä kapteeni oli tälle puhunut kuulutusten ja vihkimisen tarpeettomuudesta.

Ja niin Kertulle vähitellen selvisi kuinka asiat olivat.

Kustaavan kanssa hän ei tosin siitä puhunut. He vaan molemmat onnellisina sopivat keskenään siitä miten yläkerta sitten oikein järjestettäisiin, kun he Hanneksen kanssa sinne asettuvat. Onnesta hehkuvina Kustaava ja Kerttu syleilivät toisiansa, kun sinä iltana erosivat.

Mutta kun Kerttu sitten kulki pois Kustaavan luota, näki hän Hanneksen tulevan kotiansa päin ja teki kasvonsa sangen totisen ja jumalisen näköisiksi, sillä suuri hurskaudenhenki tuli juuri sillä hetkellä hänen päällensä.

— Se oli kiltisti tehty, sanoi kapteeni, kun tuli kohdalle.

— Mikä niin? — kysyi Kerttu hienon sävyisesti.

— Totta Kerttu puhui huoneen laittamisesta äidille?

— Sehän on kyllä asia, — sanoi Kerttu, — mutta äitisi puhui sinun ajatelevan ilman vihkiäisiä. — Hyi sinua!

— Mutta Kerttu hyvä, meidän *olemme* jo naimisissa!

— Emme ole ihmisten edessä.

— Minkä ihmisten edessä?

— Ja siksi toiseksi, — sanoi Kerttu, — tiedä että minä olen tullut jumaliseksi.

— Mitä se merkitsee? kysyi kapteeni.

— No, kyllähän sen tiedät, voi sitä pahemaksikin tulla, kun pitkät vuodet saa yksin surra.

— Ja Kerttu pyhkäsi vihasen kyyneleen silmätänsä: — Noh, antaa niiden asiain olla.

— Luuliko Kerttu, että minä olin unohtanut? Ei, Kerttu! Nyt sanon sinulle, miksi en tahdo tietää kuulutuksista enkä papeista. Minä olen tullut vallankumoukselliseksi!

— Mitäs *se* sitten merkitsee? sanoi Kerttu matkien.

— Tulehan tännepäin.

Kapteeni alkoi mennä Kertun kanssa pois päin kotoa ja puhua kuiskaamalla.

— Vallankumouksellinen — se on sellainen, joka tahtoo muuttaa kaikki olot toisellaisiksi, esimerkiksi niin, ettei kukaan enää kärsi vääryyttä, vaan saa täyden toimeentulon työstänsä. Kaikki muutetaan — ymmärtääkö Kerttu — kaikki!

— Ai, ai, kuinka Hannes voi semmoista yksin toimittaa!

— Minä en ole yksin.

Ja katsahdettuaan ympärilleen, ettei kukaan kuulisi, kapteeni kävi Kertun käteen, ja kovaäänisesti sähisten kuiskasi:

— Meitä on paljon. Mutta älä herranimessä

puhu tästä asiasta kellekään! — Ja taas katsoi ympärillensä: — On ruhtinaitakin! Ole hiljaa kuin myyrä tästä asiasta: on suurruhtinaitakin, kuulitko!

— Siksiköhän Hannes ei ole enää luutnanttikaan?

— Nyt sen tiedät.

— Osaakohan niihin sellaisiin ihmisiin luottaa? Ai, ai, Hannes.

— Sen parempia ei ole taivaan kannen alla. Rikkaita, mahtavia, ja sittenkin antavat vaikka henkensä köyhän kansan edestä. Niin, Kerttu, sinä sanoit, ettemme ole naimisissa ihmisten edessä, — emme olekaan näiden täkäläisten edessä, mutta heidän edessään olemme. Voi sentään, Kerttu, jospa sinä vaan näkisit niitä ihmisiä!

— Olkoon kuinka hyvänsä, mutta ilman vihkimättä minä en suostu, en milloinkaan.

— Silloin sanon sinulle hyvästi, Kerttu, sanoi kapteeni ja seisahtui.

— Kas niin, äsken sanoit että olemme naimisissa ja nyt jo hyvästi!

— Minä en voi suostua semmoisiin temppuihin, sanoi kapteeni.

— No niin, kuinka vaan tahdot, sanoi Kerttu ja alkoi hiljaa edetä kapteenista omalle suunnalleen. — Ollaan siis erossa!

Hän kulki rohkeasti, taaksensa katsahtamatta läheisen kadun kulmaan asti, mutta siellä oli puodottavinaan jotain ja kumartaessaan nostamaan

vilkasi salavihkaa taaksensa, että vieläkö se häntä odottaa.

— Mieti tätä asiaa tarkkaan! — huusi kapteeni hänelle silloin, varottavasti sormeansa heristäen.

Miettikö Kerttu tätä asiaa vai ei, on epäietoista. Mutta siltä varalta, että „jos” kapteeni vihdoin suostuu vihkimiseen, Kerttu ryhtyi kyllä kohta puuhiin, joten hänen ompeluverstaansa kävi seuraavanakin päivänä täydessä höyryssä. Vimmattommin kuin koskaan polkivat tytöt koneitaan, suuri oli rytinä, niinkuin kapteeni ei ikipäivinä olisi siinä talossa komentelemassa käynytään.

Eikä Kertun verstaas käynyt ainoastaan seuraavan päivän, vaan vielä sitten seuraavan, ja sitten vielä viikon ja monta, monta viikkoa. — Sillä siellä oli nyt otettu valmistettavaksi sellaista, mitä ei siinä verstaassa oltu ennen milloinkaan ajateltukaan valmistaa, nimittäin käsiliinoja, tyynynpeitteitä, lakanoita, paitoja, alusvaatteita, tusinan ja toista tusinaa kutakin lajia. Eikä suinkaan mitään köyhän kansan tavaraa vaan hienointa morsiuskuosia ja myötäjäismsyyriä. Paidat tehtiin hihatottomat, mitä kauniimpien väli- ja reunapitsien kanssa. Lakanat varustettiin myöskin leveillä välipitseillä ja suunnattomilla, punalangalla ommelluilla nimikirjaimilla: K. F. — Sekin huone, jossa kapteeni oli istunut, otettiin nyt verstaan palvelukseen. Siellä tikattiin mahdottoman leveätä peitettä punasesta satinista, ruusunkuvioilla. Mutta

pahin suihin ja suihin kävi sentään muutaman ompelupöydän ympärillä, missä itse häähametta ruvettiin valmistamaan. Siinä neuvoteltiin, siinä mittailtiin, siinä pää kallella katseltiin lehdistä kuoseja, sillä kaikki ompelijattaret panivat parastaan, koska ymmärsivät ja tiesivät kysymyksen olevan hääpuvusta heidän suositulle neidille itselleen.

Kaikkea tätä tietysti ainoastaan että „jos” kapteeni tulee järkiinsä.

Kapteeni puolestaan katsoi kaikkien suhteitensa Kerttuun olevan lopussa, niinkuin Kerttu oli hänelle sanonut. Mutta se ei estänyt häntä olemasta huolissaan siitä ajatuksesta, että Kerttu nyt valtoinansa antautuu konttoristiensa ihailtavaksi. Ajatus: syyttäköön itseänsä, ei lohduttanut. Mutta tämä huoli oli suureksi pahennukseksi hänen vallankumous-aatteellensa.

„Jos niinä vuosina kuin minä ehdin Viaporin strategisen merkityksen määritellä Kerttu menee pilalle, mitä on minulle silloin vallankumous?”

Miettiessään vastausta tähän kysymykseen hän huomasi, että se yksi Kerttu oli hänelle yhtä tärkeä kuin koko vapaustaistelu ja vallankumous. Tämä oli todellakin enemmän kuin arveluttavaa.

Vallankumouksen aate siis tältäkin kannalta vaatimalla vaati luopumista Kertusta. Jo senkin vuoksi olisi pitänyt niin pian kuin mahdollista lakata Kerttua ajattelemasta. Nyt oli Kerttu kaiken päälliseksi vielä sanonut, ettei hän tunnusta Hannesta mieheksensä, ellei heitä kirkossa kuulu-

teta ja papilla vihitä. Kerttu oli siis kolmesta eri syystä lopullisesti jätettävä ajatuksista pois.

Selvyyteen tästä päästyänsä kapteeni teki lujan päätöksen olla Kerttua ajattelematta ja jättää muutenkin koko asia mielestänsä.

Hän ryhtyi sensijaan työhönsä.

Ja ainoa yhteys, mikä hänellä pitkään aikaan oli Kertun kanssa, oli se, että hän joka päivä, työstänsä levähtääkseen, käveli Kaivopuiston rantavalleille, joilta näkyi Viaporin linnotus: tie niille valleille kävi Kertun asunnon ohitse.

Melkein joka kerta hän kuuli Kertun huoneesta ompelukoneiden rätinää ja tuli aina uudestaan siihen päätökseen, joka puhkesi hänellä sanoihin:

„Mitä tulee minun siihen naiseen? Ei yhtään mitään!”

Valleille tultuansa kapteeni, vapautuen vähimmänkin nauhasen ajattelemisesta, joka saattoi olla Kertun puvussa, antautui kokonaan strategisiin mietelmiin linnotuksen asemasta laivaston noja-kohtana. Teki itselleen selkoa 12-tuumaisten kantovoimasta, ammuttuina linnotuksesta tai laivastosta maallepäin. Ajatteli myös shrapnellien rakennetta j. n. e.

Mutta ihmeellinen ja tuontuostakin uudistuva luonnonilmiö häiritsi perin kiusallisesti kapteenin mietelmiä: Kertun kaunis pää alkoi näkyä joka paikasta, mihin ikinä kapteeni katsahtelikaan, ei ainoastaan puiden vihreissä latvoissa, jotka vallien alta nousivat hänen jalkojensa tasalle, vaan meren

läikkylviltä laineilta, ja itse Viaporinkin valleilta, jotka ilta-aurion valossa hohtivat. Kertun ihanaasti räpyttelevät ruskeat, uskolliset silmät.

Tietysti olisi kapteeni mainiosti voinut katsoa Kertun pään ohitse joka kerta kuin se ilmestyi, mutta siinä ilmiössä oli vielä se ominaisuus, että niinkuin joskus musta pilkku seuraa katsetta niin Kertunkin kuva, vaikka sen ohi katsoi, aina tuli mukana. Ja kun kapteeni silmiänsä rypistäen kiinnitti mitä asiallisimman katseen johonkin linnotuksen kohtaan, seurasi Kertun pää ihan — ihan sen kohdan viereen odottamaan, hymyilevänä, rakastavana.

Kapteeni ymmärsi hyvin mikä tässä oli kysymyksessä, ja niinkuin jokainen toinen ihminen olisi — ymmärrettyään että tämä oli rakkautta — katsonut mahdolltomaksi sitä vastustaa, niin kapteeni päinvastoin päätti panna kaikki voimansa liikkeelle hävittäääkseen itsestään juuria myöten sellaiset oireet.

Hän lakkasi käymästä valleilla ja kuuntelemasta Kertun ompelukoneiden rätinää. Hän teki työtä ja lepäsi aina silmät ankarassa rypyssä, ettei se musta pilkku milloinkaan pääsisi juuri sille kohdalle, mihin hän katsoi tai mihin hänen ajatuksensa olivat kiintyneet.

Mutta mitäs Kerttu teki?

Se tuli hänen luokseen unissa.

Ja vielä kuinka tuli? — Sopimattomasti puetuna!

— Oletko sinä noin kulkenut läpi koko kaupungin, että konttoristitkin ovat sinut nähneet!

— Olen sanoi Kerttu kylmästä väräjäväällä äänellä, — itsehän kielsit minulta vaatteet.

Kapteeni varustui ankarasti torumaan, sillä ei hän vaatteita ollut kieltänyt vaan ainoastaan liian *hienoja* vaatteita. Mutta hänen kävi kovin sääliksi Kerttu, kun se siinä värisi melkein alastomana ja sen kaikki häikäisevän kauniit vartalomuodot, joista kapteenilla oli saattanut olla Kertun puvun poimujen ja laskoksien mukaan ainoastaan hämärä aavistus, nyt esiintyivät täydellisesti läpinäkyvän harson alla.

Oli kovin, kovin sääli Kerttu raukkaa siinä, ja kapteenin olisi tehnyt mieli pyytää se vuoteeseensa lämmittelemään, joka olisi käynyt hyvin päinsä, sillä olivathan he lapsuudentuttuja ja sitäpaitsi hehän jo *olivat* naimisissa. Mutta nyt oli heitä erottamassa mahdottomuuden muuri, kapteeni oli päättänyt, ettei hän saa ajatella Kerttua, ja Kerttua niinkään sitoi päätös olla menemättä kapteenille, ellei heitä laillisesti vihitä.

Ja niin he nyt siinä olivat vaan jonkun sylen erottamina toisistaan, Kerttu puoli-itkussa, vilusta väräjävä, ja hän, kapteeni, lämpimässä vuoteessa, äärettömän säälintuskan raatelemana, voimatta sulkea palavaan syliinsä omaa hyvää, kultaista Kerttua!

Jos hän ei olisi ollut soturi, olisi hänkin vuodattanut saineita kyyneleitä.

Tämä uni sai hänen, sittenkuin hän heräsi, ymmärtämään heidän asemansa hullunkurisuuden: he *olivat* naimisissa, Kerttu vaati vihkimistä, kapteeni ei saanut Kerttua ajatella, mutta he *olivat* naimisissa!

Ja kapteeni löi taas otsaansa sanoen:

— Minä kollo! Jos joku rakastuisi sanokaamme neekerityttöön, — Kerttu ei tosin ole nekerityttöön verrattava, mutta minä sanon „jos” —. Nyt olisi neekereillä omituisia häätmppuja, joita morsian ei suostuisi menoista pois jättämään. Eikö sulho olisi sivistymätön aasi, jos hän senvuoksi morsian raukan jättäisi? Tietysti pitäisi sulhon, jos hän tahtoo käydä gentlemannista, suostua siihen häätmppuun ja sitten vasta naimisissa ollessaan kasvattaa vaimonsa moisista taikauskoista vapaaksi!”

Tosin kapteeni selvään tunsii, että vertaus on tuu, sillä hän oli ollut suostumatta vihkimiseen pääasiassa senvuoksi, että papit tekivät itseänsä sellaisen taikauskon avulla kansalle välttämättömäksi, eikä suinkaan vaan siksi että se oli itsessään järjetön temppu, kuten ehkä neekereillä. Mutta kapteeni ajatteli nyt siitä asiasta niin, että papistosta vapautuminen oli vallankumouksen asia, joka oli toteutuva tulevaisuudessa tykkien ja shrapnellien vaikutuksesta eikä suinkaan siten että hän piti armasta Kerttua sellaisessa kiusauksessa.

„Aivan toista saatan minä vaatia Kertulta,

niinkuin itseltänikin”, ajatteli kapteeni edelleen. — „Käsitykset vihkimisen välttämättömyydestä saattavat olla Kertulla perintöä esivanhemmilta vuosisatojen takaa, mutta ne hienot vaatteet, joita hän on oppinut pitämään, ne ovat hänen omia ompelemiaan. Mutta kas me asetumme asumaan kuin tavallinen työmies-pariskunta. Minä rupean käymään ruskeassa puserossa ja takki puseron päällä, ilman mitään kauluksia, ja Kerttu käyköön liina päässä, niinkuin työmiehen vaimo ainakin. Ja yksi tai kaksi vaatimattomasti sisustettua huonetta, joista toinen olkoon vaikka kyökkinä ja toisessa seiskoon valkeapuinen, kattamaton ruokapöytäimme, riittää asunnoksemme.”

Kapteeni innostui tästä uudesta aatteesta niin, että se huone, jossa hän oli, tuntui hänen käveläkseen aivan liian pieneltä, — seinät tulivat liian usein vastaan ja katto tahtoi ottaa päälakeen.

„Kerran jylisevät nämä kentät, kerran paukkuu näillä tantereilla!” — huusi hän itseksensä ja ryntäsi haltioissaan ulos avaramman katon alle.

Hän meni suoraa päätä Kertun luo, vei kävelylle valleille, istutti penkille ja sanoi:

— Näetkö linnotuksen tuossa?

Kerttu sanoi:

— Se on Viapori.

— Se on Viapori, — toisti kapteeni. — Sen kanuunat ovat nyt kääntyneinä merelle päin sel-laista vihollista vastaan, joka ei koskaan tule, ja sekä Kerttu että kaikki muut tämän ison kaupun-

gin asukkaat ovat aivan unohtaneet, että tuon pienen salmen takana on sellainen uinuva voima, joka puolessa tunnissa voisi koko kaupungin hävittää soraläjäksi niin ettei yhtäkään tiilikiveä jäisi toisensa päälle.

Kerttu kuunteli tarkkaavasti vielä voimatta ollenkaan aavistaa minne päin kapteenin ajatusten kanuna oikein tähtää.

Kapteeni jatkoi:

— Voisi kuitenkin tapahtua, että linnotuksen hirmukanunat kerran kääntyisivät tätä samaa kaupunkia kohden.

— Hyi, älä semmoista! — sanoi Kerttu.

— Luuleeko Kerttu, että kaupunki silloin lupaisi kaikki kultansa ja hopeansa, kunhan vaan pommitukselta säästyisi?

— Tietysti, — sanoi Kerttu.

— Mutta mitä tekisivät kaupunkilaiset, jos heille saman pommituksen uhalla sanottaisiin: pois kapakat! pois porttolat! pois ylellisyys ja hekuma! pois kansan orjuutus ja sorto! — Mitä tekisivät kaupunkilaiset, kun ensimmäinen järeän tykin kuula lentäisi kaupungin ylitse — — kuuleppas, näin: pang uu-u-u-uu-u — kapteeni matki 12-tuumaisen kauhistuttavaa ulinaa sen halkaisessa ilmaa. — Mitä?

Kerttu jo vainusi mihin päin sitä mennään, ja tuli kohta aivan väliäpitämättömäksi. Jalkaansa heilutellen ja päätänsä käännellen milloin lännen milloin idän puolelle merta hän sanoi vaan:

— Sellaista aikaa ei tule koskaan.

Katsahtaen ympärillensä, etteivät edes kivetkään kuulisi, ja lykäten kädellään Kerttua ikäänkuin syrjään kapteeni antoi rintansa perimmäisestä sopukasta kuulua maanalaisen sähinän:

— Sellainen aika tulee, Kerttu, se tulee!

Kerttu nousi lähteäkseen ja ikäänkuin jo ompeleksiansa ajatellen sanoi:

— Tulkoon sitten, mutta ilman vihkimättä en minä vaan suostu.

Nyt sanoi kapteeni ketterästi:

— Etkä tarvitsekaan enään suostua, lintuseni, kunhan vaan ymmärrät ja suostut toiseen asiaan.

— Mihinkä sitten? — kysyi Kerttu eloisasti.

— Siihen vaan, että me sinun kanssasi rupeamme vapaaehtoisesti elämään niinkuin tavallinen työ miespariskunta — jo ennenkuin Viaporin tykit meitä siihen pakottavat.

— Ja sinä siis suostut? — sanoi Kerttu, itsekin uskoen, että suostumus oli hänelle muka jotain odottamattonta.

— Saat mennä vaikka vielä tänäpäivänä pappilaan kuulutusta toimittamaan.

Kertun oli valtaavinaan aivan ihmeellinen vilkkaus ja ilo, josta huomiosta kapteeni tuli niin onnelliseksi, ettei hän vielä koskaan elämässään ollut niin onnellinen ollut.

— Mutta sittenhän minulle tulee ihan tulinen kiire, — liverteli Kerttu, — sillä ajattele mitä kaikkea minulla on vielä tekemättä!

Ja rupesi luettelemaan mitä kaikkea hänellä oli kesken myötäjäismyynistä.

— Kylläpä tässä tulee kiire, toisteli Kerttu innoissaan, ja välillä ehti kertoa yhtä ja toista hääleningistäkin.

Mutta kapteeni sai pian nähdä, ettei ainoastaan Kerttu, vaan myöskin vanha Kustaava äiti oli jo aikaa sitten ryhtynyt laajaperäisiin puuhiin sen tapauksen varalta, että „jos” tai paremmin „kun” Hannes vihdoin suostuu kuulutuksiin ja vihkimiseen.

Olihan kapteeni tosin jo pitemmän aikaa kuullut yläkerrasta omituista koputusta ja naku-tusta, välistäpä oikeita moukarinkin iskuja, jopa kaakelien ryshädyksiä, niinkuin uuneja hajotettaessa. Äiti oli Hanneksen kysymyksiin koputusten johdosta vastannut vaan, että siellä tehtiin tarpeellisia „replatsuunia” talveksi. Mutta että tämä tasainen ja kuukausmääriä yhtämittaa kestänyt kolina, olikin tarkoittanut koko yläkertapuoliskon, se on, neljän huoneen ja kyökin varustamista nuorelle pariskunnalle, siitä ei kapteenilla ollut vähintäkään aavistusta ennenkuin sinä päivänä, jona Kerttu, onnesta hehkuvana, tuli heille ja oikopäätä lensi Kustaavan kaulaan ilmottaen tulevansa pap-pilasta kuulutusta pyytämästä.

Sinä päivänä, heti Kertun lähdettyä, äiti vei Hanneksen katsomaan yläkerta.

Hannes huokaili ja iloitsi, suri ja nauroi — kaikkia yhtaikaa.

— Mutta enkö minä sanonut teille, äiti, että me Kertun kanssa asetumme yhteen ainoaan tai korkeintaan kahteen huoneeseen, joista toinen olkoon kyökki? Ja te olette tämmöistä varustaneet!

Äiti seiso i syyllisenä hänen edessään, mutta ainoastaan niinkauan kuin Hanneksen silmäkulmat pysyivät korkealla ja huulet hörössä. Sillä he Kertun kanssa pitivät tätä Hanneksen ajoittain ilmaantuvaa komeuden vihaamispuuskaa jonakin hänelle ominaisena hulluuden purkauksena, jota ei auttanut vastustaaa. Heti kun silmäkulmat laskeutuivat ja huulten hörötys tasottui, alkoi Kustaava taas samalla innolla näytellä yläkerran laitteita, niinkuin ei mitään akaruuden välinäytöstä olisi ollutkaan.

— Älkää herran nimessä! — puhkesi Hannes sanomaan, kun astui saliin. Mutta äiti huomasi kuinka Hanneksen katse kiersi asiantuntijan tavalla tämän huoneen katosta lattiaan asti ja ilmaisi huonosti peitettyä tyytyväisyyttä Kertun osottamaan mainioon makuun. Äiti pani kätensä mahan päälle ja vettynein silmin tirkisteli hymyillen ylös Hannekseen.

Korkeat, valoisat huoneet, mainiot kaakeliuunit värillisine kirjailuksineen, syvennyksineen, rykelmineen, — ikkunoissa automaattiset rullakartiinit, sitten pitsiset väliverhot, sitten värilliset päällysverhot, — ikkunain välissä lattiasta kattoon ylettyvät trymoot, — piano, nuottihylly, kei-

karimaisesti seivova kirjahylly, keveät, punasella verhotut sohvut, tuolit — —

— Älkää, älkää herran nimessä! — hoki Hannes sekä mielipahoillaan että iloissaan, sekä onnettomana että onnellisena, kun äiti avasi makuuhuoneen ovet ja Hannes näki vilaukselta sen sisustuksen salaperäisine budoarineen, — ja puoli alaa huoneesta ottavan, komean kaksoisvuoteen, peitettyä yhdellä ainoalla, mahtavalla, ruusukuvioisella peitteellä punasesta satinista.

Ainoa paikka, mikä ei vielä ollut aivan valmis, oli asumukseen vievät pääportaot, jotka laveassa, valkoiseksi maalatussa, kumajavassa eteisessä mukavasti ja väljästi tekivät käänteeseen alakerrasta yläkertaan ja päättyivät ylhäällä himmeiksi hiotuilla, kuvioisilla lasilla varustettuun paraadi-oveen, sähkönappuloineen ja nimikirjoitusta varten varattuine posliinitauluineen. Se ainoa kohta, johon kapteenin määräysvalta ehti päästä ulottumaan, oli juuri tämä posliinitaulu: hän sai ajoissa estetyksi, ettei siihen, kuten Kustaavan aikomus alkujaan oli, tullut nimikirjoituksen alle suurilla kirjaimilla: Kapteeni!

Kaiken summa oli, että hän vihittiin Kertun kanssa „herran pyhään avioliittoon”, — että kapteeni oli frakkiin puettuna, tukka koreasti kammatuna keskijakaukselle kahdelle puolen päätä, — että pyylevä pappi, mustassa, juhlallisessa kauh-tanassa, valkoset liperit leuvan alla asettui kirja kädessä heidän eteensä ja he lankesivat Kertun

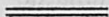
kanssa polvilleen pallille, — että he vastasivat liikutuksesta väräjäväällä äänellä papin kysymyksiin: jaa, jaa, — että pappi otti kapteenilta sormuksen ja pani sen Kertun nimettömään sormeen, — että Kerttu, punehtuneena ja huntuisessa morsiuspuvussaan ihanana kuin keväinen valkopilvi antoi hänelle vihkimyssuudelman, — että suunnaton joukko lähempiä ja kaukaisempia sukulaisia täytti hääsalin ääriä myöten, — äiti kiitettyään niiaamalla pappia, tuli kyyneleitä vuodattaen onnittelemaan nuorta paria, — että eno Frans, myöskin frakkiin puettuna, silmäluomet arvokkaasti alaspainettuina lausui virallisen onnentoivotuksensa, ja hänen jälkeensä kaikki muut, itsekukin arvonsa ja rankinsa mukaan.

Kapteeni oli voitettu, voitettu pahemmin kuin joku maan tasalle hajotettu linnotus.

Voi ihanaa, voi katkeraa, voi onnea, voi onnettomuutta, voi kyyneliin asti liikuttavaa, voi naurettavaa!

Keskellä hääyötä huusi hän suurella äänellä, istuallensa kavahtaen ja käsiänsä puistaen: Keran jylisevät nämä kentät —!

Hän heräsi omaan hourailuunsa, veti ylitsensä hienopitsiset, hyvänhajuiset lakanat ja peitteet, ja laskeutui jälleen nukkumaan unissa hymyilevän Kertun valkoiselle käsivarrelle.



3.

Vaarille luettiin ikää jo viisi yhdeksättä ajastaikaa ja luultiin pian kuolevan, sillä hän alkoi viime vuosina heikkenemistään heiketä, niin ettei jalat kantaneet, syönti ei sujunut eikä edes puhekaan enää käynyt.

Mutta juuri pahimmillaan ollessa, kun jo luultiin eron elämästä tulevan huomenna tai viimeistään ylihuomenna, tapahtui jotain sellaista, mikä kaikkien suureksi hämmästykseksi virkisti vaarin uudestaan täydellisesti eleille, ikäänkuin hänen vanhenemisensa ainoa syy olisi äkkiä laannut vai-kuttamasta. Hän sai puhelajahjansa takaisin, ruoka alkoi maistaa, kyynleet taukosivat vuotamasta, selkä ja sääret oikeenivat, ja hän taisi jälleen kävellä keppiin nojautumatta.

Tämä tapaus oli se, että eräänä syyspäivänä, kun lehdet jo olivat lakastuneet, markkinat olleet, maa kohmettunut ja laivat menneet talviteloilleen, vaarin rakas Hinkki, se vainajaksi luultu, hunnin-golle joutunut Franssin vanhin poika, äkkiarvaa-matta ja ilmi elävänä ilmestyi vaarin eteen.

Kohta ensimmäiseksi he, sanaakaan sanomatta toisilleen, rupesivat syömään vaarin asunnossa, ennenkuin Hinkki vielä menikään isäänsä kivi-muuriin tapaamaan.

Vaari mutisteli suussansa ensin vaan kastel-tua leipää, mutta ei aikaakaan niin alkoi jo syödä perunoita, repäsipä silakastakin ruodottoman pala-sen ja pisti poskeensa. Sitten tyhjensivät suuren puurokupin ja nuolivat lusikkansa. Siitä hetkestä saakka vaari alkoi elpyä.

Syötyä Hinkki kertoi vaarille vähäsen.

Hän oli seilaillut kaikki maailman meret, käy-nyt kaikki kaupungit, ollut jossain Afrikan so-dassa, ja tiesi nyt jutella melkein yhtä paljon kuin vaari Siperian matkoiltaan. Hinkki kyseli myös vaarilta semmoista mitä ei ennen ollut ymmärtä-nytkään kysellä. Tämä lähensi heitä jälleen enti-sillä ystävyyden siteillä, sillä Hinkki kyseli nyt myös maa-asioista.

Hinkki oli pysynyt vanhana Hinkkinä, tosin vähän tautien runtelemana, jotka olivat jättäneet jotain kuoppamaista töherrystä hänen kasvo-ihoonsa, mutta yhtä vilkkaana hän oli tullut, yhtä neuvokkaana ja yhtä valmiina kaikkiin asioihin.

Frans oli Hinkille hyvin kovana. Tuskin tunnusti pojaksensa. Käski asumaan vaarin kanssa pihan matalassa puurakennuksessa, jota kivimuuri peitti pimeään ja nokiseen varjoon, lähestyen sen ikkunoita ainoastaan kolmen jalan välimatkalle.

Frans ei voinut tunnustaa pojakseen sellaista heittiötä, joka kaikki maailman metkut koettuansa ei ollut osannut hankkia itsellensä mitään omaisuutta. Jos Hinkki olisi tuonut matkoilta edes satakin dollaria, olisi Frans antanut hänelle kehoitukseksi tuhannen. Mutta Hinkki ei tuonut roposen rahtuakaan. Frans ei tahtonut hänestä mitään tietää sen jälkeen kuin Hinkki ilmaisi taloudellisen tilansa.

Mutta vaikka Frans olisi kaikkia virallisia muotoja seuraten julistanut hänet perinnöttömäksi, ei se seikka olisi tehnyt juuri mitään vaikutusta Hinkkiin. Sillä Hinkki ei rakastanut rahoja lähimaillekaan niinkuin vapauttansa.

Kun Frans, pakottaakseen Hinkin itsenäisesti ansaitsemaan, ei antanut hänelle edes tupakkirahoja, nautti Hinkki enemmän kuin pahotteli siitä että sai olla taas täällä kotikaupungissaan kokonaan vapaana halunkkina, vapaasti keksimässä keinoja tupakki- ja muun vehkeilyrahan saamiseen, isän aseman mitenkään sitomatta häntä.

Hän tahtoi taas elää täyteläistä nykyisyyden elämäänsä tässä niin paljon muuttuneessa, niin suunnattomasti kasvaneessa ja niin lukemattomia uusia tilaisuuksia tarjoovassa suurkaupungissa,

samaa elämää, jota oli lapsuudessa elänyt kaupungin vielä ollessa pikkukaupunkina.

Oikein Hinkki vetäsi syviä savuja kitaansa, kun ensimmäiset isän kirot kestätyänsä läksi tallustamaan näitä uusia asfalttikäytäviä. Sellainen suuri, sanomattoman ihana vapauden tunnelma täytti koko hänen olentonsa. Ei ollut laivakapteenia, ei perämiehiä, ei hoidettavia purjeita, ei päivä-, ei yövuoroja, ei ahdasta laivankantta kävelläkseen; vaan vilkastuneen, väekkään kaupungin kotoiset ja sittenkin niin vieraiksi käyneet kadut. Sen salaperäiset nurkat viettelivät Hinkkiä paikasta paikkaan, vetivät, kutsuivat, — aivan kuin joku haltija tai sanokaamme Hinkin jumala olisi taluttanut häntä ja yhä sanonut hänelle: katso tätä, ja katso tuotakin paikkaa, ja muistatko sitäkin sokkeliä siellä Katajanokalla, tai vielä sitäkin siellä Hermanninkaupungilla, tai Söörnäisissä, tai siellä Töölöön puolella. Ne paikat käytti Hinkkiä hänen jumalansa ensin, sitten vasta vei kesemmälle kaupunkia.

Meni kauniit viikon päivät Hinkiltä tähän alkajaisnuuskintaan, meni toinen viikko, meni kuu-kaus: ei hän vaan mihinkään koukkuun tarttunut. Sillä juuri sitä tilaa, sitä hetkeä, jona ihminen ei vielä ole sidottu mihinkään, vaan vapaa ryhtymään mihin tahansa, juuri sitä tilaa Hinkki enin rakastikin eikä olisi siitä millään hennonnut luopua. Maailma esiintyi hänen silmissään kokoelmana tyhmyreitä, jotka kaikki olivat sitoneet

itsensä johonkin määrätehtävään, ja juoksivat ja hikoilivat, mutta eivät eläneet.

Satama-työmiesten parvessa käydessään Hinkki tapasi monta tuttua, jotka häntä muistivat nuoruutensa parhaana toverina. Samoin lautatarhoilla Söörnäisissä. Kone- ja siltatehtaalla hän myös vietti päivän, ja sielläkin hän pian sai nähdä, että liukkaimmat ja tunnetuimmat, joita koko muu sakki seurasi, olivat hänen vanhoja kasvattejaan ja katutoverejaan. Hinkki nimitteli nimiä ja kyseli, ja aina nousi huuto ja hälinä miesten joukossa, sillä kaikki tunsivat juuri hänen nimittämänsä ja tiesivät suosituimmiksi veijareiksi. Monessa paikassa ja monella työmaalla oli niinä päivinä puhe Hinkistä: vanhat kertoivat nuoremmille asioita, joita nämä suu auki kuuntelivat.

Kaikista niistä toimista ja työpaikoista, joita toverit hänelle tarjosivat, kilvan koettaen saada Hinkki omalle työmaalleen, ei hän paljonkaan viitsinyt kuunnella. Ainoa ehdotus, jolle hän hetkeksi korvaansa kallisti, oli vanhoilla virkaheitoilla poliseilla ja juoppoudesta rangaistuilla veronkantomiehillä. Niillä oli oma järjestetty sakkinsa, ja tarkotti toimi kaikellaisten maksujen ja ulostekojen kiristämistä rikkailta leskiltä väärennettyjen verolippujen ja hakupaperien avulla. Mutta ei hän siihenkään lopulta suostunut, koska tällä sakilla oli ankarat säännöt ja tarkat rahainjako-määräykset. Asianajoammatti, jota hänelle myöskin tarjottiin, ei häntä miellyttänyt — täs-

mällisen ajanmäärän vuoksi, jona piti joka aamu olla polisikamarissa juupoilta ja varkailta asioita ottamassa. Kaikki vahtimestarinpaikat hän hylkäsi järkenään, ei ottanut edes kuuleviin korviin, vaikka monessakin olisi ollut mitä loistavin tilaisuus sivutuloihin.

Ei. Vaan suurinta ja pitkällisintä huomiota herätti Hinkissä — pelastusarmeija! Se oli Hinkille jotakin aivan uutta ja kiinnitti sentähden hänen mieltänsä sangen suuresti.

Ensi kerran Hinkki näki tämän armeijan sen marssiessa torvia toittottaen ja suurta rumpua paukuttaen Pitkäsillan yli.

„Ne on poikia! — ajatteli Hinkki, — eipä tällmöistä minun aikaanani ollutkaan”.

Ja seurasi kulkuetta uteliaana heidän kokoushuoneelleen.

Täällä Hinkki vaipui silmilleen rukouksiin, niinkuin kaikki muutkin, ja otti viereensä neitosen, joka tuli kysymään tunteeko hän Jeesuksen.

Hinkki vakuutti tuntevansa hyvin Jeesuksen, ja istuutuen kaulatuksin penkin eteen he antautuivat hartaihin rukouksiin. Venyvien, itkevien rukousääniensä keskeltä Hinkki äkkiä muuttuneella äänellä kysyi neitoseltaan: paljokos palkkaa annetaan armeijan luutnantille? Ja neitonen, keskeyttäen hänkin rukousnuottinsa, vastasi Hinkille ja ilmaisi palkan, sekä jatkoi sitten itkujansa, hyvässä toivossa Hinkin sielun pelastamisesta ja ar-

meijaan astumisesta. Sillä pitäähän ihmisen vähän maallisestakin palkasta tiedustella.

Hinkki otti tytön morsiameksensa, sillä mielenkiintonsa kasvoi kasvamistaan ja hän tahtoi tutkia armeijan asiat perin pohjin.

Näiden tutkimustensa aikana hän pelasi kaiken aikaa myös isänsä edessä hurskasta. Frans uskoi vihdoinkin pojassa tapahtuneen suuren kääntymyksen, ja kun itsekin oli jumalinen ja kävi joka pyhä kirkossa, miellytti häntä tämä asia sanomattomasti ja hän teetti Hinkille hienot vaatteet ja tarjosi siistin asuinhuoneen kivimuurissaan, ja vähän rahaa.

— Näetkös, näetkös, että sinun käy hyvin, kun vaan uskot! — iloitsi morsian korviin asti Hinkkiin rakastuneena.

Hinkki alkoi olla jotenkin selvillä pelastusarmeijan perustuksista. Paljon yhteistä hän kyllä huomasi oman uskonsa ja heidän uskonsa välillä. Nämäkin ihmiset näet hänen mielestään *elivät*, sillä ei heillä ollut entisyyttä eikä liioin tulevaisuutta mielessään, vaan he kukoistivat jokaisen päivän paisteessa semmoisena kuin kukin päivä oli. Eikä Hinkillä olisi ollut mitään sitä vastaan, että olisi ruvennut heidän kanssansa kukoistamaan ja vielä päälliseksi päässyt kuolemansa jälkeen iankaikkiseen autuuteen, mutta siinä oli yksi arveluttava ja paha kohta: He kyllä sanoivat tekevänsä Jeesuksen tahtoa, mutta lähemmin tarkastellessa tottelivatkin kaikki omia kapteenejansa,

jotka tottelivat jotakin kenraalia. Tämä seikka oli Hinkistä nähden ratkaiseva. Hänen omassa uskossansa oli pääasiana juuri se elämänviisaus, että ymmärsi aina ja kaikkialla pysyä irti toisten komennusvallasta, säilyttäen itselleen tilaisuuksia livahtamaan vapaaksi, jos milloin satimeen joutui. Ja sentähden tuntui hänestä pelastusarmeijaankin meneminen samalta kuin jos joku hyvin, hyvin viekas ihminen olisi hänelle sanonut: annappas kun sidon kätesi, niin pääset kokonaan vapaaksi! Kenraalin tottelemista taas tulevaisen autuuden tähden ei Hinkki voinut ottaa mitenkään edes totisen punnitsemisenkaan alaiseksi. Ei hän koskaan olisi antanut pois sitä voileipää, joka hänellä oli, sen voileivän tähden, jota ei vielä oltu voideltu.

Ja niinpä, puijattuaan isältään yhdellä kertaa kokonaista 200 markkaa, Hinkki katsoi tarkotuksensa täysin saavutetuksi ja jätti jälleen sekä isänsä että pelastusarmeijan ja morsiamensakin, jolle tosin antoi kymmenen markkaa, sittenkuin oli pantannut tätä tarkotusta varten isältä saamansa hienot pöksyt.

Sitten eleskeli vuosikausia milloin missäkin toimesta ja alkoi jo vähitellen kadottaa uskoansa siihen, että mitään sen ihmeellisempiä voi elämässä tapahtua maalla yhtävähän kuin merellä. Mutta silloinpa kiintyi Hinkin mieli taaskin erääseen aivan uuden uutukaiseen ilmiöön ja valveutti hänet virkeämmäksi kuin hän ehkä milloinkaan ennen oli ollut.

Asia oli tällainen.

Hinkki ei ollut koskaan voinut sietää mitään kansanjuhlia niiden kuolettavan, sisäänpääsymaksusta tarjotun ja ohjelman mukaan anniskellun huvituksen vuoksi. Hinkkiä ei olisi semmoisiin mistään maksusta saanut menemään. Nytpä rupe-sivat toverit kuitenkin viettelemään häntä sellai-seen tulemaan. Sanoivat, että joku merkillinen mustatukka oli puheillansa kansankokouksissa pannut monen miehen pään pyörälle ja koonnut sakkia ympärilleen satamääriä, sekä vanhaa että nuorta kansaa. Itse eivät osanneet arvostella, vaan tahtoivat tietää Hinkin mieltä.

Hinkki lupasi vihdoin mennä katsomaan sitä otusta.

Hän meni tovereinensa Hesperiaan, ja kun kansaa oli paljon kokoontunut puhujalavan ympärille, asettui Hinkki parhaine tovereineen joukon taakse ylennykselle, missä toiset istuivat puiden juurilla, toiset seisten nojautuivat runkoihin. Hinkki istui. Hänen eteensä asettui selin puhujaan joukko miehiä, jotka paljon mieluummin tahtoivat nähdä Hinkin kasvoihin tietääkseen mitä Hinkki meinasi puheesta, kuin itse puhujaa kuunnella.

Kun mustatukka vihdoin nousi puhujalavalle ja uteliaisuuden ja ihastuksen sohina kävi yli suuren väkijoukon, haukotteli Hinkki silmänsä vetiksi jo pelkästä ajatuksestakin että hänen piti nyt ruveta puhetta kuuntelemaan.

— Älä nuku Hinkki, kylläs kohta saat kuulla!
 — sanoivat miehet. Mutta Hinkki haukotteli vielä
 leveämmästi, ja miehet purskahtivat nauramaan.

Vasta sittenkuin ensimmäinen hyvähuudon volina kajahti tantereelta, heräsi Hinkkikin uneliaisuudestaan.

— Mitä piruja se oikein poraa? — sanoi hän ja pystympään istuen höristi korvansa.

Mustatukan silmät säkenöivät tulta, pitkät suortuvat hulmusivat tuulessa ja kädet ilmaa sy-leilivät. Mutta puheen sisällyksestä ei tahtonut selvää saada ihmeellisten sanojen vuoksi, joita hän suustansa päästeli.

— Se käskee työväen omaa sanomalehteä laittamaan, — selitti joku miehistä.

Hinkki nousi nyt pystyyn ja rupesi toden teolla kuuntelemaan. Ei hän vaan päässyt käsittämään, mikä se väen sai noin innokkaasti mustatukalle volisemaan.

Se käsitys, minkä Hinkki puolestaan puheesta sai, kun hän terotti parhaan kuulokykynsä ja neuvokkaimman älynsä, oli tällöinen:

Mustatukka käski kaikkien työmiesten mennä yhteen ainoaan sakkiiin, niin että uusperilaiset ja tokanmiehet, sineprykovin miehet ja sokeritehtaan miehet, Hietalahden sahamiehet ja Söörnäisten sahamiehet, jotka kaikki olivat keskenään ennen hurjasti tapelleet, nyt tekisivät sovinnon ja menisivät kaikki herroja vastaan. Mutta ilman puukkoja, sanoi mustatukka.

— Polisi vie sun putkaan! — huusi Hinkki väen takaa puunjuurelta, ja miehet purskahtivat nauruun. Ainoastaan ne, jotka olivat lähinnä puhujalavan ympärillä, kääntyivät ja puivat nyrkkiä meluaville.

Mutta ikäänkuin vastaten Hinkin välihuutoon mustatukka sai nyt vasta oikein tuulta siipiinsä.

— Polisiko? Mikä on polisi? — puhui hän, — polisi on sama Suomen poika kuin jokainen meistä, — sama työmies, joka niinkuin jokainen muu työmies on rahan edestä myynyt työvoimansa herroille. Mutta kun sosialismi pääsee leviämään, — kun jokainen kerran ymmärtää, ettemme ainoata ja kalleinta, mitä työmies omistaa, nimittäin työvoimiamme, saa kaupata niinkuin markkinatavaraa, — silloin polisikin tulee meidän puolellemme. Silloin me vaadimme ja me saamme oikeuden äänestää joka mies kansan yhteistä onnea koskevissa asioissa, ja silloin me äänestämme kaikki työn välineet, kaikki ne tehtaات, jotka nyt idässä ja lännessä savujansa meidän ympärillämme tupruttavat, me äänestämme ne kansan yhteiseksi omaisuudeksi, josta älköön kenkään suurempaa palkkaa nostako kuin minkä hän työllänsä ansaitsee. Silloin me äänestämme veljeyden ja tasa-arvon valtakunnan maan päälle, silloin me — —

— Tulee paukku Viaporista! — huusi taas Hinkki.

Kaikki väki äimistyi ensin sanattomaksi. Ja puhujakin jäi ikäänkuin sammaltelemaan, yhtyen

yleiseen äänettömyyteen. Sillä niin olivat kaikki nämä kaupunginlapset tottuneet Viaporin aina näkyviin sotavalleihin ja kaduilla marssiviin sotamiehiin, etteivät he milloinkaan tulleet ajatelleeksi mitään kaupunkia kohden tähdätyn pommituksen mahdollisuutta sieltäpäin. Mutta heti kun odottamaton ajatus ehti heille selvitä, remahti väki nauruun.

Mustatukka ei ollut kauan aikaa hämillänsä. Pian hän kokosi yhteen käteen jälleen kaikki puheensa langat ja viritti entistäkin tulisemmalla innolla nuottinsa.

— Yhteenliittyminen on voimaa! — huusi hän. —

Hinkki huokasi, istui jälleen puunjuurelle ja sanoi lähimmillensä:

— Se on heikkojärkinen.

Eikä hän enää kertaakaan keskeyttänyt puhujaa, vaan tämä pääsi täyteen vauhtiinsa. Ja pian olivat Hinkin vastaväitteet unohdetut polisineen ja Viaporineen.

Mitä siinä auttoi Hinkin selitellä puhetta jättömäksi! Niinkuin meren hyöky, aalto aaltoa ajaen, levisi uuden uskon innostus laumaan. Jo alkoivat Hinkin lähimmätkin kääntää kasvonsa hänestä puhujaan päin. Toiset nousivat ja hänen ympäriltänsä hajoten tunkeutuivat lähemmäksi puhujalavaa. Kun Hinkki katsahti sivuillensa, ei siinä ollut hänen rinnallaan enää kuin hänen uskollinen seuraajansa muurarinsäili ja toisella puo-

lella peltisepänsälli, joka vasta pyrki Hinkin suosiin.

Ilman mitään tappelua, ilman mitään ovelaa kaappausta, pelkällä suun porinalla oli mustatukka vienyt puolelleen Hinkin lauman ja jättänyt hänet yksinäiseksi kuin kuikan meren tyhjille kallioille. Paljon, paljon oli maailmaan sillä aikaa uutta tulut! Mutta maltahan, sinä mustatukka!

— Yhteenliittyminen on voimaa! — huusi mustatukka huutamistaan. Ja rupesi nyt toista kautta todistamaan tätä mahtilausestansa.

— Täällä koetti joku äsken, sanoi hän, saada naurajoita puolellensa pommitusta uhkaamalla. Viapori! Mitä on Viapori, sanon minä hänelle nytkin! Se on kourallinen samoja työmiehiä, vaikka vaan toiskielisiä, jotka niinkuin me meidän herroillemme myyvät työvoimansa heidän herroillessa! Mutta se kipinä, jota minä koetan tuleksi puhaltaa täällä, se on — uskokaa minua — jo ilmiliessä muualla. Kerran kaikki kansat omistavat sosialismin, ja kuka silloin, kuka silloin, sanon minä, lataa tykin ja laukasee sen? Kuka ampuu köyhälistön riveihin, silloinkuin kaikkien kansain köyhälistöt ovat veljinä? Työmies on työmiehen veli eikä valtakunnat eivätkä valtameret erota sitä veljeyttä. Tyhjäksi hiukkaseksi kaikkisuudessa katoaa se, ken tätä mahtia vastustaa! Kansa, tervehdi päivää, joka vastaasi pimeydestä nousee! Kansa, ota vastaan oma suuri tulevaisuutesi! Yöpeikot pakenevat! Pimeyden voimat ha-

joovat! Yksityiset rikkaudet maatuvat ja mätänevät! Köyhälistön rikkaudet nousee niiden haudalle! Köyhälistö, tunne rikkautesi ja voimasi: kaikkien kansain köyhälistöt, yhtykää!

— Tuhatvuotista valtakuntaa se meinaa? — sanoi Hinkki, mutta nyt ei häntä ollut enää peltiseppäkään kuuntelemassa, ja muurari, jonka huulet tavallisesti olivat lujasti kokoonpuristuneet, katseli nyt suu auki ja ammottavin silmin puhujan päin, tuskin kuullen mitä Hinkki sanoikaan.

— Saatanan perkele! — kiroili Hinkki suutuksissaan puoliääneen.

Mutta nyt tuli sellaista, jolle sentään Hinkki-kin lakkiansa kohautti.

Mustatukka, käsiänsä hui-toen ja taivaisin osottaen rupesi sanomaan, että herrat olivat työväen sanomalehdeltä kieltäneet paperin ja pysäyttäneet sähkövirran, joten painokonetta ei saanut liikkeelle. — He tahtovat tukahuttaa meidän veljeysaatteemme jo sen kätkeyeseen! huusi hän. — Mutta miten me siihen vastaamme? Veljet! parikymmentä vahvaa käsivartta, ja koneenhyrrä pyörii miesvoimalla!

Kun hän tämän oli sanonut, nousi innostus ylimmilleen ja kohta tarjoutui toista sataa vahvinta miestä painokonetta liikuttamaan. Näistä rupesi joukko valitsemaan tarpeellisen määrän kaikkein vahvimpia.

Mustatukka jatkoi:

— Mutta ei sillä hyvä. Kone rupeaa käymään,

mutta mille painetaan? Herrat tekivät meille paperilakon. Hyvä, kerran tulee meidänkin vuoromme tehdä lakko. Varjele, kun meidän käsi-vartemme kerran painuu alas ja heitä palvelemasta kieltäytyy! Me lypsämme heidän lehmänsä, me leivomme heidän leipänsä, me rakennamme heidän huoneensa, me luomme heidän tiensä, me kivitämme heidän katunsa, me linjotamme heidän rautatiensä, me käytämme heidän tehtaansa, me pystytämme heidän kirkkonsa, me olemme heidän polisinsa ja heidän armeijansa. Varjele, varjele! sanon minä, kun me kerran työstä lakkaamme! Kuka on silloin kuivilla? Ja kuka silloin kerjää? Minä kysyn: kuka silloin kerjää? Kuka silloin selkä kumarassa, tihrusilmin, kynnyksen takaa leipänsä kerjää?

Tässä hukutti puhujan äänen kuulumattomiin ilmoja paisuttava hurraa- ja hyvä-huuto. Mustatukka sivelyn tuulen hajottamat suortuvansa järjestykseen, kohotti olkapäänsä, ummisti silmänsä ikäänkuin pauhun tyyntymistä odottaakseen, ja kun väki äkkiä hiljeni, oli kauan aikaa vielä ääneti, nauttien tuhansien sielujen antautumisesta hänen luovan aatteensa vaikutukselle. Avasi jälleen silmänsä, olkapäät laskeutuivat, ja eteenpäin kumartuen ikäänkuin että hänen tahallaan hiljennettyä ääntänsä voitaisiin kuulla, sanoi:

— Vai paperilakko!

Väki purskahti rajuun nauruun.

— Onnittelen teitä, hyvät porvarit, — mutta

vasta sitte kuin lakkonne on onnistunut. Sillä toisesti sanon minä teille: jos te meiltä paperin todella kieltää voisitte, emme epäilisi riisua valkoiset paitamme ja panna koneeseen sanomalehdiksi. Mutta te ette sitä meiltä ikinä estä. Ja totta on myöskin, että paitojen käyttäminen sellaiseen tarkotukseen kohtaa teknillisiä vaikeuksia.

Taas remahti väki nauramaan.

Mustatukka odotti viimeisenkin naurunäänen hiljenemiseen ja sanoi sitten:

— Ei kai auttaisi muu kuin selvä raha, ja on „räknätty ulos”, ettei köyhälistöllä ole rahaa. Mutta katsokaahan, hyvät herrat, onko köyhälistöllä rahaa! Tässä on minun hattuni, ja jolla on suurempi pää, pankoon hänkin lakkinsa kiertämään, niin pääsemme asiasta kohta selville!

Syntyi yleinen riemukas innostuksen hälinä. Kaikki koettivat tunkeutua lakkien ympärille ja pian oli niitä kymmenkunta kiertelemässä tuhantisen väkijoukon keskellä.

Hinkki tunkeutui nyt väkijoukkoon nähdäkseen tuliko lakkeihin todellakin rahaa.

Sillä välin mustatukka jatkoi puhettansa ikäänkuin olisi tahtonut soittaa kuulijoillensa yhä samaa innostuksen säveltä. Hänen kasvonsa muutuivat jälleen totisiksi ja haaveileviksi.

— Kerrotaan vanhan Sammon jauhaneen pohjolan väelle viljaa, suolaa ja rahaa, josta siten kaikki ihmisten onni ja kukoistus oli seurauksena. Kalevan kansa läksi tätä onnen antajaa

ryöstämään, mutta ryöstettäissä sampo särkyi ja hajosi meren pohjaan. Vanha Väinämöinen pelasti sentään muruset maalle, ja niistäpä onnen muruista elää yhäkin Kalevan kansa. Niinpä niin, onnen muruista! Vähän jauhoja, vähän suolaa ja vähän rahaa! Mutta miksi muruihin tyytyisimme? Miksi ei ole kenenkään päähän pälkähäntynyt, että särkyneen sammon sijaan on uusi sampo taottava! Emme siihen enää tarvitse rahanalaisten tuskaa, ei orjain lietsomista ja palkeiden painamista. Ostorjan työtäkö olisi onnen sampo? Ei, ja tuhat kertaa ei! Utta sampoa ei taota enää rahanalaisilla työvoimilla. Uuden sammon takoo ainoastaan rahan kahleista irrottunut työ, sopusoinnun innostama työ, sellainen työ, jota te teette pannessanne kohta käsivoimin koneemme käymään, sellainen työ, jota te nyt teette luodessanne paperia tyhjästä, sellainen työ, jolla te tämän eläimellisessä kilpailussa raadellun ihmiskunnan muutatte eläväksi, henkiväksi, vapaaksi sointulaksi. Eläköön uusi Kalevan kansa! Eläköön uuden sammon takajat!

Hinkki ei enää tällaisia puheita ymmärtänyt eikä kuunnellut. Hän vaan seurasi lakkien kiertoa. Hän näki lakkien muotojen muuttuvan yhä enemmän pussimaisiksi, hän kuuli lakkaamattoman hopea- ja kuparivirran kilisten vuotavan niihin, hän näki rutistuneiden setelien sinne putoavan. Näki kaikkialla ympärillään suuren innotuksen elähyttämiä, haltioituneita kasvoja, näki

käsiä, jotka vaan yhäkin hakivat kaikista tas-
kuista vieläkö olisi mistä ottaa, vieläkö mistä
itseänsä tyhjentää, näki naisia, jotka pudottivat
lakkiin korvarenkaita ja sormuksia — —

Ja kun rahat laskettiin, oli niitä hyvä joukko
päälle 800.

Silloin sanoi Hinkki:

— Katos perhana, katos, katos perhana!

Tämä ei merkinnyt ollenkaan, että hän olisi
ruvennut mustatukkaa uskomaan tai kunnioitta-
maan, vaan ainoastaan, että rahoja oli lakkeihin
kerääntynyt niin paljon.

Hinkki seurasi tarkkaan keräystä toimittavia
miehiä, jopa tunkeutui rahoja laskettaissa keskelle
mustatukan lähintä sakkia, nähdäksensä oikeanko
ne laskevat ja oikeanko summan sitten todella
ilmottavat. Sitten seurasi vielä tarkemmin, mihin
he rahat panevat, ketkä rupesivat kasööreiksi ja
kuinka paljon kunkin kasöörin taakse jäi. Ja pani
tyystin merkille, ettei nähtävästi kukaan tehnyt
laskua siitä kuinka paljon kullekin tuli, ainoastaan
koko summasta oli heillä tieto. Rahat pantiin tas-
kuihin kourakaupalla, mutta ei yksikään toistaan
epäillyt. Ja Hinkki sanoi taas:

— Katos, katos perhana!

Koneen vääntäjiksi valitut miehet — niitä ei
paraalla tahdollakaan saatu valituksi alle viiden-
kymmenen, sillä kaikki pitivät itseään väkevim-
pinä ja siis tarkotukseen sopivimpina, — rupesi-
vat kohta tekemään lähtöä kirjapainoon. Silloin

tuotiin liput, laulajat asettuivat eteen, järjestyivät rivikkäin neljä miestä riviin, ja koko väkijoukko läksi heitä seuraamaan kunniakkaalle matkalle, haltioissaan yhtyen lauluun.

Hinkki oli mennyt edelle aikaisemmin, ja jo lähestyessään kaupungin kivikatua kuuli laulun taakaansa ja näki kulkueen tulevan liehuvine punalippuineen. Hän alkoi kulkea hitaammin, mietiskellen erotusta näiden ja pelustusarmeijalaisten välillä, jotka myöskin kuljeskelivat noin musiikin kanssa pitkin katuja. Eikä ymmärtänyt toistaiseksi muuta erotusta olevan kuin että nämä uskovat tuhatvuotiseen valtakuntaan, joka pitäisi tulla maan päälle noin tuhannen vuoden perästä, mutta pelustusarmeijalaisten valtakunta tulee taivaasta ja pikemmin, koska se tulee kohta kuoleman jälkeen. Molemmissa uskoissa oli Hinkin mielestä paljon enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksia.

Kun kulkue saavutti Hinkin, ei hän yhtynyt siihen, vaan jäi käymään käytävälle.

Tätä ohimenoa eivät kulkueessa olevat Hinkin toverit voineet kestää, rivien ja tahtiin lätäkäh-televien jalkain vuoksi, vaan häpeissään tippuivat yksitellen laulun tahtiin marssivista riveistä, ja takaa tullen yhtyivät epätahdissa kävelevään Hinkiin, pannen ensin osa kädet housuntaskuihin niin kuin oli hänellä.

— Saatanan sammontakojat! sanoi joku heistä.

Ja rupesivat Hinkille haukkumaan mustatukkaa, kilvotellen kuka mehevämmin haukkua osaisi.

Mutta Hinkki hoki vaan heillekin sitä samaa:

— Katos perhana, katos, katos perhana!

Miehet joutuivat kahdenvaiheille. Toiset alkoivat koetteeksi peruutella haukkumisen, joku kehasi. —

Mutta Hinkki ei puhunut mitään ennenkuin käännettyään kulkueen suunnasta pois syrjäkadulle.

— Näittekös rahoja? — kysyi hän äkkiä.

Ja kun miehet sanoivat kyllä rahat nähneensä, äännähti Hinkki ankaran kysyvästi:

— No?!

Ja sanoi:

— Onko se mikään tyhmä mies, joka niin paljon rahaa kokoon saa!

Miehet myönsivät, että sellainen oli monelle viisaallekin aivan mahdotonta.

— Ottakaa siis vaari, pojat! — sanoi Hinkki. merkitsevästi silmäkulmainsa alta heihin katsah- taen, ja niine sanoineen erkani heistä sillä kertaa.

Hän alkoi nyt käydä kaikissa mahdollisissa kokouksissa ja tilaisuuksissa, missä vaan tiesi mustatukan liikkuvan. Omista tovereistaan hän silloin vielä pysyi paremminkin erossa kuin otti mukaansa. Kulki yksin, hiljaa hissuksin. Kuunteli hartaasti, ei puhunut mitään. Pani kaikki muistiin. Iltasilla, kokouksista palattuaan lueskeli myöhään yöhön pieniä, punakantisia kirjasia. Vaarille sanoi:

— Nyt saatte pian nähdä, että maat ostetaan veneh'ojalaisille vapaiksi.

Vaari ei tosin uskonut, mutta pani muistiin nämä Hinkin sanat, ja hetken, milloin ne sanotut olivat.

Ajan tultua Hinkki meni sakkinsa kanssa rysän kasarmiin taakse, ja rupesi heille siellä sanomaan, että nyt täytyy mennä oppiin.

He sanoivat:

— Mihin oppiin sinä meitä aikamiehiä käsket?

Hinkki vastasi:

— Mustatukan oppiin minä teitä käsen.

He ihmettelivät suuresti näitä Hinkin sanoja.

— Mitä sinä meitä mustatukan oppiin käsket, emmehän taida lukea emmekä kirjoittaa?

Hinkki sanoi:

— Oppikaa ensin minulta mitä minä taidan.

Ja antoi heille kirjasia ja rupesi opettamaan heille aapista ahkerasti, milloin kotonansa kirjoittaen heillä puustavia, milloin taas lukemista harjottaen Kaartin kallioilla, missä he, mahallansa loikoen, piirissä, päät yhteen koottuina, taidossansa kilpaillen vuoronperään lukivat ja sitten kuulivat Hinkiltä arvostelun.

Eikä mennyt puoli vuotta, niin he jo osasivat lukea ja kirjottaa ja paljon uusia asioita tunsivat niistä samasista Hinkin kirjasista. Ja puhuivat Karl Marxista ja kapitaalista ja tuotannosta, kysynnästä, tarjonnasta, ja kaikkiin Hinkin viekkai-

hin kysymyksiin osasivat vastata taidokkaasti, kompastumatta.

Sillä eivät Hinkin miehet olleet kollopäitä, ei semmoisia ollut koskaan Hinkin ympärillä. Vaan joskin korttipelissä ja juopottelussa ja kaikenkarvaisessa nurkkavehkeilyssä turmeltuneita oli monta, niin sentään kaikki olivat älyltänsä aina kaikkein terävimpiä mitä suuressa kaupungissa löytyi.

Ja kun Hinkki huomasi heidät taitaviksi, sanoi hän:

— Nyt menkää mustatukan oppiin.

Ja Hinkin miehet alkoivat kulkea kokouksista kokouksiin ja oppivat mustatukasta kaikki hänen sanansa.

Siihen aikaan mustatukka rupesi suurentamaan lehteänsä, sillä hän tahtoi asiaansa yhä laajemmalle levittää. Mutta hän istui taitamattomien keskellä eikä taitomiehiä lisääntynyt niin nopeasti kuin hän olisi tahtonut asiansa ilmiliekkiin puhalttaa.

Sentähden, kun Hinkin miehet tulivat hänen ympärillensä ja hän heidän älynsä huomasi, ihasui hän kohta suuresti ja sanoi:

— Tämmöisiä miehiäpä minä juuri tarvitsinkin!

Ja otti kohta heidät viereensä ja teki heidät asiansa etuvartijoiksi ja opetti heille kaikki mitä itse tiesi ja ymmärsi.

Ja pian he nousivat hänen sanoillansa puhu-

maan kansan keskuuteen ja puhuivat yhtä voimalisesti kuin mustatukka.

Ja mustatukan asia, Hinkin sakin käsiin tultuansa, alkoi levitä ennen tuntemattomalla vauhdilla, ja täytti pian koko kaupungin.

Mutta Hinkki itse kyllästyi tähänkin.

Tai oikeastaan näki, että se, jota hän omenoita varastaakseen oli olallensa nostanut, olikin hänen puustaan omenat syönyt.

Rupesivat hänelle itsellensä kovin koppaviksi, kohta kun saivat kovan paidan kaulaansa. (Hinkillä oli aina vaan pehmeä siniraitainen.)

Meni hän sentään kerran heidän lehteänsä katsomaan. Olisi luullut menevänsä vähän niinkuin isäntänä omaan taloonsa. Tuli sisälle. Istuu peltiseppä itse pöydän ääressä, kirjojen takana suu tupessa. Hinkki istuu sohvalle: ei suju puhe. Sano: Noh, mitenäs hurisee? — Ei hurisekkaan, vastaa sälli. Hinkki nousee koko seinän ylettyvää kirjahyllyä tähystelemään. Katselee ainakin puolen tuntia: Ei vaan lähde sanaa tuppisuulta sälliltä. Tulee toisia miehiä, aikovat istua punaselle sohvalle, silloin sälli tiuskasee: Ei tässä ole koko maailman kokouspaikka! Nousevat miehet ja puolta lyhempinä omaa pituuttansa kyyröstävät ulos. Niiden joukossa Hinkki.

Toisia oli kaulusniekkoja sellaisia, ettei kadullakaan tunteneet.

— Maltas, sälli, ajatteli Hinkki.

Mutta ei Hinkki tätä tappiotaan sen syvem-

mälti ottanut. Hän tiesi jo ennestään, että rahat aina tekevät ihmisiä herroiksi, eikä se siis ollut hänelle mitään uutta. Hänen omat ajatuksensa ja tiedonhalunsa liikkuiivat jo kokonaan muualla.

Kun vaari kysyi, kuinka nyt olivat asiat, vastasi Hinkki:

— Odottakaa vähän. — Ja rupesi jotain ihmeellistä hommaamaan polisikamarissa, joka siihen aikaan oli joutunut ryssien haltuun.

Ja vaari odotti tyynesti, sillä hän tiesi, että suuret tapaukset aina pyörivät Hinkin ympärillä, missä ikinä se liikkeuikin.

Eikä mennytkään monta aikaa, niin vaari jo taas sai nähdä ihmeitä.

Eräänä kauniina päivänä Hinkki ilmestyy hänen matalaan asuntoonsa niin komeassa ja kiiltävässä puvussa, että ellei vaari olisi miestä kohta Hinkiksi tuntenut olisi voinut luulla esivallan vihdoin löytäneen vanhan Siperian-karkulaisen tästä pimeästä piilosta, Franssin kivimuurin takaa, hämähäkinverkkoisten ikkunain hämärästä, ja tulleen hakemaan takasin Siperiaan vietäväksi.

Mutta vaari tunsikin Hinkin kohta, ja kuten aina kaikkien merkellisyyksien edellä he rupesivat nytkin ensin syömään. Hinkki söi sillä kertaa tavattoman paljon ja kauan, eikä koko aikana kuin hänen suunsa ruuan puremisessa kävi puhunut mitään.

Joten vaarilla oli hyvä aika kaikin puolin tarkastella Hinkkinsä uutta pukua.

Musta takki ylettyi lähes polviin asti, takaa se oli vyön kohdalla poimuissa. Jaloissa oli hyvin väljät siniset roimahousut, niin että pussina putosivat puoliväliin pitkävartisia saappaita. Olkapäillä oli keltanyöri-palmikot, ja oikean olan yli roikkui nahkahihnasta pitkän pitkä vaskihelapää miekka, jota Hinkki syönnin aikana piti seisomassa polviensa välissä nojallaan. Toiset hihnat kävivät vasemman olan yli. Lakin oli pannut tuolin alle. Siinä oli suuri, kiiltävä lippa, leveä vanne ja päällimmäisenä niinkuin vaatteiden alle koholleen pingotettu lautanen, jossa helotti ihmeellinen pyöreä töherry.

Syötyä vaari työnsi tuolinsa kauemmaksi pöydän luota, pani kämmenensä polvilleen ja heiskauttaen sormellaan Hinkkiin päin naurahamisella kysyi, mitä tämä nyt kaikki merkitsi. Se naurahaminen kysyi vielä sitä, että muistiko Hinkki luvanneensa kerran ruveta polisiksi, jotta he epäilyksiltä turvattuina voisivat ryhtyä väärän rahan valmistamiseen.

Hinkki ymmärsi hyvin vaarin mykän kysymyksen.

Vastaukseksi, ja osottaakseen, että hänellä oli nyt mielessä jotain vielä parempaa kuin rahan tekeminen onkaan, Hinkki alkoi rauhallisesti avata merkillistä nahkakoteloä, joka oli hänen vyöllään, ja veti esiin välkähtelevän pistoolin ynnä patruunalaulun, kovilla patruunilla täytetyn.

— Kaksitoista! sanoi Hinkki osottaen revol-

veriinsa, ja nousi ja ampui seinään. Senjälkeen hän vuoli tikun ja pistäen seinään näytti vaarille, että kuula oli mennyt läpi. Ja kun he katsoivat ikkunaan, oli vielä kivimuurissakin räiskäyttänyt suuren loven tiileen.

Hinkki pani revolverin ja patruunat takasin koteloon ja ripusti jälleen vyölle. Sitten veti hän miekan tupesta ja kauan aikaa haki mihin esineeseen voisi sen voimaa koetella. Otti vihdoin vaarin vuoteesta sylttäytyneen tyynyn, vivutti kädelään, heitti ilmaan, ja ihmeellisen ketterällä miekaniskulla halkasi kahtia, antaen siten aivan epä-mättömästi sitovan todistuksen, että samallaisella iskulla voisi katkaista myöskin ihmispään.

Vaari katseli miekkaa ja myönsi itsekseen Hinkin olevan oikeassa eli todella omistavan aseita, jotka olivat tehoisammat kuin vaarin vanhat valinkupit koskaan olisivat voineet olla. Tästä asiasta tuli vaari täysin vakuutetuksi, kun Hinkki nyt kertoi käskeneensä koko sakkinsa — nimittäin sen osan siitä, jota ei ollut lukutaitoiseksi opettanut eikä mustatukan oppiin lähettänyt — hakemaan ryssänpolisin paikkoja missä vaan niitä oli kaupungeissa taikka mailla. Sillä, sanoi Hinkki, ryssä tahtoo heidän avullansa telottaa kaikki Suomen herrat, jolloin varmaan veneh'ojalaisillekin maita jaettaisiin.

Ryssä — se oli vaarin ajatuksissa tähän asti ollut aivan olematon tekijä, kun oli kysymyksessä veneh'ojalaiset ja heidän maa-asiansa. Ryssä —

se oli vaarille ollut ensin joukko villiä kasakoita, jotka häntä pyydystävät kuin metsän otusta ja kiinni saatuaan pieksevät ja kiduttavat, ja sitten esivallalle aina yhtä alamaisina, lakkaamatta vaihtuvina sotilasvartijoina saattavat häntä pitkällä Siperian-matkalla. Ja että tämän saman ryssän avulla veneh'ojalaiset nyt saisivat maat omikseen, sitä olisi vaari kaikkein viimeiseksi tullut ajatelleeksi niinkauan kuin hänellä ajatukset yleensä vielä liikkuvat, ellei sitä olisi nyt hänelle Hinkki sanonut. Sittenkin olisi vaari vielä epäillyt, mutta hän sai pian nähdä ihmeekseen, että Hinkin ennustukset alkoivat mennä toteen, sillä ryssä ajoi maasta pois suuren joukon korkeimpia herroja ja Frans oli kertonut vielä karkotettavan paljon enemmänkin. Joten vaari rupesi uskomaan, ettei Hinkki ollut suotta ryhtynyt sellaiseen toimeen, jossa piti olla määrätunnit kamarilla ja pakka-sellakin passissa seista.

Muuten oli Hinkin odottamaton astuminen säännölliselle virkauralle suuresti kaikkien sukulais-tensa mieleen, kaikkien muiden paitsi ei kapteenin, joka julmasti rypisti silmäkulmansa asiasta tiedon saatuaan.

He olivat ani harvoin koko tällä ajalla tavanneet toisiansa, eikä vielä kertaakaan silmästä silmään kahden kesken. Hinkkikö vältti häntä vai hän Hinkkiä, siitä ei kapteeni ollut itsekään selvillä.

Ensi kerran he näin tapasivat toisensa vasta

monen vuoden kuluttua Hinkin palaamisesta meriltä. Se tapahtui seuraavalla tapaa:

Eräänä kesäaamuna kapteeni meni karttoinsensa Kaartin kallioille tarkastellaksensa siltä suunnalta Viaporin linnotusta ja erittäinkin muutamien ulkosaarten asemaa.

Hänen suuri työnsä, Viaporin strategisen aseman kaikinpuolinen määrittelemisen ja erikoisesti sen merkitykseen nähden laivaston nojakohtana, — alkoi olla suunnilleen valmiina. Kaikki oli hänen mietinnössään käsitelty mitä tarkimmalla huolella, ei yksikään, kaikkein vähäpätöisimmältäkään näytävä erikoisuus ollut jäänyt huomioon ottamatta. Puuttui ainoastaan viimeisin viimeistely, muutamien lauserakenteiden muodosteleminen.

Mutta — tähän oli ainoastaan toinen puoli hänelle uskotusta tehtävästä. Toinen puoli oli valankumouksen valmisteleminen vaikuttamalla paikallisen väestön käsityskantaan. Ja tämä puoli — kapteeni huokasi syvään — tämä puoli asiasta oli niinhyvin kuin kokonaan alullekaan panematta. Se oli sentään ainakin, *ainakin* yhtä tärkeä puoli kuin nämä hänen strategiset piirustuksensa ja laskelmansa. Yhtä tärkeä, mutta ei suinkaan yhtä hauska.

Syvään, syvään huokaili kapteeni, sillä niin taitava kuin hän olikin linnotustieteessä, niin kokonaan mahdottomaksi tunsikin hän itsensä mitään mulistusta mieliteissä vaikuttamaan. Mutta aika

rupesi jo olemaan täpärällä, sillä 5—8 vuotta oli hänelle annettu, mutta yhdeksäs oli jo menossa!

Mitä sivistyneeseen säätyyn tulee, niin oli hänellä Suomessa aivankuin erämaassa yksin. Mitään Vasilejä tai Natalia Feodorovnoja ei ollut, eikä edes erämaan kaukaisena kangastuksena luvannut tulla. Lainkuuliaisuus, kansankirkko, perustuslakien pyhyys —! Jos semmoisen pyhyiden viereen asettui, kun hän tuli salkku kainalossa senatista tai muusta virastosta kävelläkseen puolituntia esplanaadilla, ja jos koetti kääntää puhetta vallankumoukseen tai esimerkiksi sanoi: prostitusioni on hävitettävä! — niin se kohta alkoi pitää ihmistä tois-arvoisena olentona, ainakin peräti kuolleen kaikelle, mikä kuului totiseen valtiolliseen maailmaan, ja katsella aivankuin hänen vieressään olisi kulkenut kuudentoista ikäinen lyseolainen.

Vielä enemmän toivottomaksi oli kapteenille näyttäytynyt koskaan herättää alempaa kansanluokkaa vallankumoukseen. Tehtyään turhat yrityksensä saada edes omaisensa käsittämään olevien olojen nurinkurisuutta saati sitten tunnustamaan vallankumouksen mahdollisuutta tai edes tarpeellisuuttakaan, kapteeni tuli heihin nähden jo kohta alusta pitäen siihen käsitykseen, että sellaisten ihmisten silmiä ei voi avata mikään muu kuin vallankumous itse. Kun kerran nämä kentät jylisevät, kun kerran jyrähtää vallankumouksen ukkonen, niin on se täriseyttävä heitä siihen määrään,

että he yhdellä kertaa näkevät kaikki: sekä olojen kierouden että myös uuden ajan mahdollisuuden. Tähän johtopäätökseen tultuansa hän oli jättänyt sekä Franssin että äidin kokonaan rauhaan, ja ainoastaan Kertun kanssa oli alkupuolella heidän avioliittoonsa tuimanlaisia otteluja. Kerttu yhä jatkoi kirkonkäyntiään joka pyhä, niinkuin eno Franskin, ja piti kapteenin mielipiteitä useimmiten, kun ei ollut kysymyksessä kaikkein totisin keskustelu, pelkkänä hassutuksena, mutta kaikkein totisimmissa keskusteluissa sanoi niiden mielipiteiden osottavan Hanneksessa nöyryyden puutetta. Tämä väite nöyryyden puutteesta se saikin aikaan kuumimmat törmäykset heidän välillensä. Sillä kapteeni oli sitä mieltä, että päinvastoin juuri porvarillinen elämäntapa osotti nöyryyden puutetta, ei tosin mitään jumalaa, vaan toisia ihmisiä kohtaan. Tähän sanoi Kerttu aina: pitää olla rikkaita, sillä mistäs köyhät muuten työtä saisi! — Joka lause sai kapteenin melkein aina tarttumaan raivokkaana tukkaansa, voimatta mitään vastata, sillä hänen oli mahdoton löytää semmoisia sanoja, joista Kerttu olisi voinut tämän asian ymmärtää, eli toisin sanoen suomalaisia sanoja siihen Natalia Feodorovnan selitykseen, jonka mukaan köyhät olivat *pakotetut* palvelemaan rikkaita eikä köyhiä, ja että vallankumouksen tarkoitus juuri oli aikaansaada että semmoinen pakko häviäisi. Jos hän koetti joskus voittaa raivonsa ja koreasti antautua tämän asian selittämiseen Kertulle, niin Kerttu

rupesi ilmeisesti ajattelemaan jotain puku- tai talouskysymyksiä eikä näyttänyt pitävän enää keskustelua niitä kysymyksiä tärkeämpänä, tai sitten sanoa tokasi: täytyy olla nöyrä, — ja niin oltiin taas kiertämässä samaa ympyrää. Kaikesta tästä huolimatta Kerttu oli äärettömän hyvä ja viehättävä. Ja kun heillä oli jo monta lasta ja nämä alkoivat kasvaa ja talouspuuhiakin Kertulle yhä enemmän karttui, harvenivat törmäykset harvenemistaan ja yhä enemmän alaa vallotti se elämän mahdollisuus, jossa vallankumouksellinen ja kirkossakävijä kulkivat käsi kädessä, vieläpä pelkästä ystävyyydestä antoivat toisillensa suuta. Kai-ken summa oli, että ei ollut ainoastaan naimisiin mennessään kapteeni suostunut johonkin vähäpätöiseen vihkimiskysymykseen, vaan koko hänen muukin elämänsä vähitellen ja varmaan oli askel askeleelta suistunut porvarillisen elämäntavan uralle: lapset kävivät tavallista herraskoulua, saivat pianotunteja, palvelustyttö tiskasi, kiillotti kengät ja veivasi mankelia. Tämän asian seurauksena taas oli, että kapteeni erottui vähitellen kokonaan siitä alemmasta kansanluokasta, jossa hänen olisi pitänyt myöskin vallankumousta valmistaa. Se työ oli epätoivoisin kaikesta, sillä sielläkin kaikki ajattelivat joko niinkuin äiti, Frans ja Kerttu: täytyy olla rikkaita, että köyhät saisi työtä, taikka niinkuin Hinkki, että täytyy olla rikkaita, sillä ketä muuten pettäis! — Kerran jylisee!

ajatteli tosin kapteeni. Mutta hän ajatteli sitäkin yhä harvemmin.

Niinpä juuri eilispäivänä hän oli tavallisuuden mukaan istunut kirjotuspöytänsä ääressä katselemassa ikkunasta katuelämää. Niinkuin tavallista, tuntui huoneessa hienon hieno hajahdus siitä väkevästä tupakista, jota äiti yhä käsillänsä hierteli ja kaupitteli, ja joka kaikista trossilattioista ja korkkimatoista huolimatta hermostuttavasti tunkeutui yläkertaan. Niinkuin tavallista kuuli hänen korvansa myöskin tyhjien pullojen kolinaa, kun kuski kantoi niitä laatikossa äidin puodista rattaillensa. Tämä vanha ristiriita, että hän, jonka olisi pitänyt herättää ihmisiä tuntemaan suunnatonta nöyryytystänsä eläessään rikkaiden komentamalla työllä, itse eli suureksi osaksi äitinsä varoilla, joka kaupitsi tupakkia ja möi viiniä ties kelle, — tämäkin kiljuva ristiriita oli vuosien vieressä vähitellen muuttunut jokapäiväiseksi tottumukseksi ja sentähden herennyt vaivaamastakin. Tällä kertaa hän oli sentään juuri taas sanomaisillaan itsekseen: kerranhan jylisee! kun huomasi, että kadulla tapahtui jotain tavallista enemmän mieltäkiinnittävää. Suurella pauhulla ja melulla ja rähisevän katupoikajoukon seurattessa kulettivat polisit humaltunutta ämmää, joka raivokkaana, purren ja potkien heitä, teki hurjaa vastarintaa. Polisit koettivat saada sitä ajurinrattaille, mutta turhaan, sillä he eivät tahtoneet väkijoukon tähden siivottomasti nostaa. Kun kapteeni oli taitava voi-

mistelija ja vielä taitavampi painija, harmitti häntä polisin taitamattomuus ja hänen teki kovin mieli näyttää heille kuinka mies koreasti nostaa mokoman rimpuilijan minne vaan halutaan. Kun poliisit uudestaan pilasivat asiansa, ei kapteeni enää maltanut jäädä toimettomana katselemaan, vaan meni kadulle nostaakseen polisien opiksi ämmän mitä siivoimmin rattaille. Silloin hän hämmästykseseen rupesi näkemään jotain tuttua sen kasvoissa, sydän kouristui, kauhu löi mielen lamauksiin: se oli — tuo nainen oli joskus jossain hennoilla käsillä silittänyt hänen kasvojansa, — se oli Hinkin vanha morsian! — Kapteeni jätti asian polisien haltuun ja juoksi takasin sisälle. Sydän löi rai-vokkaasti. Niinkö pitkälle hän oli jo tullut! Magda, onneton Magda! Kun sinä käsilläsi minua silitit, sanoit sinä: kerran tulet ottamaan minua, silloin on sinulla suuret viikset . . . Ja minulla on suuret viikset ja minä tulín ottamaan sinut, mutta — polisina! Tämä ajatus tärisytti kapteenin mielen syvimpiä pohjia myöten. Miksi et jo tule val-lankumous! Miksi olet ikuisella viipymiselläsi paaduttanut minut ja yhä paadutat tätä suurta porttolaa, jota yhteiskunnaksi sanotaan. Tuletko sinä koskaan vai oletko sinä niinkuin suuri petos: sinä vaan *lupaat* tulla, että me siihen hetkeen asti antaisimme kapakkain seista ja porttolain rehottaa, ja sinä sillävälin meidän vihamme lauhduttaisit ja meidän parhaat voimamme herpaisisit ja intomme lokaviemäreihin hukuttaisit, ettei sitä hetkeä

koskaan, ei koskaan tulisi! Kuka olet sinä pettääjä? Sillä pettääjä sinä olet, paholainen, piru sinä olet mustassa petosmielessäsi! Saatana, itse sinä olet! Etkä enää saa minua pettää! *Nyt nyt, nyt* tulkoon vallankumous, nyt paikalla, aseita minulle! nyt lakasen tämän porttolan puhtaaksi . . . Kerttu tapasi kapteenin sellaisessa raivontilassa, että pahanpäiväisesti hätääntyi, ja rupesi rauhotamaan. „Elä nyt noin —! Tuleehan se vallankumous, tuleehan se, jahka herratkin oikein ehtii ryssälle suuttua, ja entä ne — mitkä ne on — sosialistit? sanotaanhan niidenkin villitsevän kansaa, täytyy olla kärsivällinen, Hannes kulta!” — Ja sai kuin saikin kapteenin tasapainoon, osaksi äärettömällä sulollaan, mutta suureksi osaksi myös sillä, että nuo mainitsemansa seikat — mistä ihmisestä se ne olikaan tähän tarpeeseen niin pian keksinyt — todella olivat sangen huomattavia ja noin esitettyinä muodostivat ilahuttavan valopilkun muutoin niin toivottomalla taivaalla.

Näitä Kertun valtiollisia, äkkiä ja odottamatta esiinpulpahtaneita näkökohtia kapteeni mietiskeli nyt tänä aamuna Kaartin kallioilla istuessaan. Ja mitä enemmän mietti, sitä vähemmin huokaili. Jospa se esplanaadin jäykkäniskainen, himmeästi ja tylsästi katsahteleva virkamies sitenkin sisältäisi jonkun mahdollisuuden! Kunpa se ryssä sitä nyt oikein ja oikein kolhisi! Kunpa se ei karkottaisi ainoastaan sukulaisten luo Ruotsiin ja Norjaan, vaan antaisi maistaa kostean van-

keuskopin iloja ja tallustella Siperian aroja! Ehkä heräisi, ehkä heräisi hänessäkin vielä oikean vapaustaistelijan veri! Ehkä luopuisi hän toimetomasta perustuslaillisesta vastarinnastaan ja tuntisi yhteytensä ihmiskunnan vapausaatteen kanssa! — Pahempi oli sen toisen asian laita, jonka Kerttu mainitsi, — sosialismin? Sen mustatukan kapteeni kyllä tunsi, ja olihan se puheillansa herättänyt paljon kansaa sen omaa orjuutta tuntemaan. Mutta kun kapteeni oli häneltä kysynyt millä voimalla, vallankumouksellako, hän ajatteli sen vapautumisen suorittaa, oli mustatukka sanonut: äänestämisen voimalla. Silloin oli kapteeni kysynyt: käyneekö sellainen laatuun ilman aseellista kapinaa? Mustatukka sanoi: se käy vakuuttamisen ja esimerkin voimalla ja senvuoksi minä nyt perustankin sellaisen sointulan, josta ihmiset näkevät, että sopusointu ja rakkaus heidän välillensä on suorastaan heille aineellisestikin edullisempi kuin tämä kapitalistinen ryöstökomento. Kapteeni aikoi sanoa, että valtuuskat pitävät aina itselleen edullisempänä omistaa enemmän kuin muut ja siitä syystä palkkaavat itselleen sotavoimaa, jota vastaan pelkkä äänestämisen on tehoton; mutta mustatukka pysyi lujasti „ei-saa-tappaa” periaatteessa, ja hukutti hehkuvan intonsa niin suunnattomaan sanatulvaan, että kapteenin oli lyhyesti mörähtelevällä puheellaan mahdoton enää esille päästä. Sittemmin, kun ryssä oli alkanut ahdistaa, olikin mustatukka jättänyt kaikki asiat oppi-

laittensa käsiin ja (— toiset sanoivat näiden kyl-
lästyneen häneen —) lähtenyt toiseen, vapaampaan
maanosaan perustamaan sellaista kapitaalitonta
siirtolaa, josta oli puhunut. Sillä, — oli hän sil-
mät innosta palavina sanonut vielä ihan lähties-
sään, — ihmiset eivät tarvitse muuta kuin nähdä,
eivät mitään muuta kuin vaan *nähdä!* Hänen op-
pilaansa jatkoivat sitten täällä omin päin sano-
malehden toimittamista, kirjasten myymistä ja
kansanjuhlien pitämistä samalla menestyksellä
kuin mustatukkakin. Ja se ihmeellinen sointula-
oppi levisi leviämistään: ei saa tappaa, voitto on
äänestettävä! Olisiko kapteeni pitänyt tätä oppia
vähemmin lapsellisena, ellei hän olisi linnotustie-
dettä koskaan lukenut, se on vaikea sanoa, mutta
nyt tuntui hänestä pansaroitu merivallitus ja 12-
tuumaisen tykin ammottava kita paljon enemmän
puhuvalta kuin kuuluvinkaan huutoäänestys: jaa,
jaa, taikka: ei, ei. Shrapnelli panee vaan trah!
ja siinä ovat sitten kaikki jaat ja eit. Opin leviä-
minen saattoi olla mahdollinen ainoastaan viatto-
mien, aatteellisten ihmisten keskuudessa, jotka oli-
vat historiallisen maaperänsä kokonaan unohta-
neet. Olivat vähitellen unohtaneet, että sotilaal-
linen asevoima tarkoittaa valtuuden rikkauksien
turvaamista eikä sotaa tavallisesti olematonta
ulkoviihollista vastaan. Jos tämä köykäinen kau-
pungin kansa ei olisi sitä unohtanut, eipä se olisi
ikinä uskonut sointulaa luotavan äänestämällä.
Vanha köyhälistö — ajatteli kapteeni — on tähän

asti istunut nöyränä pimeässä puutteessaan ainoastaan senvuoksi, että valtaluoikat olivat vuosisatojen saarnoilla, Siperian ja vankilain uhalla vihdoin onnistuneet istuttaa siihen nöyryyden uskon: ei sinun pidä tappaman. Ainoastaan se pieni usko kansassa se ylläpitää ja turvaa koko tätä kapitalistista yhteiskuntaa. Kysytäänpä: miksi ei jo vaari ja hänen aikalaisensa ole äänestäneet itselensä sointulaa? Todellako sen mustatukka nyt vasta keksi? Ei. Vaan vaarin aikuiset vielä muistivat ja ymmärsivät, että sotavoima painaa heitä. Mutta nämä eivät enää muista eivätkä ymmärrä. Ovat kuin lapset turulla. Äänestetään! Aih, aih, se saattaa raivoon! Se tekee hulluksi!

Kuka siis ottaa pois kansalta sen nöyryyden uskon, jonka vuosisadat ovat istuttaneet! Kuka valmistaa tämän kansan vallankumoukselliseen vapaustaisteluun, jonka pitäisi puhjeta jo tänään taikka huomenna!

Taas raskaasti huokaillen kapteeni alkoi astua Kaartin kallioilta takasin kotiinsa. Ja juuri kun hän tuli jälleen kivikadulle, siihen kohti, mihin kaupunki oli rakennuttanut viina-anniskelupuodin laivaveistämön työmiehiä varten, ilmestyi Hinkki polisipuvussaan puodista, ja he joutuivat vastakkain niin, etteivät voineet mennä toistensa ohi teeskennellen huomaamattomuutta. Kadulla ei ollut ketään. He seisoivat kuin seisoivatkin vastakkain, kyynärän päässä toisistaan.

Olihan kapteenilla ollut pieni tunto siitä, että

Hinkin kohtaaminen silmästä silmään olisi monesta syystä kenties vähän epämukavaa, mutta että se olisi ollut näin sanomattoman, melkein pä-sietämättömän vaikeaa, sitä ei hän toki ollut osannut ajatella.

Pyyhkäisten nopealla liikkeellä suunsa kuivaksi ryypyn jäljiltä Hinkki teki tervehdykseksi kapteenille hunöörin, mikä vaan hullummin lisäsi heidän merkillisen epäsuhteensa hankaluutta.

Silmiin katsahtamisesta ei voinut olla kysymystäkään.

Kapteeni myös tuli sanoneeksi päivää vähän niinkuin sotamiehelle eikä osannut siitä isällisestä äänilajista tulla. Hän hikoili sen äänilajin vuoksi ja sittenkin vaan pysyi siinä. Keskustelun aikana Hinkki nosti kaksi kertaa kätensä lakinlippaalle, niinkuin esimiehiä puhutellessa.

Kapteeni teki viimeisen ponnistuksen, lähestyi Hinkkiä tuttavallisemmin, ja välttämättä enää sinuttelemistä sanoi aivan haljaisella äänellä:

— Kas kun rupesit polisiksi?!

Tällöin hän tuli aivan vahingossa katsahtaneeksi Hinkin silmiin ja Hinkki hänen silmiinsä. Kapteeni hymähti nolosti ja hänen asemansa kävi vielä tuhat kertaa vaikeammaksi. Sillä siinä lyhyessä silmäyksessä yhtäkkiä osat vaihtuivat ja heidän suhteensa välähti esille semmoisena miksi se oli jäänyt Hinkin merille lähtiessä. Eikä se paikka, jossa he nyt seisovat, ollut kaukana siitä paikasta, jossa hän oli herrat porttolasta ajanut

ja Hinkki hänet polisien kynsistä pelastanut.
 — Niinkuin Hinkki nytkin olisi sanonut: tunnus-
 tatko kuninkaaksi vai et? muuta ei tässä kysytä!
 — Niinkuin ei ainoakaan päivä olisi siitä saakka
 ohi vierähtänyt! Hinkki seisoi hänen edessään
 käskijänä ja hän tottelijana. Hinkki oli kuningas,
 hän alamainen, ja aivan yhtä vaikea kuin silloin
 olisi ollut muuttaa tätä suhdetta, yhtä pääsemät-
 tömissä tuns kapteeni nytkin olevansa. Hän sen-
 tähden, asettuen puoleksi Hinkin kannalle ja puo-
 leksi pysyen sotaväenkapteenina kysyi kuiskaa-
 malla:

— Maksaako ne hyviäkin rahoja?

Mutta sai Hinkin puolelta ainoastaan tylyn
 katsahduksen, joka ilmaisi, että Hinkki piti heidän
 vanhat suhteensa ainiaaksi menneinä ja siis hyl-
 käsi kapteenin tarjouksen laskeutua ainoastaan
 puoleksi entiselle tasalle.

Hinkki teki siis taas hunöörin ja sanoi:

— Herra kapteeni, meillä on kuukausipalk-
 kaa — —

— Ei, ei, ei, — pysäytti kapteeni, ja jättäen
 sekä sinuttelemisen että teitittelemisen löysi keski-
 tien sanomalla vaan nimeltä: — Hinkin pitää ym-
 märtää, minä vaan kysyn, eikö Hinkki olisi jotain
 parempaakin virkaa voinut saada, eihän ne ryssät
 pyri muuta kuin Suomen rahojen kimppuun, siksi
 ne herroja tieltään ajaa, ja mitä ihmiset sanovat,
 että ryssä jakaa maita talonpojille, niin ei Hinkin

pidä sellaista uskoa ja toiseksi täällä Suomessa maat ovatkin talonpoikien hallussa.

— Älä sano, — sinutteli nyt Hinkki murah-
taen, — kuulisit mitä vaarikin kertoo . . .

Mikä kauhea sekasotku koko maailmassa! Kerttu, vaari, perustuslailliset, mustatukka, Natalia Feodorovna vallankumouksineen, ja tuossa Hinkki venäläisenä polisina kansalle maita jakamassa! Voimakas rakkaudenlaine tulvalhti kapteenin sydämestä Hinkkiä kohtaan. Hän aikoi jo lähestyä Hinkkiä kuiskatakseen hänen korvaansa sanan, joka varmaan heti olisi nostanut Hinkin mielen tahmeasta humalasta, pannut hänessä joka jänteen vireille ja luonut heidän välilensä ystävyuden, tuhat kertaa puhtaamman ja rehellisemmän kuin milloinkaan oli heidän välilänsä ollut. Hän aikoi kuiskaten sähähtää Hinkille: Hinkki, jätä tuo, kohta tulee promut! (Promut merkitsi heidän vanhalla koulukielellänsä julkista kapinaa opettajistoa vastaan esimerkiksi tuolien ulosviskelemisellä, ikkunain särkemisellä y. m. s.). Hän jo sitä varten katsahti ympärilleen, ettei kukaan kuulisi. Mutta silloin juuri . . .

Muuan suunniltan joutunut akka juoksi heidän eteensä ja rupesi hengästyneenä sekasesti selittämään jotain kauheata tapahtuneen kaupungilla — senaatissa — sisällä rappusilla — oli tullut — oli seisonut — oli tervehtinyt — oli ampunut — herrat itse ampuivat —

— Ketä? — sanoi kapteeni mitä ankarimmin rypistäen silmäkulmiansa.

— Sitä itseä! Näin omin silmin kun kantoivat kirurkiin — olin juuri tulemassa makasiinikatua kauppatorilta ja senverran että — no että juuri ehdin nousta kasarmintorille — näen, kantavat paareilla valkosen lakanan alla — ja rouva itse käy vieressä ja parasollilla varjostaa, ettei päivänen näette — jo minä kohta sanoin, siunaa ja varjele mitä aikoja tästä nyt tulee!

— Katos perhanoita! — sanoi Hinkki, teki kohta päätöksensä ja rupesi suurta sapeliansa kannattaen yhä lisääntyvällä vauhdilla juoksemaan kaupungille päin, aivankuin olisi ennenmuinoin koulupihalla juossut, jos olisi saanut kuulla pihan toisessa päässä sysätyn kumoon hänen pystyttämänsä lumiukko.

Akka riensi toiselle puolen katua kertomaan nousustaan kasarmintorille.

Kapteenin ensimmäinen tunne oli vaan pelkkä ruumiillinen: niinkuin suunaton muurahaisparvi olisi lähtenyt juoksuun pitkin hänen selkäänsä, noussut niskaan ja siitä muuttunut hänen oman tukkansa pystyyn-kohoamiseksi. Silmäterät mustuivat ja kasvot kalpenivat. Sitten sama tunne muuttui ajatuskuvaksi: niinkuin kauan jonakin matalana lätäkkönä seisonut aika olisi elävänä voimana koonnut siipensä ja lähtenyt liikkeelle. Tulevaisuuden kaukaiset sadut muuttuivat nykyisyyden leimuaviksi liekeiksi. Nyt, nyt se tuli! ajat-

teli kapteeni tietämättä itsekään vielä mikä se tuli. Hän vaan tiesi, että tullut oli se, mikä teki haa-veesta toden ja oli ikuisiksi lähtemätöntä niinkuin kirveenisku kaadettavan puun juureen.

Vasta pitkän ajan kuluttua puhkesi ajatuskuva elävään sanamuotoon:

„Kuka ottaa kansalta sen nöyryydenuskon?” huusin minä äsken voimatonni itselleni, ja olisinko aavistanut, että he sen itse minun puolestani tekevät!”

Mutta kun kapteeni heräsi ajatuksistansa juoksi kansaa jo kaikilta kadunkulmilta keskikau-pungille päin.

4.

Niinkuin kapteeni oli saattanut hyvin arvata Kerttu suuresti kauhistui tätä tapausta ja sanoi tekoa jumalattomaksi.

Asettui kohta sille kannalle kuin olisi kapteeni sen kertomisella tahtonut tuoda ja luullut tuoneensa esiin ehdottomasti sitovan todistuskappaleen hänen jumalisuuttansa vastaan. Ja alkoi sen tähden kiivaasti väittää kapteenia kumoon, ennenkuin tämä oli vielä mitään muuta ehtinyt sanoakaan kuin vasta kertoa tapauksen pääpiirteet.

Vaikkei kapteeni vielä sittenkään mitään sinnepäin sanonut, tulistui Kerttu uudelleen aivan itsensä, ja rupesi vielä kiivaammin todistamaan, että teon oli tehnyt se yksi omin päin, ikäänkuin toinen olisi istunut ja lakkaamatta väittänyt kaikkien her-

rain muka yksissä neuvoin seisonen rappusilla ja ampuneen . . .

Kapteeni ei todellakaan puhunut halkaistuaan sanaa mistään semmoisesta.

Vähän aikaa kiihkoiltuansa Kerttu teki päätöksensä ja vaikenä. Jotakin mykästi väittääkseen, niinkuin kapteeni, hän heti seuraavana pyhänä sanaakaan sanomatta pukeutui mustiinsa ja hyvin asiallisena ja totisena läksi Allianssitaloon, joka oli hänen kirkkonsa ja hartaushuoneensa. Siellä oli hän kuuleva jylisevän tuomion ja kaikki ne todistukset kapteenin kantaa vastaan, joita hän olisi niin tarvinnut, mutta ei itse osannut löytää. Sillä jos murhasta odotettiin jotain hyötyä — kuten kapteeni ilmeisesti odotti — niin kuinka silloin voi olla jumala, ainakaan se jumala, josta Allianssitalolla saarnattiin! Kerttu siis kokosi lapsensa, puki nekin pyhävaatteisiin, hajotti tyttöjen tukat, varusti tummilla ruseteilla ja läksi.

Hänen kirkkokuntaansa kuului paljon pääkaupungin ylimystöä, joka siellä vietti hartaushetkiänsä ihmeellisessä läheisyydessä, milteipä yhdenvertaisuudessa ei ainoastaan puotipalvelijain, ompelijain ynnä muiden sellaisten keskisäätyläisten, vaan nikkarien, räätälien, jopa vieläkin alempien kanssa, jotka vaan edes johonkin määrin siistissä vaatteissa pystyivät esiintymään, ja tukaansa silittää osasivat. Tästä kiitollisina nämä istuivat takapenkeillänsä hiljaisina ja juhlallisina katuen viikon syntejään ja samalla vaarinottaen

ja pannen muistiin ylhäisten tapoja, seuratakseen sitten niitä sekä kotona että ulkona.

Sen jälkeen kuin kapteeni oli ehdottomasti kieltänyt Kertun palvelemasta piikana sivistyneiden luona, ei ollut Kertullakaan ollut mitään muuta niin sopivaa paikkaa, missä olisi saanut olla sivistyneiden välittömässä läheisyydessä, kuin tämä Alianssikirkko. Hänen tavallinen paikkansa siellä oli melkein ensimmäisillä penkeillä, missä hän useimmiten istui erään hienon vapaaherrattaren vieressä, ja oli heillä tämän kanssa muodostunut aluksi vaan ihmeellinen kirkkotuttavuus: vapaaherrattarella ei tavallisesti ollut mukanaan mitään virsikirjaa ja Kerttu senvuoksi tarjoutui aina pitämään omaansa myöskin hänen edessään. Kerttu ihaili rajattomasti vapaaherrattaren hienoa olen- toa ja koetti sentähden itse puolestaankin olla tälle niinpaljon kuin mahdollista mieliksi käytöksensä hienoudessa ja arvokkuudessa. Hänessä oli jokainen hermo jännityksissä, kun hän virsikirjaa piteli. Vapaaherratar ihastuikin Kerttuun ja vihdoin meni tuttavuus niin pitkälle, että se kutsui Kertun luoksensa yksityisille hartaushetkille. Siellä Kerttu käskettiin muiden vieraiden mukana yhteisen teepöydän ääreen, ja paroni ja aatelist naiset puhuivat hänen kanssaan aivankuin vertaiselleen. Nämä olivat olleet Kertun elämän juhlahetkiä. Sillä hän ihaili hienoa väkeä eikä tainnut sille mitään. Vieläpä ihaili heitä Hanneksen itsensä tähden, sillä kaikista Hanneksen puheista, kauluk-

settomuuteen taipumuksista ja vallankumouksista huolimatta Kerttu vainusi selvästi, että hänen ihanteensa eli salaisena „mallina” olivat nytkin jotkin Kertulle näkymättömät, hienon hienot ylimyshenkilöt jossain kaukana, tuntemattomassa maailmassa. Ja vaikka siis Hannes puhui aina köyhälistöstä ja ankarilla sanoilla tuomitsi säätyhenkilöitä, huomasi Kerttu selvään, että mitä hienommaksi Kerttu oppi sekä puheiltaan että muulta käytökseltään, sitä tyytyväisempi oli Hannes. Nämä huomiot kumosivat Kertun silmissä kaikki Hanneksen puheet ja toimet, ja Kerttu oli perin juurin vakuutettu siitä, että kapteeni kulkee vallankumouksellisissa harrastuksissaan tietämättänsä vasten omaa onneaan ja sisällisiä taipumuksiaan.

Mennessään Allianssitalolle Kerttu näki kuinka tämän hämmästyttävän tapauksen johdosta kaikkiin muihinkin kirkkoihin kulki joka suunnalta ihan tulvaamalla väkeä. Ja ymmärtäen syyn tähän tulvaan ja tuntien innostavaa, asiallista yhteyttä semmoisen ihmisjoukon kanssa hän ajatteli ylpeydellä omaa kirkkoansa, jossa he viime vuosina niin monasti olivat rukoilleet Suomenkin puolesta ja tunteneet kaikesta ulkopuolisesta rähinästä huolimatta rukouksiensa voimalla ikäänkuin pitävänsä maan kohtaloa käsissään.

Kertun tullessa perille oli Allianssillakin sellainen väentungos, että ensin näytti melkein mahdolltomalta päästä etupenkeille. Mutta nyt jos kos-

kaan piti Kertun juuri sinne päästä, sillä vaikka kaikki muu väki olikin utelias kuulemaan mitä pappi on tapauksesta sanova, kohdistui Kertun uteliaisuus ainakin yhtäpaljon siihen, miten vapaa-herratar oli häneen sen johdosta katsahtava ja mitä ehkä sanovakin.

Kerttu alkoi sentähden lastensa kanssa tunkeutua askel askeleelta eteenpäin, ja ainoastaan hänen ulkonainen kauneutensa ja ne eri äänenpainoilla lausutut kohteliaisuudet ja pyynnöt, joita hän niin viehättävästi osasi jaella kaikille syrjäytettävälle, estivät hänen tukehtumasta ja auttoivat vihdoin pääsemään toivotuille perille.

Ensimmäisillä penkeillä olikin tilaa väljältä.

Tehtyään lastensa kanssa hartauskumarruksen Kerttu senvuoksi katsahti kohta ihmetellen ympärillensä.

Vapaaherratarta ja koko sitä muuta seuruetta ei näkynyt missään, ei ensi penkeillä, ei oikealla eikä vasemmalla lehterillä, ei takalehterillä eikä keskellä. Pappi oli kuitenkin jo esillä ja virttä veisattiin, jopa oltiin päästy sen loppupuolelle. Ylimysten paikoilla istui joitakin nuhkatakkisia, kaljupäisiä, punanaamaisia, rokonarpisia . . . ja muutamia vanhoja vaimoja, liinat kuumuuden tähden pääläelta niskaan sysättyinä.

Hattupäisten ja hienommasti puettujen joukossa — Kerttu tunsu allianssi-yleisönsä hyvin — ei ollut ainoatakaan, joka olisi ollut arvossa Kerttua ylempi tai edes tasalla. Mutta ilmeisesti kaikki

nämäkin kaipasivat niitä ylhäisiä, niinkuin Kerttu. Ja monet tuntuivat osottavan Kerttuun ja tiedustavan naapureiltaan kuka hän oli, mutta naapurit näyttivät sanovan: ei, se on vaan kapteenska se ja se.

Pappi jo saarnasi. Janoovina tuijottivat ihmiset häneen, odottaen milloin hän ottaa puheeksi sen tapauksen, joka vuorena seisoj kaikkien mielessä. Mutta pappi saarnasi vanhaa vaali-saarnaansa sielujen lunastuksesta eikä ottanut sitä puheeksi. Ja niin alkoi jännitys lauhtumistaan lauhtua, kuuma vaihtoi sen väsymykseksi ja joku jo torkahtelikin.

Viimeisiin asti Kerttu toivoi, että ne sieltä tulevat. Yhtämittaa hän käänteli päätänsä salin perälle nähdäkseen olisivatko ehkä myöhästyneet ja senvuoksi jääneet muiden taakse. Mutta ei vaan ketään näkynyt. Kerttua jostain syystä niin sanomattomasti hävetti edustaa tässä noiden hattupäisten kanssa parempia ihmisiä, että hän olisi mieluummin vaikka maan alle vajonnut kuin siinä kauemmin istunut. Ja papin asiattomat puheet häntä tällä kertaa suorastaan kyllästyttivät. Ottamatta osaa loppuvirteen hän sentähden nousi kesken kaikkea ja alkoi tunkeutua pois, jolloin hyvä toinen puoli seurakunnasta myöskin nousi ja alkoi lähteä.

Kerttu ei osannut ihmeekseenkään selittää tätä asiaa. Seuraavina pyhinä hän koetti käydä muissa kirkoissa, mutta kerta kerralta sai vaan yhä var-

memmin todistaa, ettei papit puhuneet mitään tästä asiasta ja että väki viikko viikolta ja kuukausi kuukaudelta kirkoista vähenemistään väheni. Ei mennyt vuottakaan, kun tapahtui jo niinkin, että hänen tullessaan Allianssitaloon pappi seisoi hajamielisenä lavalla neuvottelemassa lukkarien kanssa pidettäisiinkö väen vähyiden tähden ollenkaan jumalanpalvelusta. Vapaaherratarta ei näkynyt missään, ei kirkoissa eikä kaduilla; kerran vaan lensi vaunuissa Kertun ohitse, silloinkin käänsi päänsä muuanne, koska varmaan ei huomannut. (?)

Syksyllä, jotenkin vuoden kuluttua siitä ensimmäisestä kirkossakäynnistä, tapahtui, että Kertun lapset, jotka kävivät samassa koulussa kuin vapaaherrattaren lapset, tulivat pyytämään äidiltä rahaa heidän keskinsä toimeenpantua keräystä varten. Mutta kapteeni seisoi ikkunan luona sanomalehteä lukemassa.

Kerttu sanoi:

— Mihin te rahaa keräätte?

Lapset vastasivat:

— Me ostamme hautaseppeleen.

Kerttu kysyi:

— Kenen haudalle?

Lapset sanoivat:

— Sen, joka on Suomen pelastanut.

Kerttu antoi heille pian rahaa ja työnsi menemään. Mutta kapteenin edessä hän punastui niin,

ettei eläessään ollut vielä niin korvia ja kaikkia hiuskarvoja myöten punastunut.

Kapteeni ei puhunut mitään. Korkeintaan vaan aivan sanattomasti myhähti, ja ehkä myös pari kertaa iski kulmainsa alta silmää. Mutta kas juuri sitäpä hänen ei olisikaan pitänyt tehdä, sillä Kerttu käsitti asian niin kuin kapteeni olisi väittänyt, että koko hänen jumalisuutensa ei ollut muka mitään muuta kuin vaan sivistyneen säädyn jumaloimista.

Semmoista väitettä vastaan Kerttu ei voinut panna kyllin ankaraa vastalausetta. Turhaan sanoja haettuansa hän sanoi vaan:

— Mitä minä vapaaherrattaresta! . . . On niitä toisia ja yhtä hienoja, jotka sanovat, ettei saa ollenkaan tappaa, eikä edes saa olla sotamiehenä . . . jaapas!

Kapteeni tiesi keitä Kerttu tarkoitti, ja sanoi sentähden hyvin merkitsevästi silmillänsä mulkoillen:

— Kerttu on oikeassa, on niitä semmoisia, ja tietääkö Kerttu, Venäjällä on eräs kreivi, ajattelepas Kerttu: (kapteeni huusi kovalla äänellä) eräs *kreivi*! — joka sanoo juuri sitä samaa. Mutta — (ja kapteeni muutti äänensä yhtäkkiä ihan hiljaiseksi) — se kreivi käy työmiehen puserossa ja pitkävartisissa, ajatteles: pitkävartisissa!

— Tolstoi, kyllä minä tiedän, — sanoi Kerttu lyhyesti, sillä hän tiesi, että kapteeni tälläkin vaan väittää hänen jumaloivan hienostipuetuja.

Sittenkuin Kertulta näin oli katkennut tämä

hänen jumalisuudestaan johtuva yhteys hienostuneen maailman kanssa, ei hänellä ollut enää mitään tilaisuutta semmoisen yhteyden hakemiseen. Kaikki alkoi Kertun käsityksissä mennä sekaisin, eikä ainoastaan käsityksissä, vaan itse siinä todellisessa maailmassa, joka oli jokapäivä hänen silmiensä edessä. Kaikki, kaikki alkoi mennä sekasin, ja hän uskoi hyvin vanhan Kustaavan hiljaa lausuman arvelun, että kaikki tuo uusi, mikä nyt niin äkkiä oli täyttänyt ihmisten ajatukset, ei ollut muuta kuin lähestyvän maailmanlopun enteitä.

Semmukaan kuin kirkot tyhjenivät ja papit vihdoin jäivät neuvottomina yksin seisomaan alttareille ja saarnalavoille, sennukaan täyttivät kaikki maalliset kokoushuoneet. Kerttu koetti kyllä kerran tunkeutua sellaiseenkin kokoukseen, mutta jo aivan ovella oli vastassa niin sankka muuri miesten selkiä, ettei ollut ajattelemistakaan naisihmisen päästä lävitse. Sitäpaitsi sanoi hänelle joku ovensuussa, ettei täällä herrasväkeä kaivattu. Ja Kerttu sai palata pois.

Ihmeellisintä kaikesta oli Kertun mielestä se, että kapteenia eivät nämä aikojen mullistukset näyttäneet lainkaan sekottavan, vaan päinvastoin mitä ikinä tapahtuikin, se näytti tapahtuvan ikäänkuin juuri hänen määräystensä mukaan. Aivan kuin juuri hän olisi määrännyt kirkot tyhjemään. Aivankuin juuri hän olisi määrännyt nuo kaikki maalliset kokoushuoneet täyttymään ja ih-

miset villinä juoksemaan uusia oppeja kuulemassa. Ja kuitenkin tiesi Kerttu, ettei kapteeni missään kokouksissa kulkenut eikä mihinkään puuhaan osaa ottanut, vaan istui enimmäkseen hiljaa paperiensa ääressä ja jotain piirteli.

Mitä pitemmälle aika joutui, sitä hullummiksi rupesivat asiat Kertun mielestä ulkona maailmassa käymään. Toinen murha, kolmas murha, neljäs murha . . .

Vihdoin Kerttu nöyrytyi ja erään kerran kun kapteeni istui pöytänsä ääressä ja vihreäkupui-nen lamppu kodikkaasti valaisi kapteenin ala-leukaa oikealla keltasella valolla, mutta poskia ja otsaa piti viheriässä pimennossa, Kerttu istahti tuolille kirjutuspöydän toiseen päähän ja kysyi mitä niissä kokouksissa oikein puhuttiin ja hom-mattiin.

Kapteeni kääntyi ystävällisesti päin Kerttua, sillä hänkin päätti, että nyt kerrankin ollaan kii-vastumatta, ja sanoi:

— Niitä on kahta lajia kokouksia, herrain ko-kouksia ja työmiesten kokouksia, kumpiakos Kerttu tarkoittaa?

Kerttu oli tahtonut tietää työmiesten kokouk-sista, mutta koska hän nyt sai kuulla olevan myös-kin herrain kokouksia, oli hän niistä tietämään vieläkin uteliaampi. Jonka vuoksi kapteeni otti esitelmänpitäjän asennon, niinkuin ennen muinoin Kerttua opettaessaan, ja rupesi selittämään.

— Toiset tahtovat antaa ryssälle perään, toiset

tahtoisivat panna vastaan, vaiikkei sentään asevoimalla, mutta on vielä semmoisia, jotka — —

— Jotka mitä? sanoi Kerttu.

Kapteeni alensi äänensä kuiskaukseksi ja sanoi:

— On tapahtunut ihme, Kerttu, erämaasta on yhdessä vuodessa syntynyt kukkiva kaupunki! Yhdessä vuodessa, Kerttu!

— Mitä, mitä? sanoi Kerttu.

— On niitä, jotka tahtoisivat yhtyä Venäjän vallankumouksellisiin!

Nyt ei tullut selityksistä enää mitään. Kapteeni unohti aikoneensa puhua kuiskaavalla äänellä, kun hän tähän nuottiin pääsi.

— Kuulitko sinä Kerttu? Kerttu! Vallankumouksellisiin! Vallankumouksellisiin!!

Hän nousi ylös ja alkoi haltioituneessa raivoinnossa liikkua huoneessa.

— Yhdessä vuodessa, Kerttu! Kukkiva kaupunki yhdessä ainoassa vuodessa!

Meni pitkä aika ennenkuin Kerttu sai kapteenilta sananvuoron kysyäkseen mitä siis työmiehet puolestaan kokouksissaan keskustelivat.

Kapteeni sanoi silloin, istahtaen jälleen tuolille:

— Onko Kerttu mustatukasta mitään kuullut?

Kuinka Kerttu ei olisi mustatukasta tiennyt! Tiesipä vielä Sointulastakin, jonka mustatukka oli toiseen maanosaan perustanut, ja tiesi, että koko se Sointula oli epäonnistunut ja hajonnut, kuten kapteenille olisi jokaikinen Allianssitalolla kävijä voinut edeltäpäin ennustaa.

Kapteeni sanoi:

— Kerttu on oikeassa. Se oppi oli lapsekasta. Mutta ainoastaan kesäkuun 16 päivään asti vuonna 1904, sillä siitä asti on tämäkin asia muuttunut.

Kerttu ei voinut tällaisia ongelmia ymmärtää, ja rupesi sentähden jo lähtemään omalle puolelleen. Mutta kapteeni sai hänet kiinni helmasta:

— Kuule, kuule, kuule, istu, istu, istu!

Ja asetti Kertun istumaan jälleen entiselle paikalle.

— Tämä on hirmuisen tärkeä asia, — sanoi hän sormiansa Kertulle heristäen. — Kuules nyt: ainoastaan kesäkuun 16 päivään, sillä sen jälkeen ovat melkein kaikki ruvenneet siihen oppiin uskaan.

— No mitä se päivä siihen kuuluu, äsh!

— Sitä vaan, että jos saa tappaa, niin kuka käskää orjuudessa istumaan! Voihan silloin äänestää vaikka Sointulankin!

— Eikä saa tappaa! — sanoi Kerttu pontevasti.

— Kirkoissa saarnattiin, että ei saa tappaa, mutta kuka sitä nyt enää uskoo? Teot opettavat, eivät sanat mitään voi. Katsos, siksi ovat kirkot tyhjentyneet. Nyt he uskovat kaikki vaan sitä toista asiaa, joka ei ole tuolla puolella hautaa, vaan täällä, täällä, Kerttu, täällä! Suuri mahti on siitä kasvanut, ja yhdessä ainoassa vuodessa sekin! Ja kuka tietää mitä siitä on vielä tuleva!

Kapteeni löi häneen äkkiä tullessa innossa kätensä yhteen, osottaakseen ääretöntä paukahdusta, mikä siitä oli tuleva.

— Kerran jylisee, Kerttu, kerran jylisee nämä kentät!

— Minä en usko sinua tuon vertaa! sanoi Kerttu näyttäen kapteenille aivan pientä osaa etusormestansa, ja meni niine hyvineen.

Mutta oikeastaan kyllä itsekin jo alkoi aavis-taa, että jotakin ihmeellistä oli tulossa. Erittäin sai Kertun siihen uskoon taipumaan seuraava seikka.

Kapteenin luo tuli eräänä päivänä hienon hieno venäläinen herra majavannahkaisessa turkissa (vaikka ei ollut vielä talvi). Kerttu sattui itse olemaan eteisessä ja avasi hänelle oven. Niin hienoa ja niin kasvoiltaan kaunista herraa Kerttu ei ollut vielä eläissään nähnyt. Ei myös niin viehättävän sydämmellistä hymyilyä, joka näkyi sen kasvoilla, kun he kielen vuoksi eivät mitään toistensa puheesta ymmärtäneet. Suuret, suuret silmät, puoleksi luomien peittäminä, ja niin pitkät silmäripset, ja iho vielä hienompi kuin vapaaherrattarella . . .

— Ivan Ivanovitsh, tut? — sanoi vieras osottaen sormellaan maahan.

Kerttu pudisti päätä ja rupesi nauramaan.

Mutta nyt oli Kerttu myös kauniimmillaan juuri silloinkuin hän noin raikkaasti nauroi.

Joten he jäivät suorastaan katselemaan toisiansa.

Kerttu huusi kapteenia. Ja ajatella hänen hämmästystään, kun kapteeni lentää suoraa päätä sen syliin ja he suutelevat toisiansa ja lyövät toisiansa selkään!

He rupesivat kohta nopeasti ja äänekkäästi keskenänsä puhumaan, ja menivät saliin ja siitä työhuoneeseen. Senverran että kapteeni ehti ohimennen lykkäillä Kerttua kyökkiin päin sanoen: mamma, mamma, laita kahvit meille, so, so, mamma, pian, pian, pian . . . Ja menivät.

Se suunkopu ja porina oli sitten kaiken päivää niin lakkaamaton, etteivät edes päivällisissä päässeet irti, eivät mitään Kertun erikoisruokalajeja huomanneet, eivät serviettien asetusta, eivät voin rakennetta, eivät kukkakimppua pöydällä (vaikka oli melkein talvi), — ja syötyä eivät nousseet, vaan jäivät puoleksitoista tunniksi siihen ruokien keskelle puhumaan, jona aikana se vieras kierteli ainakin kahdeksan pientä kuulaa Kertun pehmeästä hapanleivästä, ja jätti pöytäliinalle.

Vasta illempänä, kun kapteeni jätti vieraansa hetkeksi yksikseen, tuli tämä ulos työkamarista salihuoneeseen jalottelemaan. Kerttu meni nyt tarjoomaan sille toista valokuva-albumia sen albumin asemasta, jonka se oli jo käsiinsä ottanut. Sillä siinä oli ainoastaan lähimpien sukulaisten valokuvia, mutta toisessa sitävastoin mitä kauimpiä, suurokkoisia valokuvia Hanneksen enti-

sistä upseeritovereista ja lisäksi Lovisan hankkimia valokuvia kaartin hienoimmista upseereista.

Avattuaan tämän toisen albumin vieras katseli ensin vähän aikaa upseereja, ja rupesi sitten — koska ei muuten voinut vaikutelmiaan ilmaista — kasvojen elkeillä matkimaan mitä muka kukin noista kaartinupseereista näytti itsestään ajattelevan, laittaen kasvonsa milloin huolestuneen totiksi, milloin ylpeydestä sameasilmäiseksi, milloin paisuvan mahtaviksi. Ja tämän kaiken hän teki niin näköisesti, niin hyväntahtoisesti ja samalla kuitenkin niin hullunkurisesti, että Kertun täytyi pääätänsä taakseen kallistaen yhtämittää räjähtää nauramaan: ne olivat juuri, juuri semmoisia kuin hän näytti, ja ikäänkuin vielä enemmän semmoisia!

Mutta — voi kauhistusta, — kun kaikki oli siinä albumissa katsottu, hän ottikin uudestaan esille sen toisen albumin! Jossa ei ollut muuta kuin sukulaisia! Jos se noin ankarasti arvosteli paraatipuvussa olevia kaartinupseereja, niin mitä se olikaan sanova siitä, mikä oli nyt tuleva!

Kohta ensimmäisellä sivulla istui Frans kaikessa lihavuudessaan. Onneksi ei sen kasvojen punaisuus eli oikeastaan sinipunaisuus, ainakin mitä suureen nenään tulee, voinut valokuvassa näkyä.

Eipä naurakaan. Päinvastoin meni ajatuksiinsa ja hyvin totisena kauan aikaa katseli, sitten ryypisti silmäkulmansa, pani silmät kiinni ja painoi kolmella sormella nenänjuurta aivankuin olisi tah-

tonut muistaa missä ihmeessä hän oli ennen nähnyt samallaisen ihmisen. Sitten taas katsoi kauan aikaa Franssia, ja aina vaan yhtä kiinteästi. Vasta lopulla tuli pieni hymy toiseen suupieleen.

Franssin jälkeen seurasivat Franssin poikapuolet ja omat pojat, Haagert nuoremman aliupseerin ja Vilhelm vanhemman aliupseerin puvussa, ja viimeiksi Hinkki, josta oli valokuva ainoastaan poikavuosilta, raitaisessa paidassa, tukka ikäänkuin väkisin kammattuna, tupsuisena. Ihmeellistä! juuri sitä Hinkkiä vaan pysähtyikin katsomaan. Katseli kauan. Nosti silmänsä Kerttuun ikäänkuin kysyäkseen oliko sukua, naurahti ja sanoi:

— Niet?

Kerttu pudisti päätänsä ja vastasi:

— Niet.

Jonka jälkeen se taas rupesi Hinkkiä katselemaan ja sanoi lopuksi päätänsä ihastuksesta pudistaen:

— A harósh!

Eikä tahtonut malttaa luopua sitä katselemasta.

Seurasi sitten Kustaavan kuva vanhanajan myssy päässä.

Suurella kunnioituksella ja tarkkaavasti katseli sitäkin ja taas vaipui ikäänkuin ajatuksiinsa. Näytti pitävän varmana, että se oli Kertun äiti, ja kun varmuuden vuoksi kysyvästi katsahti Kertun silmiin, niin Kerttu nyökkäytti hänelle myöntävästi päätänsä, sillä eihän Kertun tarvinnut ym-

märtää, että se juuri *sitä* kysyi, vaan sehän saattoi kysyä, oliko Kustaava Kertun sukulaisia.

Tämän teki Kerttu senvuoksi, että Kustaavan perästä seurasi hänen oma äitinsä Loviisa, josta Kerttu kaikkein enin pelkäsi mitä se sanoo. Sillä Loviisa oli siinä kuvassa tosin parhaissa vaatteissaan, mutta juuri senvuoksi ehkä naurattaisikin tätä herraa. Oikein rupesti sydän pampattamaan.

Kerttu koetti ottaa häneltä albumin ennenkuin Loviisan sivu oli avattu, mutta juuri silloin se sen avasikin.

— Aa! — sanoi hän ja silmät suurina tuijotti kuvaan, että Kerttua rupesti oikein kaduttamaan, kun oli antanut luulla Kustaavaa hänen äidikseen. Vieras katsomistaan katsoi, ja rupesti ajatuksissaan päätänsä nyykyttämään ikäänkuin olisi itseksseen hokenut: Mikä olisikaan sinusta voinut tulla! Mikä olisikaan voinut tulla! — Ja lopulta vettyi hänen silmänsä ja oikein osottaakseen Kertulle ihastustaan hän painoi albumin poskeansa vasten ikäänkuin olisi hellästi-hellästi tahtonut puristautua Loviisaan, niin se häntä miellytti. Kerttu punastui liikutuksesta.

Silloin juuri tuli kapteeni ja vei vieraan taas omalle puolelleen. Ja pieni tapaus näytti olevan ohitse.

Mutta Kertulle se ei ollut mikään pieni tapaus, sillä se ei mennyt hänen ohitsensa milloinkaan.

Merkillistä, merkillistä, — aivankuin äidin koko elämä olisi sillä hetkellä yhtenä ainoana ku-

vana kulkenut Kertun editse, se elämä, jota hän todellakaan ei koskaan ennen ollut eteensä yhteen koonnut. Kulki ohitse ja näytti piirteensä Kertulle ihan uusina, aivankuin Kerttukiin olisi vieraan herran tavalla vasta ensi kerran siihen katsohtanut, uusina ja niin ihastuttavina, että hänkin olisi aivan samalla tavalla tahtonut kohta rajatommalla rakkaudella hellästi syliinsä sulkea — ei tosin sitä valokuvaa, vaan äidin itsensä, katuen ja itkien, että näin kauan oli ollut näkemättä äitiä tässä rakkaassa ja todellisessa valossa. Miksi olikaan Kerttu tähän asti ikäänkuin peittänyt ja piilottanut ihmisiltä äitiään? Äiti oli koko ikänsä palvellut kyökkipiikana kaartin upseeriklubissa. Kerttu ei ollut hänen ainoa lapsensa. Mutta äiti oli sanonut hänelle suoraan olleensa menemättä naimisiin sen kanssa, jota rakasti, senvuoksi, että siinä tapauksessa olisi menettänyt paikkansa eikä olisi voinutkaan lapsiansa elättää. Tästä syystä oli Kerttu tahtonut äitiä ihmisiltä piilottaa. Mutta nyt, juuri tämä asia vyörytti yhtäkkiä äidin elämän syvänä, äärettömänä, uhrautuvaisena Kertun eteen . . .

Jokseenkin tunnin kuluttua he tulivat kapteenin työhuoneesta. Vieraalla oli silloin kädessään nahkapääällyksiin pantu paperikäärö, ja hän oli lähdössä takasin Venäjälle.

Kertun kysyvästi ihmettelevän katseen vieras heti ymmärsi, ja vastaukseksi vaan lempeästi hymähti ikäänkuin sanoakseen: minkä sille voin, mi-

nun täytyy . . . ja suuteli hyvästiksi Kerttua kädelle. Jota Kertulle ei ollut vielä ikinä ennen tapahtunut, ja jommoista hän oli yhden ainoan kerran nähnyt tehtävän, nimittäin kerran vapaa-herrattaren luona.

Kun kapteeni palasi vierasta saattamasta. Kerttu kohta jo eteisessä kysyi kiihkeästi:

— Kuka se oli?

Ja nähtyään Kertun ihastuksesta punehtuneet kasvot kapteeni sanoi muka välinpitämättömästi:

— Olipahan vaan tullut töitäni hakemaan. Näithän sillä paperipinkan, ne oli minun papereitani.

Mutta kun hän huomasi, että Kerttu yhä uteliaampana vaan kysyy, sähähti hän voitokkaana Kertun korvaan:

— Vallankumouksellinen! Vallankumouksellinen!

Kerttu oli kaatua hämmästyksestä.

Kapteeni nautti sanomattomasti.

— Mutta kuka se sitten oli? — kysyi Kerttu taas.

Kapteeni selitti salaperäisenä:

— Sano häntä aina vaan Vasiliksi. Mitään muuta nimeä elä ikinä kysy. Hän olisi voinut olla koko vallankumouksen johtaja, mutta osottautui liian hellämieliseksi.

— Onko sekin paha? — kysyi Kerttu.

— On, sanoi kapteeni, — sillä vallankumouksessa täytyy noin: (Kapteeni oli äkkinäisellä liik-

keellä murtavinaan jotakin kahtia, ja silmät hirmumieltä kuvaavina huusi) Trah!

Kerttu jäi hyvin miettiväiseksi. Sekin hieno herra siis! Merkitsisikö vallankumous todellakin sitä, että ei tulisi enää olemaan sellaista elämää ja oloja kuin missä hänen äitinsä oli elänyt?

Tämä ihmeellinen tapaus, että vieras ylimys oli hänen silmänsä avannut, se sai Kerttunkin vihdoin taipumaan siihen uskoon, että jotakin ihmeellistä todella oli tulossa, vaikka hän tähän asti olikin pannut kapteenin puheille niin pientä huomiota kuin kaikkein pienin kärki etusormesta.

Eikä aivan kauan näiden päivien jälkeen Kerttu sai tälle alkavalle uskollensa perin odottamatonta lisätukea.

Hän meni eräänä maanantaina palvelustytön kanssa kauppatorille tavallisille talousostoksille, mutta perille tultuaan, vaikka olisi pitänyt olla vielä paras toriaika, ihmeekseen huomasi, että melkein kaikki ruokavarat olivat jo myytynä ja useimmat myyjät kojuinensa hävinneet. Suunnaton ostajajoukko kulki edestakasin torilla ja ruokahalleissa tyhjentäen kaikki paikat. Kerttu ei ensin saanut mitään selvää tällaisen kummallisen ilmiön syistä, sillä ne, joilta hän kyseli eivät tulleet eivätkä ehtineet sanoa hänelle muuta kuin että nyt täytyy jokaisen ostaa, sillä kohta ei saa enää mistään. Kerttu ryntäsi ostoksille yhtä epäätietoisena kuin muutkin. Toiset nauroivat, toiset melkein tappelivat. Kerttu oli naurajia: ikäänkuin

ei puodista saisi, jos torilta loppuisikin! Kerttu tiesi tutun lihakauppiaan, ja kun hän vaan tälle väen takaa kaunista päättänsä nyykäytti, huomasi kauppias ja käski olemaan huolehti.

Mutta vielä kummallisempiin selkkauksiin piti Kertun joutua.

Saatuaan palvelustytön avulla senverran selville asioita, että kaupungissa pelättiin tori- ja ruokakauppiaitten lakkoa — toiset sanoivat „he ovat tyytymättömät polisiin”, toiset sanoivat „rautatiemiehet tekevät lakon ja junat seisattuvat” — ja varattuaan itselleen tavaraa niinpaljon kuin hänen torikoriinsa suinkin mahtui, Kerttu rupesi, taisteluunsa väsyneenä, menemään kotiin päin. Silloin näkee hän ihmeekseen alhaalla Korkeavuorenkadun kulmassa taas suuren väkijoukon pyrkimässä ämpärien ja kannujen kanssa kukin tungoksen keskusta. Ja uusia ihmisiä jouksee vuorelta alas, kiiltävät kannut käsissä heiluen. Ja taas on väkijoukossa sekä naurua että puoli tapelua. Mitä tämä on? He ovat avanneet katu-kraanan ja täyttävät kilvan ämpärejensä vedellä!

Palvelustyttö, joka oli mennyt edelle ja tunkeutunut väkijoukkoon, tulee jo lähättäen Kerttua vastaan:

— Kapteenska, kapteenska, vesijohdonmiehet tekevät lakon, vettä ei tule enää korkeissa paikoissa ja kohta sitä ei saa enää koko kaupungissa!

Kerttu rupesi nauramaan. Ihminen ei saisi

enää vettä! Eikö ole kaivoja! Ei niitä ole. Kertun nuoruudessa oli, mutta sitten rupesi kaikki vesi tulemaan vaan kraanoista. Vesijohto? Se tahtoo sanoa: vesi tulee mistä? Kraanasta, kun sitä kiertää. Mutta kraanoihin se tulee — mistä? Sitä Kerttu ei tosin ollut tullut useinkaan ajatelleeksi, mutta nyt hän yhdessä silmänräpäyksessä oivalsi, että tietysti veden täytyy tulla jostakin myös kraanoihin, ja muisti, että sitähän ne ihmiset olivat aina puhuneet vesijohdosta ja — aivan oikein — vesilinnasta, jonka pitäisi olla Eläintarhassa, ja jos nyt todella siellä tulisi lakko . . . Tämä kaikki selvisi Kertulle melkein kolmen askeleen aikana, jotka hän otti ajatuksissaan kotiin päin, ja jo neljännellä hän viittasi ajurin luoksensa, hyppäsi koreineen ylös ja miestä kiireen vuoksi selkään koputellen ajoi kotiin. Palvelustyttökin unehtui siinä kiireessä mukaan ottamatta.

Kotiin päästyänsä hän avasi kraanan ja onneksi vettä vielä tuli, vaikka laiskasti. Kerttu heti täytti kaikki astiat vedellä, kannut, saavit, ämpärit, tiskipaljut ja pesupunkat, laitoja ja reunoja myöten.

Kapteeni vaan hymyili.

— Mitä tämä kaikki merkitsee? — sanoi Kerttu.

Kapteeni hykersi käsiänsä ja sanoi:

— He valmistuvat, Kerttu, he valmistuvat!

Kapteenilta ei Kerttu siis voinut saada mitään selvää.

Palvelustyttö tuli kotiin ja kertoi humalaisten miesten kulkeneen rivissä pitkin katuja.

Lapset tulivat koulusta ja hurrasivat saadun luvan johdosta. He kertoivat, että Venäjällä olivat kaikki junat pysähtyneet ja nyt pysähtyvät jo Suomessakin. Venäjällä tulee vallankumous, sanoivat he.

Tämän kuultuansa kapteeni sanoi:

— Vallankumous ei tule vielä, sillä sotajoukot eivät ole valmiit, eivät Venäjällä eivätkä Viaporissa.

Mutta ei kapteeni, lasten puheet kuultuansa, hymyillyt enää, vaan otti hattunsa ja meni kiireesti kaupungille.

Jonka jälkeen muutkin tippuivat Kertun ympäriltä jälleen kaupungille, ja Kerttu jäi yksin.

Hän oli kyllä vähän häpeissään, että kaiken mitä hän näistä eriskummallisista asioista tiesi, hän oli saanut tietää lapsilta. Mutta paitsi tätä pientä häpeää hän tunsi jotakin sydämentakaista kaipausta senjohdosta, ettei tällä merkillisellä hetkellä ollut missään jumalanpalvelusta, jonne olisi voinut mennä ja tuntea jälleen olevansa yhtä paljon kaiken keskellä kuin nekin, jotka ulkonaisen maailman hälinästä jotakin tiesivät ja ymmärsivät. Ei milloinkaan vielä ihmiset näyttäneet Kertun mielestä niin kokonaan jumalisuudesta välinpitämättömiltä kuin näinä päivinä ja erittäin juuri

tänä päivänä. Mutta Kerttu päätti uhallakin pysyä omassaan eikä välittää mitään siitä mitä ne tapauksista kaupungilla tulisivat hänelle kertomaan, olipa se mitä tahansa.

Hän pysyikin koko päivän lujana päätöksessään, koettaen ehdottomalla vaikenemisellaan osottaa jokaiselle, joka päivän kuluessa tuli uutisineen hänen eteensä, ettei hän pitänyt niitä juuri minäkään arvoisina muutaman toisen, unohdetun asian rinnalla, joka teki Kertun rauhalliseksi ja asetti ikäänkuin yläpuolelle kaikkein villeintäkin maailman melua. Iltapuoleen tahtoi toinen korva tosin ruveta vähän niinkuin pettämään, ottaen kuulonsa sellaista, jota Kerttu oli päättänyt olla kuuntelematta, ja tämä asia kävi myöhemmällä vieläkin vaikeammaksi välttää. Mutta Kerttu meni sentään maata varhemmin kuin tavallista eikä ollut utelias.

Kohta seuraavana aamuna hän meni alas Kustaavan luo, eikä välittänyt siitä, että kasakka ajoi kiireesti ikkunan ohi. Ja aivan oikein, vanhalla Kustaavalla olikin siellä raamattu avoinna edessään. Kustaava oli Kertun johdolla oppinut jotta-kuinkin lukemaan, mutta aina sentään kävi raamatun lukeminen mukavammin kuin Kerttu luki. Ja siksi Kustaava heti sanoi: hyvä oli että tulit, ja annettuaan paikkansa pöydän päästä Kertulle meni itse kahvia keittämään.

Vasta hyvän aikaa raamatusta eri paikkoja luettuaan mainitsi Kustaava vähän maallisiakin asioita, mutta he rupesivat kohta taas lukemaan,

ettei mieli olisi sanasta eksynyt päivän kysymyksiin, jota he kumpikin tahtoivat välttää.

Kahvipannua viedessään takaisin hellalle Kustaava sentään sanoi, että tuota noin Franssin kaikki ajurirengit olivat tuoneet hevosensa talliin eivätkä luvanneet enää lähteä ajoon.

Ja taas lukivat.

He lukivat siitä kuinka profeetta Daniel kesytti leijonat. Tämä raamatunpaikka todisti heidän mielestensä selvemmin kuin moni muu, että jumala on. Kuningas, koettaakseen onko jumala, heittää profeetta Danielin umpinaiseen rotkoon, jossa on villiä jalopeuroja, lukitsee luolan sineiteillensä (ja voimallistensa sineteillä), seuraavana aamuna tulee luolansuulle ja sieltä Daniel huutaa: kauan eläköön kuningas! Todistuksen voima kasvoi kaksinkertaiseksi vielä siitä, että kun voimallisten piti mennä katsomaan oliko siellä jalopeuroja ollenkaan enää, niin repelivät pedot heidät murentaen heidän luunsakin.

Kun piti lehteä kääntää, kysäsi Kerttu kuitenkin sivumennen:

— Mitäs Frans?

Kustaava vastasi myös ikäänkuin sivumennen vaan:

— Oli ottanut kovasti pahaksensa ja lyönyt yhtä rengeistä vihapäissään kepillä.

Ja taas lukivat.

„Minun Jumalani on lähettänyt enkelinsä, joka jalopeurain kidat on pitänyt kiinni, ettei he mi-

nulle mitään pahaa tehneet ole, sillä minä olen hänen edessänsä viattomaksi löytty; en myös ole minä sinua vastaan, herra kuningas, mitään tehnyt.”

— Mitäs miehet?

— Olivat menneet valittamaan lakkokomitealle ja sieltä oli luvattu vangita meidän Frans.

Kertun täytyi työntää raamattu hetkeksi aikaa syrjään voidakseen häiriytymättä ajatella tätä asiaa.

„Palvelijat nousevat isäntäänsä vastaan”, huokasi sillä välin Kustaava, muistellen jotakin raamatunsanaa viimeisestä tuomiosta.

Kertun täytyi myöntää Kustaavalle, että taupaus oli niinkuin jostakin toisesta maailmasta kotosin. Tässä maailmassa oli aina ennen vangittu renkejä, jotka luvatta työstä läksivät, mutta nyt rengit vangitsevat isännän, — olipa se aika outoa. Jos taas muisti Vasilin ja Vasilista äidin, niin kävi vielä oudommin: Frans siirtyi kaartinupseerien asemaan ja rengit äidin asemaan, ettei ollenkaan tiennyt kenen puolelle mennä, renkienkö vai Franssin.

Ei, ajatteli Kerttu, tässä hetkessä on myöhäistä enää mitään muuttaa, vaan jokaisen täytyy pysyä uskollisena omallensa. „Joka pysyy uskollisena loppuun asti” . . . muisteli Kerttukin jotain raamatunpaikkaa, vaikkei muistanut koko lausetta. Ja hän päätti jatkaa mistään huolimatta samaa ehdotonta kuuroutta kuin tähänkin asti.

Päivällisen aikaan tulivat lapset taas hurraten kotiin ja kertoivat, että kaikki koulut olivat tehneet lakon kulkien saatossa pitkin katuja.

— Vai niin, sanoi Kerttu ja tarkasteli vaan oliko siinä kupissa todella halkeama, jota hän kuivasi.

Lapset juoksivat taas ulos.

Palvelustyttö kertoi, että kaikki tehtaات oli pantu seisomaan ja kaikki ihmiset olivat kaduilla.

— Jotka joutavat, sanoi Kerttu, — mene vaan sinäkin.

Ja palvelustyttö meni. Koko maailma oli sekasin.

Taas juoksevat lapset hurraten sisälle:

— Hurraa, polisit ovat tehneet lakon, nyt saa tehdä mitä tahtoo, hurraa!

— Vai niin, sanoi Kerttu ja silmät rypyssä paranteli jotain tikkua nimettömässä . . .

Lapset huusivat:

— Hurraa, rautatieasemalla liehuu Suomen lippu, jossa on keltainen jalopeura miekan päällä! Hurraa, senatin katolla ja raatihuoneen katolla ja yliopiston katolla liehuu Suomen lippu! Hurraa, Suomenmaa on vapaa, hurraaaa!

Taas juoksivat lapset ulos.

Vasta hämärän tultua ilmestyi kapteeni kotiin. Eikä hän enää hymyillyt, vaan oli päinvastoin sangen huolestuneen näköinen ja kasvoiltaan keltävän kalpea.

Kun Kerttu näki hänen huolestumisensa, ei Kerttu voinut olla sanomatta:

— No, sinun vallankumouksesi taisikin tulla vähän liian pian?

— Herran nimessä, mitä he tekevät! Voi onnettomia! Näyttäytyisi parikymmentä kasakkaa, niin saisimme kymmeniä tuhansia raajarikkoisia! Kerttu! Kerttu! He ovat unohtaneet Viaporin! He ovat unohtaneet kaikki! He ovat panneet se-naattorit ja kenraalit viralta! He ovat nostaneet Suomen itsenäisyyslipun! He huutavat peruslakia säättävää kansalliskokousta! Kerttu, kuuletko sinä! Kansalliskokousta niinkuin vallankumouksessa, ja Viapori näkyy kaikkien ikkunoihin! Viapori, Kerttu, valmistumaton Viapori! Mielettömät! Mielettömät! Kerttu, kuule minua, minä kävin kaikki kaupungin kasarmit. He liikuttavat tykkjänsä, Kerttu! Yksi seisoi jo kadulla, ei muuta kuin pieni vetäsy ja bum-, bum-, bum-, se kaataa niinkuin viikate heinää . . . Trah! lovi kivimuriin, läpi ruokasalin, lapset murskaksi . . .

Kapteeni katsahti äkkiä ympärillensä.

— Missä ovat lapset? — huusi hän säikähtyneenä, kurottaen kaulaansa ikäänkuin näkemään yhtäikaa yli kaikkien huoneiden. — Herran tähden, Kerttu, tämä on hengen vaarallista, usko minua! Minä sanoin tosin: sotajoukko ei ole vielä valmistunut kapinaan nousemaan. Ei kyllä ole valmistunut, mutta he itse eivät ole *vallankumouksen* valmistuneet, he eivät tiedä, että vallanku-

mous vaatii miehekkyyttä, mutta minä sanon: näyttäytyisipä vaan parikymmentäkin kasakkaa . . . Totisesti, Kerttu, muistatko mitä tapahtui senatintorilla, kun viimeiksi kasakat ihmisiä ajoivat? Mutta nyt on tuhat kertaa suurempia joukkoja kaduilla. Vallankumous! Voi te mielettömät! (Kapteeni takoi raivokkaana otsaansa yhä ja yhä huutaen): Voi te mielettämät, te mielettömät!

Mutta Kerttu ei silloin enää kuunnellut häntä.

Ajatus, että lapset todella voisivat joutua pakenevan ihmislauman jalkoihin, oli niin säikäyttänyt Kerttun, että hän suin päin juoksi kadulle, ehtimättä ottaa muuta kuin huivin päähänsä.

Kadulla oli sakea sumu. Oli jo alkanut hämärtää. Siellä täällä näkyi vaan joitakin ihmisiä nopeasti kulkevan kadulla tai vilkkuvan kulmauksissa. Askelien kopina kuului selvästi, mutta ei missään ajoa. Samassa kuitenkin alkoi kuulua huimaavaa vauhtia lähestyvä kavioiden kopse, ja ennenkuin Kerttu ehti ympärilleen katsahtaa, lensi kolme kasakkaa pitkin katua hänen ohitsensa, että oikein hänen kätensä ja kasvonsa kauhusta kylmenivät.

Mutta eihän Kerttu nyt voinut pelolle valtaa antaa. Vaikka keskelle villeintä kasakkarykmenttiä olisi Kerttu tunkeutunut, jos vaan olisi tiennyt lasten siellä olevan. Minne hän oikeastaan nyt juoksi, ei hän itsekään tiennyt. Jonnekin vaan, missä olisi kaikkein enin ihmisiä koolla ja kaik-

kein suurin tungos, sillä siellä tietysti olivat hänen lapsensa, missäs muualla!

Siis yhä vaan keskemälle kaupunkia hän juoksi, ajatellen mennä pitkin Kasarminkatua alas ja siitä kääntää rautatientorille, jossa olivat hänelle kertoneet niin suuria kansanjoukkoja olleen. Ja ennenkuin hän aavistikaan oli hänen ympärillään ihmisiä joka taholla, meneviä, tulevia, juoksevia seisovia, huutavia, nauravia, hätäntyneitä, riiteleviä, innostuneita — niin paljon, että Kertun täytyi juoksustansa pysähtyä ja ruveta pujottelemaan yksitellen jokaisen ohitse. Paljon oli Kertulle päivän kuluessa kerrottu tapauksista kaupungilla, mutta että väkijoukko näin suuri olisi ollut, sitä ei hän sentään ollut aavistanut. Ei iki maailmassa hän tällamoista ollut nähnyt näillä kaupungin kaduilla.

Kun hän näin pujottautumalla oli päässyt esplanaadille asti, ei joukko tuntunutkaan sakenevan rautatientorille päin, vaan päinvastoin kauppatorille päin. Ja tuskin oli hän muutaman askeleen sinnepäin tunkeutunut, kun hänen sydämmensä seisahtui kauhusta. Torinpuoleisessa päässä esplanadia, kenraalikuvernöörin palatsin kohdalla, näytti todella tapahtuvan jotain peräti kummallista. Se on vallankumous, ajatteli Kerttu, ja kysyi ihmisiltä:

— Mitä se on?

Toiset vastasivat: Ne huutavat senaattia alas.

Toiset sanoivat: Ne vaatii itse ruhtinaan viralta.

Näistä ei Kerttu mitään ymmärtänyt, mutta kolmannet sanoivat:

— Kasakoita on kenraalikuvernöörin pihalla.

Silloin alkoi Kerttu tunkeutua niin voimakkaasti eteenpäin, että suuret miehetkin horjahtelivat kummallekin puolelle.

Jo näki hän hämärästä huolimatta selvästi palatsin edustan, näki jonkun seisovan toisen kerroksen ikkunaeteisellä ja jotakin huutaen kaksin käsin huitovan ilmaan. Alhaalta vastasivat huu-doilla. Sieltä näkyi sokin sokin ojennettuja käsiä, keppejä, hattuja.

Mutta juuri kun Kerttu oli pääsemäisillään perille, hulpahti väkijoukko taaksepäin ja kohta alkoi kuulua: kasakat tulevat! ja pakokauhun valtaamia ihmisiä juoksi mustana tulvana tungoksen keskuksesta poispäin.

Kerttu koetti vimmatusti ponnistaa vasten virtaa, vaikka juoksijat, jotka häntä vastaan töytäsivät, huusivat hänelle: kasakat tulevat! Mitä Kerttu kasakoista, kun hän tiesi niin varmaan lasten olevan siellä, että hän melkein näki ne jo edessään!

Äkkiä kasvoi väen pakeneva tulva kuitenkin niin, ettei Kerttu enää voinut edetä, vaan alkoi sen mukana työntyä askel askeleelta takasin päin. Estääkseen tätä onnetonta peräytymistä, Kerttu tarttui sähköpatsaaseen, kiertäen molemmat kä-

tensä sen ympärille. Ja patsaan halkaistessa väkijoukkoa kahtia Kerttu pysyi perääntymättä, riip-puen siinä silmät ummessa, kaikin voimin kiinnipuristuneena, ikäänkuin olisi pidellyt kiinni ai-noasta jällellolevasta mahdollisuudesta pelastaa armaat lapsensa varmasta perikadosta. Hän tunsivaatteittensa repeytyvän ihmisvirran armottomassa puristuksessa, mutta voimiansa ei hän sitenkään kadottanut. Hän alkoi kuulla ympärillään hirmuista tuskan vikinää, joka oli niinkuin tuhansia rottia olisi terävällä raudalla painettu kuoliaaksi. Myös kuuli hän samalla kertaa maam-melaulun tuttuja sanoja laulettavan tai huudettavan. Ja kun hän silmänsä vihdoinkin avasi, näki hän kaatuneita ihmisiä ja yhden naisen makaavan katu-loassa ja suurten miesten jouksevan hänen ylit-sensä, raskailla saappaillansa astuen suoraan hänen tiedottomiin kasvoihinsa. Mutta mitään kasa-koita ei näkynyt missään. „Mielettömät! mielet-tömät!” muisti hän kapteenin huutaneen.

Nyt oli jo pahin tulva ohitse ja Kerttu, pääs-tyään tunkeutumaan keskelle onnettomuuspaikkaa, järjettömänä hirmuisesta aavistuksesta kaivautui ruhjoutuneiden ihmisruumisten sekaan lapsiansa etsien. Oli jo niin pimeä, että täytyi aivan läheltä tarkastaa.

Ei ollut missään.

Vasta senmukaan kuin Kertussa alkoi kasvaa iloinen toivo, ettei hänen lapsiansa ollutkaan tuossa avuttomasti vikisevässä, toinen toisensa

päälle sulloutuneessa ihmisläjässä, kääntyi hänen huomionsa muihin ruhjoutuneihin ja hän ajatteli: tämmöistäkö se vallankumous nyt onkin! Ilo omien lasten pelastumisesta avasi yhtäkkiä hänen silmänsä, ettei hän enää pitänyt muita ainoastaan hänen omien lapsiensa tieltä ja päältä mitä pikemmin syrjäytettävänä painoina, vaan apua tarvitsevana raukkoina. Ja se sama ilo antoi hänelle ihmeellistä voimaa ja neuvokkuutta tässä hirveässä vallankumouksessa, jonka tekijöitä niin häpeällinen pakokauhu oli vallannut, etteivät edes avunhuutoihin uskaltaneet takasin palata. Jopa sentään palasivat muutamat uskalikot, jopa ilmestyi lääkärejäkin, jopa ruvettiin nostamaan, tukemaan, sitomaan, jopa tuotiin paritkin, apteekit avattiin, kahvilasta tehtiin sairashuone, ja Kerttu pääsi juoksemaan kotiin . . .

Aivan oikein! Siinä istuivat kuin istuivatkin kaikki kolme ruokasalin pöydän ympärillä, lampun ylhäältä valaistessa heidän päitänsä, ja odottivat mitä äiti sanoo . . . sillä he todella olivat olleet siellä.

Missä kapteeni?

Ei kukaan tiedä.

Olivatko lapset jo kotona kun isä läksi?

Eivät. Kustaava vaan tiesi kertoa, että miehiä oli juossut sisälle huutaen: tulkaa, tulkaa! Ja kun he olivat vähän aikaa kapteenin kanssa puhuneet, oli kapteeni ottanut hatun päähänsä, ja sanottuaan kovalla äänellä kaksi kertaa: mielettömät, mennyt

miesten kanssa ulos. Kadulle päästyä he olivat kaikin ruvenneet juoksemaan.

Tapasiko isä lapsia kadulla?

Ei.

Tämä oli Kertun mielestä selvä todistus siihen, että kapteeni oli, kuultuaan ehkä miehiltä mitä kenraalikuvernöörin palatsin luona tapahtui, myöskin juossut sinne lapsia pelastamaan. Kummallista tässä oli ainoastaan se, kuinka ei Kerttu eikä lapset olleet kapteenia siellä ollenkaan nähneet.

Alkoι tulla yö.

Lapset nukkuivat kukin rautasänkyynsä.

Lamput paloivat kaikissa huoneissa. Kerttu ei tahtonut sammuttaa niistä ainoatakaan ennenkuin kapteeni tulee ja hän saa sen kanssa elää uudestaan riemun nähdä lapset pelastettuina, lämpimän peitteen alla vuoteissaan nukkuvina.

Joutessaan Kerttu laitteli kapteenin vuoteenpuoliskon aivan mallikelpoiseen yökuntoon. Oikein hän itse ihmetteli kuinka tarkkaan hän tätä teki, ei saanut olla muka mitään vinoa eikä ainoatakaan poimua lakanoissa, lakanainpäitten piti olla ihan tasaisesti yhtä pitkällä ja tyynyn ihan-ihan keskellä. Jos vaan näki vähänkin vikaa, niin meni ja korjasi. Yöpaidan taittoi tarkkaan neliskulmaiseen laskokseen ja pani juuri keskikohdalle tyynyn ja peitteen yhtymän päälle.

Kun ei siinä vuoteen luona enää ollut mitään tekemistä, kulki Kerttu huoneesta huoneeseen ja korjasi meluisan päivän jälkiä, korjasi niin tark-

kaan, ettei missään pienintäkään epäjärjestystä näkynyt. Ikkunaverhotkin muisti pöyhistää, tuolit salissa asetti säännölliseen asentoon, tuuletti huoneet raikkaiksi, eteisessä järjesti hatut ja päällysvaatteet mahdollisimman vähä tilaavaativasti ja korukirjatkin asetti nurkkahyllylle sievempään järjestykseen.

Mutta kapteenia ei vaan kuulunut tunti-kausiin.

Tämä viipyminen ei ollut ollenkaan kapteenin näköistä. Jos se olisikin huomannut lasten tulevan kotiin, niin eipä hän kuitenkaan ollut nähnyt Kertun tulevan, ja lähtiessään kotoa se tiesi Kertun juosseen lapsia hakemaan ja siis täytyneen joutua vaaran alaiseksi. Nyt ei ollut ollenkaan kapteenin näköistä, että hän olisi voinut olla näin kauan kotoa poissa tietämättä miten Kertun on käynyt. Yli kaksitoista vuotta olivat he Kertun kanssa olleet naimisissa ja koko tänä aikana ei kapteeni ollut kertaakaan unohtanut tarkkaan tiedustaa missä Kerttu kulloinkin on ja aina joutunut suuresti huoliinsa, jos epäili vähintäkään pahaa Kertulle voivan tapahtua, vaarasta puhumattakaan.

Mitä kauemmas siis se hetki siirtyi, jolloin kapteeni olisi silmät pystyssä juossut sisälle ja huutanut: missä Kerttu, missä Kerttu? — sitä levottomammaksi Kerttu kävi, ja hänen mielikuvituksensa alkoi läikähdellä ihmeellisissä näyissä.

Ehkä ovat hänet vanginneet ja hän nyt siellä

tuskailee kauheassa epätietoisuudessa siitä mitä Kertulle ja lapsille on tapahtunut. Kun kapteeni tuskailee, on hän hirmuinen. Hän on niin väkevä, että särkee millaisen vankikopin tahansa, ja silloin he suuttuvat häneen vieläkin enemmän ja sulkevat ties millaisten salpojen taakse. — Tai on hän sitten ryhtynyt jossain yksin jotakin väkijoukkoa pakokauhusta pysäyttämään ja saanut siinä surmansa.

Kello puoli 12 Kustaava ilmestyi tohveleissa ja alushameisillaan hiljaa alakerrasta, jonne hän oli kuullut Kertun yksinäisiä askeleita ja niistä päättänyt, ettei kapteeni mahda olla kotona. Nyt Kustaava heti yhtyi siihen Kertun mielipiteeseen, että jotain oli täytynyt kapteenille tapahtua. He tulivat melkein varmaan vakaumukseen, että kapteeni oli vangittu.

Kello yhteen asti he vielä odottivat, mutta kun ei sittenkään vielä kuulunut, päätti Kerttu, tuli mitä tuli, lähteä jälleen tiedustusretkelle. Kustaava jäi sillä aikaa kotia vartioimaan.

Kerttu sukelsi ulos asunnosta niinkuin olisi päättänyt jostakin korkealta hypätä alas ammottavaan syvyyteen tai niinkuin olisi varustunut hyökkäämään keskelle tuiminta miesten ottelua, sillä hän kuvaili kadulla olevan vielä tuhat kertaa pahempaa elämää kuin äsken, ja odotti varmaan joutuvansa kasakkain jalkoihin. Suuri oli sentähden Kertun hämmästys, kun keskikaupungilla vallitsikin täysi ja pimeä tyhjiys. Siellä täällä

kulki katuja myöten jotain henkilöitä rivissä, mutta sivilipuvussa, kalossit jaloissa, kuulumattomasti astellen. Niinkuin jokin näkymätön leijona olisi äkkiä tukahuttanut tassunsa alle koko kaupungin, sanoen: hiljaa nulikat! Kivimuurit kumottivat kuin suuret pimeät haamut yössä, siellä täällä tuikahteli yösumussa himmeät ikkunavalot. Ja hiljaisuus oli niin syvä, että olisi kuullut nuppi-neulan putoamisen. Mutta ei ainoatakaan polisia näkynyt, jolta Kerttu olisi voinut kysyä oliko mitään vangitsemista tai tapausta kuulunut. Silloin Kerttu muistikin lasten kertoneen, että polisitkin olivat tehneet lakon, ja hän kääntyi senvuoksi ja juoksi niiden miesten luo, jotka kävelivät keskellä katua ja kysyi heiltä. Miehet sanoivat Kertulle: Me olemme uuden polisimestarin käskyläisiä ja olemme tässä kolme tuntia vahtivuorossa olleet emmekä ole mitään vangitsemisesta kuulleet, mutta jos tietää tahdotte, menkää keskusasemalle, joka on senatintorilla, siellä vangituista säilytetään.

Kerttu oikasi suoraa päätä sinne.

Täällä oli portin edessä tavaton vilinä samalaisia hiljaisia sivilimiehiä, jotka tulivat ja menivät, tulivat ja menivät.

Kerttu ajatteli: Jospa vaan pääsisin niin pitkälle, että antaisivat tulla vankikopin oven taakse, niin minä huuttaisin sille raukalle niin kovaa kuin jaksaisin: ole rauhassa, lapset ovat tallella!

Ja hän tunkeutui voimakkaasti miesten sekaan porttikäytävään mennäkseen sisälle polisikamariin.

Miehet pysäyttivät hänet kysyen mitä asiaa hänellä oli.

Kerttu sanoi olevan asiaa polisimestarille ja työnteli itseänsä väkivallalla eteenpäin. Mutta miehet sulkivat häneltä tien kysyen kuka hän oli, joka ei järjestyksenvallvoja totellut.

Kun Kerttu oli sanonut nimensä, luullen jo häntäkin vangittavan, astuivatkin miehet askeleen taapäin, tekivät hänelle kunniaa ja sanoivat: Herra kapteenia on nyt vaikea tavata, mutta me raivaamme teille tien. Ja kohta avasivat leveän tien keskellensä, kahdelle puolelle syrjäytyen.

Kerttu pääsi tällä tavalla kahden miehen kulkiessa hänen edellään tietä avaamassa pitkälle yhä sakenevan väkijoukon sisään, kunnes joutui suureen huoneeseen, missä eteenpäin-liikkuminen alkoi väen paljouden tähden tuntua jo mahdottomalta.

Silloin kuulee hän äkkiä ihan selvästi kapteenin äänen, kuulee hänen ankaran komentavalla äänellä lausuvan jotain käskysanoja, ja melu senmukaan hiljenee.

— Tuolla menee herra polisimestari, — sanovat sinnepäin osottaen Kertulle hänen saattajansa.

Kerttu kurottuu varpailleen nähdäkseen sitä, johon he osottavat. Se on kapteeni ilmi elävänä, hänen oma Hanneksensa! Hannes — polisimestarina! Silmät ankarissa rypyissä, ei ikinä ollut Kerttu niitä niin ankarina nähnyt . . .

Kerttu perääntyi. Hän oli kaatua hämmästyksestä.

— Enhän minä sinne —, sammalteli hän saat-tajillensa, — kunhan vaan sanotte hänelle, että lapset ovat tallella . . .

Ja oli liikutuksesta hykertyä itkuun ihan siinä miesten nähden.

Mutta oikeastaan kohottausi Kertun mieli samassa kuin siivillä yli hänen perhehuoliensa.

Semmoinenko, semmoinenko sinä olitkin! — Ja hänen rintansa paisui ylpeydestä, kun hän muisti pimeän kaupungin, hiljaisena kuin hautakammio, että olisi neulan kuullut putoavan!

He antoivat kapteenskalle kaksi miestä saat-tajiksi, joilla oli käsissä kirkkaat heijastuslyhdyt.

Yksi kummallakin puolella Kerttua he kulki-vat kertoen suurten tapausten menosta ja kap-teenin ottamisesta järjestyksen valvomisen kä-siinsä.

Kerttu innostui yhä enemmän. Kadut muut-tuivat ikäänkuin hänen kodikseen, ihmiset kaikki, sekä ulkona että sisällä olevaiset, tutuiksi omai-siksi. Yhtä, yhtä olemme kaikki, sekä rikkaat että köyhät, yhtä koko maailma. Tämmöistä, näinkö ihanaa se vallankumous siis onkin!

Kiivaasta käynnistä nuorten henkivartijainsa välissä hänen hattunsa lepatti vähän silmillä, — mutta mitä siitä!

— Hän on poliisimestarina! — huusi Kerttu

heti sisälle päästyänsä, ja lensi Kustaavan kaulaan.

Kustaava tyypertyi. Kerttu ei saanut kerrotuksi järjestyksessä, vaan hänen sanansa menivät toistensa edelle tai rupesi hän kesken kaikkea ajattelemaan ja jätti lauseensa lopettamatta.

— Työmiehet ovat hänet valinneet . . . ja herrasväet tietysti myöskin . . . siellä ovat kaikki yhdessä, herrat käsikkäin työmiesten kanssa . . . kaikki ovat niinkuin yhteen koottu ja keskellä on kapteeni . . .

Ja taas puristi Kustaavaa vasten rintaansa.

Hän kertoi ja puhui ja kertoi ja he valvoivat neljään aamua, eivätkä sittenkään vielä malttaneet erota, vaan menivät käsi kädessä kaikkia huoneita katsomaan, että miltä nekin näyttivät näiden suurten tapausten perästä. Kaikki paikat he kävivät. Yksin pellinnyöristäkin, joka oli punojalta aikoiinaan ostettua punanyöriä, Kerttu ajatteli päätänsä nyykäytellen: Tuokin tuossa . . .

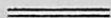
Yksikseen jäätyään hän ei sittenkään pannut maata, vaan nautti yhä suurten tunteiden ja ajatusten vaelusta itsesssä.

Ihmeellistä! Kuinka Kerttu nyt oli häneen rakastunut! Ja rakastunut yhtäkkiä sillä entisellä rakkaudella kaukaa lapsuudesta, jolloin kapteeni häntä opetti ja ankarasti kuritti. Oli yksi ainoa pieni varjo vaan siinä. Se oli vaan muuan kaukainen muisto, joka ihan huomaamatta pujahti hänen mieleensä, kun hän näki jälleen Hanneksen

neliskulmaiseksi taitetun yöpaidan siinä tyynyn alapuolella, — muisto unesta, jonka hän oli joskus melkein vielä lapsena nähnyt, ja josta hän ei edes kaikkia paikkoja senvuoksi voinut tarkemmin muistaakaan. Siinä unessa oli vaan ollut niin, että Hannes oli tullut polisimestariksi, ja kaikki kumarsivat häntä, niinkuin nyt polisikamarissa; mutta unessa oli sen yhteydessä ollut jotakin hirmuista . . . Oli niinkuin joku kuoppa ja Hannes perääntyy — perääntyy eikä huomaa sitä ja putoaa siihen . . .

Jos tätä nyt ollenkaan kannatti muistella näin suuren hyvätunnon rinnalla! Mitä ihmeen kuoppia tai onnettomuutta voisi siitä tulla, että ihminen on niinkuin leijona pannut tassunsa kaupungin päälle ja sanonut: hiljaa nulikat! Ja kaikki on hiljennyt niin että kuulisi nuppineulan putoovan...

Sinä rakas . . . sinä voimakas . . . sinä suuri!



5.

Se tapaus, josta Hinkki sai niin odottamattoman tiedon silloin anniskelumyymälän luona kapteenin kanssa puhellessaan, oli suuresti hänen mielensä järkyttänyt. Ei kuitenkaan itse se murha missään suhteissa vaikuttanut hänen tunteihinsa tai tasapainoa hänessä häirinnyt, vaan ainoastaan se seikka, että kuinka hän, Hinkki, ei ollut itse ennen keksinyt, että sellaistakin voi tehdä. Ei vielä ikinä hän ollut tullut ajatelleeksi, että oikeastaan eihän yhtään mikään estä tappamasta jotakin hänen vihaamaansa henkilöä, kuten esimerkiksi isä Franssia tai jotakin muuta vielä rikkaampaa ja hävyttömämpää. Ei yhtään mikään, ei yhtään! Ja tätä hän ei voinut antaa itselleen anteeksi, ettei hän ollut ennen keksinyt. Se oli hänelle nyt ilmei-

senä todistuksena siihen, että hän oli ajan kuluessa jäänyt jotenkin takapajulle. Ne siellä jossain kulivat ilmeisesti hänestä edellä. Hän ei ollut enää asiain kärjessä. Tämöpä se vaan järkyttikin Hinkin mieltä.

Ei Hinkki voinut jättää asioita tälleen.

Vaan heti kun komisarius jälleen määräsi hänet olemaan kotitarkastuksessa läsnä, meni Hinkki illalla sivilivaatteissa ja kasvot noettuina sen luo, jonka huoneessa kotitarkastus oli määrätty pidettäväksi, ja sanoi: Paljokos annatte tärkeästä ilmotuksesta? Ja kun hänelle oli luvattu 20 markkaa siinä tapauksessa, että hänen ilmotuksensa osottautuisi oikeaksi, sanoi Hinkki: Tänä yönä kello neljä tulevat. Vieläpä auttoi itse luvattomien kirjain ja paperien poiskantamista. Mutta poliisikomissariukselle raportteerasi, sittenkuin oli poliisipuvun jälleen päällensä vetänyt: Kaikki on sen asunnon ympärillä rauhallista.

Muutaman ajan hän vielä oli polisina ja ansaitsi tällaisilla ilmiannoilla, jona aikana hän hyvin tutustui näihin ihmisiin; ja vaikka ne olivat herroja, miellytivät ne Hinkkiä jotakuinkin.

Mutta pian hän jätti polisitoimen kokonaan ja rupesi pommeja valmistamaan.

Sellaisia käsipommeja hän oli nähnyt Afrikan sodassa, jossa oli sotinut englantilaisten puolella alkuasukkaita vastaan, ja oli silloin ottanut yhden pommin, raapinut hajalle ja hyvin tarkkaan tutkinut sen rakennetta. Nyt oppi hän myös oikean

räjähdyspommin rakenteen, jota virolainen mestari sanoi helvetinkoneeksi.

Mihin tarkotukseen Hinkki näitä pommeja nimenomaan valmisti, ei hänellä toistaiseksi ollut itselläkään varmaa selvää. Hän oli vaan kerran seistessään rautatientorilla nähnyt armottoman pitkän jonon ryssän sotamiehiä, jotka ylettyen toisesta päästä toria toiseen, ja sittenkään häntää vielä näkymättä, kantoivat olallaan kaksi kivääriä kukin. Kun Hinkki tiedusteli syytä tähän omituiseen ilmiöön, sanottiin hänelle, että siinä vietiin pois Venäjälle Suomen hajotetun sotaväen aseita ja että nämä nyt olivat viimeiset kivärit mitä enää oli. Silloin Hinkki laski niin, että kun Suomen herroilla nyt ei ole enää sotamiehiä, ja ovat vihoissa ryssän kanssa, niin ei ryssä ampuisi Viaporista eikä kasarmeista, vaikka mentäiskin vähän niinkuin tasajaolle Franssin kaltaisten kanssa. Ja rupesi valmistamaan pommeja vastaisen varalle. Toistaiseksi oli hän kuitenkin enemmän huvitettu niiden laittelemisesta kuin niiden käyttämisen tarkeemmasta ajattelemisesta.

Mutta kun hänen toverinsa — kaikkia ei hän suinkaan ollut lukutaitoisiksi opettanut — saivat vihiä näistä valmistuksista, ei Hinkki enää mitään rauhaa heiltä saanut. Tulivat kuin hassuiksi. Ymmärsivät hyvin Hinkin selitykset miksi ryssä ei ampuisi eikä liioin mitään paukkua Viaporista olisi pelättävä. Ja tulvasivat Hinkin ympärille niin suurissa joukoissa, että hänen aivan pian täytyi hei-

dän rauhottamiseksi ruveta ajattelemaan vielä lisäverstaiden perustamista, yhden itäiseen ulko-kaupunkiin ja yhden läntiseen. Väkeä meni niin paljon Hinkin puolelle, että hänen entisten oppineittenkin toveriensa — niitten pirun maitopartain — täytyi ottaa hänet taas armoihinsa, tunnustaa hänen mahtinsa ja kirjottaa sakkiinsa.

Kun tämä oli tapahtunut, rupesi mustatukan oppi — ilman mustatukkaa — Hinkin miesten selittämien tosiasiain ja näkökohtain valossa leviämään niin hurjaa vauhtia, etteivät tämän kaupungin nurkat enää sen rajoiksi riittäneetkään, vaan se meni kaupungista kaupunkiin ja maapaikasta maapaikkaan täyttäen kaikki kaupungit ja kaikki maat. Ne oppineet Hinkin tovereista olisivat jo tahtoneet ruveta niinkuin vastaan pitämään, mutta joutuivat kohta vähemmistöön ja paikkojensa menettämisen vaaraan, jos vähänkin poikkesivat Hinkin suunnasta.

Kun sitten junat pysähtyivät, tehtaات seisautuivat ja itse polisitkin tekivät lakon, katsoi Hinkki ajan tulleeaksi. Miehillä nyt vaan hyvä annos viinaa, ja asia olisi ollut pian suoritettu. Sillä ei Hinkki mitään tuhatvuotista valtakuntaa ajatellut, eikä liioin pelastusarmeijalaisten taivasta, vaan sievää tasajakoa vaan ja pian. Jo kulki hänen miehiänsä rohkeissa nousuviinoissa rivittäin pitkin Pitkäsillankatuja, sulkien tieltään kaiken katuliikkeen ja lakaisten edestään kaikki hajallaan olevaiset ja säikkyväiset.

Silloin juuri parhaiksi sukelsi itse mustatukka jostain jälleen esille. Oli kai vaaninut niinkuin korppi haaskaa. Jätti kesken kaikki sointulansa, tuli ja rupesi kyntämään vierailla härjillä. Omisti kohta kaikki omaksensa, vaikkei hänen oppinsa olisi ikinä ulkopuolelle haljusilmäisten ja vaimoväen piiriä levinnyt, ellei herrat olisi hänen poissa ollessaan vähän pistoolia paukutelleet, ellei ryssä olisi vienyt kivärejä ja ellei Hinkki olisi sitä lammasuskoa vihjauksillaan terästellyt.

Jo näkee Hinkki mustatukan taas haraavan ilmaa pitkällä käsillään. Seisoo keskellä rautatien-toria huutaen väkijoukolle: „Veljet, sisajet, kapakat kiinni, jakkaus, jakkaus... Aih, aih, kuinka Hinkkiä luihin ja ytimiin asti inhotti se mies!

Tietäähän sen! Väki seisoo ympärillä, mojit-taa suu auki, sylki suusta. No ja eläköön! Ote-taan jakkaudella! äänestetään! ää-bää-bää!

Tosin mustatukasta olisi kyllä suoriutunut. An-niskelut saa miesvoimalla helposti auki, eikä tyn-nyrien tapit niin lujassa istu. Panimon portin-lukkoja ei myöskään tarvitse rikkoa, kun joka-paikassa pääsee sisälle aitojen ylitse ja alitse. Ja kun polisitkin olivat lakossa, olisi muutama kym-men miestä riittänyt asiain suoritukseen. Alkoi olla jo pimeäkin.

Mutta silloin juuri tuli kapteeni.

Rupesi polisimestariksi ja teki kohta liiton mustatukan ja Hinkin entisten, oppineitten tove-rien kanssa.

Ei olisi Hinkki uskonut kapteenia niin vieksiksi kuin se tässä asiassa näyttäytyi olevan.

Pani oman kaartin pystyyn ja siihen otti Hinkin parhaat miehet! Satoi heidän käsivartensa ympäri veripunasen nauhan, sanoen: tämä on verisen vallankumouksen merkki, joka tuleva on. Ja joka vannoo minun käskyni täyttää, hänen käsivartensa sidon minä tämän merkin. Ja he vannovat. Mutta kun toiset miehet näkivät toistensa käsivarsissa punaset nauhat, kysyivät he: mikä merkki se on? Toiset sanoivat: se on verisen vallankumouksen merkki, joka tuleva on. Silloin menivät kaikki kapteenin luo tahtomaan veripunasta nauhaa, vannoen: mitä meille käsketkin, sen teemme. Mutta kapteeni sanoi: sulkekaa kapakat, ja joka ei teidän käskyjänne tottele, se vangitkaa ja tuokaa tänne! Ja kohta levisi hänen kaartinsa yli koko kaupungin eikä kapakkoihin olisi enää millään miesvoimalla kukaan päässyt.

Tämä manööveri osotti Hinkin mielestä kapteenissa niin suurta viekkautta, että hän oli melkein taipuvainen senjohdosta antamaan sille anteeksi oman täydellisen mieshukkansa.

Ja mistä ihmeestä se olikaan aivan ilman Hinkkiä niin läpiviisaaksi oppinut? Opetettiin kohan sellaisia temppuja sotakoulussa?—ajatteli Hinkki.

Kaikissa tapauksissa hän, Hinkki, oli nyt kokonaan puilla paljailla, ja käveli seuraavina päivinä toimeettomana ja haluttomana pitkin keski-kaupungin katuja, katsellen ihmisjoukkojen jär-

jetöntä laumavaellusta rautatientorilta senatintorille ja senatintorilta rautatientorille, joka vaelus häntä nyt suuresti inhotti ja kyllästytti, koska sen syynä oli hänen mielestään niin tyhmän perättömät huhut piakkoin muka alkavasta pommituksesta Helsingin kaupunkia vastaan. Niihin olenkaan uskomatta ja puolinaisella mielenkiinnolla eteensä tuijottaen Hinkki vaan käveli ilman mitään määrää ja lakkaamatta haukotteli.

Vihdoin hän, kun ei mitään huvia voinut keksiä, meni vaaria katsomaan ja ehkä saamaan mukaansa kadulle.

Vaari, vaikka ei ollut vuosikymmeniin liikku-
nut kaupungilla sen kuin vaan Franssin asunnon ja Kustaavan asunnon väliä ehkä kerran kolmessa vuodessa, ei voinut vastustaa rakkaan Hinkkinsä vaatimusta, vaan läksi sauvan nojassa liikkeelle.

Kyllä siitä olikin huvia Hinkille aika lailla, kun hän katseli vaarin yhtämittaa nieleskelevää, hampaatonta suuta ja ihmeissään vasemmalle ja oikealle kääntelevää päätä. Vaarin liikkeistä Hinkki näki jokaisen hänen ajatuksensa, mutta ei puhunut mitään, eikä vaarikaan puhunut.

Mikonkatua he menivät alas rautatientorille päin ja kääntyivät sieltä hiljakseen takasin, kun Hinkki huomasi vaarin väsyvän.

— Katos, katos, — sanoi Hinkki elvytellen vaaria, ja osotteli kaikkein rikkaimpien talojen ikkunoihin: — Jos nyt tämän kaupungin sytyttäisi, niin toinen leikki siitä tulisi kuin ennenmuinoin

Hämeenlinnan markkinoilla! (Näin sanoi Hinkki muistutellen vaarin kertomusta aikeistaan Riikin miesten kanssa polttaa Hämeenlinnan kaupunki, josta syystä se sitten Siperiaankin oli joutunut.)

— Toinen tulisi! — myönsi vaari, sillä hän oli jo nähnyt, että kaupunki oli ilman poliseja, kuten Hinkki oli hänelle sanonut.

— Mutta eiköhän se vaari olisi kasakoilta pelastunut, ellei vaan olisi sitä äijää tulesta autta-
maan mennyt, sanoi Hinkki ja nauraen työnteli vaaria kylkeen: höö-hää-hää, jolla äänellä Hinkki tahtoi pilkata vaarin siinä tilaisuudessa osottamaa tyhmyyttä.

Vaari nauraa höhötti sydämmellisesti rakkaalle Hinkillensä.

— Katos, katos, hoki Hinkki taas, harmistuneena ja kihelmöivin sormin osotellen aivan suojattomia rikkauksia kivimuurien ikkunoissa, pankkipalatseissa . . . ja pani tuskitellen: aih, aih! kuten tapansa oli saadessaan jotain oikein tyhmää todistaa.

— Sitäkö mustatukkaa ne vaan uskovat? sanoi vaari, tahtoen ottaa osaa Hinkin huoliin.

— Vielä mitä, sanoi Hinkki, — meidän kapteenia ne uskovat.

— Kas vaan sitä äpärää! — sanoi vaari, ja lisäsi: Turhaan, turhaan minä sen likan sarkasäkissä maailmalle kannoin!

— Älkää sanoko, sanoi Hinkki ja hänen ylähuulensa vasen pieli vähän kohosi: — Jos se kap-

teeni kuninkaaksi pääsee, ehkä se maatkun Veneh'-
ojalle jakaa.

— Jakaa se, — sanonko minä!

Eteenpäin maleksiessaan he tulivat patsaan
kohdalle, jonka ympärillä suuri väkijoukko seisoi
lukemassa kapteenin julistusta. Toiset tulivat, toi-
set menivät, — toiset vaan suu auki katsoivat sil-
mien turhaan haratessa jotain selittävää vastausta
äkkiä nousseihin, yllättäviin kysymyksiin, — toi-
set nyökäyttelivät hyväksyvästi päätänsä, toiset
näyttivät huolestuneilta, toiset naurahelivat . . .

Hinkki tunkeutui vaarin kanssa myös esille
patsaan juureen.

— Mitäs siinä on? — kysyi vaari.

Hinkki luki:

*Tästä päivästä alkaen on prostitutsioni Suomen
pääkaupungissa lakkautettu.*

— Soo-o? — pani Hinkki, ja hän muisti
kuinka kapteeni oli aikoinaan laassut puhtaaksi
tyttöpaikan. Aikookohan se nyt laasta koko kau-
pungin?

— Häh? — kysyi vaari uudestaan.

Mutta Hinkki ei katsonut maksavan vaivaa
ruveta vaarille sellaista edes selittämään. Ja hau-
kotellen ja äijän hitaasta etenemisestä laiskistuen
Hinkki maleksi vaarin asunnolle takasin.

Täällä hän rupesi, loikoen vaarin vuoteella,
ajan kuluksi ikävissään soittelemaan harmonik-

kaansa, jota vaari häntä varten kaapinnurkassa talletti. Sillä ei Hinkki tahtonut ajatella niitä ikäviä ajatuksia, joita kapteenin plakaatti oli hänessä virittänyt, kun hän siitä muisti koko oman elämänsä ja erittäinkin isä Franssin elämän, sen inhottavan möhömahan kaikki rikastumisen alkusyyt, sen vaaria kohtaan osottaman suuren hävyttömyyden, kun oli ensin viekotellut vaarilta kaikki rahat ja sitten antoi sen asua puolimädänneessä piharakennuksessa, pimeässä, hämähäkkien ja homeen seassa . . . Kyllä se mies olisi ollut aivan ensimmäiseksi tapettava, jos vaan joku oli tapettava. Mutta juuri näitäpä Hinkki ei nyt viitsinytkään ajatella. Hän aikoi ensin pyytää vaarilta viinaa, jota tiesi kyllä kaapissa hänen varalleen olevan, mutta sitten ottikin harmonikan, koska se teki hänelle tavallisesti melkein saman palveluksen ikävien ajatusten karkottajana.

Ja soitteli soitlemistaan aivan loppumattoon.

Vihdoin alkoi pitää niinkuin pieniä väliaikoja ja silloin aina hymyili ajatuksissaan. Vaari huomasi siitä, että nyt se on vihdoin jotain taas huvikseen keksinyt.

Ja aivan oikein.

Vielä yksi valssi, ja Hinkki nousi päättävästi vuoteelta ja meni suu hymyssä ajurirenkien puolelle.

— No, ettehan te sitä möhömahaa vanginneetkaan!

— Ei meidän pitänytkään, vaan lakkokomitean, vastasivat he hänelle.

Silloin Hinkki kysyi, eikö lakkokomitea siis käsenyt vangita.

He vastasivat: siellä sanottiin, ei nyt ole semmoisiin aikaa, mutta vartokaa kunnes käsky tulee. Sitä me varromme.

— Ja voi teitä löyhäpäitä, sanoi Hinkki, — sillä kun lakko loppuu, vangitsee möhömaha teidät, mutta nyt on teidän vuoro vangita hänet. Menkää siis polisikamariin ja pyytäkää oitis punanauhat käsivarsiinne, ja ottakaa mukaanne vielä kaksi miestä, joilla on punanauhat, ja tulkaa viipymättä tänne minun puheilleni. Saakos ihmisiä kepillä hutkia!

He tekivät niinkuin Hinkki oli heidän käsenyt ja tulivat hänen eteensä nelin miehin, nauhat käsivarsissa.

Kun nyt Frans tuli ulos, kävelyllä lähteäkseen, menivät miehet hänen luoksensa ja sanoivat niinkuin Hinkki oli heille opettanut:

— Lakkokomitea on meidät lähettänyt sinua polisikamariin tuomaan, koskas olet heidän käskyjänsä vastaan rikkonut.

Ja kun Frans kielsi heitä tottelemasta, rupesivat he häntä taluttamaan.

Mutta Hinkki itse istui ikkunassa ja katseli tätä menoa. Katseli ja hykerteli mielihyvystä käsiään. Niin käy isäntien, kun kerran rengitkin asettuvat esivallan istuimille!

Frans ei enää vastustellut. Mutta kun hän mahdottoman lihavuutensa vuoksi saattoi ainoastaan hitaasti sipsutella eteenpäin, piteli kaksi miehistä häntä käsistä niinkuin rinkitanssissa, ja eteenpäin kumartuneina vetivät häntä perässään. Franssin nopeat ja lyhyet askeleet töksähtelivät Hinkin mielestä kovin hauskasti maahan, pullean ruumiin ollessa nojallaan taapäin. Liikkumattomissa, tumman tiilen karvaisissa, pitkänenäisissä kasvoissa ei näkynyt vähintäkään ulkonaista rauhattomuuden merkkiä, vaan suuret silmäluomet olivat päinvastoin painuneet vielä tavallistakin alemmas, joten olisi syrjäinen luullut hänen nöyrästi taipuneen kohtaloonsa. Mutta joka hänet tunsu — niinkuin Hinkki — se tiesi, se melkein kuulemalla kuuli, kuinka Frans sisässään, ruumiinsa puolijuoksussa töksähdellessä uhkaavasti ajatteli: Ma-a-a-alt-taka-a-a-han! ma-a-a-alttaka-a-a-han!

Kolme pitkää tuntia istutettiin Franssia poliisikamarissa odottamassa milloin hänen asiansa tulisi esille.

Mutta kun kolme tuntia oli kulunut, tultiin häneltä kysymään: Mitä teillä on asiaa?

Frans selitti, ettei hänellä ollut yhtään mitään asiaa.

Silloin sanottiin hänelle: Jos teillä ei ole mitään asiaa, niin menkää pois, sillä täällä ei ole tilaa asiallisillekaan.

Kotiin tultuansa oli Frans lujasti kiroillut.

Hän oli ollut kolmituntisen oleskelunsa vuoksi väentungoksessa niin märkänä, että oli vaatteineen päivineen kuin merestä nostettu. Ohikulkavaiset olivat astuneet hänen varpaansa turvoksiin ja liivit olivat peräti harvanappisiksi repeytyneet.

Paljon oli Frans eläessään kokenut ja nähnyt, oli kerjäläisenä vaeltanut maantien loassa, oli ollut juoksupoikana kaiken maailman mestareilla, oli sen seitsemässä myllyssä onneansa koettanut, oli vihdoinkin rikastumisen salaisuuden keksinyt ja sen avulla hyvään alkuun päästyänsä vihdoinkin tullut kivimuurin omistajaksi. Mutta niin monessa metkussa ja mutkassa kuin hän eläessään olikin ollut, oli hän aina tullut yhä varmempaan vakaumukseen siitä, että ainoastaan ollen lujassa liitossa esivallan ja polisin kanssa saattoi ihminen saavuttaa rikastumisen tarkoituksen. Kun siis Frans kuuli polisien tehneen lakon, oli tämä hänen mielestään niin nurinkurinen eli kaikkia käsityksiä ylösalasin kääntävä tapaus, ettei hän olisi ottanut uskoakseen, vaikka Abraham olisi tullut ilmottamaan. Yhtähyvin olisi jumala itse astunut alas maan päälle, luopunut valtikastaan ja sanonut ihmisille: hallitkaa itse! Ihmeitä oli Frans elämänsä aikana paljon nähnyt, mutta semmoista mitä hän nyt polisikamarilla oli nähnyt, ei hän vielä ikinä ollut unissaankaan aavistanut mahdolliseksi. Kaikki oli nurin ja ylösalasin. Viimeiset olivat tulleet ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi. Suuret herrat sekasin kaiken maailman sällien kanssa. Polisia

ei missään. Kapteeni yksin istuu valtaistuimella. Raatimiehet, oikeusneuvosmiehet, viskaalit, konsulit, tirehtöörit tulevat yksitellen kapteenin eteen, kumartavat nöyrästi ja esittävät asioitaan. Mutta mitäs tämä vielä! Pormestari — itse pormestari-kin! — kumartaa kapteenille! Franssin täytyi panna kämmenensä korvan taa ja kurottua sinnepäin, kuullakseen mitä pormestarilla voi olla pyydettävää kapteenilta. Mitä? — — Mitä? — — Onko se mahdollista! Kuulkaa, kuulkaa! Pormestari pyytää kapteenilta saisiko hän oikeuden ja armon ottaa puoleksi tunniksi issikkaa! Ennen ei tarvinnut kuin viheltää kadunkulmassa, niin sai niitä ympärilleen joka suunnalta, että olivat toistensa päälle lentää. Ja monta kertaa oli Frans itsekin, talvipakkasessa istuessaan kuskipukilla, ollut onnellinen kun vihdoinkin kuuli vihellyksen ja sai hutkia kaakkiansa selkään, etteivät muut ennen ennättäisi. Olipa useasti suljauttanut rekensä juuri tämän saman pormestarinkin eteen, kun näki hänen astuvan kahvilasta hansikoita sormiinsa vetäen. Ja nyt olisi ollut hänen renkiensä vuoro palvella herroja, mutta pormestari ei vihellä, vaan pyytää lupaa kapteenilta, ja Frans ei voi lähettää renkiänsä, sillä rengit ovat hänet vanginneet!

Tässä kohden oli Franssin pää ruvennut menemään niin sekasin, että nuokahti tainnuksiin. Ja häntä virvotellessa olikin häneltä sitten kysytty mitä asiaa hänellä oli, ja päästetty kotiin. Franssin anomukseen saada ajaa kotiinsa oli korkeim-

paan paikkaan sitävastoin annettu hylkäävä lausunto, ja hän sai kävellä.

Sentähden, kun kaksi hierojaa oli häntä kotona pari tuntia virvoitellut, oli hänen ensimmäinen sanansa kapteenista: Maltashan, kyllä minä sinulle vielä näytän! Vai sinä tässä määrää milloin minä saan omilla hevosillani ajaa! Malta, malta!

Sen enempää huvia ei Hinkille tästä Franssin asiasta koitunutkaan. Ikävissään hän tuli joka päivä soittelemaan vaarin luo, sillä ei milloinkaan vielä ollut elämä hänestä tuntunut niin kuivalta kuin tällä lakkoviikolla. Vaikka kuinka olisi koettanut huvittaa itseään, aina tuli kapteeni väliin ja esti kaikki. Leijonaliput se tietysti vedätti jo kolmantena päivänä alas, ja kun Hinkki meni rautatientorille valitsemaan väliaikaista hallitusta, naulasi kapteeni sellaisen plakaatin, ettei koko vaali merkitse mitään ennenkuin esivalta siihen suostuu. Jolloin Hinkki tunsu itsensä tavalliseksi virkamieheksi eikä ottanut osaa vaaliin.

Kapteenin osottama suuri viisaus ei voinut antaa Hinkille mitään rauhaa. Se yhtäikaa sekä ihmetytti häntä että myöskin jotenkin kalvoi hänen sydänpohjaansa.

Ja ollakseen ajattelematta hän otti sen valssin, josta Hiltu — muuan — oli vielä niin pitänyt. „Kolmasti, neljästi . . .”

Mutta kun kädenranteet väsyvät, tulee taas ajatus:

Mistähän sekin asia johtuu, että kun ihmiset

uskovat joskus tulevan jotain parempaa, niin he kohta kesyttyvät? Hinkki tunsu erään patajuopon — hyviä ystävyksiä olivatkin —, joka meni pelastusarmeijaan ja rupeu uskomaan, että kuoleman perästä tulee paratiisi kaikille ihmisille. Ja niin villi kuin se olikin ollut, kohta alkoi loistaa kuin aurinko, ei ottanut enää viinan tilkkaa suuhunsa, vaan itki ja ylisteli aamusta iltaan herraa, eikä Hinkki olisi saanut häntä maistelemaan enää, vaikka olisi hienointa pomeranssia nenän alle tuonut.

Hinkki soitti kahdeksan kertaa peräkkäin Taavetinpolkan, ollakseen moisia typeryyksiä ajattelematta. Mutta heti kun hän taas lepuutteli käsiänsä ajoivat lakkoviikon tapaukset väkisin ajatuksia hänen pänsä täyteen:

Niinkuin pelastusarmeija, niin mustatukkakin. Kuinka monta kaikkein varmintä ja luotettavinta järjenmiestä olikaan mustatukka jo häneltä vienyt! Heti kun olivat saaneet mustatukan uskon, että noin sadan vuoden perästä eli sittenkuin päästään äänestämään tulee maan päälle tuhatvuotinen valtakunta, heti lakkasivat juomasta, kampasivat tukkansa ja katselivat haljusilmin korkeuteen. Ja kun Hinkki koetti saada heitä ravistettua ennalleen, työnsivät he hänet ylenkatseellisesti luotaan, sanoen: sinä elät pimeydessä!

Osasi Hinkki yhden jenkanin nuotin, vaikkei ihan täsmälleen. Mutta hän nyt soitti sitä niin monta kertaa peräkkäin, että tahti ei lopulta ker-

taakaan rikkoontunut, ja hän päätti soittaa näin erehtymättä viisi kertaa peräkkäin. Jos tuli pie-ninkin erehdys vaikka vasta viidennellä kerralla, piti alkaa taas alusta. Kun tämä urakka vihdoin onnistui, olivat Hinkin ranteet kuin poikki.

Näin pelastusarmeija ja mustatukka. Entä kapteeni? Juuri samalla tavalla. Kesytti yhdellä ainoalla sanalla tulevaisesta vallankumouksesta Hinkin rajuimmat miehet. Niin että kun Hinkki meni koetteeksi anniskeluun pyrkimään, jossa näitä oli vahtina, heidän päämiehensä hypäten polkasi molemmin jaloin maata ja rajusti hihkaisten kirosi että ei vaikka perkele olisi! Kapakat ja porttolat pois ja oikeus maahan, se olkoon tunnus-sanamme!

Ja jos nyt nuo pelastusarmeijan ja mustatukan ja kapteenin lupaukset olisivat olleet jotain uskottavia asioita, mutta puhumattakaan pelastusarmeijan paratiisista oli sekä mustatukan että myös kapteeninkin puheet kaikkein typerintä typeryyttä, sillä kuinka voivat he tehdä ettei sotamiehiä olisi ryssälläkään!

Voisiko Hinkki koskaan kesyttyä? Jos nyt ajateltaisiin, että joku keksisi keinon muuttaa asiat paremmiksi niin viisaasti, ettei siinä voisi löytää mitään vähintäkään tyhmyyttä . . .

Mutta Hinkki pelästyi itsekkin, että oli antanut ajatustensa mennä niin pitkälle. Ja tämä ajatus oli hänelle kirvelevän vastenmielinen. Hän kirosi mielessään vielä kerran lakkoa, joka väkisin pani

hänen päähänsä siellä ennen milloinkaan olemattomia ajatuksia, ja huusi vaarille:

— Antakaa nyt sitten sitä viinaanne!

Vaari kolisteli esille potun kaapistaan.

Kun Hinkki oli juonut kolme ryyppyä, saattoi hän taas soittaa esteettömästi. Ja näin hän ryy-piskeli ja soitteli kunnes lakon päivät päättyivät ja Hinkki oli päässyt elämänsä ehkä kaikkein ikävimmästä ajasta.

6.

Olihan kapteeni aina, katsellessaan sekä kotimaisten isänmaanystäväin itsenäisyyspyrintöjä että myös mustatukan oppilaitten vallankumouksellisia vaatimuksia, ollut sitä mieltä, että kumpaisetkin olivat ainoastaan ehdonalaisia pikku liikkeitä, jotka viime asteessaan kokonaan riippuivat siitä mihin suuntaan Helsingin sylissä lepäävän venäläisen linnotuksen tykit olivat kääntyneet. Sitä ymmärtäen hän oli heti ylimpään valtaan päästyänsä sekä vedättänyt alas senatin katolle kohotetun itsenäisyyslipun että myöskin antanut julistuksen siitä, että rautatientorilla valittava väliaikainen hallitus oli alistettava hallitsijan vahvistettavaksi.

Mutta nyt, kun lakkoviikko päättyi sellaisiin suuriin voittoihin, jotka takasivat yksikamarisen eduskunnan ja yleisen ja yhtäläisen äänestys-oikeuden, ymmärsi kapteeni vielä selvemmin kuin koskaan ennen sellaisen linnotuksen merkityksen. Koko voitosta voi puhua ainoastaan siinä tapauksessa, että venäläinen vallankumous tulee sen tueksi. Muuten on kaikki haihtuva kuin suopakupla, ja äänestäminen yksikamarisessa eduskunnassa Viaporin tykkien alla lopultakin muuttuva pelkäksi ilvenäytelmäksi, jonka ainoa hyöty on sen huvittavuudessa.

Sentähden kapteeni hytkähteli ilosta ja onnesta, kun huomasi, että Venäjän vallankumouksen johtajat heti lakkoviikon tapausten jälkeen käänsivät koko huomionsa Suomeen. Se suunnitelma, jonka tarkoituksena oli ollut kapinan aloittaminen Viaporista, jotta laivasto voisi käyttää tätä nojakohtanaan hallitessaan Suomenlahtea ja suojellessaan Suursaarelle sijoitettua väliaikaista vallankumouksellista hallitusta, oli Vasilin kertomusten mukaan joutunut melkein kokonaan unohduksiin ja oli hänen matkansa tarkoitus ollut nousta kapteenin mietintö pääkortteeriin koettaakseen pelastaa suunnitelmaa kokonaan paperikoriin joutumasta. Mutta nyt näiden Suomessa niin äkki-arvaamatta sattuneiden tapausten jälkeen, erittäinkin kun kapteeni jäi edelleen vallankumouksellisen punasen kaartin ylipäälliköksi, ja koko maan mieliala näytti vallankumoukselle niin odottamattoman

suotuisalta, tuli suunnitelma uudestaan pohdinnan alaiseksi ja asianomaiset hämmästyivät nähdessään kuinka kaikki asianhaarat joka suunnalta tukivat suunnitelmaa, aivankuin jokin järjellinen kohtalo olisi sen juuri tätä tapausten muodostumaa varten kaikkinäkevästi edeltäpäin luonut.

Suunnitelman heikoin kohta — väliaikaisen hallituksen asettuminen laivaston suojaamana avonaiselle merisaarelle, — jota aatetta kapteeni oli jo mietinnössään hyvin ankarasti arvostellut, muutettiin nyt siihen suuntaan, että vallankumouksellinen hallitus sijaitsisi Helsingissä itsessään, joka aate näyttäytyi nyt sitä mahdollisemmaksi, kun paikallinen väestö oli vapausliikkeelle suotuisa ja kapteenin yli koko maan levinneen kaartin vakinaisen miehistö laskettiin nousevan toiseenkymmeneen tuhanteen, joista Helsinkiä kohti tuli noin kolme tuhatta kokardimiestä.

Näin muutettuna tuntuikin suunnitelma saavuttaman paljon suurempaa kantavuutta, ja kapteeni teki väsymätöntä työtä tarkemmin määritelläkseen sen erikoiskohtia. Koko hänen huomionsa kiintyi nyt Helsingin täydellisen suojaamisen mahdollisuuksiin. Se tehtävä tulisi nyt meren puolelta Viaporille ja maan puolelta punaselle kaartille, laivaston pyrkiessä täydellisesti vallitsemaan Suomenlahtea. Näiden seikkain äärimmäisyyksiin tarkka selosteleminen täytti kapteenin mitä palavimmalla innolla, mutta hän arveli parhaimmas-

sakin tapauksessa valmistusten vaativan vielä vähintään kahden vuoden ajan.

Nuoremmat nauroivat hänen turhantarkkuutansa yksityiskohdissa ja äärimmäisen varovaisuuden vaatimuksiaan mitä suunnitelman salassapitoon tuli. Sanoivat sitä jonkinlaiseksi „kiinneaatteeksi” hänen aivoissaan, ja lähettivät uhallakin sotamiehiä sotilaspuvussa hänen luokseen asioille, siten huvikseen häntä härnätäkseen.

Vallankumoukselliset suuntasivat siis nyt kaikki voimansa paitsi laivaston käännättämiseen, joka oli heidän toimensa tähänkin asti ollut, myöskin Suomeen sijotetun venäläisen maaväen ja erittäinkin Viaporin varusväen kiihottamiseksi kapinaan.

Vasililta tuli kapteenille kirje, joka hehkui inostusta ja toivoa. Siinä oli (paitsi mainio valokuva Vasilista itsestään, jonka hän pyysi sijoittaa Kertun albumiin jonnekin hänen sukulaistensa läheisyyteen) lopussa tällöinen lause:

... ja kun syistä, jotka ovat sinulle hyvin tunnetut, suuren yrityksemme onnistuminen riippuu aivan yhtä paljon teidän suomalaistenne suhtautumisesta siihen kuin meidän venäläistemme urhoollisuudesta itse taistelussa, niin voi täydellä syyllä sanoa, että sinun käsiisi uskotaan enemmän kuin puolet koko tehtävästämme. Vastaa sinä suomalaisistasi. Vastaa sinä siitä, että Viapori suomalaistesi avulla pysyy maan puolelta suojattuna,

silloin kun sen kanunat vapaudentaistelussa jylisevät . . .

Kapteeni ajatteli: Vasili raukka näyttää olevan kokonaan syrjäytetty, sillä hän ei tiedä muutuneesta suunnitelmastamme yhtään mitään! Mutta varovaisuuden vuoksi ei kirjottanut mitään Vasilille.

Jos Kustaava olisi kapteenin ja Kertun naimisiinmenon varalta ymmärtänyt järjestää heille kymmenen kertaa suuremman asunnon kuin missä he nyt asuivat, — jos olisi varustanut salin vaikka 15 metrin pituiseksi ja 10 metrin levyiseksi, niin sittenkään heidän kaikki huoneet yhteensä eivät olisi suoneet mitään väljää tilaa kaikille niille vieraille, joita alkoi heidän luoksensa tulvata, puhumattaakaan niistä kokouksista, joita heillä pidettiin. Kerttu melkein oppi sujuvasti venettä puhumaan. Ainakin ymmärsi hän lopulta aivan hyvin heidän puhettansa ja saattoi vapaasti kuunnella pitkiäkin kertomuksia, kun ei vaan liian nopeasti puhuttu.

Mitä olikaan seurustelu vapaherrattaren luona ollut verrattuna seurusteluun näiden kanssa!

Vapaherrattaren hienous oli ollut käytöksen ja ikäänkuin ylpeyden hienoutta, mutta näiden hienous oli ajatusten ja tunteiden hienoutta, sillä he eivät koskaan ajatelleet eivätkä tunteneet muuta kuin suuria vapaustaistelun asioita. Käytöksessä ei ollut ylpeyden vivahdustakaan, vaan kaikki koettivat olla niinkuin ihmisten välillä ei olisi mitään eroa koskaan ollutkaan.

Kaikessa mitä he kertoivat kotimaastaan ja vallankumouksellisten taisteluista oli aina jotain, joka samalla sekä kammotti että veti vastustamattomasti puoleensa, jotakin, joka oli samalla sekä hirveää että ihanaa, ja kun Kerttu istui heidän seurassansa, oli hän aina ylpeä siitä, että he kohtelivat häntä aivankuin hän olisi ollut jo kauan sitten tuttu heidän kanssansa ja he pitäneet päivän selvänä, että Kerttu tietysti menisi arvelematta kuolemaan, jos vaan vapauden asia olisi vaatinut. Kerttu antoi heidän luulla, mutta itsekseen, kun hän ajatteli heidän kertomuksiaan vankeuksista ja kosteista pimeistä kopeista ja hirmuisista Siperianmatkoista, tunsi niin kouristavaa kauhistusta, että varmaan hänen olisi pitänyt elää vielä ainakin kolme ihmisikää ennenkuin olisi oppinut pitämään jotakin asiaa semmoisten kärsimysten veroisena. Jaa no, — jos juuri omien lasten pelastaminen ryövärien kynsistä olisi siitä riippunut, niin silloin kyllä.

Suuria uskalikkoja ne olivat Kertun mielestä nytkin näissä sotaväen käännättämispuuhissaan. Pukeutuivat sotamiehen valepukuun ja tunkeutuivat keskelle kasarmeja, nousivat matruuseina sotalaivoihin, viettivät viikkokausia piileskellen itse Viaporin linnotuksessa ja kiipesivät valleille vaupauspuheita pitämään. Monta, monta vangittiin, mutta mitäs toiset siitä! Nyykäyttivät vähän päätä, vähän silmä vettyi, ja taas yhtä innoissaan jatkoivat työtään.

Erittäin hämmästytti Kerttua muuan hänen mielestään melkein ylenluonnollista uhrautuvaisuutta osottava teko. Heidän joukkoonsa saapui Pietarista kaksi aivan häikäisevän kaunista neitiä, jotka kuuluivat sen korkeimpiin ylimyspiireihin — kaikkein korkeimpiin! — ja rupesivat ravintolaneideiksi suureen venäläiseen upseeriklubiin palvelukseen tarjoilijattarina upseerien pidoissa ja juomingeissa. Mutta salaa harjottaakseen kapinalista kiihotusta!

Nytpä se kerrankin tuli ilmi, missä ne kapteenin „mallit” oikein istuivat! Mutta jos se vaan olisi ymmärtänyt Kertulle alusta asti puhua niin kuin nämä, niin olisi Kerttukin varmaan tullut vallankumoukselliseksi, ja kapteenin kanssa naimisten sijaan kukaties hänkin — jaa-a! — ruvennut tarjoilijattarena kaartinupseereja vallankumoukseen käännyttämään! Mutta eihän se kapteeni osannut puhua muuta kuin mörähdellä vaan.

Kaikkein enin (melkein yhtä paljon kuin Vasilista) piti Kerttu sentään eräästä aivan nuoresta luutnantista, joka hyvin harvoin pääsi heillä käymään ja silloinkin useimmiten valepuvussa ja myöhään illalla, sillä hän oli tykkiväenluutnantti Viaporista. Kuitenkin hän aina sisälle tultuansa riisui pitkän sivilipaltonsa ja istui luutnantinpuvussa heillä. Ei hän ollut mikään niin erittäin kaunis, mutta innokas ja samalla niin ilonen ja lystikäs, että aina ja kaikissa asioissa puhui niinkuin olisi vaan pilaa laskenut, vaikka kysymys olisi ollut

kuinka vaarallisesta tehtävästä tahansa. Semmoista Kerttu piti. Ja se päälliseksi taisi ruotsia, joten Kerttu sai hänen kauttansa selvän kaikesta mistä vaan halusi tietää. Kun Kerttu puhui paljon tästä ihastuksestaan, rupesivat muut sanomaan luutnanttia „Ihastukseksi”. Niin että lapsetkin, kun ikkunasta näkivät hänen tulevan, huusivat: Äiti, äiti, Ihastus tulee!

Ja saikin se Ihastus Kertun niin pitkälle vallankumoukseen taipumaan, että Kerttu ompeli punaselle kaartille lipun ja otti osaa suureen mielenosotusretkeen, jonka tarkoituksena oli pakottaa Suomen viimeisen kerran kokoontuneet säädyt hyväksymään lakkoviikolla päätetty yksikamarinen eduskunta ja kaikkien äänestys-oikeus. Joka sitten hyväksyttiin. Itse oli Ihastus kovin kärsimätön vanhempien toveriensa viivyttelymiseen. Hän olisi tahtonut oitis vaan panna kanunat jylisemään, ja sanoi Kertulle, että he nuoremmat eivät kovinkaan kauan aijo enää suostua tähän vitkastelun ja varovaisuuden henkeen, jota sekä kapteeni että muut vanhemmat vallankumoukselliset tahtoivat noudattaa.

Yksi ainoa oli koko tässä ihastuttavassa ihmisjoukossa sellainen, jota Kerttu ei voinut oikein sietää. Se oli hyvin pitkä mies, joka kyllä istui aina kaikissa kokouksissa, mutta ei koskaan puhunut mitään eikä koskaan nauranut. Se oli todella Ihastuksen täydellinen vastakohta, ja sentähden häntä ruvettiin nimittämään Kertun antamalla

nimellä „Vastakohtaksi”. Mutta kun Kerttu ker-
 ran ilmaisi vastenmielisyytensä jopa epäluulonsa-
 kin tähän Vastakohtaan, räjähti kapteeni naura-
 maan, ja sanoi: Elä herran nimessä Kerttu kulta,
 sehän on koko suunnitelman keksijä ja oikea
 henki!

Tässä hirveässä touhussa kului aika yli talven
 kesään asti ja Kerttu rupesti jo luulemaan, että
 tulee rauhallisempia aikoja. Mutta kun hän sanoi
 kapteenille, että pitäisi muuttaa maalle, jotta kap-
 teeni saisi vähän levähtää, iski kapteeni merkit-
 sevästi silmää, ja sanoi Kertulle olkansa taakse:

— Nyt ei tästä enää lähdetä minnekään.

Kerttu kysyi mitä hän tarkoittaa. Kapteeni
 sanoi:

— Olemme joutuneet niin kummalliseen ase-
 maan, että meidän täytyy joka hetki kaikin voi-
 min estää taistelun alkamista.

Kerttu teki silmänsä suuriksi.

— No eikö vallankumousta tulekkaan?

— Se ei saa tulla liian aikasin, sanoi kapteeni,
 — mutta kiihotus on käynyt liian suurella höy-
 ryllä, ja meidän omatkin työmiehet . . . ah, Kerttu!
 . . . käsitteiden sekaannus on käynyt hirmuiseksi!

Harvoin puhui kapteeni Kertulle näin totisesti,
 ja siitä hän päätti varmasti, että nyt ei ollut mi-
 kään leikki kysymyksessä enää.

Osottaakseen olevansa asioissa mukana Kerttu
 kysyi:

— Ovatko he siis taas saaneet dynamiittia?

Mutta kapteeni tähän heiskautti vaan kädel-
lään ja huokasi syvästi:

— Niitä ei pidätä enää mikään. Ymmärrätkö
sinä Kerttu, vallankumouksessa on kaksi, toinen
on hienon-hienon valkea ja kirkas, mutta toinen
on verisen raaka ja musta, eikä niitä kahta mikään
erota toisistaan, ei mikään! Ne ovat samassa
ihmisessä.

Joten oli Kertusta oikein suuri helpotus, kun
näiden kapteenin synkkien sanojen perästä huo-
neeseen astui Ihastus ja heti täytti koko asunnon
hilpeällä naurullaan ja valoisasti eteenpäin katso-
villa silmillään. Semmoisista, semmoisista Kerttu
piti.

Kesää oli jo kulunut hyvän joukon yli puoli-
välin, kun heille saapui uusia vieraita pitämään
hyvin salaista kokousta. Kerttu oli sellaisissa
kokouksissa aina ennenkin tehnyt pöytäpalvelusta
varmuuden vuoksi itse, niin ettei palvelustytön
tarvinnut kuljettaa edestakasin teekyökkiä, ei kaa-
della vettä kannuun eikä edes pestä laseja, vaan
Kerttu pesi ne kohta siinä, teekyökistä lähtevällä
kuumalla vedellä. Hän oli jo niin tottunut kaik-
kiin tällaisiin kokouksiin, ettei enää juuri välit-
tänyt paljon edes kuunnella, erittäinkin kun Ihas-
tuskaan ei ollut tällä kertaa saapuvilla, eikä kum-
ma kyllä myöskään Vastakohta, joka muuten aina
jossain nurkassa mukana kökötti. Mutta tällä ker-
taa Kerttu sensijaan sai ensikerran kuulla kaptee-
nin pitävän oikeata puhetta, avaten kaikellaisia

papereita ja näytellen karttoja. Vaikka se puhui venettä, ymmärsi Kerttu kuitenkin niin paljon, että kapteeni oli tapansa mukaan äärimmäisen varovaisuuden kannalla ja neuvoi kaikin mokomin lykkäämään ratkaisevan askeleen ottamisen siksi kunnes saatiin täydet takeet muutamista laivastoa koskevista asioista. Jos vieraiden joukossa olisi ollut Ihastus, olisi kapteeni ihan varmaan saanut hänestä ankaran vastustajan. Vastustanut olisi myöskin se Vastakohta, sillä Kerttu oli itseksensä kyllä huomannut, että tämä kallistui nuorempien puolelle, jotka olivat viime päivinä ruvenneet ikäänkuin eri seuraa pitämään. Mutta nyt oli melkein vaan vanhempia ja keski-ikäisiä läsnä ja ne kaikki olivat nähtävästi samaa mieltä kuin kapteeni, selittäen etteivät kaikki valmistukset olleet lähimaillekaan loppuunsaoritetut.

Mitä oli nuorempia, ne istuivat happamina ja unisina.

Palvelustyttö koputti ovelle.

Kerttu meni ulos ja vähän ajan perästä toi kapteenille sähkösanoman.

Kapteeni antoi sähkösanoman muiden avattavaksi ja meni itse kirjottamaan kuittia.

Kerttu otti kuitenkin ja vei sen takasin sanomantuojaalle. Hän pistäytyi samalla kyökkiin hakeakseen sitruunaa, jota venäläiset aina rakastivat sekoittaa teehensä. Kun hän tuli takasin, olivat kaikki seisaallaan ja suuri hälinä vallitsi vieraiden joukossa. Toiset näyttivät riemastuneilta, toiset

vähän niinkuin sekapäisiltä. Kapteeni yksin ei ollut kumpaakaan. Hän sanoi: En usko ennenkuin itse näen, — ja otti sähkösanoman heidän käsistään. Hän luki sitä moneen kertaan, ja hänen silmäkulmansa vetäytyivät yhä ankarampiin rypyihin. Pyöristyneet silmät rupesivat värähtelemään uhkaavan nopeasti, huulet menivät hörölleen ja se tuttu, Kertusta niin miellyttävä loukkaantumuksen juova hänen alaleuvassaan tuli entistä selvemmin näkyviin. Samassa rupesi ihmeellinen kalpeus levenemään hänen poskilleen, aivankuin ihmisen pelästyessä jotakin. Kun Kerttu suurella vaivalla sai heidän puheistaan vihdoin selville, että sähkösanomassa ilmotettiin taistelun alkavan Kruunstatissa ja siellä oltavan voitosta varmoina, ihmetteli hän suuresti, että kapteeni oli saattanut semmoisesta pelästyä.

Mutta kapteeni sanoi töykeästi:

— Kuka on Juudas meidän joukossamme?

He tulivat kaikki kuolleen totisiksi ja katsahativat toisiinsa ja ymmärsivät, ettei heistä kukaan voinut olla Juudas.

Mutta hetken vaiti oltua joku, helpottaakseen mielenraskautta, kysyi piloilla: Kuinka lienee Ihastuksen laita, joka on poissa?

Tämä pilasana tuntui kaikista niin hassulta, että he rupesivat nauramaan ja kapteeninkin täytyi lopulta vetää suunsa hymyyn.

Mutta Kerttu huomasi, ettei kukaan heistä ajatellut Vastakohtaa, joka myöskin oli poissa.

Ja he rupesivat kapteenin synkkää mieltä lauhduttelemaan, selitellen kuinka nopein suoritus on usein parhain suoritus.

Mielialan näin tultua paremmaksi he keskustelivat jo aivan rauhallisesti siitä millä keinoilla kapinan puhkeamista Kruunstatissa paraiten ja nopeimmin voisi saada siirretyksi tuonnetemmaksi. Kapteeni rupesi osottamaan vielä kertaalleen kaikkia niitä syitä, jotka tekivät siirtämisen aivan välttämättömäksi. Muut asettivat silloin kapteenille yhden kysymyksen ja tuli syvä hiljaisuus, sillä kapteeni tahtoi tarkalleen punnita vastauksensa.

Kerttu aikoi juuri ryhtyä keräämään tyhjentyneitä teelaseja, täyttääkseen ne uudelleen, kun samassa lasit rupesivat aivan itsestään hienosti kilisemään ja kohta se kilinä siirtyi ikkunaruutuihin, jotka alkoivat tärinästä niinkuin ukkosen käydessä.

Herrat olivat niin asiaansa kiintyneet, ettei heistä yksikään pannut huomiota myöskään siihen selvästi kuuluvaan jysäykseen, joka tuli heti kilinän perässä. Mutta Kerttu tiesi hyvin, että sellainen kumiseva ääni kuuluu ainoastaan silloin kuin Viaporissa ammutaan.

Vasta pitkän ajan perästä, kun Kerttu oli laskenut ainakin kymmenen jysähdystä, nousi hän ylös ja tahtomatta herrain keskustelua häiritä pani käteensä kapteenin olalle ja sanoi hänelle hiljaa:

— Viaporissa ammutaan.

Tuskin oli Kerttu tämän sanonut, niin rappu-
sissa kuului juoksua ja joku rupesi, ymmärtämättä
soittaa ovikelloa, kovasti ovea rytyyttämään.

Kapteeni meni nopeasti eteiseen, avasi oven,
ja nyt kuulivat kaikki, kuinka hengästynyt sota-
mies kertoi taistelun alkaneen Viaporissa . . . tyk-
kimiehet — sanoi — alkoivat humalapäissään tap-
pelun jalkaväen kanssa ja kun toiset rupesivat
ampumaan kiväreillä vastasivat toiset tykkitu-
lilla . . . Nyt on kaikki ilmisodassa . . .

Liikkumattomina ja kalpeina istuivat nyt
vuorostansa vieraat, aivan kuin olisivat siihen
tuoleillensa kivettyneet. Kapteeni tuli sisälle.
Kylmällä ja komentavalla äänellä sanoi hän ly-
hyesti:

— Vallankumouksellisten pääkortteeri on ka-
tajanokalla.

Jonka jälkeen hän läksi ulos eikä tullut enää
sisälle.

Niin nousivat vähitellen muutkin ja sanaakaan
sanomatta läksivät yksitellen ulos, kunnes huone
jää aivan tyhjäksi.

— Arpa on heitetty, arpa on heitetty, hoki
Kerttu itsekseen. Miksikä hän sitä oikeastaan
hoki? — Arpa on heitetty, arpa on heitetty. —
Ja mitä se edes merkitsikään? Varmaan oli joku
vieraista niin sanonut, mutta ei hän voinut muuta
kuin koko ajan vaan sanoa itsekseen: arpa on
heitetty, arpa on heitetty . . .

Hän meni kyökkiin, mutta ei sielläkään voinut

mitään järkevää sanaa. Hänen päänsä alkoi mennä ihan sekasin.

Kustaava tuli taas ylös yöpuvussaan, kuulumattomasti rappusilla sipsuttaen.

Tuli ja lämpimällä kädellään pehmeästi painaen Kertun poskeen sanoi:

— Kerttu kulta, mikä Kerttua vaivaa?

Kerttu katsoi Kustaavaan ja sanoi: Arpa on heitetty, arpa on heitetty!

— Eikö Kerttu Israelin herraa enää muista-kaan?

Silloin Kerttu selvisi ja itkien lankesi Kustaa-
van kaulaan.

He pitivät sitten koko yön toisillensa seuraa, ja kanunain jyskyttäissä seiniä niin että ruudut ja usein lampunkin lasit kilisivät, Kerttu kertoi hänelle kaikesta mitä tiesi.



7.

Suunnitelman mukaisesti leiriytyi kapteenin kaarti ja siihen kapinallisena yhtynyt osa venäläisestä meriväestä kapinan puhjettua kaupungintakaisiin puistoihin, vartiostojensa kautta ketjuna halliten rautatielinjaa ja kaikkia sisämaan puolelta johtavia teitä.

Toinen yö oli jo tulossa.

Pääleiripaikkaan kokoontunut miehistö alkoi jo sytytellä tulia, levähtääkseen niiden ääressä päivän juoksujen ja liikkeiden jälkeen. He istuivat nuotioiden ääreen suurissa joukoissa, toinen toisensa niskan takaa kuunnellakseen mitä kullakin oli sanomista ja edes jonkinlaista kokonaiskäsitystä saadakseen asemasta niiden lukemattomien huhujen johdolla, jotka pitkin tätä vaiheikasta

päivää olivat niin ristiriitaisina tuoneet tietoja kapinallisten menestyksestä.

Suuri mieltenkuuhu vallitsi miesten joukossa monesta eri syystä. Ensiksikin oli työväen johtajat kieltäytyneet omissa nimissään julistamasta lakkoa, joka olisi ollut välttämätön, jotta kaikki liike olisi seisahtunut, hallitus tullut voimattomaksi ja kaupunki ilman verenvuodatusta joutunut vallankumouksellisten valtaan. Kapteeni oli silloin julistanut lakon omassa nimessään, mutta sitä ei totellut koko työväestö, vaan ainoastaan punanen kaarti ja jotkin vielä. Mutta kaupungin kasarmeissa oleva sotaväki kielsi yhtymästä kapinallisiin ennenkuin lakko oli kaupungissa. Ainoastaan meriväen kasarmista olivat miehet liittyneet punaseen kaartiin ja oleskelivat leirissä. — Toinen syy mielten kuuhuun oli se, että kapteeni ei jo komentanut rynnäkköön niskottelevaa kaupunkia vastaan. Oli vaan miesten jalottelemiseksi ja liikkeellä pitämiseksi revityttänyt siellä täällä rautatienlinjaa ja paikatellen hävittänyt lankatolppia. Kun sitävastoin joku alipäälliköistä, kansan koettaessa väkivallalla pysäyttää liikettä Pitkänsillan kautta kaupunkiin, oli komentanut meriväen ampumaan herrain suojelupoliseja, jotka tahtoivat liikettä väkivallalla ylläpitää, niin oli kapteeni, kahakasta tiedon saatuaan kauheasti raivostunut, että hänen luvattansa semmoisia tehtiin.

Tämän tapauksen johdosta miehet lausuivat eri suuntiin arvelujaan. Toiset sanoivat, että kaha-

kassa oli kaatunut kapteenin herrastovereja, joiden kuolemaa hän suri; toiset väittivät kapteenin pelkäävän herroja; useimmat sentään puolsivat kapteenia, muistutellen lakkoviikon aikoja. Mutta kaikki olivat yksimielisesti kiukuissaan, ettei hän jo väkiryynnäkköön komentanut.

Ihmeellinen mies se kapteeni! Istuu leirimajassaan yksin, ja, silloinkuin muut riemuitsevat voitonsanomista, synkistymistään synkistyy. Vielä ihmettelivät miehet suuresti, mitä sekin saattoi merkitä, kun kapteeni viimeksi kaupungista palattuaan oli lähettänyt miehiä olkikupojen hakuun ja miesten palattua mennyt heidän kanssaan korkeimmalle kalliolle, ja sinne pystyttänyt hongan pituisen kuiviin olkitupsuihin käärityn riuvun, jättäen neljä miestä sitä vahtimaan. Jotkut arvelivat, että jos se oli hyvinkin käynyt sekapäiseksi, kun niin suri. Mutta toiset, jotka olivat hajotetun Suomen tarkk'ampujapataljoonan miehiä, ja olleet leirissä Venäjällä, sanoivat sellaisia riukuja käytettävän sotamerkkien antamiseen öiseen aikaan.

Kapteenin päämajan ympärillä seisoi sankka parvi kaartin miehiä, päästämättä ketään sisälle, sillä niin oli kapteenin käsky.

Hän käveli nopeasti edestakaisin huoneessa.

Kasvot olivat syvän murheen raatelemat, katse palavasti sisäänpäin kääntyneenä, suupielissä tuskan väreily. Silloin tällöin hän kävi molemmin käsin päälakensa tukkaan, ja sieraimista huohotti tukahutettu raivo.

Vallankumouksellisten pääkortteerissa oli päivällä, kolmen ylimmän johtomiehen neuvottelussa, johon kapteeni oli yhtenä ottanut osaa, lausuttu julki se, mitä kapteeni oli viimeisiin asti tahtonut itseltänsä peittää, nimittäin, että ainoa vaikuttava keino tässä tukalassa asemassa oli kaupungin pommittaminen.

Suunnitelmassa oli kapteeni itse käsitellyt selaista mahdollisuutta, että kaupunki tulisi niskottelemaan. Kuitenkin kosketeltiin tässä hänen lisämietinnössään asiata ainoastaan ohimennen, ja oli siinä edellytetty ainoastaan se mahdollisuus, että porvariluokka, epävarmana kapinan menestymisestä ja vastasaavutettujen valtiollisten oikeuksien menettämisen pelossa, olisi suostumatta alistumaan väliaikaisen vallankumouksellisen hallituksen käsynalaisuuteen. Sen tapauksen varalta suunniteltiin siinä ainoastaan muutaman laukauksen lähettämistä Viaporin järeimmistä tykeistä kaupungin ylitse, jotta ne, ketään vahingoittamatta, ainoastaan hirmuisella äänellään saisivat aikaan tarkotukseen riittävän pelästymisen ja sitä välittömästi seuraavan mukautumisen.

Mutta nyt täytyi kapteenin pääkortteerissa myöntää, että asema oli kokonaan toinen kuin mikä mietinnössä oli edellytetty.

Hirmuisinta oli, että hän juuri itse sekä sota-aidon tuntijana että laumavaistojen arvaajana oli sitä mieltä, että kaupungin pommitus oli tässä tapauksessa ainoa mahdollisuus, eikä mikään leikki-

pommitus, vaan äkkinäinen, täydellinen, muser-tava, joka lyö rohkeimmankin miehen ja muuttaa hänet käsiä kurottavaksi hätähuudoksi!

Asia tuli niin päätetyksi.

Kuitenkin sellaisella muodostelulla, että aika, milloin pommitus alkaisi, tuli riippumaan kapteenista, eli siitä, milloin kapteeni näkee kaiken toivon kaupungin antautumisesta hyvällä — rauenneeksi.

Kaupunki oli, saman niskottelunsa vuoksi, siihen määrään eristetty Viaporista, jossa taistelu riehui yhä hurjistuneemmalla voimalla, että kaikki yhteys vallankumouksellisen pääkortteerin kanssa saattoi millä hetkellä hyvänsä tulla kokonaan katkaistuksi. Kaupungin rannat olivat täynnä laivoja, mutta yksi ainoa höyrypursi oli enää vallankumouksellisten käytettävissä.

Tästä syystä, eli yhteyden katkeamisen pelosta, päätettiin antaa kapinan pääjohtajalle tieto, että merkinä pommituksen alkamiseen tulisi olemaan tulipatsaan nouseminen kaupungintakaisilta kallioilta. Pommituksen oli tapahtuminen yllätyksenä, ja niin rajusti, ettei kaupunki ehtisi mitään menettelyn suuntaa omistamaan, vaan heti antautuisi armoille.

Leirimajaan tultuansa ja olkiriuvun pystytettyänsä oli hän lähettänyt parhaiksi puhujiksi tunnetut miehensä ympäri kaupunkia tekemään viimeisen yrityksen työväestön taivuttamiseksi vastoin kaikkia muita määräyksiä jättämään vers-

taansa. Erittäin hän käski terottamaan mieliin, ettei lakkoviikolla saavutetut voitot mitään merkinneet, vaan jäisivät vaikutuksiltaan aivan mitätömiksi, ellei vallankumous tulisi niitä tukemaan.

Itse hän ei minnekään mennyt, sillä päivän kuluessa hän oli havainnut, että minne ikinä hän meni, siellä mielet jo olivat kiihotetut häntä vastaan, joten näyttäytymättä pysyminen oli parempana takeena rauhasta kuin sen puolesta työskenteleminen.

Miehet olivat palanneet ilmottaen, että porvaristo oli pannut pystyyn aseellisen suojeluskunnan estämään liikkeen pysäyttämistä. Ja kun kapteeni sitten kuuli ensimmäisestä kahakasta vallankumouksellisten ja tämän suojeluskunnan välillä, keskeytti hän kaikki yritykset, ja sulkeutui maajansa, kieltäen ketään puheillensa päästämästä.

Kaupungin asemakarttojako, linnotuksen piirustuksiako oli kapteenilla pöydällä edessään? Ei. Hän oli taskustaan ottanut esille ainoastaan pienen, 12 × 8 cm kokoisen kirjasen, jonka kannella seiso: *Les Maximes d'Epictète*. Siitä hän tuon tuostakin katseli punakynällä merkittyjä paikkoja, ja taas aina heitti kirjan takasin pöydälle. Pelkkiä jokapäiväisiä pikkusääntöjä, jotka hän muisti ulkoa! Kun hän ei mitenkään nyt voinut muistaa erästä toista kirjaa, jota nyt juuri tätä yötä odottaessa olisi paljon enemmän tarvinnut! Se oli se kirja, jota Vasili oli muinoin hänelle lukenut, mutta hän ei silloin ollut ymmärtänyt

kuunnella. Yksi lause vaan oli sattumalta tarttunut hänen muistiinsa. Se oli jotenkin näin: „Ei mikään ole epäterveellisempää kuin kristillinen sääli. Tässä olla lääkärinä, tässä olla heltymätön, tässä käyttää veistä — se on *meidän* tehtävämme, me olemme *siten* filosoofeja!” — Sitä kirjaa hän nyt olisi tarvinnut, niin kipeästi, niin tuskaisesti tarvinnut! Se kirja oli tällomaisia hetkiä varten! Eikö se ollut jotain semmoista kuin Nitsh . . . Nitsh . . . Mahdotonta muistaa . . . mahdotonta siis myös pyytää keltään. Ja sääli raateli mielin määrin hänen sydäntänsä. Jo oli hän kuulevinaan tautivuoteella makaavien ihmisten avuttomia hätähuutoja, kun ensimmäiset pommit putosivat räjähtäen kivimuureja vastaan . . . Jo oli hän näkevinään, miten hädissään katuja pitkin juoksevat äidit hakevat lapsiaan, miten palavien rakennusten yläkerroksista ihmiset heittäytyvät alas murhaavia raudansirpaleita purkavien pommien keskelle!

Yö teki armotta tuloansa. Vihreän kelmeällä taivaalla, puiden välissä, näkyi ikkunasta jo kimalteleva tähti . . .

Sen nähtyänsä kapteeni muisti jonkun hämähän tunteen taistelustaan tähtien kanssa: „Onko Hanneksella syntiä sydämmellä?” Jolloin hän oli lyönyt rintaansa kumahtavan iskun, vannoen voitavansa, kun myrsky uudestaan mylvähtää! Se isku oli niinkuin sinettinä siihen, ettei hän päätöksestään peräänny. Mutta nyt sanoivat tähdet: Odota, meitä tulee kohta paljon enemmän!

Kuiskatako Kertulle: lähde lasten kanssa heti kaupungista?

Ei. Se olisi kurja teko. Olla heltymätön, käyttää veistä tätä synnyinkaupunkia vastaan — siihen kuului jättää myös Kerttu pommien reveltäväksi — kuului ehdottomasti, luonnon välttämättömyydellä! Sen sanoi järki, ja sen ymmärtämiseen hän ei tarvinnut mitään kirjaa. Ainoa mihin hänellä oli oikeus, oli jättää Kertulle hyvästi . . .

Ja kapteeni nähtiin tulevan majastansa ja ajavan kaupungille.

Hän ei ajaessaan enää mitään välittänyt siitä mitä kaupungissa tehtiin, tapeltiinko siellä vai oliin siivolla. Kaikki oli päätetty.

Nukkuukohan Kerttu jo, vai palavatko lamput huoneissa niinkuin aina ennen hänen poissa ollessansa. Tietysti se valvoo, ehkä uneksien suuren vapaudenpäivän koitosta. Mutta ennenkuin aamu valkenee, on pommi musertava sinun kotosi seinät ja sen sirpaleet repelevät sinun viattoman ruumiisi ja lapset vuoteihinsa tappaa.

Niinkuin hän oli arvannut, paloi Kertulla kaikissa ikkunoissa valot.

Kerttu juoksi kapteenin kaulaan, onnellisena saadessaan näin odottamatta nähdä häntä.

Kapteeni sanoi:

— Kerttu, ainoastaan viideksi minutiksi! Missä lapset?

Ja meni niitä katsomaan.

Olivat juuri niinkuin hän oli ajatellut, kukin

rautavuoteissansa, nuorimmalla oli pulleat kädet pääläella, peite puoleksi pois potkittuna, keskimäinen makasi mahallansa ja kuorsasi pihisten, vanhin nukkui kyljellensä, nokanpää peitteen alla . . .

Kapteeni korjasi peitteen nuorimmalle, pistäen reunat lapsen kylkien alle, ja ajatteli: kuinka tarpeetonta! sillä pommi kuitenkin kohta . . .

— Kerttu! Hyvästi!

— No miksi sanot hyvästi?

— Siksi vaan, että lähden.

Kerttu sanoi säikähtäen:

— Viaporiin?!

— Ei Kerttu, en mene Viaporiin, mutta kuka tietää milloin taas näemme toisiamme. Hyvästi!

— Voi, voi, — sanoi Kerttu ja käpristyi koon, näin varustuen kapteenin puristusta vastaan, sillä hän tiesi kokemuksesta mitä se puristus merkitsee.

— Mutta Hannes kulta, sinähän vapiset, mikä sinun on? Miksi sanot hyvästi? tunnusta!

Silloin sanoi kapteeni:

— Jos vapisen, niin kai pelkään. Ja jos tulisin paenneeksi sinua enää näkemättä —

Kerttu katsahti epäluuloisesti häneen:

— Kaikkea sinä osaat, mutta viisaasti valehdella et ymmärrä. Sinäkö pakenisit!

Ja rupesi nauramaan.

Mutta silloin Hannes puristi hänet syliinsä niin että kylkiluut rytisivät. Ja äkkiä irrottui hänestä ja kovasti kolisten läksi menemään rappusia alas.

Kerttu huutamaan ovesta alas rappusille :

— Hyvästi, hyvästi, Hannes, miksi sinä niin äkkiä . . . Hyvästi, kulta!

Kapteeni vaan meni kuin tuulispää. Alaovi paiskautui kiinni hänen jälkeensä. Ja kohta Kerttu kuuli kuinka hän hevosen nelistäessä hurjaa vauhtia ajoi pois.

Vasta ajaessaan kapteeni muisti ettei tullutkaan äitiä hyvästelleeksi. Mutta hänestä näytti jostakin syystä, että äidin kanssa kyllä voi puhua vielä vaikka he molemmat olisivat jo haudassa . . .

Saapuessaan takasin leiripaikalle hän jo kaukaa huomasi, että siellä oli syntynyt jokin häiriö. Ja hän tiesi hyvin mitä se oli. Miehiä oli suurissa joukoissa kokoontunut hänen majansa ympärille. Ja kun hän ajoi esiin, sanoivat he hänelle, että Viaporista oli tullut luutnantti hakemaan linnaan lisäväkeä kaartista. Ja oli pitänyt puheen portailla ja nostattanut koko leirin pystyyn.

— Olemme valmiit antamaan henkemme ja veremme vapaudentaisteluun, sanoivat miehet.

Kapteeni meni sisälle ja hetken kuluttua he tulivat ulos luutnantin seurassa (jota Kerttu sanoi Ihastukseksi), valitsemaan 400 miestä, sillä kapi-nallisten ainoa laiva ei voinut enempää viedä.

Kun miesten kesken tuli riita siitä kuka saisi mukaan mennä kuka ei, sanoi kapteeni:

— Jos ken naimattomista tahtoo kuolla rehellisessä tappelussa, en minä estä, mutta naineet jääkööt tänne.

Miehistö alkoi kuuluvasti nurista.

Silloin sanoi kapteeni:

— Rauhottukaa, kohta saamme täällä kotona vielä kuumempaa.

Ja miehet alkoivat keskenään arvailla näiden sanojen merkitystä, ja hiljenivät.

Mutta kapteeni meni synkkänä jälleen majansa ja sulkeutui sinne.

Silloin erottui osa leiriväestä luutnantin ympärille, noin 400 miestä, naimatonta, ja he marsivat kohta kaupungin läntiseen satamaan, menäksensä höyrypurteen ja yön pimeässä pyrkiäkseen aavan meren kautta kapinallisten hallussa oleville linnotuksen saarille.

Mutta päävoima, ylipäällikkönsä käskyä totellen, painui takasin puistojen metsikköihin.

Puoliyön aikaan kapteeni tuli ulos majastaan, ja silloin hän näki Hinkin seisovan yksinänsä leuka ja kädet portaiden kaidepuita vasten nojautuneina. Hinkki oli tullut kapteenin leiriä katsomaan.

— Tule Hinkki minun kanssani, sanoi kapteeni. — Onko sinulla tulta?

Hinkki veti taskustansa esiin tulitikkulaatikon, ja antoi täristämällä kapteenin kuulla, että siinä oli tikkuja.

Heidän mennessänsä kalliolle päin kapteeni sanoi:

— Mistä Hinkki tulee?

Hinkki sanoi olleensa Hietalahden rannassa katsomassa kaartin lähtöä Viaporiin.

Kapteeni huokasi raskaasti sanoen:

— Ei heistä yksikään osaa tykkiä virittää.

Hän vei Hinkin kilometrin päässä olevalle korkealle kalliolle, jossa oli olkiin kääritty suunnaton pystyriuku.

Siellä sanoi kapteeni vahtimiehille:

— Saatte mennä, nyt ei täällä vahtia enää tarvita.

Mutta Hinkille sanoi: Onko sinulla tulta?

Hinkki vastasi: On.

Vahtimiesten mentyä kapteeni kääntyi päin kaupunkia, joka tuhansine tuikkivine valoiheen lepäsi kirkkaan tähtitaivaan alla. Hinkki katseli häntä, istuen kalliolla. Kapteeni seisoo kauan liikahtamatta. Nyt se nostaa molemmat kätensä pääläelle ja käy tukkaansa. Katsoo kauan ylös tähtiselle taivaalle. Ja Hinkistä alkaa näyttää, että se on kuin jättiläinen, ja että jos sillä vaan olisi kirves kädessä, niin se halkaisisi taivaankin kahtia, ja tähdet tippuisivat kilisten alas . . .

— Sanoitko sinulla olevan tulta? — kysyy kapteeni äkkiä.

Mutta ennenkuin Hinkki ehtii vastata kapteeni horjahtaa ja maahan vaipuen huutaa:

— Hinkki, Hinkki, tuo minulle konjakkia!

Sen ymmärsi Hinkki hyvin, sillä hän oli nähnyt kapteenin olevan jostakin asiasta kahden vai-

heella, ja tiesi, ettei semmoisissa tiloissa mikään niinkuin viina auta.

Senvuoksi ei kestänyt kauan ennenkuin kapteeni näki Hinkin laskeutuvan alemmas ja alemmas kalliopolkua myöten, ja nopeasti katoovan pimeyteen.

Itse meni kapteeni voivotellen pitkäkseen kalliolle.

Ja kadotti kaiken ajan ja paikan tunnon.

Hän oli ryömivinä jollakin hienolla huone-matolla . . . Vasili seisoo hänen edessään, kät-tänsä nojaten mahonkisen kirjoituspöydän kul-maukseen, ja puhuu kapteenille vieraan kylmällä äänellä, mutta tutusti räpytellen raskaita, pitkä-ripsisiä silmäluomiansa:

— Emmekö sanoneet sinua leijonamieleksi? Emmekö uskoneet sinun käsiisi vapauden pyhää asiaa, ja sinä petät meidät tämän kaupungin täh-den!

— Armoa, Vasili, armoa! Katso sen tulia . . .

— Etkö sinä sanonut: Vallankumous on Venäjällä mahdoton, sillä ette osaa erottaa järkeä tunteesta?

— Armoa, Vasili! Tämä on kotikaupunkini...

— Etkö sinä käsenyt avata meren sulkuja, upottaaksesi Pietarin miljoonakaupungin, ja nyt säälit tätä kylää!

— Olin siellä suomalainen, ja puolalainen ja juutalainen kannatti minua. Vasili, täällä olet *sinä* muukalainen! . . .

— Astu siis riveistä! — sanoi Vasili.

Tämän tuomion kuultuansa oli kapteeni juuri astumaisillaan, pää painuksiin masentuneena, valankumouksellisten riveistä, kun joku toi hänelle viinaa, antaakseen hänelle toimeen tarvittavaa voimaa.

Kapteeni heräsi ja näki Hinkin ojentavan hänelle puolillaan läiskähtelevää konjakkipulloa ja kuuli sanovan: 'Tuoss' on, ryypää!

Kapteeni tunnusteli kädellä maata ja ihmetteli, ettei siinä olekaan Vasilin huoneen hieno matto, vaan ainoastaan sammalta, ja että raaka Hinkki likasen punasella kädellä tarjoo hänelle semmoista, mikä auttaa toimeenpanemaan hienon Vasilin tahtoa . . . Ja kuitenkin oli Vasili juuri itse sanonut, että vallankumous hävittää kapakat . . .

Mutta kun hän kokonaan valveille kavahti ja näki kaupungin, kävi hän taas tukkaansa, sieppasi pullon Hinkin kädestä ja mäiskäsi sen rajusti vasten kalliota.

— Hullusti käy, Hinkki! — sanoi hän hiljaa, maahan katsoen. Ja hänen sieraimensa huohottivat, ja silmät pyörivät mulkoillen päässä.

Tämä kapteenin tunnustus suuresti liikutti Hinkkiä. Se oli niinkuin ehdoton nöyrytyminen, semmoinen kuin ihmisen pyytäessä toiselta anteeksi. Niinkuin kapteeni olisi tullut alas siltä korkeudelta, jolle oli noussut Hinkin yläpuolelle, ja sanonut: tunnustan ylemmyytesi!

Peittääkseen kapteenin puolesta sitä noloutta,

jota tällainen nöyrytyminen hänen mielestään täytyi kapteenissa synnyttää, Hinkki sanoi haihduttaen:

— Saatanatakos sen pullon rikoit!

Ja vähän istuttuansa, kun ei kapteeni näyttänyt mielensä masennuksesta selviävän, Hinkki sanoi häntä lohduttaakseen ja hyvittääkseen:

— No jos minä nyt sitten menisin sinne heitä opettamaan.

Ymmärtämättä minne Hinkki tahtoi mennä, ja haluten olla yksin kapteeni sanoi:

— Mene, mene — —

Hinkki nousi ylös.

— Annas rahaa! — sanoi hän ojentaen käntensä kapteeniin päin

Kapteeni antoi hänelle kukkaronsa, ja Hinkki läksi ketterästi kallioita alas yön pimeyteen.



8.

Hinkki osti kapteenin rahoilla suuren joukon tupakkia ja viinaa, ilahuttaakseen Viaporin miehiä eväillänsä, koska oli kuullut heidän eväänsä olevan juuri loppumaisillaan. Hän pani kaikki koriin ja se oli silloin niin täynnä, ettei ainoatakaan tulitikkulaatikkaa olisi enää mahtunut. Mutta olipa myös kaikki kapteenin rahat viimeistä penniä myöten menneet. Kukkarossa ei ollut enää muuta kuin laidimmassa osastossa kortti, jossa oli kapteenin nimi venäläisillä kirjaimilla.

Kun soutaminen Kuninkaansaarelle, jonne kaarti oli avomeren kautta viety, olisi sitä tietä ollut liian pitkä, ja Hinkki tiesi, että Harakka, joka lännestä käsin oli lähinnä kaupungin ranta, oli hallituksen puolella eikä siis olisi maan

puolelta päästänyt ohitsensa, valitsi hän toisen tien. Hän päätti pyrkiä eteläsatamasta, suoraan Kruunperin selällä olevien sotalaivojen ohi, jotka kaupungin antautumista odotellen toistaiseksi olivat nekin hallituksen puolella ja pitivät kaupungin ja Viaporin välistä merta heijastimillansa alituisen valaistuna, niinkuin revontulet olisivat taivaista vetten päälle siirtyneet.

Asia ei Hinkille onnistunut. Hän tuli venheineen, johon oli kokkaa vastaan pystyyn sijoittanut joukon ongenvapoja, heti huomatuksi ja joutui keskelle häikäisevän kirkasta valovirtaa. Ei auttanut koukistaa selkää ja matkia vanhaa kalastajaäijää. Kuulat lensivät kohta rätisten ja vinkuen yli pään.

Toisen yrityksen teki Hinkki pohjoissatamasta käsin, aikoen kiertää sotalaivojen takaa.

Mutta heijastusvalot ylettyivät sinnekin, ja Hinkin täytyi soutaa kiertäen Korkeasaaren etelärannatse Degerön pohjoisrantaan ennenkuin pääsi pikku saaria ja rantapoukamia myöten etenemään Santahaminaa kohden, joka oli idän puolelta lähinnä mannermaata oleva linnoitusaaari.

Hän aikoi nyt Vasikkasaaren taitse oikaista suoraan kohti Kuninkaansaarta, ja souti vinhaan, mutta lähestyessään sen ja Santahaminan välistä salmea hän kuuli selkensä takaa, että ankara pauke käy juuri siinä salmessa. Hän hellitti soutamasta ja kääntyi katsomaan. Kuninkaansaarelta ammuttiin tykeillä suoraan salmen yli Santahaminan

valleihin, ja Santahaminasta välkähteli rätisevä kivärituli Kuninkaansaarta kohden.

Hinkiltä pääsi pitkä vihellys, joka merkitsi yhtäkuin: ohhoh, pojat, niinkö teidän asianne oli-kin! Sillä jos tämä itäinenkin mannermaata lähin oleva saari oli hallituksen miesten käsissä, oli Hinkistä selvää, että kapinalliset olivat näiden välissä kuin loukossa. Hallituksen oli täytynyt edeltäpäin tietää milloin kapina alkaa, koska oli ehtinyt varmat miehensä koota maanpuoleisille saarille sekä idässä että lännessä. — Tätä kaikkea merkitsi Hinkin pitkä vihellys.

Hän nosti airot vedestä, otti lakin päästänsä ja rupesi otsahikeänsä kuivaamaan. Ongenvavat sillävälin piirsivät puolikaaren Viaporista kaupunkiin takasin. Mutta levätyänsä ja tupakoituaan Hinkki pani airot jälleen hankoihin ja voimakkaalla vetäsyllä käänsi veneen takasin Degerön maata kohden. Hän laski maihin toisella puolen Stansvikin lahtea, jätti veneensä siihen ja läksi koreineen ja onkivapoineen kulkemaan puolijuoksussa pitkin rantaa itäänpäin. Noin viisi kilometriä mentyänsä hän irrotti huvilanrannasta vanhan ruuhen ja läksi soutamaan avomerelle päästäkseen Santahaminan etelärantaa seuraten Kuninkaansaarelle, sillä hän laski niin, ettei nyt voinut mitään vaaraa avomeren puolelta olla, kun sota kävi lännessä olevaa linnotusta vastaan.

Soutumatkaa tätä kautta Kuninkaansaarelle oli päälle peninkulman ja puoliväliin päästyä alkoi

päivä valeta idän taivaalla, niin että selvään saattoi erottaa vahtisotamiehiä rantapatterin harjalla. Ensimmäisen patterin ohi mennessä Hinkki alkoi soutaa hiljaa, sillä hänet oli ilmeisesti huomattu. Joukko sotamiehiä kokoontui yhteen ja rupesivat toisilleen osottelemaan Hinkkiä. Tulipa niiden joukkoon upseerikin ja nosti kiikarin silmilleen. Silloin ei Hinkin todellakaan auttanut muu kuin ruveta ongelle. Hän pysäytti veneen karin reunaan ja istui selin rantapatteriin, sivahuttaen siiman ulapalle päin.

— Saatanan kilohailiako tässä olisi aikaa vedellä! — kiroili Hinkki. Mutta eipä hänen tarvinnut siinä kymmentä minuuttiakaan kyyköttää, ennenkuin upseeri jo laski alas kiikarinsa ja sotamiehet hajosivat.

Toisen rantapatterin kohdalle päästyään ja jälleen jouduttuaan huomatuksi Hinkki koetti samaa temppua, mutta nytpä ei auttanutkaan. Kymmenkunta sotamiestä juoksi rantaan ja viitaten Hinkkiä tulemaan rupesivat lataamaan kivärejänsä. Hinkki souti suoraan kohti sotamiehiä, ja rantaa lähestyessään otti koristansa esiin viinapullon, ja rupesi sitä heille kauppaamaan, huutaen:

— Kupii votku!

Sillä Hinkki oli polisina ollessansa oppinut jotakuinkin venättä.

Ryssät viittasivat vaan Hinkkiä maalle, vangitakseen hänet.

He löysivät hänen veneestään korin täynnänsä viinapulloja ja tupakkia, ja nauraen rupesivat kohta jakamaan tavaraa keskenänsä.

Kun he olivat sen tehneet ärjäsi Hinkki vihasesti:

— Davai dengi! (Se merkitsee: Anna rahat.)

Ja rupesi vaatien tulemaan heitä kohti.

Sotamiehet perääntyivät nauraen ja koettaen häntä välttää. Mutta Hinkki tuli yhä kovemmaksi. Hän koputteli ongenvavalla maahan, ärjyi ja uhkasi lyödä. Sotamiehet sen mukaan perääntyivät. Vihdoin Hinkki rupesi muka kiviä maasta hakemaan, ja kun sotamiehet lähtivät karkuun, juoksi hän heidän jälkeensä kauheasti kiljuen ja kiroillen ja useita suuria ja pieniä kivimöhkäleitä heitellen. Kunnes ryssät kokonaan pakenivat.

Hinkki läksi nyt soutamaan ulapalle ja kääntyi jälleen Kuninkaansaarta kohden. Olivathan eväät tosin menneet, mutta olipa sensijaan vapaus säilössä.

Kolmannen patterin kohdalla oli varusväen huomio nähtävästi niin kokonaan länteen ja pohjoiseen päin kääntyneenä, että Hinkki souti ohi aivan alitse, ja vasta kun hän oli jo puolitiessä salmea, joka erottaa Santahaminan Kuninkaansaaresta, huomasivat he sieltä hänen aikeensa ja alkoivat ampua. Hinkki veteli kuin viimeistä päivää. Kaksi kuulaa meni veneenlaitain läpi, yksi osui kokkaan juuri silloinkuin Hinkki oli parhaiksi hypännyt rannalle.

Hän oli jyrkän kallioseinän edessä, joka rantatöyräänä kohosi korkeuteen ja muuttui siellä viheriäksi patterin penkereeksi. Monta kertaa oli Hinkki ennen poikana meren saarissa soudellessaan nähnyt kuinka taitavasti ryssät nousivat ja laskeutuivat tämmöisiä kallioseiniä myöten, ja hän oli aina ajatellut, että niillä täytyi olla sitä varten merkityt paikkansa ja tekopolkunsu. Nyt hän istuen suojassa irtiporatun kivilohkareen takana koetti sellaista paikkaa keksiä, itätaivaan valettua niinpaljon että vielä näkymätön auringonkerä jo säteili. Samassa Hinkki jo viskautui kuin nuoli pitkin rantaa, ja kohta hän näkyi Santahaminaan oravana nousevan Kuninkaansaaren rantatöyrästä ylös. Tshik-tshak-tshuk panivat Hinkin korvaan kiviseinää vasten mäiskähtelevät kuulat, ja juuri niinkuin hänen ampumansa revolverin kuula oli Franssin kivimuuriin räiskäyttänyt loven, niin räiskäyttelivät nämäkin kalliosta palasia irti.

Aivan eheänä Hinkki pääsi suojustörmän korkeimmalle harjalle ja heittäytyi pitkäkseen sen suojanpuoleiselle vietteelle.

— Strastu! — sanoi hän nokiselle ja öljyyntyneelle sotamiehelle, joka paitahihassillaan puhdisteli järeän tykin sisustaa ja esiinpompahtaneen Hinkin nähtyään oli hämmästyksestä lentää selälleen.

Molemmilta puolilta juoksi nyt sotamiehiä pajunetin kärjet leimuavina paikalle. He eivät olleet ampuneet tulokasta ainoastaan senvuoksi, että nä-

kivät vihollisen häntä ampuvan. Mutta nyt tiukasti vaativat tietoa mikä mies hän oli, ja Hinkki näki, että heidän pajunettinsa olivat hiotut.

Viimeisellä hetkellä Hinkki muisti jotakin, ja rauhallisena, aivankuin olisi heille ruvennut rahaa antamaan, veti esiin kapteenin kukkaron, kaivoi sieltä nimikortin ja viskasi heille alas. Sotamiehet lukivat, päät yhdessä, ja jälleen hajoten rupesivat sanomaan:

— Snaem, Snaem! (Se on: kyllä tunnemme.)

Heidän kasvonsa loistivat ja he olisivat varmaan syleilleet Hinkkiä, jos hän vaan olisi ollut alhaalla. Mutta nyt ylettyivät mielisuosionsa osotukseksi ainoastaan hänen saappaitansa taputtamaan.

Niin lähellä näitä Viaporin linnotuksia oli Hinkki parhaan ikänsä elänyt, eikä vielä ikinä aavistanut, että täällä tämmöistä on! Jos päätänsä suojusvallin yli kurkotti, näkyi aava meri, alkaen syvyydestä, jossa laineet korkeudesta katsottuina näyttivät pieniltä leikkilaineilta, ja päättyen siintävään taivaanrantaan. Jos taas kääntyi maalle päin katsomaan, niin oikein sydänalaa hiipasi se mahtava linnoituksen komento, kun kukkulalta kukkulalle ja saaresta saareen jatkuivat patteriketjut, milloin vihreitä rintojansa levitellen, milloin paljastaen sisäpuoliset linnotustantereet hautoineen ja pengerryksineen, tykkirivien välkähdellessä ylimpänä, nousevan päivän säteissä. Pieneksi ja melkeinpä olemattomaksi meni koko Helsinki

siellä lahtien pohjassa — tämän mahtavuuden rinnalla.

Ei ainoatakaan laukausta kuulunut mistään. Yön veristen ja tuimain ottelujen perästä varmaan lepäsivät sekä täällä että siellä, raskimatta kummaltakaan puolelta antaa ensi merkkiä uuden taistelun alkamiseen. Päivä oli jo jättänyt merenpinnan, mutta yhä uskalsivat vahdit kävellä patterien harjoilla.

Tykkimies selitti Hinkille, että kun tästälähin Santahaminasta ensimmäinen kivärinlaukausk kuuluu, alkaa Kuninkaansaarella tykistö paukkua. Tykin-suut olivat kaikki käännettyinä Santahaminaan päin.

— Entäs Santahaminan tykit? — kysyi Hinkki.

Tykkimies sanoi siellä kyllä olevan tykkejä, mutta väki oli jalkaväkeä, joista ei yksikään osannut niitä käyttää. Kaikki tykkimiehet olivat kapinallisia.

Nyt alkoi Hinkki kauheasti kiroilla itseksensä, sillä olisipa hän tuon asian ennen tiennyt, niin kyllä olisi ymmärtänyt soutaa kivärinkantamata kauempana rannasta ja viinat olisivat säilyneet. Mutta mennyt mikä mennyt!

Näitä tykkimiehen kanssa jutellessaan Hinkki samassa näki suuren miesjoukon tulevan taajassa parvessa pitkin linnotuksen leveää tietä, joka kävi lännestä käsin laaksoa myöten halki saaren. Ja hän näki kohta, että se oli suomalaisten joukko.

Ihmeissään juoksivat tykkimiehet kokoon tätä kummaa katsomaan, kun tuntematon sivilipukui-nen sotajoukko lähestyi, kivärit olalla.

Kun Hinkki sanoi niiden olevan suomalaista apuväkeä, tulivat sotamiehet hurjan iloisiksi, ja lakkejansa ilmaan viskellen rupesivat hurraamaan.

Suomalaiset vastasivat tieltä, hekin hurraten ja lakkejansa heilutellen. Heidän edellensä kulki venäläinen luutnantti, paljastettu miekka kädessä. Kuninkaansaaren kapinallisten johtaja.

Kun joukko saapui tienkäänteeseen saaren itäiselle puolelle, noustaksensa siitä eteläisille ran-tapattereille, joilta ryssät heille hurraata huusi-vat, alkoi Santahaminasta käsin kova kivärin-pauke.

Nuori luutnantti näkyi silloin ottavan pari as-kelta eteenpäin, ja, juuri niinkuin Hinkki oli näh-nyt niiden paraatissa tekevän, kääntyi miekkaa huiskuttaen ja jotain huutaen miehiin päin, jotka kohta hajosivat ja alkoivat juosta pitkää rinnettä ylöspäin.

Suuri rätinä kävi ilmassa, joista äänistä Hinkki saattoi hyvin tuntea jo Afrikan sodassa oppimansa kuularuiskut, kranaatit, pommit ja shrapnellit erilaisine mylvinöineen, vihellyksineen ja paukahduksineen.

Ainoastaan kolme miestä jäi sille leveälle san-tatielle, yksi liikkumattomaksi, yksi polvilleen ryö-mimään ja yksi paikalleen kieppumaan niinkuin

ankerias veneen pohjaan. Kaikki muut nousivat juosten pattereille.

Tullessaan miehet nauroivat kaikki ja huusivat toisilleen sukkeluuksia, mutta ei kaikkien sentään onnistunut salata kalvenneiden suupielien noloa jäykistystä ja suurenneiden silmämustuaisten säikkynyttä vilkunaä tämän odottamattoman tervehdyksen johdosta.

Ojennetuin käsin ja hurraten juoksivat ryssät heitä vastaan. Ja suomalaiset ja venäläiset rupeivät syleilemään ja suutelemaan toisiansa, upseeri mukana, niinkuin veli veljein joukossa . . .

Hinkki istui ylempänä, suojusvalliin selkäänsä nojaten, polvet notkistettuina leuvan alle, kädet sääriensä ympärillä. Tavatonta oli tämä näky Hinkistä. Niin pitkälle kuin hän ikäänsä muisti, oli ryssien ja suomalaisten välillä aina ollut kopeilemistä ja pilkkaa, vihaa ja tappelua. Myös muisti Hinkki vielä kouluajoilta historiaa, ja tiesi missä monissa vaiheissa tämä Ehrensvärdin linnotus oli aikojen kuluessa ollut. Mutta että sen korkeimmalla ja vahvimalla patterilla kerran maailmassa venäläiset ja suomalaiset sotamiehet syleilisivät toisiansa, sitä eivät nämä kivet ja kalliit olisi toki koskaan voineet uneksia . . . Ja siinä oli Hinkistä taas jotain sitä samaa uutta, joka ihmeellisesti hänen sisuksiansa kaivellen tahtoi aina todistaa hänelle, että hän oli jotenkin jäänyt ajassa jäljelle eikä ollutkaan enää kaiken kärjessä.

Ilmat vavahtavat . . . tanner tärähtää . . . tai-

vaita halkaiseva pamahdus . . . toinen . . . kolmas . . .

Kuninkaansaaren tykistö vastaa Santahaminan tervehdykseen. Päivän taistelu on alkanut.

Upseeri puhuu jotakin miehille, ja paljastaa päänsä. Kaikki miehet paljastavat päänsä, niin ryssät kuin suomalaisetkin. Upseeri nostaa kätensä ja antaa merkin, ja silloin kajahtaa marseljeesin tuttu sävel satojen miesten suusta. Toiset laulavat venäjäksi, toiset suomeksi.

Hinkinkin täytyi nousta seisaalleen ja paljastaa päänsä. Mutta hän piti sentään lakkia nenän ja suun edessä, koska ei voinut olla vähän häpeemättä sitä nousemistaan.

Imetellyt oli Hinkki aina, kuinka miehet voivat niin peräti toisiksi muuttua heti kun saavat jonkun uskon, mutta nyt hän tunsu monta näistä miehistä eikä ollut sentään vielä milloinkaan ennen nähnyt missään kirkossa eikä liioin mustatukan kuulijain joukossa miesten silmissä semmoista hartautta ja uskon loistetta, kuin noiden nyt siinä veisatessa kaulatuksin ryssäin kanssa. Aivan paloivat niiden silmät kuin olisivat pyhien enkelien vaellusta taivaan pilvissä todistaneet.

Jo nosta pääsi köyhä kansa!
 On tullut päivä kunnian!
 Te ylitsenne lippuansa
 ∴: Nyt sorron näätte nostavan, ∴:
 Vihaisna riistäjämme ärjyy,

Ne meidät orjantyöhön vie,
 Äitimme viepi mierontie,
 Lapsemme viluissansa värjyy.

Aseihin astukaa,
 Ja vasten sortajaa!
 Eespäin! Eespäin!

Lyökäämme näin pois valta riistäjään!

— Kun eivät vaan veisaisi omaa hautavirttänsä! — ajatteli Hinkki.

Vavahtaa, vavahtaa taas ilmat, pamahtavat tykit . . .

Aseihin . . . stukaa
 . . . vasten . . . tajaa
 . . . päin! Eespäin . . .

Ei kuulu enää laulu . . . jää kesken . . . ryssät juoksevat parvittain eri pattereille, — suomalaiset hajoovat neuvottomina sinne tänne tykkimiesten luo, oppiakseen hekin sotakanuunain kumeata kieltä.

Nyt alkaa Hinkin toimi, ja hänen läsnäolonsa näyttäytyy kohta niin välttämättömäksi, ettei kukaan voi ymmärtää kuinka ilman häntä ollenkaan olisi voitu toimeen tulla. Tykkimiesten suureksi hämmästykseksi hän osaa kaikki temput neuvo-matta, ja he tekevät hänet kohta opettajamestariksi suomalaisille. Kranaattien, shrapnellien, kuularuiskujen, kanunain jyskeessä tuskin olisivatkaan suomalaiset mitään tolkkua venäläisten selityksistä saaneet.

Koko päivän kävi tykkituli Santahaminaa vastaan, jossa kerrottiin viime yönä yli 500 hallituksen puoluelaista kaatuneen. Mitään vastatulta ei sieltä tykeillä annettu, ja näin oli suomalaisille hyvää harjotusaikaa sekä itse kanunain käyttöön että mielen tottumiseen korvia kuuroiksi tekevään sotapauhuun. Ensi aterian syötyänsä he jo taas osasivat naureskella, ja nautinnokseen katselivat, kuinka suurta hävitystyötä tykkituli teki vastapäisen saaren valkeisiin, kun joka laukauksella suuret maakerrokset irtautuivat ja viskautuivat ilmaan. Heidän päänsä yli kävi ankara shrapnellituli samaa Santahaminan saarta vastaan Aleksanterin saaresta, joka myöskin oli vallankumouksellisten vallassa.

Iltapäivällä alkoi tykkituli vaimeta, ja äkkiä taukosi melkein kokonaan.

Silloin tuli Hinkin luo nuori, noin 18-vuotias mies ja sanoi:

— Kas kun olet niin noessa etten ollut tunteakaan.

Hinkki huomasi kyllä että sillä oli jotain muuta asiaa, ja niin olikin.

— Onkohan sota nyt lopussa? — kysyi nuorukainen.

— Vai lopussa! — sanoi Hinkki, — eihän tämä ollut vasta kuin harjotus-ammuntaa. Mutta katos tuonne!

Ja Hinkki näytti suoraan aavalle merelle.

Siellä oli kaukaisen merisaaren kupeelle asetunut muutamia suuria sotalaivoja.

— Onko laivasto vihdoin tullut? — sanoi nuorukainen, ja lisäsi asiantuntijan äänellä: — Laivasto on vallankumouksellinen.

Hinkki tunsu hänen puhuvan sillä sivistyneen ylemmyydellä, jolla „järjestynyt” tavallisesti puhuttelee pimeää „järjestymätöntä”.

— Taitaa, sanoi Hinkki, mutta jos se on meidän puolella, niin kas kun ei se ole tullut lähemmäksi. Sitä laivastoa ne ovat täällä varttoneet kuin nousevaa päivää. Siinä se on nyt!

— Luuletko ettei se olisikaan — vallankumouksellinen?

Hinkki viittasi kädellään Kuninkaansaaren patterien ulkolinjaa, ja sanoi:

— Mitäs ne tuolla tekevät? Ne kääntävät tykkejensä merelle päin, eikä siellä nyt enää ketään naurata. Mene sinäkin vaan aliupseeris luo, ettei suutu.

Nuorukainen meni nopeasti pois.

Hinkki alkoi taas puhdistaa kanuunaa, hyräillen valssiansa: Kolmasti, neljästi . . .

Ei ainoatakaan laukausta kuulunut. Kuolon hiljaisuus kaikkialla, linnotuksessa, saarilla, merellä . . . Toisilta pattereilta asti saattaa erottaa miesten tavallista puhetta. Suuret kalalokitkin uskaltavat vähitellen saapua takasin pesäkariensa ympärille kaartamaan ja alkavat huudoillansa täyttää ilman. Meri on rasvatyyäni.

Hinkki katselee ahnain silmin saaren kupeella kelluvan jättiläislaivan hohtavia panssarikylkiä, valkoisia piipputorneja, mastotaklinkia, ampumaukkojen rivejä.

Hänen siinä katsellessa samassa tuprahtaa valkonen savupilvi keskiaukon kidasta ja yhdellä kertaa välähtää terävän kirkas liekki sen pilven halki. Näkyy valkopilven hiljainen kohoaminen ja sen viaton kuvastuminen pitkänä viiruna tyyne meren kalvoon. Tuprahtaa vierimmäisistä kidoista liekkiä leimahtaen toinen ja kolmas pyöreäreunainen valkopilvi. Ja samassa jo kuuluu kanunankuulan ulina menevän Aleksanterinsaaren yli linnotuksen pohjoissaarille. Toinen ja kolmas menee Kuninkaansaaren yli, kolmen kumean pamahduksen seurattessa toisiaan. Taas hiljaisuus. Lokit lentävät äänettöminä hajalle.

Hinkin tykkiä tarkastava aliupseeri, tahtoen rohkaista, sanoo naurahtaen ja päättänsä hyvän tahtoisesti nyökkäyttäen, että se oli vaan koelaukauksia. Juu, juu, myöntelee Hinkki, vaikka selvästi näkee, että aliupseerin naurahduksesta ei tullut mitään. Aliupseeri rupesi nyt selittämään, miksi sotalaivat eivät voi olla ampumatta näitä „koelaukauksia”. Jos ne olisivat ampumatta, sanoi hän, niin asiasta tulisi kysymys sota oikeudessa, jolleivät vallankumoukselliset pääsisikään voitolle. Mutta laivat eivät tahdo antaa vielä mitään todistuksia kapinallisuudestaan, ennenkuin jotain tapahtuu, jota ne odottavat, ja sentähden

niiden täytyy ampuu. Juu, juu, pani Hinkki. Mutta vaikka Hinkki olisi kuinkakin vakuuttanut ymmärtävänsä ja täydellisesti uskovansa aliupseerin selityksiä, katsoi tämä välttämättömäksi yhä uudestaan selitellä ja uusia perusteita löytää, mikä saattoi asian yhä enemmän epäilyttäväksi Hinkin silmissä, ja hän teki lujasti työtä kanunain tähtäinten suuntaamiseksi merelle, niinkuin näki kaikkialla pattereilla tehtävän. — Ne odottavat, sanoi aliupseeri, näes, täytyy odottaa, täytyy saada ensin tietää tuleeko siitä vallankumouksesta mitään. Juu, juu, sanoi Hinkki, vaikka ei ollenkaan ymmärtänyt miksi asia olisi voinut odottamisesta muuttua. Näithän itse, sanoi taas tykkimies, että ne ampuivat ylitse. Juu, juu, myönsi Hinkki, ja kysyi nyt vuorostaan tykkimieheltä, mitä oli tuleva sitten, jos kapinalliset voittaisivat. Tasavalta ja presidentti, niinkuin Amerikassa, sanoi tykkimies, — ja Suomikin saa silloin olla vapaa valtio. Saa niin, sanoi Hinkki, hikeä otsaltansa pyyhkien.

Kuitenkin täytyi Hinkinkin lopulta itseksensä myöntää, että laivat todellakin ikäänkuin jotakin odottivat. Sillä koko sinä päivänä eivät ampuneet Kuninkaansaarelle yhtäkään laukausta, jota ei olisi voinut selittää koelaukaukseksi. Kaikki laukaukset olivat tähdätyt linnotuksen kaupunginpuoleisiin saariin.

Tuli uusi yö, ja miehet menivät makuulle illastamatta, sillä eväät olivat loppuneet kapinallisilta, ja yhteys kaupungin kanssa kokonaan katkennut.

Hinkki ja venäläiset eivät olleet koko päivänä syöneet. Miehet käskettiin yöpymään valleille, osaksi senvuoksi, että kasarnit olivat Santahaminasta tulevan alituksen kivääritulen alaisina, osaksi taas — kuten toiset väittivät — laivastosta uhkaavan pommituksen vuoksi.

Yöllä ei kuulunut laivastosta mitään.

— Odottavat! — sanoi tykkimies keskiyön aikaan Hinkille, kun huomasi tämänkin valvo-
van. Sitten nukkui rauhallisesti uudelleen.

Jo kauan ennen päivännousua heräsivät miehet järeän tykistön helvetilliseen pauhuun.

Hinkki kapusi tykkimiehensä viereen silloin kuin tämä oli ampunut tykistään jo kolme laukausta, sillä Hinkki oli ajatuksissaan valvonut koko yön ja vasta aamulla saanut näläntuskaltansa unta.

Koko laivasto oli yhtenä savu- ja tulimerenä.

Pommitus kävi Aleksanterin ja Kuninkaan saaria kohtaan. Nyt ei enää odotettu. Nyt oli leikki loppunut.

Kuninkaansaarella paloivat pian ilmiliekissä kasarnit ja muut puurakennukset, savussa ja tulella oli kaikki, ilmain ulistessa kaksitoistatuumaisen hirmu-uhkaa, suurten hietavallien hajo-
tessa niinkuin aaltojen viskaama hyrsky, pommi-
en ja kranaattien räjähdellessä kaikilla tante-
reilla, murhaavaa rautaromua levitellen.

Tykkimies jätti asiansa hetkeksi Hinkin hoi-

toon, sillä miehiä kaatui paljon ja aliupseereja tarvittiin jokapaikkaan. Hinkki ammuskeli kyllä ominkin päin. Tosin olisi hän paljon mieluummin ollut niiden puolella, jotka laivoista ampuivat, sillä hän olisi sanomattomasti nauttinut saada virittää laivatykkiä ja koettaa osua siihen Viaporin nupipää kirkontorniin, joka kaupunkiin näkyvänä oli kaiken ikää Hinkkiä vaivannut ja kutkuttanut. Ihmeelliset olot ja vaiheet olivat kuitenkin kääntyneet niinpäin, että Hinkin nyt päinvastoin täytyi ampua noita rakkaita laivojansa, jotka siellä meren viileässä sylissä ihanasti kelluivat. Mutta —

— Soromnoo! — ajatteli Hinkki, ja lasketteli laukauksen toisensa perästä, osui taikka oli osumatta.

Kun taistelu myöhemmin kiihtyi kuumimmilleen, tuli sama nuorukainen Hinkin luo uudestaan ja silmät melkein ulkona päästä, soperrellen kuin puolihullu, kävi molemmin käsin Hinkkiin, rukoillen lähtemään hänen kanssansa karkuun Viaporista. Hinkki rupesi ensin laskemaan leikkiä hänen kanssaan, sanoen: taisi olla mukavampi, hempukka kainalossa, mustatukan puheita Kaisaniemen kentällä kuunnella, hä? Mutta mies ei ymmärtänyt enää paljon. Hinkin kävi sitä surku, ja hän neuvoi sille paikan mihin oli ruuhensa jättänyt, sanoen: souda kohta ulos merelle ja vasta sitten käänny itään, Degerön maata kohden, ei sinua nyt kukaan välitä ampua. — Mies oli kuitenkin niin saamaton ja tohlo, että Hinkin täy-

tyi saattaa hänet omin silmin venettä näkemään, ennenkuin se mitään ymmärsi. Kuinka sen sitten kävi, ei Hinkki nähnyt, mutta itse hän ei ainakaan vahinkoa ehtinyt saada.

Aliupseerin tultua takasin patterille Hinkki kysyi muista suomalaisista. Aliupseeri sanoi: Urhoollisesti taistelevat, kelpomiehiä jokainen, — ja rupesi vielä Hinkin mieliksi sanomaan jotakin, että heistä pitäisi tehdä kenraaleja, mutta juuri silloin kranaatin sirpale lensi edestä miehen kaulaan, ja hän kaatui selälleen, niin että pää joutui juuri penkereen reunalle ja retkahtaen irti ruumiista jäi ainoastaan niskalihoilla roikkumaan verisestä kaulasta.

Hinkki teki parastaan voidakseen hoitaa kaatuneen sotaystävänsä kanunoita. Hän taisteli siihen asti kuin näki useimmat patterit jo jätetyiksi ja niiden kanunat vaijenneiksi. Vielä sittenkin hän olisi, kapteenin hukkaan menevää asiata ajatellen, pysynyt patterillaan, mutta tapahtui niin, että linnotuksen ruutikellarit räjähtivät, ja Hinkki lensi monta syltää asemaltaan tykin vierestä. Semmoista pamausta ei Hinkki vielä eläessään ollut kuullut, ei Afrikassa eikä missään muussa maanosassa, missä oli elinaikanansa vaeltanut. Siinäkö lennossa vai hyvän aikaa tiedottomana maatessaan räjähtävien pommien keskellä Hinkki oli saanut kaksi haavaa, ei hän itse voinut herättyään päättää. Ensin ei hän huomannut muuta kuin sen haavan, joka oli tullut ohimoon ja tahrannut kaikki

kasvot vereen. Hän pyyhki kasvonsa kaikkein puh-
taimmilla paikoilla, mitä takkinsa liepeistä löysi.
Mutta takkia aikoessaan vetää jälleen ylleen hän
vasta huomasi kaiken paitansakin olevan sieka-
leina ja veressä, ja tunnusteltuaan tuli siihen pää-
tökseen, että kranaatinsirpale oli repinyt vasem-
malta puolen hänen vatsansa auki.

Ampuivatko ne enää vai eivät, sitä ei Hinkki
voinut kuulla, sillä hänen korvansa olivat lukossa,
niinkuin hänellä kuuloa ei enää olisi ollutkaan.

Noustuansa ja huomattuaan voivansa hyvin
pysyä pystyssä ja astua Hinkki palasi tykkinsä luo
ja kapusi siitä vallille.

Heti hän näki, että asia oli menetetty.

Ei ammuttu missään. Laivastokin oli savuista
selkeänä. Hävitys Kuninkaansaarella näytti täy-
delliseltä. Haavottuneita ja kuolleita kuljetettiin
pitkissä jonoissa lasaretteihin. Punasen kapina-
lipun viereen olivat nostaneet valkosen lipun.

Nyt olisi kai Hinkinkin pitänyt mennä lasa-
rettiin mahahaavaansa sidottamaan, josta tuntui
niinkuin suolet roikkuvan, mutta hän laski niin,
että jos hän sinne menee, niin hän joutuu var-
masti vangiksi. Ryssä antaa Suomen herroille
raastupaan, ja Suomen herrat tuomitsevat Söör-
nääsiin, eikä kun Kakolaan Turkuun.

Tästä selville päästyänsä Hinkki levitti tak-
kinsa hihat ja sitoi ne lujaksi vyöksi mahansa
ympäri, niin että muu takki tuli pariin kertaan
taitettuna pinkaksi kääreeksi haavan päälle.

Sen tehtyänsä hän laskeutui vallin merenpuoleiselle vietteelle ja samaa kallioseinää myöten, kuin oli tullut, kapusi alas rantaan. Hiukan oli häntä keskikalliolla vaan pyörryttänyt. Nuorukainen oli arvatenkin päässyt pakenemaan, sillä venettä ei näkynyt missään. Mutta ei Hinkki sitä odottanutkaan. Hän riisui saappaansa, katseli niitä vähän aikaa punniten kannattaako niitä viedä mukaansa. Pani ne sitten selkänsä taakse takista tehdyn vyön alle. Tässä rupesi häntä toisen kerran pyörryttämään niin huimaavasti, että täytyi vähän aikaa istua kivellä. Sama kivi, joka oli häntä tullessa Santahaminan kuulilta suojanut. Mutta Hinkki ajatteli, että pyöritys menee ohi, jahka hän menee veteen. Ja kohta kun huihaus hellitti, hän astui vyötäryksiä myöten mereen ja tasaisesti heittäytyi uimaan salmen yli Santahaminaa kohden.

Sillä ei Hinkki voinut kärsiä ajatusta että hän vankeuteen tulisi.

Jo puoli matkassa salmea Hinkki katsoi välttämättömäksi temmata saappaat irti selän takaa ja antaa mennä. Mutta vyön solmu tällöin aukeni ja takki solui vyötäisiltä ja jäi sekin. Melkein oli Hinkki siihen tyytyväinen, sillä sekin kevensi ihmeellisesti väsyttävää uintia.

Vähissä voimin hän pääsi Santahaminan rantaan. Siihen kohti oli meri ajanut hienoa hiekkaa, joka oli päivän paisteessa kuumennut. Hinkki ryömi hiekalle ja katsahti ympärinsä pitkin rantoja.

Santahamina oli kuin kuollut. Ei ainoatakaan sotamiestä näkynyt missään, joten pako tätä tietä näytti olevan paras kaikista mahdollisuuksista. Hymähtäen Hinkki vaipui lämpimälle hiekalle, siinä levähtääkseen ja antaaksensa vaatteittensa kuivaa. Raukasi niin, ettei hän muuta olisi jaksanutkaan. Ja pyörtyi tainnuksiin.

Liikkumattomana kuin kivi nukkui Hinkki iltaan asti.

Yöksi rupesi merivesi tekemään nousemista.

Ja vaikka pienet yölaineet jo hipivät Hinkin jalkoja polvia myöten, ei Hinkki herännyt.

Tähdet jo syttyvät. Ei Hinkki herää.

Pikkulaineet nousivat jo rintaan asti. Ei Hinkki herää.

Nyt jo huuhtelevat hänen poskiansa, hienosti lipien ja pesten ruudista nokeentuneita ja vereen tahraantuneita kasvoja. Pesevät . . . pesevät . . .

Ei Hinkki herää.

Nyt menee meren maininki jo yli pään, ja Hinkin ruumis alkaa hiljaa kellua, niinkuin kätkeyssä, kunnes vesi vetää sen syvemmäksi, vielä syvemmäksi, vielä syvemmäksi, ja se vihdoin painuu näkymättömäksi meren pimeään nieluun.

9.

Kun kapteenia ei kahteen päivään eikä yöhön näkynyt kotona, siitä kuin hän viimeiksi niin kummallisesti käyttäytyen siellä keskiyön aikaan pistäytyi, ja kun kammottavia huhuja Viaporin kohtalosta oli jo alkanut kaupungilla liikkua, läksi Kerttu häntä hakemaan.

Punasen kaartin kaikki leiripaikat hän tietysti ensin juoksi. Mutta kaarti näytti olevan hajonnut viimeistä miestä myöten.

Sitten hän kävi työväentalot ja kansliat. Täällä hän ensi kerran huomasi kuinka nurjamielisiksi ihmiset olivat äkkiä käyneet kapteenille. Käytävässä hän kuuli jonkun sanovan, että kapteeni oli nähty tulevan työväentalolta, mutta kadulla oleva kansa oli tahtonut ottaa hänet kiinni ja revellä

palasiksi, huutaen: nyt menee meiltä äänestys-oikeus ja yksikamari!

Kadullakin ihmiset osottelivat Kerttua. Useat vallassäätyiset eivät olleet tuntevinaan, ja käänsivät päänsä pois, kun tulivat vastaan.

Katajanokalle vallankumouksellisten pääkortteeriin tultuansa ei Kerttu siellä tavannut yhtäkään elävää sielua. Ovet olivat selko selällänsä. Pöytien ja tuolien päällä näkyi sekasin sotamiesten pukuja, upseerintakkeja, sivilivaatteita, lakkeja, revolverejä, patrunakoteloita, kivärejä, pulloja, tuppakkia, — kaikki äärettömässä sekasotkussa. Minne ne olivat kaikki hajonneet, ei Kerttu ymmärtänyt aavistaa. Ei jälkeäkään missään niistä ihmisistä.

Kaikki paikat käytyänsä ei Kertun auttanut muu kuin käydä uudestaan samat paikat. Vihdoin hän tapasi muutamia punasen kaartin miehiä, jotka kertoivat nähneensä viime yönä kapteenin. Hän oli vienyt neljä miestä mukansa kaupungintakaiselle vuorelle, jossa heidän oli pitänyt sytyttämän olkiriuku palamaan. Mutta juuri kun miehet olivat sen alhaalta sytyttäneet, oli kapteeni rynnistänyt patsaan juurelle vyörytetyn kiven syrjään, jolloin riuku oli, kahdesta kohden taittuen, kaatunut. Sen jälkeen ei kukaan ollut kapteenia enää nähnyt.

Onkohan se raukka järkensä kadottanut? — ajatteli Kerttu, sydän kurkussa.

Vallankumouksellisten pääkortteeriin uudestaan tultuansa hän ei enää päässytkään sisälle. Ovet olivat pantu lukkoon ja kaksi suomalaista kaupungin poliisia ja kolme venäläistä santarmia seisoi ovelta vahtia pitämässä.

Kerttu päätti nyt juosta välillä kotona kysymässä oliko kapteenia sillä aikaa siellä näkynyt.

Kun Kerttu oli mennyt Katajanokan sillan yli, ja päävahdin ohi päästyänsä rupesti laskeutumaan eteläsatamaan, näki hän sotakulkueen tulevan Elisabetintorin rannasta. Hän seisahtui väenpaljouden tähden keisaripalatsin kulmaan odottamaan saattueen ohikulkemista.

Ensin kulki kolme sotamiestä rinnakkain, keskimäisellä rumpu edessä ja palikat käsissä. Sitten kulki joukko santarmeja ja sotamiehiä pyssyt olalla. Sitten kolme upseeria paljastetuin miekoin kummallakin puolen sitä siviilihenkilöä, joka kulki niiden keskellä. Sitten taas sotamiehiä, ja viimeiksi kasakat.

Kun saattue matkallaan päävahtiin tuli Kertun kohdalle, ymmärsi Kerttu, että se siviilihenkilö oli Viaporista tuotu vanki. Ja samassa Kerttu jo kauhistuen tunsI Ihastuksen, kapinallisten johtajan Aleksanterinsaarella.

Ihastus kulkee hitaassa tahdissa, niinkuin sotamiehetkin. Hän katselee maahan. Kasvot ilmaisevat kalpeaa väsymystä. Poskilihat ovat vähän koholla, silmäkulmat haluttomasti rypyssä,

ikäänkuin häntä vaivaisi katukivien kuuma aurin-
gonheijastus.

— Mitähän sille tulee? — kuuli Kerttu jon-
kun yleisöstä sanovan. Toinen vastasi siihen:

— Ammutaan parin viikon perästä.

Kertun sydän jäähdyi. Ja kuinka nuo sotamiehet
— nehän olivat samoja, joita Kerttu oli monta
kertaa nähnyt vallankumouksellisen työväen ko-
kouksissa — kuinka ne nyt saattoivat kuolemaan
sitä, joka tahtoi tehdä heidät vapaiksi? Eivätkö
ne olisi voineet kääntyä ja sanoa: emme tahdo!
Sillä ne olivat — ne olivat samoja! Varmaan eivät
tiedä milloin kääntyä ja pelkäävät, ettei kaikki
sano yhtäkaaa . . . tai sitten pelkäävät kasakoita,
jotka ratsastavat takana. Eivät käänny . . . kul-
kevat . . . kulkevat . . . Ai, ai, ei Kerttu tiedä
kenenä olisi tukalampi olla, noinako sotamiehinä
vai Ihastuksena.

Päävahdin kello kilahtaa. Vahtimiehet tu-
levat kaksittain ulos, kivärit käsissä. Kaksois-
ovet jää auki.

Rumpu pärisee.

Upseerit menevät Ihastuksen kanssa päävah-
din ovista sisälle. Vahtimiehet menevät kaksittain
jalestä. Ovet sulkeutuvat. Kasakat ratsastavat
pois.

Väki hajoo hiljaa. Kerttu juoksee henkensä
edestä, sillä jos hän ei nyt kohta löydä kapteenia
ja piilota häntä, vangitsevat ne senkin ja ampuvat.

Kerttu tahtoo poiketa uudestaan kaartin kanslialle, mutta ei pääse enää lähellekään. Kadut ovat suljetut, kanslia on kasakkain vallassa, jotka ottavat kiinni kaikki, mitkä vaan siitä talosta tulevat tai sitä lähestyvät.

Karkulaisilta Kerttu saa tietää, ettei kapteenia ole nähty kansliassa.

Nyt juoksee Kerttu vihdoin kotiin.

Kustaava on jo ulko-ovella vastassa, ja sanoo surkeasti hätääntyneenä käyneensä Franssin luona neuvottelemassa. Ja oli Frans sanonut polisien tulevan kohta kapteenin asuntoon kotitarkastukselle ja vangitsemaan häntä. Sen oli Frans saanut tietää siten, että hänen poikansa Haagert ja Vilhelm, jotka Suomen kaartin tarkk'ampujapataljoonan hajottua palvelivat uusina kaupunginpoliseina, olivat muiden polisien mukana määrättyt tätä vangitsemista toimittamaan. He eivät olleet sukulaisuuttansa ilmaisseet, sillä se olisi nyt heidän nimeänsä haitannut, ja sitäpaitsi oli heidän välinsä kapteenin kanssa aina ollut huono, mutta erittäinkin nyt tähän uuteen polisikuntaan tultuansa, jota kapteenin miehet olivat haukkuneet „lahtarikaartiksi”. Kun vaari oli sanonut heille: huonosti teette, olivat he moittineet vaaria sanoen: saako esivaltaa vastaan olla? Vaarin pitäisi olla hiljaa, joka on Siperian karkulainen! He olivat vaan nauraa virnistäneet vetäessään valkoisia polisihansikkaita käsiinsä, ja sitten punaviiksiään kokenellen lähteneet kotoa.

Frans, nähtyään Kustaavan epätoivon, oli vihdoin heltynyt ja käskenyt piilottaa kapteeni vinnille, jos tulisi kotiin, mutta itse oli mennyt puuskuttaen pois, niinkuin tärkeälle asialle, mikä seikka oli antanut Kustaavalle salaista toivoa Franssin myötävaikutuksesta kapteenin pelastamiseksi. Franssilla oli suuria tuttavuuksia.

Kustaava sanoi kaikille: tehkää niinkuin eno Frans sanoo, sillä kaikki käy kuitenkin aina juuri niinkuin eno Frans tahtoo.

Hyvä olisi Kertun ollut piilottaa kapteeni vinnille, jos vaan olisi tiennyt missä se kapteeni on.

Tähän hätään tuli vielä Loviisa (joka saman tarkk'ampujapataljoonan hajottua palveli ruuanlaittajana vapaherrattarella) ja sanoi kaikkien parempien ihmisten neuvovan, että Kertun pitäisi ilmaista kapteeni polisille ja ottaa ero semmoisesta miehestä.

— Mutta *mimmoisesta* miehestä? — huusi Kerttu kadottaen vihdoin kärsivällisyytensä, sillä koko päivän olivat ihmiset puhuneet hänelle *semmoisesta* miehestä, ja nyt vielä vapaherratar-kin! Hän purskahti itkemään, jolloin Loviisa muutti kohta mielipiteensä, ruveten nyt hänkin innolla ottamaan osaa neuvotteluun kapteenin toimittamisesta säilöön.

Lapset olivat jo kauan aikaa tahtoneet jotain sanoa, ja kun vihdoin saivat suunvuoron, ilmoittivat hakeneensa isää merikallioilta, joita sanotaan myös Kaartinkallioiksi, ja nähneensä siellä

isän kävelemässä edestakasin, mutta isä oli sor-
mea heristäen sanonut heille: menkää joutuin
kotio!

Merikallioista tuskin puoli sanaa kuultuansa
Kerttu jo lensi jälleen ulos. Kuinka hän ei ollut
ennen tullut sitä ajatelleeksi, vaikka kapteeni oli
toistakymmentä vuotta aina ollut niillä merikal-
lioilla, milloin ei ollut kotona tai jossain tarkkaan
ilmotetussa muussa paikassa!

Aivan oikein. Ensin näkyy vaan musta pilkku
taivasta vasten. Sitten erottuu ilmeisesti kapteenin
tutut piirteet. Katselee Viaporiin päin. Käve-
lee nopeasti edestakasin. Taas seisahtuu, taas
katselee.

Kerttu oli hurjasta juoksusta, monista har-
haanastumisista ja kompastuksista näillä kallioilla
niin hengästynyt, että hänen täytyi istua levähtä-
mään ollessaan jo aivan lähellä kapteenia. Sanaa-
kaan hän ei saanut hengästyksen tähden suustansa.

Kapteeni näytti hänestä ensi katsaukselta mel-
kein mielipuoletta, niin tuhkan harmaa se oli kas-
voiltansa, ja puhui itseksensä, milloin pysähtyen,
milloin nopeasti siirtyen toiseen paikkaan. Mutta
kun Kerttu tuli lähelle, ei kapteenin kasvoissa nä-
kynyt mitään muuta erinomaista kuin tavattomasti
suurenneet silmien mustuaiset. Kerttu kävi kohta
tarmokkaasti kapteenin käteen ja rupesi vetämään
pois sanoen, että polisit olivat tulossa.

— Mitä pahaa olen minä tehnyt, että minua
vangittaisiin? — sanoi kapteeni ajatuksistaan re-

väistyn ihmettelevällä ilmeellä. Ja Kerttu tuns, että helpompi olisi ollut saada liikkeelle sellaista satamapollaria, johon siirtolaislaivat viskaavat köysisilmukkansa, kuin kapteenia hievautetuksi siltä paikalta missä hän seiso.

— Enkö minä lakkoviikolla pelastanut tätä kaupunkia verilöylystä omien kansalaisten kesken? Enkö minä nyt ole pelastanut tätä kaupunkia pommituksesta, joka olisi sen maan tasalle tuhonnut? Miksi he siis minua vangitsisivat? Johan sinä olet järjiltäsi, Kerttu!

Kerttu tiesi, että kun kapteeni rupeaa jotakin ajatuksenjuoksua puheessa selvittämään, on paras antaa hänen rauhassa sanoa sanottavansa. Kerttu sentähden päätti antaa sen puhua korkeintaan 5 minuuttia, jonka jälkeen aikoi ryhtyä viimeiseen keinoon, sillä jokainen hetki oli tärkeä.

— Ei, Kerttu! Olkoon Kertulla oikein: ei saa tappaa. Olkoon ettei saa, kun ei kerta voikaan. Mutta sitten ei saa myöskään totella. Hyvä on: nyt en aijo enää totella ketään, ei jumalia, ei piruja, ei hallitusta, ei vallankumouksellisia, ei Vasilia, ei Natalia Feodorovnaa, ei tovereja, ei ystäviä, ei vihollisia, eikä Kerttuakaan, kuuleeko Kerttu? Ei Kerttuakaan, ei ikinä!

Kapteeni oli ilmeisesti saada raivokohtauksensa.

Mutta Kerttu ehti ennen. Viisi minuttia oli kulunut.

Hän heittäytyi suulleen maahan, pani kasvonsa

käsivarsien päälle ja alkoi päätänsä heilutellen ääneensä itkeä, surkeasti voivotellen lasten ja hänen omaa kohtaloansa, kun nyt jo ihmiset melkein sylkevät heitä, — ja paljon muuta semmoista sanoi, mitä vaan saattoi kiireessä keksiä. Sillä kun on ihmishengestä kysymys, ei voi mitään keinoja olla käyttämättä, jotka pelastusta lupaavat. Ei Kertun tarvinnut suoraan teeskennellä; hän antoi vaan valtaa tuskan raatelemalle sydämmellensä, ja niin syntyi sellainen raju itku kuin nyt oli välttämätön.

Ja niinkuin Kerttu oli arvannut, ei kapteeni nytkään voinut itkua nähdä, ja Kerttu jo tunsu kuinka se koputtaa häntä selkään:

— No, no, Kerttu, älä huoli itkeä, nouse istumaan!

Kerttu nousi istumaan, ja valtoinansa nyhyttyäen sanoi:

— Jos minä sinua johonkin pahaan käskisin, niin tietysti et tarvitsisikaan totella . . .

— Mitä siis vaadit minulta?

— Ei muuta kuin että tulet kotiin. Sano rehellisesti, onko siinä mitään pahaa, että joku ihmisen menee kotiin? Sano!

Kapteeni räpytteli vähän aikaa silmiänsä ja sanoi sitten:

— Ei.

Muuta ei Kerttu toistaiseksi tarvinnutkaan. Hän tarttui kapteenia käteen ja alkoi vetää. Kapteeni tuli.

Kaupungin kadulle päästyänsä Kerttu rupesi käymään kapteenin kanssa käsikynkässä ja hiljensi vauhtia niin ettei käynti näyttänyt kiireiseltä.

Ihmiset katselivat heitä pitkään joka puolelta, mutta Kerttu ei ollut millänsäkään. Ei edes passipolisin hämmästynyt naama, polisipillin esilleottaminen ja epäröivä seuraaminen saanut Kertun kasvoista pois sitä viatonta hymyä, jonka hän oli niihin ottanut. Vasta kotitalon ovea lähestyessä Kerttu yhtäkkiä rupesi vaatimaan kapteenilta nopeutta ja hymy vaihtui kalpenemiseksi. Ovessa hän jo kaikin voimin työnsi kapteenia, ja rappsissa sai hirveän kiireen ja hädän.

Tuskin olivat he tulleet ylös toiseen kertaan, kun Kerttu näki tyhjän ajurin tulevan heidän portillensa ja ajavan heidän pihaansa.

Kertun sydän seisahtui. Hän ajatteli: tuolla ajurilla aikoo poliisi viedä kapteenin. Myöhäistä! Hän oli pyörtyä Kustaavan syliin. Silloin Kustaava töykkäsi häntä kylkeen ja sanoi: Ole hiljaa, etkö nähnyt, että se oli eno Frans itse!

Nyt huomasi Kerttu, että ajuri oli todellakin ollut hirmuisen suurikokoinen, ja sydän alkoi taas toivokkaasti pampattaa.

Samassa astui sisälle Frans suuressa vanhan-aikaisessa ajurinkauhtanassa, ja rupesi sitä riisumaan yltänsä, sanaakaan sanomatta. Hän oli puettu nyt keveään kesäpalttooseen, ja hattukorista hän otti esille tavallisen knallinsa. Sitten, silmäluomet alhaalla ja kasvot liikkumattomina, tuli

kapteenin taakse, pidellen ajurinkauhtanaa leväl-
lään edessään, niinkuin toista pukeutumaan aut-
taessa.

— Mikä nyt? — sanoi kapteeni hämmästyen.

Frans sanoi hiljaisella ja yskitoikkoisella
äänellä:

— Vedä päälles.

— Tehkää kaikki niinkuin Frans käskee, sa-
noi Kustaava hartaudella.

— Älä anna enon odottaa, sanoi Kerttu viat-
tomasti.

Kapteeni katsahti Kerttuun tuimanlaisesti:

— Mitä tämä merkitsee?

Sillä kapteeni huomasi selvästi, että eno Frans
tahtoo valmistaa hänelle paitsi pakoa myöskin
kosta lakkoviikon tapahtumista.

— Mutta Hannes kulta, onko tässä mitään
pahaa? — sanoi Kerttu itkuun valmiina. — Minä
vannon sinulle, etten milloinkaan tule vaatimaan
sinulta pahaa.

— Pidä siis valasi! — sanoi kapteeni anka-
rasti, ja alkoi pujottaa käsiään eno Franssin tar-
joaman kauhtanan hihoihin.

Hänen molempien käsiensä ollessa näin toi-
messa ennätti Kerttu sipaista saksilla pois suuren
palan hänen pitkistä viiksistään. Ja kun toinen
puoli oli kerran sipaistu, ei tietysti voinut enää
jättää toistakaan puolta leikkaamatta.

Tämä temppu muutti kapteenin ulkonäön häm-
mästyttävästi. Mutta katsahdettuaan peiliin, ei

kapteeni voinut sellaista ulkomuotoa lainkaan hyväksyä ja lyhensi nyt itse viiksensä niinkuin vaan saksilla sai, sillä kapteeni oli aina pysynyt ulkomuodostaan sangen arkana. Anna tulla vaan Kerttu! Suurimmankin häpeän minä otan kantaakseni sinun tähtesi, mutta maltahan, kohta tulee: stop!

Ja he sitoivat vyön väljän kauhtanan ympärille, ja panivat ajurinlakin kapteenin päähän, ja eno Frans sanoi:

— Mene, istu kuskipukille.

Mutta Kustaava oli sillä aikaa Loviisan kanssa laittanut mankelikoriin kapteenin päähineen, päälly- ja alusvaatteita. Ja kun kapteeni oli kuskipukille istunut, sovitti Kustaava korin hänen jalakoihinsa.

Silloin tuli Frans keppi kädessä ulos, istui rat-taille, ja niin kapteeni ajoi kädet ojona kauniisti kaartaen portista kadulle.

Ohi ajaessa hän vilkasi, päättään kääntämättä, yläkerran ikkunoihin: siellä näkyi vaan joukko huiskuvia liinoja, ja viimeisessä ikkunassa Kerttu, joka silmät ilonitkusta punaisina suuteli käsiänsä ja heitteli niitä kapteenille.

— Aja hiljaa, kuului kapteenin selän takaa eno Franssin tyynesti laulava ääni.

Eno Frans istui jäykkänä ja liikkumattomana, keppi polvien välissä ja molemmat kädet kepin-koukun päällä, silmäluomet mahdollisimman alhaalla. Silloin tällöin hän kadun kulmauksissa

kosketti kepillä kapteenin kylkeen, ilmaistakseen tälle minne oli käännättävä.

Keskikaupungin keskisimpiä katuja mentiin.

Yhtämittaa Franssia tervehdittiin. Kapteeniin ei katsahtanut kukaan. Monet polisikonstaapelitkin tekivät Franssille kunniaa, sillä hän tunsi aina kaikki kaupungin suuret ja pienet virkailijat. Eteläesplanaatia ajettaissa itse polisimestari ajoi ohitse ja tervehti.

Pitkäsillan yli ajettaissa, jossa hevosen juokuttaminen oli kielletty, kapteeni saattoi selvästi kuulla, että eno Frans kaiken aikaa itseksensä mymiseä. Ja vaikka hän ei voinut erottaa sanoja, oli myminän äänenpaino sellainen, että ajatus ikäänkuin itsestensä antautui: Hyvä oli poliisikamarissa minua kolme tuntia vankina istuttaa; mutta onnenpyörä kääntyy, poikaseni! Miltäs tuntuu nyt itsesi ajurina kuskipukilla kekotaa, hä?

— Aja tulliportissa oikealle!

He ajoivat ulos kaupungista ja pysähtyivät erään suuren konetehtaan taakse ja menivät pienen huoneeseen. Rannassa oli mootorivene, joka vei kapteenin saaristoon. Täällä hän astui avonaiseen purjealukseen, jonka miehet saattoivat hänet Itämeren yli Ruotsin rannikolle.

Sieltä matkusti kapteeni Englantiin, ja jonkun aikaa Englannissa oleskeltuansa jatkoi matkaa valtameren yli toiseen maanosaan.

Kun kapteeni siis näin kaikessa totteli Kerttua, niin milloinkaan hän oikeastaan sitten toteutti sen ankaran tottelemattomuudenvalansa, jonka oli Kerttua vastaan vannonut?

Sen hän toteutti vasta siellä toisessa maanosassa, sittenkuin oli sen rannikolta vankan vastustusasennon ottanut.

Kerttu kirjotti hänelle heti osotteesta selvän saatuaan: Saako tulla? — Kahdenkymmenen neljän päivän kuluttua kapteenilta tuli vastaus: Et saa tulla.

Kerttu koetti elää odotuksessa. Sekä hän että Kustaava tulivat nyt jyrkästi vallankumoukselliseksi, sillä he toivoivat, että jos vallankumous vielä tulisi, niin kapteeni palaisi kotiin kapinallisten panssarilaivalla, ylimmällä komantosillalla seisten. Myöskin kapteenin jyrkkä kielto Kertun tulemisesta sinne tuntui heistä osottavan, että kapteeni itsekään luuli vallankumouksen vielä tulevan. He eivät siis olleet aikoihin huomaavinaanakaan, että heidän omat toiveensa uuden vallankumouksen tulosta päivä päivältä yhä enemmän raukesivat.

Vihdoin Kerttu ei voinut enää pidättää, vaan kirjotti uudestaan: Saako jo tulla? — Kahdenkymmenen neljän päivän kuluttua kapteenilta tuli uudestaan vastaus: Et saa tulla.

Silloin Kerttu tuskaantui ja kirjotti: Tuleeko vallankumous? — Kahdenkymmenen neljän päivän kuluttua kapteenilta tuli vastaus: Vallan-

kumous ei tule milloinkaan, sillä hienot ihmiset eivät henno, vaikka pystyisivät, mutta raa'at eivät pysty, vaikka hennoisivat.

Tämän alakuloisempaa ei Kerttu ollut vielä milloinkaan lukenut. Hän, joka oli kapteenille saarnannut: ei saa tappaa, olisi nyt tahtonut koota ympärillensä sata tykkiä ja ampua ympäri maailmaa niin että olisi räiskynyt! Kuinka ihmeellisesti osat elämässä vaihtuvat! Kerttu olisi ollut valmis nyt luopumaan kaikesta entisestä, itse jumalisuudestaankin, saadakseen vaan ajatella valankumousta välttämättömäksi. Mutta kapteeni, joka oli aina ennen kaikkiin Kertun jumalisuuksiin huutanut: trah! nyt noissa lyhyeissä vastauksissaan tuntui selvästi asettuneen juuri sille entiselle Kertun kannalle, vaikka Kerttu hyvin tiesi, ettei kapteeni mitään Israelin herraa tunnusta.

Kun aikaa taas oli kulunut ja talven yli uusi kevät tullut, kirjotti Kerttu kyynel silmin kapteenille: Selitä vihdoin *miksi* Kerttu ei saa tulla oman Hanneksensa luo?

Kahdenkymmenen neljän päivän kuluttua saapui kapteenilta selittävä vastaus: Jos ei saa tappaa, niin ei saa myös totella. Minä elän täällä kätteni työllä. Semmoista elämää ei Kerttu jaksakaan kestää. Kerttu jää siis äidin luo, niinkuin ennenkin. Hannes.

Ja sitäkö se vaan olikin, ajatteli Kerttu. Heti paikalla hän alkoi valmistella matkalle lähtöä. Kustaavan kanssa he päättivät niin, että Kustaava

jää kotiin edelleenkin taloa hoitamaan siltä varalta, että vallankumous sittenkin vielä tulee ja he pääsevät kerran rakkaaseen kotikaupunkiinsa takasin. Kustaava lähettelisi heille sillä välin mitä irti saa, ja ehkä Franskin antaisi ensi hätään apua. Kerttu oli varma siitä, että hän kyllä pian saisi taas kapteenin päästä tuon merkillisen „ei saa totella”, jonka se oli niin itsepäisesti lisännyt Kertun sääntöön „ei saa tappaa”.

Mutta kuinka kävi?

Kun Kerttu tuli lapsineen perille, oli kapteenilla siellä pieni farmi, se on, vähän maata, kaksi lehmää, pieni navetta, pari huonetta sisältävä asumus, joku ulkahuone ja vähäinen sauna. Tämä olisi kaikki ollut hyvä, mutta ei ollut minkäänlaista apuihmistä. Kerttu sanoi: Tässä tarvitaan apuihmistä. Kapteeni vastasi: Ei.

Ja vaikka Kerttu olisi kuinka sitovilla syillä koettanut selittää, että ilman apulaista oli mahdollonta tulla toimeen, oli kapteenin vastaus aina yhtä jyrkkä: Ei!

Sen maan tavan mukaan kapteeni itse syötti, juotti, ruokkosi ja lypsi lehmät, joten Kertun oli mahdollonta kieltäytymällä navettaan menemästä pakottaa kapteeni hankkimaan lehmänhoitajaa. Mutta kyllä se vielä siihen kyllästyy, ajatteli Kerttu, ja vältti visusti jalallansakaan navettaan astumasta.

Kerran sanoi Kerttu: Suuressa farmissa avaa lehmänhoitaja vesikraanan ja puolessa tunnissa

juottaa tuhat lehmää, mutta sinulta menee puoli päivää kahden lehmän hoitoon! — Kapteeni vastasi:

— Vähemmin menisi, jos Kerttu auttaisi.

Toisen kerran Kerttu sanoi: Tavallisena palkkalaisenakin pääsisit vähemmällä työllä, ja me kaikki eläisimme. — Kapteeni vastasi: Upseerina olisin päässyt vielä vähemmällä.

Monasti tarjottiin kapteenille hyväpalkkaisia päällysmiehen toimia erilaisille työmaille. Kapteeni hylkäsi kaikki.

Ikäviissään rupesi Kerttu kerran valittamaan, ettei tässä vieraassa maassa ole edes jumalanpalvelukseen tilaisuutta. — Kapteeni mörähti äreästi: Mitä on jumalanpalvelus? Tee mitä pitää, äläkä tottele ketään, se on jumalanpalvelus.

Tämä sana jäi Kertun mieleen.

Kapteenin äreys ja synkkämielisyys rupesi surkuttamaan Kerttua, ja kerran hän pani huivin päähänsä ja esiliinan eteensä mennäkseen vihdoinkin navettaan katsomaan mitä se siellä oikein tekee.

Kapteeni oli siivonnut navetan, ja istui lypsämässä.

Kerttu tuli oikein liikutetuksi. Katseli vähän aikaa entistä komeata upseeriansa, meni ja pani kätensä sen olalle, sanoen:

— Minä ja maailma olemme sinulle vääryyttä tehneet.

Kapteeni nousi äkisti ylös, rypisti ankarasti silmäkulmansa ja tiuskasi:

— Jos vääryyttä, niin istu lypsämään!

Mutta kapteenin hämmästys oli suuri, kun Kerttu, laitettuaan päällinansa solmun leuvan alta niskan taakse, tuli ja otti häneltä kiulun ja istui lypsinpallille. Ensin se vähän säpsähti, kun lehmä häntäänsä huiskautti, mutta sitten nipisti tarmokkaasti hienot sormensa lehmän ruusunpunaisiin nänneihin. Eikä aikaakaan, niin jo kuului maidon ruiskahdus läkkisen kiulun laitaan, ensin vaan lyhyesti: pshiu, — pshiu, mutta sitten kohta jo paljon pitemmin: pshiiu, pshiiu, ja niin läksi maito herumaan, ja Kerttu ajatteli: Oikeinko todella on niin, että kaikki maito tulee maailmaan näin lypsämällä, ja hän kun ei ollut tähän asti sen pitemmälle ajatellut, kuin että maito tulee kotikadun kulmapuodista, josta palvelustyttö sitä aina nouti!

Punehtuneena nousi Kerttu lypsämästä, sittenkuin oli kapteenin neuvon mukaan vetänyt viimeiseen tippaan.

Jumalanpalvelustako tämä oli, niinkuin kapteeni oli sanonut, vai mitä, hyvä oli Kertun vaan olla.

— Mene sinä vaan lehmille heiniä kylvämään, kyllä minä tämän navetan hoidan, — sanoi hän kapteenille.

Ja oikeassa oli kapteeni siinäkin, että asiat todellakin rupesivat käymään paremmin, kun Kerttu otti navetan haltuunsa.

Tosin hän kaikessa hiljaisuudessa vielä otti vastaan Kustaavan rahalahetyksiä, ja ehkä he

ilman tätä apua olisivat ensi alussa nälkäänkin kuolleet. Mutta kun lapsetkin yhä enemmän innostuivat uuteen maailmaan, alkoi Kerttu toden perästä toivoa kerran sen suuren onnen voivan heille tapahtua, että Kustaavakin voisi jättää viinija tupakkikauppansa, myödä talon ja tulla valtameren ylitse tänne heidän keskellensä.



10.

Hinkin jälkeen kyyneleensä kuiviin itkettyään ja kyllikseen tässä kaupungissa kahleiden kalinata kuunneltuaan, vaari kokosi viimeiset voimansa, vyötti kupeensa, pani evässäkin selkäänsä, otti sauvan käteensä ja läksi Franssin talosta.

Ja niin tapahtui, että kantomiehet, jotka rautatieaseman kivisillä portailla seisoivat, näkivät vanhan miehen toisessa päässä toria hoippuvan asemaa kohden, pitkää matkasauvaansa käyttäen askelvuorossa kuin kolmatta jalkaa, tutisevalla hitaudellaan pysäyttäen kaikki hevoset, raitiovaunut ja muut hevosettomat sähköpuskurit. Ja miehet naurahtelivat: Onkohan sillä ikää jo sata vuotta? Mutta koska junan lähtökello oli jo kahdesti soinnut, kyselivät he keskenänsä: Jättääkö sen

juna vai vieläkö äijä ehtii? Ja jotka olivat sano-
neet: Se ehtii, juoksivat vaarin luo ja kainaloista
kannattaen jouduttivat hänen kulkuansa.

Ja kysyivät häneltä: Minne matkalippu oste-
taan?

Mutta vaari sanoi: Hämeenlinnaan.

Ja ottivat hänen rahansa ja juosten edelle osti-
vat hänelle matkalipun.

Mutta kun lähtökello kolmannen kerran soi
ja vaarin jalat kiireessä löivät ristiin ja toisiinsa
sekaantuivat, kävivät miehet häneen toiset jaloista
toiset kainaloista ja kantoivat vaunuun. Ja sillä
hetkellä juna läksi liikkeelle.

Mutta että vaari oli niin vanha ja voimaton,
kokosivat matkustajat alusia hänen päänsä alle;
ja koska maat ja metsät kohta alkoivat vaarin
silmissä huikeasti vilkkua, tulivat hänen silmäluo-
mensa ylen raskaiksi ja hän vaipui uneen, ja nuk-
kui Hämeenlinnaan asti.

Junan lähestyessä Hämeenlinnaa, kun sinne
meneväiset jo olivat paikoiltansa nousseet, herät-
tivät he vaarin, sanoen: Eikö tämä äijä ollut Hä-
meenlinnaan tuleva? Ja taluttivat hänet sillalle,
missä oli suuri väen tungos ja vilinä.

Ja sittenkuin juna oli eteenpäin lähtenyt, ky-
syivät Hämeenlinnaan jääneet vaarilta, minne kä-
sin hän tästä oli lähtevä. Vaari vastasi:

— Siihen kylään, joka Veneh'ojaksi sanotaan.

Mutta ei heistä kukaan siitä kylästä mitään
tiennyt. Ja kun vaari oli nimittänyt sen kaupun-

gin ja kauppalan, joka lähinnä vanhaa Veneh'ojaa oli, sanoivat he hänelle: Sinne olisit tuolla lähteneellä junalla päässyt, miksi Hämeenlinnaan seisatit? — Ja menivät tiehensä. Mutta ei vaari heidän nevojansa kaivannut, sillä ei hän ensiker-
taa näillä mailla liikkunut.

Ja koska suuri kasakkaparvi, jotka olivat juuri tähän kaupunkiin tuotu, ratsasti asemahuoneen ohi, ja kasakkaparven jälkeen kohta alkoi tykkiväen loppumaton jono, joka vaarilta tien sulki, istui vaari rauhassa asemahuoneen alimmalle rappuselle eväitensä syömään, ja ajatteli: Ei tämäkään kahleiden kalina ole entisistä ajoista muuksi muuttunut. Mutta kun minä Veneh'ojaan pääsen, siellä vanhat kuuset laulavat ja minun korvani saavat rauhan.

Tien auettua vaari nosti evässäkin jälleen selkäänsä, kokosi voimansa, ja taas sauvaansa kolmantena jalkana siirrellen meni linnan lahteen, ja kysyi miehiltä, jotka rannalla olivat, oliko heidän tiedossansa haahta, joka oli pohjoisille vesille lähtevä. Mutta miehet eivät vaarin vanhanaikaista puhetta ymmärtäneet, vaan sanoivat: Emme täällä mitään haaksia tiedä. Ja veivät vaarin suuren, mustan proomun kannelle, sanoen: Yöllä tämä lähtee. Mutta kaksi proomua oli kummallakin puolen sitä proomua, johon vaari astui, eikä mitään airoja eikä airojen sijoja, ei myös purjeita näkynyt, kuten vaarinaikuisissa haaksissa.

Hepä sen paremmin tiennevät, ajatteli vaari, ja pani maata proomun kannelle.

Hänen siitä herätessään jo rusottivat taivaat laskenutta päivää, ja nousevan yöpilven päällä kaameana kumotti vanhan linnan kivinen torni, jossa hän lähes kaksi ajastaikaa oli istunut Siperianmatkaa odotellen. Ja vaari ajatteli: Ei sekään torni ole niistä ajoista asti muotoansa muuttanut. Polttamatta oli häneltä jäänyt tämä pahainen kylä, polttamatta nyt myöskin se kaikista isoin kylä, johon paholainen oli hänet Siperian jälkeen tuonut, — polttamatta, vaikka kaikki rikkauudet olivat avoinna olleet ja esivallan käsi voimatonna, polttamatta häneltä ja hänen jälkeläisiltänsä. Sillä ei ole tähtien alla sitä miestä, joka olisi piru itsessänsä, vaan kun hetki tulee, soittaa toinen kannel hänen sydämmeensä, ja katso, hetki on ohitse, ja esivalta jo taas kahleitansa kalistaa.

Ennen aamunkoittoa, yön hämärässä tuli pieni höyryalus jyskyttäen proomujen eteen, ja kun miehet olivat ensimmäisestä proomusta sinne varpinpään ojentaneet, läksi se kohta silleen puskutamaan lahden selälle.

Vaari kökötti viimeisessä proomussa. Ja niin häipyi pian hänen silmistänsä ikipäiviksi tämä kylä, ja linna vaipui pilven päältä aamusumuissa uinuvien rantametsikköjen taa.

Mutta aamun koitossa, kun sumuiset saaret ja terhenniemet kirkastuivat usvistansa, katseli vaari rantoja ympärinsä ja tunsii maat ja vedet, ja näki

saaren, jonka rannassa lähes seitsemänkymmentä ajastaikaa sitten heidän haahtensa kuutamoisena yönä laineilla lepäsi, miesten mentyä kylälle ja yksinäisen haaksimiehen laulellessa tuutulaulua vakasessa vivun päässä nukkuvalle lapselle.

Ja hän muisti nuoruutensa voimakkaan uhman, joka oli sammunut mitään polttamatta ja rynnistänyt mitään kaatamatta. Ja hän muisti Franssin ja muisti Kustaavan ja kapteenin ja Hinkin, ja rupesi jälleen itkemään.

Mutta nouseva päivä kerkesi korkeuteen ja lämmitti hänen jäsenensä ja paistoi vedestä ja rannan kivistä ja nukutti vaarin sikeään uneen hamaan siihen asti kun he sen kaupungin rantaa lähestyivät, josta hän seitsemänkymmentä ajastaikaa sitten vesille läksi. Ja oli tulossa toinen yö siitä kuin vaari „sen kaikista isoimman kylän” oli jättänyt.

Silloin herätti hänet proomun perämies, sanoen: nouse, äijä, jo tullaan perille.

Mutta koska vaari silmänsä avasi, ei hän muistanut missä oli, ja ihmeelliset taikalinnat näkyivät hänen silmäänsä, toinen toistaan korkeampina, ja kirkas valo loisti niiden tuhansista ikkunoista, ja kaikki oli sen valon tähden kuin tulimeressä.

Ja vaari katsoi alas ja näki veden lipuvan sen valon punasessa heijastuksessa, ja tunsu proomun mustat laidat, ja sanoi perämiehelle: Mikä palo tuolla on?

Mutta perämies vastasi:

— Ne on Tampereen tehtaita.

Silloin vaari ajatteli: Jos Veneh'ojan rengit täällä tämmöistä ilotulitusta pitävät, mitä onkaan minun silmäni näkevä, koska minä Veneh'ojan maille astun!

Kun vaari oli proomusta laiturille autettu, ei hän sittenkään tätä kaupunkia samaksi renkikyläksi tuntenut. Lyhdyt paistoivat torilla hänen silmiinsä ja ajurit rämisivät kivisillä kaduilla niin kuin siinä kaikista isoimmassakin renkikylässä, jonka hän oli ikipäiviksi jälkeensä jättänyt.

Ei vaari pitkälle hoippuilemaan päässyt, ennenkuin polisi otti hänet taluttaakseen ja talutti polisikamariin, sinne yövyttään putkan pritsille.

Seuraavana aamuna sanoivat polisit vaarille:

— Minne äijä matkaa tekee?

Ja vaari vastasi:

— Veneh'ojan kylään.

Silloin sanoivat polisit:

— Mitä sinä siihen pahaan kylään menet, joka on järjestysvaltaa vastaan kapinaan noussut?

Mutta vaari sanoi:

— En minä siihen kylään mene, Veneh'ojan kylään minä menen.

Polisit sanoivat:

— Nyt on sunnuntaipäivä, katsokaamme me-neekö sinne joku huvilaiva.

Ja ottivat sanomalehden ja löysivät ilmoituk-

sen työväen huvimatkaista niille samoille Veneh'ojan kylän maille.

Niin yksi polisimiehistä istutti vaarin viereensä ajurinrattaille ja vei rantaan, jossa oli laiva, köynnöksillä ja lipuilla koristettuna, täynnänsä huvimatkaalle lähtevää väkeä. Ja laiturin ääreen ajetuansa huusi: Tässä on vielä yksi sosialisti, ottakaa sekin!

Ja kaikki väki herahti nauramaan, kun he tutisevan vaarin ja sen pitkän matkasauvan näkivät. Ja nostivat sillan jälleen maihin, josta ne sen jo ottaneet olivat, ja ojentaen käsiänsä ottivat vaarin vastaan, ettei hän kapealta sillalta horjahtanut. Ja istuttivat hänet keskellensä laivan kokkaan.

Mutta laivan lähtiessä vesien siniselle selälle he puhalsivat torviin, ylimmällä komantosillalla seisten.

Ja vaari ajatteli: En ilmoisna ikinä olisi luullut lippujen ja musikin kanssa Veneh'ojan maille takasin palaavani.

Ja kun hän tällä nuorella väellä näki kiillokkaat kellonperät ja verkavaatteet ja kaulukset kaulassa ja hatut päässä, hän vielä ajatteli: Jos nämä Veneh'ojan rengit näin ovat, niin kuinkasta sitten Veneh'ojan isännät!

Ja vaari rupesi kyselemään heiltä Veneh'ojan asioita.

Niin he kertoivat hänelle semmoista, jota ei hänen korvansa voinut todeksi uskoa, sillä he sa-

noivat Veneh'ojan miesten nousseen kapinaan. Ja olivat takoneet viikatteensa miekoiksi ja tulella ja pistimillä tahtoneet nousta kartanon herraa vastaan, joka heitä uusiin kontrahteihin vaati taikka sitten heitä heidän asuinsijoiltansa olisi poishäätänyt. Niin oli tämä laivaväki, joka ei itseänsä punakaartiksi vaan suosiolliseksi timokaartiksi sanoi, viimeisellä hetkellä sanansaattajansa heidän sekaan lähettänyt, heille sanomaan: Älkää aseihin ryhtykö, älkääkä tulella ja miekalla asiaanne ajako, vaan yhtykää meihin, ja koska heinä parhaallansa kukkii, että se jo viikatteen ala pantava on, silloin tehkää lakko. Ja he olivat sen sanan jälkeen tehneet. Ja sanoivat kartanoherralle: uudistatko vanhat kontrahdit taikka heinäsi mätäneä ja lehmäsi lypsämättä ehtyy. Mutta kartanoherra, joka heinänsä mätänevän ja lehmänsä ehtyvän näki, tuotti kaupungista polisit ja alkoi Veneh'ojan miehiä yksitellen asumuksilta häätää. Silloin suosiolliset sanoivat heille: Älkää tätä peljästykö, vaan kun se teidät häätää, niin muuttakaa takasin, ja kun se toisen kerran häätää, niin tehkää samaten, ja samaten jos vielä kolmannenkin kerran häätää. Sillä me nostamme häntä vastaan huikeat vastakäräjät. Ja panivat heidän eteensä kirjan, sanoen: Joka tähän kirjaan nimensä piirtää, ja viisikolmatta penniä kuukaudessa maksaa, se kuuluu riveihimme, sillä meillä on nyt yksi kamari, ja kun me siellä enemmistöön

tulemme, niin valtakunnat vapisevat ja vallanpitäjät istuimiltaan sortuu, ja me maat teille vapaiksi äänestämme. Ja kohta oli kolmas osa alustalaisista nimensä kirjaan kirjottanut.

Nämä kummat kuultuansa ja kun tämä kansa oli vaarin mielestä lystikästä ja puheliasta väkeä, päätti hänkin heille jotain maailman kummista kertoa, ja kurkkunsa selväksi ryittyään hän avasi suunsa ja sanoi:

— Siihen aikaan koska minä Siperiasta Suomeen kävelin — — —

Niin he huusivat: Toverit kuulkaa, tämä on Siperiassakin käynyt. Ja kerääntyivät kaikki hänen ympärillensä.

Ja vaari alkoi uudestaan:

— Siihen aikaan koska minä Siperiasta Suomeen kävelin — — —

Mutta ylimmällä kannella rupesivat toiset taas torviin puhaltamaan, ja vaarin ääni hukkui kuulumattomiin.

Jo lähestyi liputettu laiva, viehkeää valssinsäveltä kaijuttaen, veneh'ojalaisten pientä laiva-siltaa.

Mutta ei vaari voinut näitä maita tuntea, sillä nämä olivat hänen aikoinansa vielä asumattomia korpia olleet.

Maihin noustua he menivät kentälle, kuhunka kartanon alustalaiset olivat kokoontuneet. Ja niin-kuin ei vaari ollut maita samoiksi tuntenut, niin

ei hän näitä ihmisiä samoiksi tuntenut. Sillä veneh'ojalaiset olivat hänen aikansa olleet kookasta ja voimakasta väkeä niinkuin hän itse, mutta nämä olivat lyhyenlantiä, pitkäkätisiä, kiersääriä suurpäitä, eikä mitään Veneh'ojan miehiä.

Ja keskellä tannerta oli vanha petäjä, jonka runkoa vasten oli saarnastuoli laitettu ja punaisella veralla ympäröity.

Niin yksi suosiollisista nousi saarnastuoliin ja löi kirjansa auki, sanoen: Suuri on ollut pimeyden valta näillä Veneh'ojan mailla. Tuhat vuotta varmaankin olette näitä korpia perkaillleet, ettekä tähän päivään asti ole yhteenliittymisen voimaa ja siunausta tienneet. Mutta nyt sen tiedätte. Nyt olemme teille tänne osuuskaupan perustaneet ja työväentalo on rakennuksen alla. Tosin on joukossanne vielä niitä, jotka väkivallantöitä ajattelevat, ja myös niitä, jotka piplian kansista taktiikkaa hakevat. Mutta poistukoot jo viimeisetkin yöpeikot teidän keskeltänne, ja joka ei vielä ole tähän kirjaan nimeänsä piirtänyt, hän sen tehköön.

Ja oli laitettu lava keskelle kenttää, ja he menivät sinne ja puhalsivat torviin, ja tanssivat ja hyppelivät.

Ja oli riuku nostettu Veneh'ojan miesten kiiwetä, jonka päähän oli suun-imellystä pantu kul-lankiiltävään paperiin, että he sitä käsiinsä kiistäisivät.

Oli myös pukki pölkyistä tehty, että he sen päälle hajareisin istuisivat ja heinäpusseilla lyöden toisensa maahan kukistaisivat.

Ja oli paukuttimia, joilla he pilkkaan ampuivat, ja ongenvapoja, joilla he nauhasia ja lastentossuja paperiseinän takaa nostelivat. Ja paljon muuta sellaista oli.

Mutta vaari, kyllikseen näitä kujeita katseltuaan, kysyi väeltä: Missä ne Veneh'ojan miehet ovat, jotka eivät vielä ole kirjaan nimeänsä piirtäneet ja jotka väkivallantöitä ajattelevat ja pip-liaa lukevat?

Ja he sanoivat: Katajiston torpassa ne visapääät istuvat.

Ja antoivat vaarille pienen tytön oppaaksi, joka hänet Katajiston taloon johdattaisi.

Mutta että vaari muisti Katajiston talon ja tiesi, ettei se talo kartanon herran lääniin kuulu, kysyi hän oppaaltansa, sitten kuin he lähes kolme hetkeä vaeltaneet olivat: Miksi Veneh'ojan miehet Katajiston talossa ovat, joka ei kartanonherran lääniin kuulu? — Niin pani tyttö sormen suuhunsa ja ajatteli, mitä hän äijälle vastaisi, ja kun ei hän vielä pitkältä puhua osannut, sanoi: Kohta näkyy.

Ja he vaelsivat jälleen.

Mutta vaarin silmä alkoi jo näitä maita ennen nähdyiksi tunnella, ja hän suuresti ihmetteli, sillä eivätkö nämä silloin korpia olleet, ja nyt kaikki rinteet viljavainioina helottivat! Eikö tämä mäki,

jonka harjalle nyt pieni tyttö taluttaa vanhuuden voimattomuudessa hoippuilevaa vaaria, juuri sama mäki ole, jota myöten hän muinoin, sarkasäkki selässä ja lapsenpää säkinsuussa, voimainsa kukoistuksessa, laskeutui alas, viimeisen kerran kat-sahdettuansa jumalisten veneh'ojalaisten kurjille uutis-asumuksille, kun he tölleistänsä ulostullen pirunpalvelijan maailmalle-lähtöä jäivät ihmettelämään? Totisesti sama mäki, mutta missä hänen oman uhmansa silloinen voima?

Ja koska he tytön kanssa mäen harjalle nousseet olivat, riutuivat vaarin voimat ja hän vaipui polvillensa kanervikkoon polun laitaan.

Mutta pilven repeämästä paistoi silloin kirkas päivän säde alas laaksoon, ja Veneh'ojan suuri kylä lukemattomine taloinensa, aittoinensa, kaihovvinttinensä, latoinensa, riihinensä, teinensä, kujinensa, kultaisine elopeltoinensa levisi vaarin sammuvan silmän eteen, — kylä vielä suurempi ja vielä komeampi, kuin se muinainen kylä, josta veneh'ojalaiset, sen sata ja kahdeksan ajastaikaa eläneen Heikin kuoltua, olivat tähän silloiseen korpeen muuttaneet.

— Nyt sen näkee, sanoi tyttö. Ja ikävystyen vaarin pitkään lepäämiseen ja alas laaksoon tuijotukseen istui maahan ja laittoi polulle kaksi rinkiä pienistä kivistä, toisen itsellensä, toisen vaarille. Ja otti kiven vaarilta ja pani omaan rinkiinsä ja kysyi: Minkä kiven olen teitiltä ottanut?

Vaari näytti väärän kiven, ja tyttö pani oikean

kiven rinkinsä keskelle, sanoen: Käyppäs härkä kä-rä-jille! Nyt Leena ottaa toisen kiven teitiltä.

— Sano sinä Leena, lukkoonko on vanhan korva mennyt, vai oikeinko on tuo kylä kuollut, sillä ei siellä halli hauku eikä miesten ääntä kuulu?

Tyttö sanoi:

— Ei siellä ketään ole. Mutta minkäs kiven olen teitiltä ottanut?

Taas näytti vaari väärän kiven, sillä hänen katseensa kävi alas laaksoon. Ja tyttö riemuitsi ja pani oikean kiven jälleen rinkinsä keskelle, sanoen: Käyppäs härkä kä-rä-jille! Käyppäs härkä kä-rä-jille! Nyt Leena ottaa teitiltä kolmannen kiven.

Mutta vaari kuivasi silmänsä ja kädellänsä varjostaan katsoi alas laaksoon.

— Sanoppas sinä vähäinen, väärinkö vanhan silmä näkee, vai oikeinko ovat sen kylän katot piippuinensa maahan sorretut?

— Sata polisia kävi, ne sorti.

— Ja mistä niitä niin paljon polisia?

— Sata polisia kävi Helsingistä asti, ne sorti.

— No jos Helsingistä — siellä niitä on. Ja vaari ajatteli: Vieläkö minun täälläkin sitä kahleiden kalinata kuuleman pitää! — Ja sanoi tytölle:

— Taisi olla niitten joukossa kaksi punaviik-sistäkin, suurta . . .

Tyttö mietti hetken:

— Oli niinkin kaksi punaviiksistä. Mutta mikäs kivi?

Ja vaari muisti mitä suosiolliset olivat saarnas-tuolistansa puhuneet: Tuhat vuotta olette näitä korpia perkaillleet, ettekä tähän päivään asti ole yhteenliittymisen siunausta ymmärtäneet! Ja muisti vanhan tarinan paholaisesta, joka kuninkaalle oli vannonut Veneh'ojan kylän hajottavansa mihin ikinä se rakettiinkaan, ja jotka heistä viisaat olivat ja lauluun ja soittoon pystyväiset, kokoonvansa kuningasta palvelemaan hänen kaupunkiinsa. Niin oli nyt sama paholainen vaarin omilla jälkeläisillä Veneh'ojan kylän hajottanut, ja vielä hänet pelin ja musiikin kanssa tätä hävitystä näkemään tuonut. Ja vaari sanoi tytölle:

— Onko tästä vielä pitkältä Katajiston taloon?

Niin tyttö vastasi:

— Jaa Katajistoon? Vielä mennään niityn kujaa ja sitten mennään myllyn ojan yli ja sitten pellon poikki ja — ja — ja minkäs kiven olen teitiltä ottanut?

Mutta sillä aikaa kuin vaari ja pikku Leena näin kanervikkopolulla „käyppäs härkää” leikkivät, istuivat vanhat veneh'ojalaiset vieri vieressä Katajiston tuvassa, täyttäen sen kaikki penkit.

Ja heidän keskellensä oli kysymys noussut elosta, joka oli korjattavaksi kypsynyt, jonka he aikoinansa kylväneet olivat, joka oli heidän säästösiemenistänsä itänyt ja heidän lannottamassansa ja heidän kyntämässsänsä ja heidän karhitsemassansa maassa orastanut, kasvanut ja tuleentunut.

Mutta että he hädetyt olivat ja tuomiotansa odottivat, oli kartanon herra vierasta väkeä paikalle kuuluttanut heidän eloansakin kartanon vilja-aittoihin korjaamaan.

Ja koska poutaa oli kauan kestänyt, että olki oli kuivaa, sanoivat jotkut heistä: Mikä minun omaani on, sen minä vaikka tulella poltan. Toiset sanoivat siihen: synti on jumalan viljaa polttaa. Mutta vielä kolmannet sanoivat: emme ainoastaan viljaa polta, vaan kartanon poltamme herroinensa päivinensä, ettei Veneh'ojalle sitä häpeää ikinä tapahtuisi. Ja taas lukivat toiset pipliasta: ei sinun pidä tappaman. Ja sanoivat siihen: Jos me vielä häneltä armoa rukoilemme ja uusiin kontrakteihin suostumme, on hän meille viljammekin säästävä. Mutta toiset sanoivat: parempi olisi ihmisen maassa matona madella kuin kaksijalkaisena polvillansa ryömiä. Eivätkä tienneet neuvoa, vaan niinkuin aina ennen, milloin tämä kysymys oli veneh'ojalaisten eteen tullut, niin he nytkin hajaantuivat kahteen joukkoon, vihaa toisiansa vastaan kantaen, ja sillä vihallansa vielä tuhatkertaiseksi tuimentaen sitä haavaa, jonka heidän asuntojensa hajotus oli heille tuottanut.

Mutta heidän parhaallansa riidellessä tuvan ovi aukesi, ja vaari astui rauhaa toivottaen heidän keskellensä.

Ja kun he häntä tervehtineet ja puhutelleet olivat, sanoivat he keskenänsä: Eikö tämä ole se,

joka muinoin kartanonvoudin otsaluun sisälle mursi? Kuulkaamme mitä hän sanoo.

Ja kertoivat hänelle asiansa, ja panivat hänen eteensä kysymyksen, oliko vilja kartanon käsistä väkivalloin ryöstettävä vai kartanon herralta armoa anottava.

Mutta että vaari oli viimeiset voimansa tielle jättänyt, ei hän voinut kuuluvaa sanaa suustansa saada. Ja nousi sauvansa nojassa ja käveli hoipun keskelle permantoa. Ja kun hän siihen asti tullut oli, ja he äänettöminä odottivat, viittasi hän kädellensä ikkunaan.

Mutta ikkunasta näkyi sininen korpi.

Niin he katsoivat toisiinsa ja vanhin heistä sanoi:

— Korpeen káskee.

Ja taas katsahtivat toisiinsa ja vakaasti nykyttivät päätään. Sillä he olivat jo kauan toimettomina olleet ja heidän kätensä syhyivät kuokan varteen päästä, eikä rauhaa ja vapautta heille kuitenkaan muu kuin korpi tarjonnut.

Ja nousivat toimekkaina penkeiltänsä, reipastunut ilonilme kasvoissansa, niinkuin vaikeassa asiassa päätöksen tehtyänsä jo kohta olisivat muuton touhuun saaneet käsiksi käydä.

Mutta eivät he vielä kohta korpeen muuttaneet. Sillä paitsi muuta, oli vielä vaarikin haudattava, joka Katajiston lämpimän saunan lauteille kuoleman uneen vaipui.

Yksivakaisina toinen toisensa jälessä kulkien he saattoivat vaaria viimeiselle taipaleelle ja hautasivat hänet pienen kirkkonsa maahan.

Siellä pitkät, harvaoksaiset kuuset tuulessa lauloivat, eikä vaarin korva kahleiden kalinata enää milloinkaan kuullut.

